A RÓMAI MAGYAR GYÓNTATÓK

Irta:

P. MONAY FERENC

minoritarendi áldozóp p

a Szent Péter templom magyar gyóntatója

RÓMA, 1956

A RÓMAI MAGYAR GYÓNTATÓK

A RÓMAI MAGYAR GYÓNTATÓK

Irta:

P. MONAY FERENC

minoritarendi áldozópap

a Szent Péter templom magyar gyóntatója

RÓMA, 1956

NIHIL OBSTAT.

Fr. Raymundus Rákos, OFM. Conv., censor deputatus

IMPRIMI PERMITTITUR.

Romae, ad SS. XII Apostolos, die 4. Octobris 1955.

Fr. Victor Costantini, Minister Generalis Ord. FF. Min. Conv.

IMPRIMATUR.

E Vicariatu Urbis, die 29. Octobris 1955.

† Aloysius Traglia, Archieppus Caesarien., Vicegerens

KÖSZÖNTÖM KEDVES OLVASÓIMAT!

Ezer és ötszáz éve immár, hogy a krónikák és nyomukban a történetírók emlegetik a Szent Péter-templomhoz meg a többi ősi római bazilikához kirendelt gyóntatókat.

Több mint hat és félszáz esztendeje csaknem állandóan magyarokkal is találkozunk közöttük. Történeti könyveink itt-ott említik egyik vagy másik nevét, beszélnek politikai vagy művelődéstörténeti szerepükről, de részletesen, néhány rövid életrajzon vagy pár oldalra terjedő értekezésen kívül senkisem foglalkozott életük és működésük ismertetésével.

Negyedszázad óta, hogy elöljáróim bizalma beültetett a Szent Péter-bazilika magyar gyóntatószékébe, mindig jobban és jobban kezdtem érdeklődni elődeim munkássága iránt. Gyüjtöttem az adatokat különböző könyvekből, komoly forrásokból, és így állítottam össze e munkát, mely azt hiszem, eléggé részletes és hű képet ad az elmúlt évszádok annyi csendes, de talán annál értékesebb munkájáról, melyet az egyház és a magyarság érdekében, hazájuktól távol is, elődeim kifejtettek.

Életük és működésük kellő megértéséhez ismernünk kell a kereteket, melyek között az lefolyt. Ezért tartottam szükségesnek elmondani rövid vonásokban magának az intézménynek, a Poenitentiaria Apostolicanak, közelebbről a gyóntatók kollégiumának és ebben a gyóntatók testülete egyik-másik kimagaslóbb alakjának életét, nemkülönben nemzeti történetünk és az egyetemes egyház története azon eseményeinek legalább futólagos érintését, melyek egyesek hivatali munkájára befolyással voltak.

Az elmult hetedfélszáz esztendő alatt pontosan 50 rendes magyar gyóntató nevével találkozunk. Az első három században az esztergomi, veszprémi, pécsi, erdélyi és más egyházmegyék papjai sorából, meg az ágostonrendi remeték, domokosok, minoriták, bencések, pálosok szerzetéből jöttek a Szent Péter templom magyar gyóntatószékébe. A Penitenciáriának V. Szent Pius által történt ujjászervezése után két évszázadon át a Jézus-Társaság soraiból szemelték ki őket. A Társaság

feloszlatása után 1773 augusztusától a Conventuális Minoritarend tagjai látják el a Szent Péter templomban a rendes gyóntatói tisztséget.

A századok folyamán voltak közöttük oly kiváló személyek, akik az egyházi hierarchia magasabb állásaiba emelkedtek. Mindjárt az első. *Magyar* Miklós 1299-ben anconai püspök lett. *Újhelyi* Domonkos 1372-ben a nyitrai; *Szekcsői* István 1400-ban a naxiváni; *Ferenc fia Mihály* 1498-ban az epifaniai püspöki méltóságot nyerték el. A magyar művelődés- és irodalomtörténet mindig meg fog emlékezni *Kapusi* Bálintról, aki a pálos rendnek és vele a magyarságnak megszerezte a római Santo Stefano Rotondo ősi templomát; *Lászai* Jánosról, a gyulafehérvári székesegyház reneszánsz kápolnájának építtetőjéről; *Szondi* Pálról, aki a bolognai magyar-illyr kollégiumot alapitotta; *Szántó* Istvánról, a római magyar kollégium szervezőjéről; *Czeles* Mártonról, a magyar mult fáradhatatlan kutatójáról; *Faludi* Ferencről, a XVIII. század magyar irodalmának legkimagaslóbb alakjáról; *Boskovics* Péterről a nyelvészről és *Gmitter* Alfonzról, a Felvidék felbecsülhetetlen kincsének, a csütörtökhelyi Zápolya-kápolnának helyreállitójáról. Megérdemlik, hogy nevük ne menjen feledésbe.

Sokak szeretete, sokak megértése segített hozzá, hogy e könyv megjelenhetett. Különös hálával említem meg dr. *Magyary* Gyula pápai prelátus, egyetemi dékán és tanár, dr. *Horn* Sándor mérnök jóbarátaimat, valamint dr. *Edic* Ferenc, az Északamerikai Immaculata Provincia tartományfőnöke, dr. *Wild* Endre, a braziliai Universidade Rural főlelkésze és igazgatótanácsosa, a Barra do Pirai egyházmegye zsinati bírája, dr. *Rákos* Raymund a római Vikariátus zsinati bírája és a Szentségi Kongregáció tanácsosa, *Máhig* Berárd nyug. rendi tanácsos rendtársaimat, akiknek hathatós erkölcsi támogatása vagy nagylelkű anyagi segítsége tette lehetővé, hogy e munkámat közzétehetem.

Szívesen nyújtom e könyvet minden magyarnak, aki hazája szellemi művelődésének története iránt érdeklődik.

Città del Vaticano, 1955 október 3.

Szent Ferenc Atyánk ünnepének előestéjén.

P. MONAY FERENC

FORRÁSOK
FELHASZNÁLT IRODALOM

Aradi Levéltár. A magyarországi és erdélyi minorita rendtartomány irattára, Aradon.

Jezsuita Levéltár. A Jézustársaság központi levéltára. Róma, Borgo S. Spirito 5.

Kollegiumi Levéltár. A vatikáni Szent Péter-templomi gyóntatók kollégiumának levéltára, Città del Vaticano.

Minorita Levéltár. A konventuális minoritarend központi levéltára. Róma, Piazza SS. Apostoli 51.

Propaganda Levéltár. A S. Congregatio de Propaganda Fide központi irattára. Róma, Piazza di Spagna.

Vatikáni Levéltár. Az egyházi hivatalok, benne a Poenitentiaria Apostolica központi irattára. Città del Vaticano.

* * *

Abate P. Giuseppe: I Procuratori Generali per le Missioni dei Frati Minori Conventuali. Miscellanea Francescana, 1930 évf. 118-124.

Abate Joseph: Series Episcoporum ex Ordine Fratrum Minorum Conventualium assumptorum ab a. 1541 ad a. 1930. Miscellanea Francescana, 1931 évf. 103-115, 161-169; 1932 évf. 18-23.

Acta Apostolicae Sedis. Commentarium Officiale. Typis polyglottis Vaticanis. Különböző évfolyamok.

Acta Sanctorum Mense Maii. Tom III. Antverpiae, 1680.

Album Generale Omnium Fratrum Minorum S. Francisci C ntualium. Roma, 1893.

Almanach. Gerevich Tibor, Lepold Antal, Zsembery István: Magyar Katolikus Almanach. I. - V. Budapest, 1927-1931.

Armellini Mariano: Le chiese di Roma dal secolo IV. al XIX. Roma, 1891.

Archivium Rákoczianum, II. Rákoczy Ferenc levéltára. Szerkeszti: Thaly Kálmán, I.-IX., Budapest, 1873-1883.

Áldásy Antal: Mátyás király és a pápaság (Márki: Mátyás király emlékkönyv, Budapest, 1902. 108-115).

Árpádkori új okmánytár, közzéteszi Wenczel Gusztáv. I-XII. Pest, 1860-1876.

Balics Lajos: A római katholikus egyház története Magyarországon. I-II/2. Budapest, 1885-1890

Bandini Carlo: I Giubilei del Settecento. Istituto Studi Romani: Gli anni santi. S.E.J. 1934, 119-132.

Bangha Béla: Képek a Jézustársaság történetéből. Budapest, 1940.

Bánfi Florio: Bethlen Gábor és Bajoni Vince római zarándoklata 1625-ben. Különlenyomat az « Erdélyi Muzeum » 1931 évi 7-9 számából, Cluj-Kolozsvár, 1831.

Bánfi Florio: Egy magyar diplomata sírja Rómában. Századok. 1931 évf. 104-109.

Bánfi Florio: Hunyadi János itáliai tartózkodása. Különlenyomat az « Erdélyi Muzeum » 1934 évi 7-12 számából.

Bánfi Florio: Nagy Lajos királyunkat ábrázoló festmény a Szent Péter altenplomában. Kath. Szemle, 1926 évf. 531-538.

Bánfi Florio: Orme di ungheresi a Roma. Különlenyomat az « Italia e Ungheria » 1941 évi 6 számából. Milano, 1941.

Bánfi Florio: Ricordi ungheresi in Italia. Roma, 1942.

Bánfi Florio: Romei ungheresi del giubileo del 1475. Corvina, rassegna italo-ungherese. 1941 évf. 499-512.

Bayer József: A magyar drámairodalom története. I-II. Budapest, 1897.

Békési Emil: Magyar írók Hunyadi Mátyás korából. Kath. Szemle, 1902 évf. 40.

Belják B. Pál: Faludi eredetiségének kérdése. Irodalomtörténeti közlemények, 1895 évf. 153-166.

Binder Jenő: Faludi « Téli éjtszakái » és a « Noches de invierno ». Egyetemes Philologiai Közlöny; 1901 évf. 97-106.

Borgatti Mariano: Borgo e S. Pietro nel 1300, nel 1600 e nel 1925. Roma.

Bruxellesi Levéltár. Magyar történelmi okmánytár a brüsszeli országos levéltárból és a burgundiai könyvtárból. Összeszedte: Hatvani Mihály. I-IV. Pest, 1857-1859.

Bullarium Franciscanum Romanorum Pontificum constitutiones, epistolas, ac diplomata continens, tribus Ordinibus Minorum, Clarissarum et Poenitentium a Seraphico Patriarcha S. Francisco institutis concessa. I-IV. Romae, 1759-1904. Bullarii Franciscani Epitome. Ad Aquas Claras, 1808.

Bullarium, sive Collectio diversarum constitutionum multorum Pontif. a Gregorio VII. usque ad S.D.N. Sixtum quintum cum rubricis etc. D. Laertii Cherubini de Nursia, - Romae, 1586.

Bullarium Privilegiorum ac Diplomatum Romanorum Pontificum amplissima Collectio. Caroli Cocquelines, Romae, Tom. III. 1740; Tom. III pars 2, 1741. - Tom. III pars 3, 1743. - Tom. IV. pars 1, 1745. - Tom IV. pars 2, 1745. - Tom. IV. pars 3, 1746. - Tom. IV. pars 4, 1761.

Bullarium Romanum. Bullarum, Diplomatum et Privilegiorum SS. Romanorum Pontiőcum Taurinensis editio. I.-XXIV. Augustae Taurinorum, 1857-1872.

Bunyitay Vince: A gyulafehérvári székesegyház későbbi részei s egy magyar humanista. Budapest, 1893.

Bunyitay Vince: A váradi püspökség története. I.-III. Nagyvárad, 1883-1884.

Callari Luigi: I palazzi di Roma. Roma, 1932.

Ceccarius: Il Giubileo del 1825. Istituto Studi Romani, Gli anni Santi. S.E.J. 1934, 135-152.

Cerchiari Emmanuele: Cappellani Papae et Apostolicae Sedis Auditores Causarum Sacri Palatii Apostolici seu Sacra Romana Rota. I.-IV. Romae, 1921.

Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus et civilis, Georgii Fejèr. I.-XI. (42 kötet), Buda, 1828-1844.

Collectionis Bullarum, Brevium aliorumque diplomatum SS. Basilicae Vaticanae, Tom. I.-III. Romae, 1747-1752.

Commentarium Ordinis Fratrum Minorum S. Francisci Conventualium, Romae. Különböző évfolyamok (1915 és köv.).

Cordara Julius: Collegii Germanici et Hungarici Historia libris IV. comprehensa. Romae, 1770.

Cronistoria dell'Anno Santo MCMXXV. Appunti storici. Dati statistici. Atti ufficiali. Roma, 1928.

Czaich Árpád Gilbert és Fráter Aladár: X. Pius pápa életének és uralkodásának története napjainkig. Budapest, 1907.

Császár Elemér: Faludi Ferenc költészete. Egyetemes Philologiai Közlöny, 1903 évf. 15-32 és 113-127.

Emlékkönyv a görög szert. katholikus magyarok római zarándoklatáról. Budapest, 1901.

Eubel: lásd Hierarchia.

Eubel Konrád: Aus den Ausgabebüchern der Schisma-Päpste Klemens VII. und Bendict XIII. Römische Quartalschrift, 1904 évf. 341-345.

Faragó Henrik: Faludi Ferenc « Udvari Ember »-ének eredetije és fordításai. Irodalomtörténeti közlemények. 1895 évf. 167-171.

Fedele Pietro: Il Giubileo del 1300. Il Giubileo del 1350. Istituto Studi Romani: Gli Anni Santi. S.E.J. 1934, 7-46.

Fehér Ipoly: Egyházi Beszéd, melyet a kereszténység 1800 éves és a magyar katholicizmus 900 éves jubileumának évében rendezett magyar nemzeti zarándoklat alkalmával Rómában, a Lateráni Bazilikában, 1900-ik évi április 30-án mondott. Győr, 1900.

Fejér: lásd Codex Diplomaticus.

Fontes Rerum Hungaricarum (Magyar történelmi források). Ed. Dr. Andreas Veress. — I. A páduai egyetem magyarországi tanulóinak anyakönyve és iratai (1264-1864) Budapest, 1915. — II. A római Collegium Germanicum et Hungaricum magyarországi tanulóinak anyakönyve és iratai, Budapest, 1917.

Fontes Rerum Transylvanicarum (Erdélyi történelmi források). Ed. Dr. Andreas Veress. — I. Epistolae et acta Jesuitarum Transylvaniae temporibus principum Báthory (1571-1583), Budapest, 1911. — II. Epistolae et acta Jesuitarum (1575-1588), Budapest, 1913. — V. Annuae litterae Soc. Jesu de rebus Transylvanicis temporibus principum Báthory (1579-1613), Budapest, 1921.

Fraknói Vilmos: A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig. Budapest, 1895.

Fraknói Vilmos: A római magyar gyóntatók. Kath. Szemle, 1901 évf. 385-394.

Fraknói Vilmos: A szent Istvántól Rómában alapitott magyar zarándokház. Kath. Szemle, 1893 évf. 169-195.

Fraknói Vilmos: Egy magyar jezsuita a XVI. szádban. Kath. Szemle 1887 évf. 385-433. Különlenyomat, Budapest, 1887.

Fraknói Vilmos: Erdődi Bakócz Tamás élete. Budapest, 1889.

Fraknói Vilmos: XI. Incze pápa és Magyarország felszabadítása a török uralom aló. Budapest, 1886.

Fraknói Vilmos: Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szentszékkel. I.-III. Budapest, 1901-1903.

Fraknói Vilmos: Mátyás király magyar diplomatái. Századok, 1898 és 1899 évf.

Fraknói Vilmos: Oklevéltár a magyar királyi kegyúri jog történetéhez. Budapest, 1899.

Fraknói Vilmos: Pázmány Péter. Budapest, 1886.

Fraknói Vilmos: Werbőczi István életrajza. Budapest, 1899.

Frankl Vilmos: Hazai és külföldi iskolázás a XVI. században. Budapest, 1873.

Füssy Tamás: XIII. Leó élete. Budapest, 1887.

Füssy Tamás: VII. Pius pápasága. I.-II. Budapest, 1876-77. (A szerző neve nélkül jelent meg).

Füssy Tamás: IX. Pius pápasága. I.-III. Budapest, 1878-1880.

Galanti Angelus: Series chronologico-historico critica Ministrorum Provinciarium Picenae Provinciae. Fani, 1843.

Galla Ferenc: Mátyás király és a Szentszék. Budapest, Franklin Társulat.

Gerendás Ernő: Szántó (Arator) István. (Gyenis András: Jezsuita arcélek). Budapest, 1940, 122-155.

Göller Emil: Die päpstliche Pönitentiarie von ihrem Ursprung bis zu ihrer Umgestaltung unter Pius V. — Erster Band, bis Eugen IV. — I. Teil, Darstellung. II. Teil Quellen, Rom, 1907. — Zweiter Band, bis Pius V. — I. Teil, Darstellung. II. Teil, Quellen. Rom, 1911.

Göller Emil: Zur Geschichte der päpstl. Poenitentiarie unter Clemens VI. Römische Quartalschrift, 1903 évf. 413-417.

Granic Girolamo: Un Francescano ungherese naturalista: Pio Titius. Miscellanea Francescana, 1934 évf. 283-286.

Gyárfás Tihamér: Faludi Ferenc élete. Irodalomtörténeti Közlemények, 1910 évf. 1-15, 129-141, 398-427.

Gyenis András: Az első római Collegium Hungaricum alapítója. Magyar Kultura, 1841 évf. II. félév, 46-48.

Hergenröther Card. Giuseppe, G. P. Kirsch, P. Enrico Rosa: Storia universale della Chiesa. I.-VII. Firenze, 1922-1908.

Hierarchia catholica medii aevi, Conradi Eubel. Monasterii, I. 1913, II. 1914, III. 1910.

Historia Seminarii Hungarici scripta per Stephanum Aratorem Pannonium anno 1579 mense Julio. Ex quo lector candide dilucide poteris cognoscere, quo tempore quomodo et per quos Collegium Hungaricum habuerit originem et progressum, quos item sustinuerit persecutores et adversarios.

A római magyar szeminarium története, melyből nyájas olvasó világosan megismerheted a magyar kollégium keletkezését és fejlődését, üldözőit és ellenségeit. Irta Pannoniai Arator István, 1579, július havában. (Eredeti latin kézirat a vati-

káni könyvtárban). Ismerteti Fraknói Vilmos, Kath. Szemle, 1912 évf. 444-453, 562-580. Különlenyomat, Budapest, 1912.

Holzapfel-Haselbeck: Manuale Historiae Ordinis Fratrum Minorum. Fribourgi Brisgoviae, 1909.

Hóman Bálint és Szekfű Gyula: Magyar Történet. Budapest.

Horváth Cirill: Pázmány és Bellarmin. Egyetemes Philologiai Közlöny, 1909 évf. 33-41.

Horváth Mihály: Magyarország történelme. I.-VIII. Budapest, 1871.

Hoványi: Olasz út 1850-ben. I.-II. Bécs, 1851.

Hurter H.: Nomenclator Literarius Theologiae catholicae. II.-V. Oeniponte, 1906-1911.

Juhász Kálmán: A timisoarai püspökség története, 1552-1608. Makó, 1935.

Karácsonyi János: Magyarország egyháztörténete főbb vonásaiban, 970-től 1900-ig. Nagyvárad, 1915.

Karácsonyi János: Nagy Lajos anyja Rómában. Kath. Szemle, 1893 évf. 50-63.

Karácsonyi János: Szent Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig. I.-II. Budapest, 1922.

Karácsonyi János: Szent István király élete. Budapest, 1904.

Kastner Jenő: Faludi Ferenc olasz versformái. Irodalomtörténeti Közlemények. 1924 évf. 19-27.

Kármán Mór: Egy érdekes tankönyv. Irodalomtörténeti Közlemények. 1891 évf. 51-57.

Keller Imre: Faludi Ferencz « Caesar »-ja. Egyetemes Philologiai Közlöny, 1914 évf. 748-754.

Kiss János: Magyar katholikusok Szent Péter sírjánál. Budapest, 1902.

Knauz Nándor: Az országos tanács és országgyűlések története 1445-1452. Pest, 1859.

Knáisz Michael: Chronologo-Provinciale Ordinis FF. Minorum S. Francisci Conventualium Provinciae Hungariae et Transilvaniae. Posonii, 1803.

Kollányi Ferenc: Esztergomi kanonokok 1100-1900. Esztergom, 1900.

Kovács Sándor: A csanádi papnevelde története. Temesvár, 1908.

Lemmens Leonhard: Geschichte der Franciskanermissionen. Münster i. Westf. 1929.

Liber Pontificalis. Texte, introduction et commentaire par L. Duchesne. I.-II. Paris, 1886.

Lonkay Antal: Az én első római utam és vatikáni zarándoklatom 1877-ben. Budapest, 1879.

Lonkay Antal: Az én második római utam, vatikáni és lourdesi zarándoklatom 1880-ban, I.-II. Budapest, 1882.

Martire Egilberto: Il Giubileo del 1900. Istituto Studi Romani: Gli Anni Santi. S.E.J. 1934, 155-181.

Mester János: A Collegium Germanicum-Hungaricum és Vass József. Budapest, 1929. Szent István Társulat.

Meszlényi Antal: A magyar jezsuiták a XVI. században. Budapest, 1931.

Meszlényi Antal: A Jézustársaság a keresztúton (Bangha Béla: Képek a Jézustársaság történetéből. Budapest, 1940), 215-260.

Misciatelli Piero: Il Giubileo del 1675. Istituto Studi Romani: Gli Anni Santi. S.E.J. 1934, 99-115.

Monay Ferenc: Adatok a magyarországi és erdélyi minoriták irodalmi munkásságáról, Róma. (év n.).

Monay Ferenc: A lateráni béke. Arad, 1929.

Monumenta Hungariae Italica. Olaszországi magyar oklevéltár. I. Lukcsics Pál: XV. századi pápák oklevelei. I. kötet V. Márton pápa (1417-1431), Budapest, 1931. II. kötet IV. Jenő pápa (1431-1447) és V. Miklós pápa (1447-1455), Budapest, 1938. — II. Vanyó Tihamér Aladár: Püspöki jelentések a magyar szent korona országainak egyházmegyéiről 1600-1850. Pannonhalma, 1933. — III. Veress Endre: Olasz egyetemeken járt magyar tanulók anyakönyve és adatai, 1221-1864. Budapest, 1941.

Monumenta quae spectant primordia Collegii Germanici et Hungarici. Friderici Schroeder. Roma, 1896.

Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis — Veszprémi Püspökség Római Oklevéltára. Budapest I. 1896 - II. 1899 — III. 1902 — IV. 1907.

Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia — Vatikáni magyar okirattár I. sorozat, V. A római Szentlélek Társulat anyakönyve Budapest 1889 - VI. Mátyás király levelezése a római pápákkal. Budapest, 1891. — II. sorozat I. köt. Magyarországi pápai követek jelentései 1524-1526. Budapest, 1884.

Morvay Győző: A középoktatás története Nagybányán. Nagybánya, 1896.

Munoz Antonio: I Giubilei del 1625 e del 1650. Istituto Studi Romani: Gli Anni Santi. S.E.J. 1934, 87-96.

Négyesy László: A XVIII. századi szépirodalom. Beöthy: A magyar irodalom története. Budapest, 1906, I. 542-573.

Oliger Livario: I Penitenzieri Francescani a San Giovanni in Laterano. Studi Francescani 1925 évf. 495-522 és 1926 évf. 66-92.

Paschini Pio: I Giubilei del secolo XV. Istituto Studi Romani: Gli Anni Santi. S.E.J. 1934, 49-63.

Pastor Ludovico: Storia dei Papi dalla fine del Medio Evo... versione italiana di Angelo Mercati. I.-VIII. Roma, 1910-1924. Versione italiana di Pio Cenci. IX.-XVI.-III. Roma, 1925-1934.

Pauler Gyula: A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt, I.-II. Budapest, 1893.

Petra Vincentius: De sacra Poenitentiaria Apostolica. Romae, 1712.

Pintér Jenő: Magyar Irodalomtörténet, tudományos rendszerezés. I.-VIII. Budapest, 1930-1941.

Pór Antal: Aeneas Sylvius. II. Pius pápa. Budapest, 1880.

Pór Antal - Schönherr Gyula Az Anjou ház és örökösei (Szilágyi: A magyar nemzet története III. k.), Budapest, 1895.

Prohászka Ottokár: A Collegium Germanicum-Hungaricumban. Összegyűjtött munkái XVI. 158-271. Elbeszélések, útirajzok (Szent István könyvek 12 sz.), 84-179.

Quellen: lásd Göller.

Raitz von Frentz Emerico — Schio Giuseppe: Vita di S. Roberto Bellarmino. Isola del Liri, 1930.

Riedl Frigyes: Magyarok Rómában. Budapest, 1900.

Rimely Carolus: Historia Collegii Pazmaniani. Viennae, 1865.

Sacchini Franciscus: Historiae Societatis Jesu pars tertia sive Borgia. Romae, 1649.

Salacz Gábor: A magyar kultúrharc története. Bécs, 1938.

Salimbene de Adam: Cronica. Ed: Oswaldus Holder-Egger. Monumenta Germaniae Historica, tom. XXXII. Hannoverae et Lipsiae, 1905-1913.

Schematismus Fratrum Provinciae Hungariae Ord. Min. Conv. Különböző évekből.

Schütz Antal: Szentek élete az év minden napjára. I.-IV. Budapest, 1932-1933.

Sommervogel Carlos: Bibliothéque de la Compagnie de Jésus... Nouvelle édition, I.-X. Bruxelles-Paris, 1890-1910.

Sörös Pongrác: A bakonybéli apátság története. I.-II. Budapest, 1903-1904.

Sparacio Domenico: Frammenti Bio-bibliografici di Scrittori ed Autori Minori Conventuali dagli ultimi anni del 1600 al 1930. C.E.F.A. 1930.

Steinhuber Card. Andrea: Geschichte des Kollegium Germanicum-Hungaricum in Rom. I.-II. Freiburg in Breisgau, 1906.

Syrus Placentinus: Dilucidatio facultatum minorum poenitentiariorum Basilicarum Urbis etc. Romae, 1699.

Szabó Károly: Régi magyar könyvtár. II. Budapest, 1879.

Szauder József: Faludi Udvari Embere. Pécs, 1941.

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. I.-XIV. Budapest, 1891-1914.

Szittyay Dénes: A nagyváradi disputa 1584-ben. Magyar Kultura, 1923 évf. 723-728.

Takáts Sándor: Iskolai drámák (Beöthy: A magyar irodalom története), Budapest, 1906, I. 574-590.

Tarani a Spalannis P. Andreas: Manuale theoretico-practicum pro minoribus poenitentiariis apostolicis. Romae, 1906.

Tacchi Venturi Pietro: Il Giubileo del 1575. Istituto Studi Romani: Gli Anni Santi, S.E.J. 1934, 67-84.

Theiner: lásd Vetera Monumenta.

Theiner Agostino - Longhena Francesco: Storia del pontificato di Clemente XIV, Firenze, I.-III. 1854. IV. Bulle ed Epistole, Firenze, 1854.

Timár Kálmán: Pálma Károly Ferenc önéletrajza. Egyházi Lapok, 1935 évf. 267-269.

Timár Kálmán: Szántó (Arator) István irodalmi tervei. Irodalomtörténeti Közlemények, 1930 évf. 34-42 és 161-174.

Tóth-Szabó Pál: Magyarország a XV. század végén a pápai supplicatiok világánál. Századok, 1903 évf. 1-15, 151-159, 219-239, 327-344.

Trostler József: Faludi és a német gáláns költészet. Egyetemes Philologiai Közlöny, 1914 évf. 201-206.

Várady Emerico: La letteratura italiana e la sua influenza in Ungheria. I. Storia. Roma, 1934. — II. Bibliografia. Roma, 1933.

Velics László: Vázlatok a magyar jezsuiták multjából. I.-III. Budapest, 1912-1914.

Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia,... ab Augustino Theiner. I.-II. Roma, 1859-1860.

Veszely Károly: Erdélyi egyháztörténelmi adatok. I. Kolozsvár, 1860.

Wadding Lucas: Annales Minorum seu trium Ordinum a S. Francisco institutorum, I.-XVII. Ad Claras Aquas (Quaracchi), 1931-1935.

Wenczel: lásd Árpádkori új okmánytár.

A RÓMAI MAGYAR GYÓNTATÓK

I.

TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK.

1. - *A római gyóntatói testület alapítása és további fejlődése a XIII. század végéig.*

A vatikáni Szent Péter-templom gyóntatói intézménye közel egyidős magával a templommal. Alighogy Nagy Konstantin császár felépítette az apostolfejedelem sírja fölött az első bazilikát és Szent Szilveszter pápa 326 november 18-án felszentelte azt, megindult a jámbor hívek zarándoklása közelből, távolból az Örök Város felé. Vonzotta őket a vértanúk szent emléke, még inkább Szent Péter sírja, amelyet a nagy görög egyházatya, Szent János, az aranyszájú, († 407), Róma legdrágább kincsének, legragyogóbb ékességének mond (1).

Sokan azért is zarándokolnak az Örök Városba, hogy ott megtisztulva bűneiktől, vezekeljenek botlásaikért. Az ismertebb szentek sírjaihoz zarándokló bűnbánók száma idővel annyira felszaporodik, hogy Simplicius pápa (468-483) kénytelen a keresettebb templomokban a gyóntatókat állandósítani. Mint életrajzírója feljegyzi róla, papokat rendelt Szent Péter, Szent Pál és Szent Lőrinc templomába a bűnbánók miatt (2).

Amint a népvándorlás mozgalmai elülnek és az új nemzetek is az egyház kebelébe térnek, a legtávolabbi népek fiai is megindulnak, hogy áhítatos lélekkel tiszteljék az apostolfejedelem sírját. Az összes

(1) Expositio in Epistolam ad Romanos; Sermo 32 in morali exhortatione. A római zarándoklatokról ez időben említést tesz Hergenröther, II, 463.

(2) ...« instituit ad Sanctum Petrum apostolum et ad Sanctum Paulum apostolum et ad Sanctum Laurentium martyrem ebdomadas ut presbyteri manerent, propter penitentes... ». Liber Pontificalis, I. 249. Ilyen papok kirendeléséről, akik a püspöknek segitségére voltak a bünbánók meghallgatásában, a keleti egyházban már a Decius rendelte üldözések (251) után hallunk. Nyugaton csak a következő században kezdenek a püspökök papokat is megbízni a gyónók meghallgatásával. Hergenröther, I. 395 és II. 197.

keresztény országokból jönnek már zarándokok. A pápáknak gondolniok kell arra, hogy a különböző nyelvű hívek találjanak Rómában lelki atyákat, akik megértik beszédüket. Eleinte a pápa közvetlen környezete, a római templomok papjai, az ú.n. kardinális papság soraiból kerülnek ki ezek (3). Majd, amikor a hierarchiai berendezés jobban kialakul és a mindinkább súlyosbodó egyházkormányzati felelősség másfelé veszi igénybe a központi papság munkaerejét, újabb szokás honosodik meg. A kardinális testület egyik tagjának. amint később elnevezik, a Poenitentiarius Maior-nak, a nagy-penitenciáriusnak vezetése alatt a Poenitentiarii Minores, a kisebb penitenciáriusok látják el a gyóntatói tisztséget a látogatottabb római templomokban, különösen a lateráni Szent János-templomban, a pápák székhelyén és a Szent Péterben. És ők lesznek egyben, épp munkakörüknél fogva, a pápák közvetlen tanácsadói a lelkiismereti ügyekkel kapcsolatos feloldások, felmentések intézésében (4).

A kisebb penitenciáriusok száma és valószínűleg nemzetisége is, az időnkint felmerülő szükségletek szerint változott. A viharos századok sokszor tették lehetetlenné, különösen távolabbi vidékek lakói számára, hogy Rómába zarándokoljanak, sőt magában az Örök Városban sem kedveztek, igen sokszor, a lelki élet zajtalan munkájának. Hosszú századokon át nem is ismerjük egyetlen penitenciárius nevét sem. A krónikások a világot érdeklő, zajosabb eseményeket örökítették meg az utókor számára, a lelkek újjáteremtésének hangtalan munkája könnyen elkerülhette figyelmüket.

Az első nagy-penitenciáriusok, kiknek nevét oklevelekből ismerjük, Miklós bíbornok (+ 1194), utána János (+ 1216) a Szent Priscatemplom bíborosa, később sabinai püspök-bíbornok (5). A kisebb penitenciáriusok közül, a casamare apátsághoz tartozó Miklós neve fordul elő legelőször, amikor, 1217 november 19-én, III. Honorius pápa meghagyásából, a latigny-i apátot feloldozza a kiközösítés alól (6).

A XIII. század folyamán a pápai udvarban már állandóan találkozunk a penitenciáriusok szolgálataival. A különböző nemzetek fiaiból választják ki őket a pápák, hogy minden nyelvnek, fajnak legyenek a pápai udvarban képviselői. Az olaszokon kivül vannak francia, spanyol, portugál, angol, lengyel, német, sőt magyar származásúak is. Részben a világi papság soraiból nevezik ki őket a pápák, részben azonban a szerzetesrendek tagjai közül, kiváltképpen az akkor alakult két nagy koldulórendnek, a domonkosoknak és ferenceseknek soraiból.

Számuk nincs meghatározva; az egymás után követező pápák tetszés szerint neveznek ki több, kevesebb penitenciáriust, amint a helyzet és a körülmények ezt megkívánják. Nincsenek állandóan le-

(3) XII. Benedek pápa mondja, hogy ezt régi iratokban olvasta. Quellen, I. 178; Petra, 60; Tarani, 81.

(4) Hergenröther, IV. 357; Petra, 64 és 248; Syrus, 4, 5.

(5) Göller, I. 82; Hierarchia, I. 45 és 37.

(6) Göller, I. 131.

kötve egyik vagy másik templomhoz, a pápai udvarhoz tartoznak, követik a pápát, ahol az tartózkodik, kinevezésük is többnyire úgy szól, hogy pápai gyóntatók.

Munkakörük, mint nevük is mondja, elsőrban a gyóntatás, de egyben a felmentések megadása is a különböző egyházi büntetések vagy szabálytalanságok alól. A gyóntatatószékben azonban aránylag keveset tartózkodnak, mert egy XII. Benedek pápa korából való fizetési lajstrom szerint az 1339. év folyamán a Szent Péter templomban a következő alkalmakon teljesítettek szolgálatot: Vízkereszt utáni második vasárnapon és az utána jövő hétfőn és kedden; a Szent Veronika kendője tiszteletére szentelt napokon; Hamvazószerdától Husvétvasárnapig bezárólag; Áldozócsütörtökön és az ezt megelőző két napon; végül a templom felszentelésének évfordulóján, november 18-án, valamint az ezt megelőző két napon. Igy a beérkezett felmentési kérvények elintézésére s más hivatali elfoglaltságra bőven volt idejük. Később, amint az írásbeli munkák szaporodtak, már íródeákot is tarthattak maguk mellett.

A pápák kezdettől fogva nagyra becsülik mankásságukat és gyakran kitüntetik őket egyénenként is. Többen mint felszentelt püspökök látják el hivatalukat. A pápai udvarban különben is kiváltságos helyük van. Ki vannak véve bárki más fennhatósága alól, egyedül és kizárólag csak a pápának vannak alárendelve, úgy ők, mint házinépük. Hivatalukkal együtt jár a pápai kápláni cím és egyben a kiváltság, hogy a pápa belső emberei és állandó asztaltársai. A pápai körmenetekben miseruhába öltözve közvetlenül a püspökök és süveges apátok előtt vonulnak fel, utazásnál pedig az udvari prelátusi kalapot viselhetik (7).

Mint bizalmi embereiknek aztán, a lelkiismereti ügyek intézésén kívül, amelyre hivatva vannak, a pápák oly megbízásokat, oly küldetéseket adnak, amelyek messze kiható fontossággal bírnak, nem egyszer az egész egyházi életre.

2. - *A római gyóntatók a pápai diplomácia és az egyházkormányzat szolgálatában az Avignonba való költözésig.*

A pápai megbízások között első helyen kell említenünk a Peñaforti Rajmund domonkosrendi szerzetes, gyóntatónak, akit 1601 óta a szentek közöt tisztelünk, adott nagyfontosságú megbízást. IX. Gergely őreá bízta az egyházjog kiegészítő kötetének, a Decretales-nek összeállítását (8). Ugyancsak IX. Gergely pápa Vilmos minorita apostoli gyóntatót, 1236 szeptember 26-án a francia királyhoz küldi, hogy a beauvais-i püspök és a király között a békét közvetítse (9).

(7) Quellen, I. 176-77.

(8) A pápa a « Rex Pacificus » bullával, 1234 szeptember 5-én tette közzé. Bull. Coll. III. 284; Bull. Rom, III. 485; Hurter, II. 361.

(9) Bull. Franc. I. 203.

IV. Ince pápa 11 évi uralkodása alatt (1243-54), többször veszi igénybe a penitenciáriusok szolgálatait a diplomáciában. Dezső minorita penitenciáriust előbb I. Jakab aragoniai királyhoz küldi különös megbízással, aztán a castiliai udvarhoz, hogy az ország állapotát ott megfigyelje, ahol aztán Alfonz trónörököst is feloldja a kiközösítés alól. Hasonló felhatalmazást kap a bragai káptalan feloldozására is (10).

Nehezebb feladatok megoldására hívja a pápa a portugál származású Lőrinc minorita penitenciáriust. Az 1241-42-i tatár betörés, amely Magyarországot elpusztította, felhívja Európa figyelmét a veszélyre, amely a pogány kelet felől fenyegeti a nyugati haladást és műveltséget. A pápa, hogy az újabb veszedelemnek elejét vegye, azzal a gondolattal foglalkozik, hogy a tatárokat a keresztény hitre téríti. 1245 március 5-én a tatár nagy-khánhoz és népéhez intézett levelével, IV. Ince Lőrinc atyát küldi keletre, hogy társával a térítést megkezdje (11). Eljutott-e Lőrinc atya a khán udvarába, mily eredménnyel járt ott, nincs róla biztos tudomásunk, a következő évben azonban már új megbízás vár reá. A pápa Görög-, Örmény-, és Törökország, az antiochiai és maronita patriarchatus, Jeruzsálem és Cyprus, szóval a keleti területekre pápai követté nevezi ki, minden szükséges felhatalmazással (12). Közel négy éven át működött Lőrinc penitenciárius keleten, a pápa legnagyobb megelégedésére (13). Keletről hazatérve, Lőrinc atya ismét elfoglalta penitenciáriusi tisztjét a pápai udvarban. IV. Ince azonban csakhamar újra igénybe veszi tapasztalt megbízhatóságát, okos tapintatát. Perugiából, ahol akkor a pápai udvar tartózkodott, Lőrinc atyát küldi Rómába, hogy ott a szenátussal és a nép megbízottaival a pápa üzenetét közölje és velük tárgyaljon (14).

Kisebb jelentőségű, de érdekes megbízással küldi ugyancsak IV. Ince pápa limogenesi János gyóntatót Franciaországba, hogy ott János burgundi gróf és a besançoni püspök között dúló viszályt elsimítsa. A püspök és káptalana ugyanis azt vitatták a gróf ellen, hogy nincs joga pénzt veretni (15). Rufinus minorita penitenciáriusnak is pénzügyi megbízásokban kell eljárnia. VI. Ince pápa parancsából felhívja a modenai püspököt, hogy a pápához való hűségük miatt számüzött modenai polgárok kártalanításáról gondoskodjék. IV. Sándor pápa felhatalmazza Rufinust, hogy a római egyház javaiból kárpótolja azokat, akik az egyház iránti hűségükért károkat szenvedtek. Később arra is felhatalmazza, hogy a római egyház javára kölcsönt vehessen fel és ezért Siciliában, ahol Oktaviánus követ s bíboros teljhatalmú megbizottja volt, leköthesse az ottani egyházi birtokokat (16).

---

(10) Bull. Franc. I. 417, 455, 506, 508; Wadding, III. 219; Oliger, 508.

(11) Bull. Franc. I. 354; Theiner, I. 194; Wadding, III. 133. Oliger, 509.

(12) Bull. Franc. I. 421, 452, 460, 483; Wadding, III. 200, 202.

(13) Bull. Franc. I. 547.

(14) Bull. Franc. Ep. 251.

(15) Bull. Franc. I. 565; Wadding, III. 564.

(16) Bull. Franc. I. 612; II. 12 és 57; Wadding, III. 437 és 606.

IV. Ince és utódai négy ízben küldöttek egyházi és politikai megbízásokkal penitenciáriusokat Magyarországra is, akikkel majd a továbbiakban fogunk találkozni.

Mansuetus penitenciáriust három egymás után következő pápa bízza meg, hogy a pisaiakkal tárgyaljon. IV. Sándor 1257 április 1-én felhatalmazza, hogy feloldozhassa a pisaiakat a kiközösítés és az egyházi titalom alól, ha megígérik, hogy az egyház törvenyeihez alkalmazkodnak. IV. Orbán, 1263 július 14-én ismét Pisába küldi a gyóntatót és különös figyelmébe ajánlja a pisai hatóságoknak a követet. Közben megbízza azzal is, hogy Gualducci Ottót, az egyik pisai főembert, ezt « a Saulból lett Pált », oldja fel a kiközösítés alól hogy belépheSSen Szent Ferenc harmadik rendjébe. IV. Kelemen 1267 február 3-án a Pisa és Lucca közötti béke létrehozása végett indítja ismét útnak Mansuetust. A pápa azt szeretné, ha a békét legalább négy évre kötnék meg és a pisai polgárok legkevesebb tíz gályát állítanának a keresztes seregek szolgálatába (17).

A pisai küldetéseken kivül más megbízatásokban is részesült Mansuetus atya. IV. Sándor pápa 1258-ban szent Lajos francia király udvarába küldötte, ahol kidolgozta a longchampi apácák szabályait, akiket boldog Izabella, a szent király húga alapított volt. Szent Lajos elismeréséül a szent kereszt egy részecskéjét ajándékozta a pápa követének, aki aztán a drága ajándékot az alvernai szentélynek adta. Ugyancsak 1258 táján, Mansuetus Angliában is megfordult IV. Sándor pápa megbízásából (18).

A század utolsó tizedében is találkozunk penitenciáriusokkal, akiket a Szentszék különböző küldetésekkel ruház fel. IV. Miklós pápa 1291-ben a Chieriből való Vilmos minorita gyóntatót a bolgárokhoz, örményekhez, görögökhöz, ruténekhez, tatárokhoz és a keleti tartományokhoz, köztük Nagy-Magyarország lakóihoz küldi követségbe (19). Samoisi Jánost, a francia származású gyóntatót ugyancsak IV. Miklós pápa, IV. Szép Fülöp francia királyhoz küldi követségbe, hogy a Szentföld felszabadításának ügyét figyelmébe ajánlja. E küldetésben juthatott szorosabb ismeretségbe az egyszerű minorita szerzetes gyóntató Gaetani Benedek bíborossal, aki szintén Szép Fülöpnél járt követségben, mert a bíboros igen megkedvelte a gyóntatót, akit aztán, mikor VIII. Bonifác néven pápa lett, 1298 március 28-án rennesi püspökké nevezett ki, mint olyat, akinek « Krisztusban elismerést érdemlő életét hosszas tapasztalatból ismerjük ». A következő évben pedig Rennesből a lisieuxi püspökségbe helyezi át a pápa kegye (20).

---

(17) Bull. Franc. II. 272, 476, III. 110; Wadding, IV. 572.

(18) Bull. Franc. III. 68; Oliger, 514.

(19) Bull. Franc. IV. 276-85; Wadding, V. 286, 289; Lemmens, 82.

(20) Bull. Franc. IV. 195, 199, 203, 468, 483; Wadding, V. 257, 664, 670.

* * *

A püspöki, érseki, sőt bíborosi cím és méltóság is elég gyakran jut ez időben osztályrészül a penitenciáriusoknak. Jutalom sokszor az eredményekért, amelyeket az Apostoli Szék javára, a követségben járással sikerült elérniök, de elismerés még többször a csöndes, de annál hatásosabb munkáért, amelyet a pápai szék mellett, a lelkek felemelésével és megszentelésével értek el.

Röviddel azután, hogy az egykorú okiratokból tudomást szereztünk a penitenciáriusok munkásságáról, már találkozunk püspökökkel, akik az ő soraikból kerülnek az egyházmegyék élére. III. Honorius pápa 1220 december 20-án Gyárfás volt premontrei apátot, apostoli gyóntatót, séezi püspökké nevezi ki és ő maga szenteli fel (21). A következő évben pedig Konrád penitenciáriust hildesheimi püspökké teszi (22).

IX. Gergely pápa, wildeshauseni János (Ioannes Teutonicus), domonkosrendi apostoli gyóntatót, aki előbb Magyarországon buzgólkodott rendjének elterjesztése érdekében, 1234 február 13-án, boszniadiakovári püspökké nevezi ki (23). János püspök azonban visszavágyott rendtársai közé, és a pápa engedélyével lemondott egyházmegyéjéről. A domonkosrendiek, a negynevü peñaforti Szent Rajmund utódául, 1241-ben generálisukká választották, és 1252 november 4-én bekövetkezett haláláig nagy bölcseséggel kormányozta rendjét (24).

A század közepe után ismét találkozunk penitenciáriusokból lett püspökökkel. IV. Ince pápa, a braganzai Bertalan domonkosrendi gyóntatót, 1252 február 9-én nemosiai püspökké nevezi ki, ahonnan aztán negyedfél év után IV. Sándor pápa a vicenzai püspöki székbe helyezi át, mint « híres, nagytudású, feddhetetlen becsületessége és komoly megfontoltsága miatt nagyratartott férfiút » (25). Ugyancsak IV. Sándor pápa Kolumbán minorita gyóntatót a traui püspöki székbe amelte (26).

IV. Orbán pápa 1264 junuárjában Walter gyóntatót küldi a zágrábi egyházmegyébe apostoli kormányzónak, akinek érdekes szereplését később részletesebben fogjuk látni.

IV. Kelemen pápa, 1267 szeptember 28-án, d'Oursault Gailardus domonkosrendi gyóntatót betlehemi püspökké nevezte ki (27). Velasco gyóntatót pedig, kivel később találkozunk famagostai püspökké tette.

A század utolsó negyedében még nagyobb számmal találkozunk főpapokkal, akik a pápai gyóntatók soraiból léptek az egyházkormányzat magasabb állásaira. III. Miklós pápa mörbeckei Vilmos domonkosrendi gyóntatót, 1278 április 9-én, corinthusi érsekké és Strebski

(21) Hierarchia, I. 427.

(22) Hierarchia, I. 276.

(23) Hierarchia, I. 142.

(24) Hurter, II. 300.

(25) Hierachia, I. 367 és 526.

(26) Bull. Franc. II. 52; Hierarchia, I. 490.

(27) Hierarchia, I. 135.

Márton (Martinus Polonus, vagy születéshelyéről Martinus de Oppavia) ugyancsak a Domonkosrendből való gyóntatót, a hires krónikaírót, 1278 június 22-én gnieznoi érsekké nevezte ki és mindkettőjüket ő maga szentelte fel (28).

IV. Márton pápa a roueni Eusták gyóntatót előbb az evreuxi, majd a coutancesi püspöki székbe emelte (29).

IV. Miklós pápa hanapesi Miklós gyóntatót 1288 április 30-án jeruzsálemi pátriárkává nevezte ki (30), bobbioi Vilmos minorita penitenciáriust pedig 1290 június 22-én Reggio Emilia püspökévé tette (31).

Elődeinél is nagyobb számmal viszi be az egyház kormányzatába az apostoli gyóntatókat VIII. Bonifác pápa. Amint fentebb láttuk, a francia követségben társát, samoisi János penitenciáriust, ő nevezi ki rennesi, majd lisieuxi püspökké. De már előbb, alighogy a pápai trónt elfoglalta, az elődje, V. szent Celesztin pápa által kijelölt Landulfus gyóntatót kinevezi jeruzsálemi pátriárkává. E magas egyházi méltóság ekkor azonban már csak cím volt. Az előbbi pátriárka, Miklós, aki, mint tudjuk, szintén a penitenciáriusok soraiból emelkedett a pátriárkai székbe, 1291 május 19-én még Akkonban hunyt el, de utóda már oda sem jutott el, és pátriárkai címmel később a brindisi érsekséget kormányozta (32). 1296 február 13-án Péter domonkosrendi penitenciáriust, aki ekkor már püspökké volt szentelve, és így tartózkodott a pápai udvarban, cammini püspökké nevezte ki a pápa (33). A következő év őszén, a magyar eredetű Miklós gyóntatót, akinek nevével még majd találkozunk, anconai püspökké nevezi ki (34). Ugyanez év november 21-én Gatti Consilius domonkosrendi gyóntatót oristanoi érsekké tette, honnan másfél év múlva a conzai érseki székbe helyezte át (35). 1302 január 20-án, Eschini Máté, ágostonredi remete, gyóntatót a faenzai püspöki székbe emelte (36).

A XIII. század folyamán püspöki székbe emelkedett apostoli gyóntatókról szólva, meg kell említenünk Savoyai Vilmost is, aki a modenai püspöki méltóságról mondott le 1233-ban, hogy mint penitenciárius tehessen szolgálatot a pápai udvarban. IX. Gergely pápa később Poroszországba küldi követségbe, ahonnan visszatérve, továbbra is penitenciárius marad, míg az 1244 május 28-i consistoriumban, IV. Ince pápa Sabina bíboros-püspökévé nevezi ki (37).

---

(28) Hierarchia, I. 210, 265; Hurter, II. 420-21.

(29) Hierarchia, I. 205; Oliger, 516.

(30) Hierarchia, I. 275.

(31) Bull. Franc. IV. 155; Hierarchia, I. 417; Wadding, V. 602.

(32) Hierarchia, I. 148, 275.

(33) Hierarchia, I. 161.

(34) Bull. Franc. IV. 461; Hierarchia, I. 420.

(35) Hierarchia, I. 101, 203.

(36) Hierarchia, I. 246.

(37) Hierarchia, I. 7, 38, 353.

* * *

Hogy alig fél század alatt, amióta a penitenciáriusok munkája ismertté lett az egyházban, mekkorát nőtt tekintélyük, legjobban mutatja Romans Umberto volt domonkosrendi generális reformtervezete, amelyet a II. lyoni zsinat (1274) számára állított össze.

Az akkori időkben szomorú szokássá vált, hogy a pápaválasztó konklávék sokszor túl hosszú ideig ültek együtt, amíg a megválasztandó pápa személyében megegyezés jött létre. Hogy ennek az állapotnak vége szakadjon, és hogy az egyháznak ne kelljen néha hónapokig, sőt évekig is várnia, amíg új főt kap, a tervezet azt javasolja, mondja ki a zsinat, hogy ha a konklávéba gyűlt bíborosok meghatározott időn belül nem tudnak megegyezni a választandó személyben, a pápai jegyzők és a római papság válasszon egy vagy több penitenciáriust, akik bevonulva a konklávéba, a bíborosokkal együtt ejtsék meg a választást. Ha a bevonult penitenciáriusok szavazata sem hozná meg a kívánt többséget, úgy 8-10 nap eltelte után a penitenciáriusok küldjenek be a római főpapok vagy protonotáriusok soraiból azonos számú újabb pótszavazókat, hogy megkönnyítsék a választás kimenetelét (38).

A javaslatból nem lett ugyan törvény, de már az, hogy ilyen tervezet felmerülhetett, igazolja, mily tisztelet és nagyrabecsülés vette körül már ez időben a római penitenciáriusokat.

A változó idők azonban az apostoli gyóntatók életrendjébe is változásokat hoztak. Az Avignonba költöző pápai udvarral a penitenciáriusok is oda mennek, és csak néhány marad vissza Rómában, a szent Péter templomban. Itt Róma elnéptelenedése, lassú sülyedése, ott az idegenben az újszerű élet, sokat változtattak a gyóntatók munkakörén, életmódján egyaránt. Ez hozza magával aztán helyzetük jogi és anyagi átalakulását, annál is inkább, mert ez intézményesen, mindezideig, kevésbbé volt rendezve.

(38) Oliger, 501.

II.

A RÓMAI MAGYAR GYÓNTATÓI INTÉZMÉNY KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSE AZ V. SZENT PIUS PÁPA RENDELTE ÚJJÁSZERVEZÉSIG. (1299-1570)

1. - *A magyarok első megjelenése Rómában és a Szent István alapította magyar zarándokház.*

A magyar nép Szent Istvánnal vonul be a keresztény nemzetek sorába. Az apostoli buzgóságú szent király nemcsak országának területén rendezi az egyházi életet, de előrelátóan gondoskodni kíván a szent helyekre zarándokló hívek szükségleteiről is. Rómában és Jeruzsálemben, sőt az odavezető utakon is, Ravennában, illetve Konstantinápolyban, zarándokházakat alapít, hogy otthonra találjanak azok, akik a szent helyeket felkeresik (39).

Rómába mindenekfelett az apostolfejedelemnek, Szent Péternek sírja vonzotta és vonzza állandóan a híveket. Szent István tehát a magyar zarándokházat oda kívánja állítani a Szent Péter templom közelébe. Mikor aztán sikerül megkapnia a bazilika déli szomszédságában fekvő, II. István pápa (+ 752) által szent István első vértanú tiszteletére szentelt templomot, amellé építi meg a zarándokházat. Hogy pedig fennmaradását biztosítsa, gazdag alapítványt tesz javára (40).

A római zarándokházat kezdettől fogva nagy számmal keresték fel a jámbor áhítatoskodók. Néhány évtizeddel az alapítás után, 1058-ban, a ház előljárói, névszerint Béla főesperes és két papja, a Szentszék rendelkezését kérik, biztosítani akarván intézetük számára azt a jogot, hogy a magyar földről érkező zarándokok egyedül ott szállhassanak meg, és ha netalán az Örök Városban halnának meg, a zarándokház papjai temethessék el őket (41). Ha alig félszázaddal a magyar nép

(39) Balics, I. 170; Hóman-Szekfű, I. 206; Horváth, I. 241; Pauler, I. 81; Karácsonyi: Szent István király, 43 és 45.

(40) Armellini, 747; Borgatti, 82; Fraknói: Magyar zarándokház, 172; Balics, I. 171; Karáesonyi: Szt. István, id. h.; Steinhuber, I. 151.

(41) X. Benedek pápa bulláját Dr. Kehr göttingai professzor után ismerteti Fraknói: Magyarország és a római Szentszék, I. 401.

megtérése után, az Örök Városban már nemcsak szállóhelyről, de temetőről is kell gondoskodni a magyar zarándokok számára, úgy ez annak a jele, hogy a Rómát látogatók száma nőttön nőtt. Viszont az is bizonyos, hogy e jámbor zarándokok közül sokan nem tudtak más nyelven beszélni, mint csak anyanyelvükön, így hát lelki vigaszért csak magyar paphoz fordulhattak az Örök Városban is.

A zarándokház a Szent Péter-templom káptalanának joghatósága alá tartozott, mert temploma kezdettől fogva a Szent Péter-templommal volt függő viszonyban. Papjai ily módon nagyobbrészt olasz származásúak voltak. Ámde, éppen a zarándokok nemzetiségére való tekintettel, kellett, hogy állandóan legyen soraikban egy-két magyar származású is, valószínűleg valamelyik otthoni egyházmegye papjai közül (42). Bizonyos az is, hogy a pápák, látván a zarándokok egyre nagyobb számát, iparkodtak gondoskodni számukra megfelelő gyóntató atyákról, már akár a zarándokház papjai sorából választva azokat, akár azon kívül jelölve ki megfelelő egyéneket. Világi papok voltak-e ezek az első magyar gyóntatók az Örök Városban, vagy szerzetesek, hogy hívták őket, milyen munkásságot fejtettek ki, ezekről ma már nem találunk feljegyzéseket.

2. - *A római gyóntatók első szereplése a magyar történelemben.*

Amint az apostoli penitenciáriusok szervezete kialakulóban van, a magyarság hamar összeköttetésbe jut velük. Wildeshauseni János, a domonkosrendiek tartományának egyik magyarországi alapítója, amint fentebb láttuk, már IX. Gergely pápa uralkodása alatt, mint apostoli gyóntató Rómába kerül. Innen nevezi ki a pápa később boszniai püspökké (43). János penitenciárius, bár sem származására, sem nyelvére nem volt magyar és így a Rómába kerülő magyaroknak kevésbbé lehetett lelki ügyekben hasznára, nem feledte el mégsem az országot, amely nem sokkal azelőtt letelepülő rendtársainak és neki is csöndes otthont adott.

A további összeköttetések, több évtizeden át, a penitenciáriusok és a magyarság között nem lelki, inkább politikai és egyházkormányzati téren indulnak meg. IV. Béla uralkodása alatt több esetben találkozunk penitenciáriusokkal, akik élénk szerepet játszottak úgy a magyar egyházi, mint a politikai életben.

Frigyes osztrák herceg, a tatárok elől menekülő IV. Béla királytól elfoglalta Moson, Sopron és Pozsony vármegyéket. Mikor aztán ezek újra magyar kézre jutottak, Frigyes 1246-ban haddal támadta meg az országot. A Lajta melletti csatában azonban elesett és vele sírba szállott az osztrák őrgrófságot megalapító Babenberg - család utolsó férfi sarja. Az uralkodást átvette badeni Hermann, de hamar bekövetkezett halála (1250 október 4) után megindult a küzdelem a

(42) Fraknói: Magyar zarándokház, 175.

(43) Balics, II. 2, 347.

gazdátlanul maradt Ausztria birtokáért. Az osztrák urak egy része Vencel cseh király fiát, Przemysl-Otakár morva őrgrófot hívta meg Ausztria fejedelmének. A fiatal, alig 21 éves királyfi örömmel fogadta a meghívást, és hogy jogcímet is szerezzen az osztrák-stájer hercegségre, hajlandó volt az elesett Frigyes herceg nővérét, a 46 éves Margitot feleségül venni.

Mikor IV. Béla látta, hogy a cseh király fia mint foglalja el az osztrák birtokokat, anélkül, hogy erre a pápától vagy a császártól felhatalmazása lett volna, ő is megindította hadait. Jogcíme is megvolt hozzá. Az utolsó fejedelem, badeni Hermann özvegye, Gertrúd, tőle kért segítséget. A magyar hadak a Drávánál és a Dunánál nyomultak előre és egészen Olmützig jutottak (44).

A kegyetlen háború, amelyben annyi emberélet, számos templom és egyházi érték pusztult el, nagyon bántotta IV. Ince pápát. Az apostoli gyóntatók egyikét, Velasco spanyol minorität követségbe indítja tehát a magyar és cseh királyokhoz, hogy szerezzen békét a két uralkodó között, és ha kell, egyházi fenyítékkel is szorítsa engedelmességre azt, aki esetleg ellenkezni próbál (45).

Megbízta a pápa Velascot azzal is, hogy az Otakár és Margit között már megkötött házasságot rendezze, illetve, hogy a két házasfél között fennálló negyedfokú vérrokonság és harmadfokú sógorság akadálya alól mentse fel őket (46).

IV. Béla, bár az esztergomi érseki szék betöltése miatt surlódásban volt a pápával, Velascoval nem ellenkezett. Abbahagyta Olmütz ostromát, seregeit hazavezette és kijelenté, hogy kész az Otakárral folytatott vitát a pápa döntésére bízni. A Velasco által kijelölt időre, 1254 június 24-én megjelenik a pápa előtt, a várakat is, amelyeket a vitás területeken elfoglalt, kész az ideig a Szentszék megbízottainak átadni, ha Otakár hasonlóképp cselekszik (47). Otakár, aki időközben atyja elhunytával Csehország királya lett, keresve kereste a pápa kegyét, elfogadta tehát Velasco feltételeit. A béke, a két király között még az 1254-év tavaszán létrejött, és így a római találkozóra már nem került sor (48).

Velasco atyát a nyár különben sem találta Rómában. A pápa május végén Portugália és Aragonia királyaihoz küldi bizalmas üzenettel, majd meghatalmazza, hogy Castilia királyától vegye át a pénzösszeget, amelyet még annak atyja kért volt kölcsönképpen a római egyháztól (49). Később IV. Sándor pápa az angol királyhoz küldi követségbe a kiváló diplomatának bizonyult spanyol gyóntatót, hogy kieszközölje az előzött

(44) Pauler, II. 281-84.

(45) Bull. Franc. I. 663; Cod. Dipl., IV. 2, 196; Vet. Mon. I. 222; Wadding, III. 589.

(47) Cod. Dipl., IV. 2, 249; Vet. Mon. I. 228; Wadding, III. 589.

(46) Bull. Franc. I. 664; Wadding, III. 581.

(48) Balics, II. 351-52; Hóman-Szekfű, II. 155; Pauler, II. 286.

(49) Bull. Franc. I. 738, 746; Wadding, III. 587.

winchesteri püspök, Aldemarus visszahelyezését a püspöki székbe (50). Mikor aztán Angliából visszatért ismét Rómába, rövidesen újra Magyarország felé veszi útját, hogy IV. Béla és fia, István között az ellentéteket elsimítsa és a királyi család, valamint az ország belső békéjét helyreállítsa.

A magyar és cseh királyok között 1254-ben Velasco kezdeményezésére létrejött béke felosztotta Ausztriát, s míg a Semmeringtől északra eső részeket Otakár vette birtokába, a déli, stájer részt IV. Béla kapta, aki idősebbik fiának, Istvánnak adta át a hatalmat az új országrész felett. A stájer nemesség azonban elégedetlen volt az új kormányzással és Otakárhoz pártolt. István tehát kénytelen volt elhagyni Stájerországot. Kárpótlásul, atyja, Erdély hercegévé és a kúnok urává nevezte ki. István azonban nem elégedett meg a neki juttatott területtel és hatáskörrel és olyan társkirályi jogokat követelt atyjától, aminőt a régi királyok adtak elsőszülötteiknek. E követelés felizgatta Bélát, aki fegyverkezni kezdett. István erre reátámadt atyja hiveire és pusztítani kezdte az országot. Pozsony előtt találkoztak apa és fia hadai, de ütközetre nem került sor, mert István megkérlelte atyját, aki engedett fia kérésének, és a Pozsnyban létrejött megegyezésben megosztotta kettőjük között az országot. A határ a Duna vonala és annak észak felé való meghosszabbítása lett. István kapta a keletre eső részt, IV. Bélának maradt a nyugati fele, és emellé az erdélyi sóbányák jövedelmének felerésze. Az így létrejött megegyezést 1262 december 1-én Poroszlón újra megerősítették, sőt István a következő év tavaszán, a szakolyai monostor mellett, újra megesküdött reá. Az ismételt megerősítések mutatták, hogy maguk a felek sem bíztak tartósságában. István már előzetesen azt kívánta, hogy a pápa erősítse meg az atyjával létrejött megegyezést. IV. Orbán pápa, aki aggódva szemlélte a királyi apa és fia közötti viszálykodást, Velasco penitenciáriust küldte ismét Magyarországra a béke végleges rendezése céljából (51).

Velasco Zólyomban kereste fel Béla királyt és azon volt, hogy a pozsonyi megegyezést ejtsék el, és más alapokon, mindkét fél kiváltságait kielégítő új egyezség jöjjön létre az apa és fia között. A király a környezetében lévő főpapok és főurak tanácsát kérte, s miután ezekkel meghányta-vetette a dolgot, Velasconak azt a választ adta: Ne kívánjon többet annál, mint amiért idejött. Elégedjék meg azzal, ha megerősítheti a már létrejött megegyezést. Jobb annál maradni és azt megerősíteni, mert azt, Istvánnal együtt, mindketten meg akarják tartani és attól hitszegés nélkül el nem állhatnak. Ha ezt megsemmisítik és új alkudozást kezdenek, az végtelenül elnyúlhat, amiből esetleg újra villongások keletkezhetnének.

Velasco atyát megnyugtatta a király és a főurak érvelése, hozzájárult a már megkötött egyezséghez. Béla király pedig, még ott Zó-

(50) Bull. Franc. II. 319; Wadding, IV. 123.

(51) Balics, II. 1, 388; Hóman-Szekfű, II. 164; Pauler, II. 321.

lyomban, 1263 augusztus 3-án, az esztergomi érsek, a fehérvári és szepesi püspökök, a somogyi és varasdi főispánok és más urak és papok jelenlétében, Velasco előtt megerősítette a fiával kötött békét, és megesküdött, hogy sem fiát Istvánt, sem ennek feleségét, sem embereit, sem birtokait nem fogja háborgatni, sem István hívei ellen nem fog fegyveres sereget állítani; azt sem engedi meg, hogy más támadjon reájuk. Fiának várait, városait, birtokait nem fogja megtámadni vagy elfoglalni, és megelégszik egész életén át az országnak azon részével és azon jövedelmekkel, amelyeket magának fenntartott. Ugyanekkor a maga részéről felhatalmazza a pápa követét, hogy, ha esküje ellen vétene, őt is, meg párthíveit is egyházi átokkal sújtsa, az országot pedig egyházi tilalom alá vegye (52).

Velasco, második magyarországi útjáról visszatérve a pápai udvarba, nem sokáig maradt már penitenciárius. A fontos megbízatások szerencsés kimenetelű lebonyolítása után mintegy jutalmul jő az egyszerű szerzetesnek püspökké való kinevezése. IV. Kelemen pápa 1265-ben famagostai püspökké teszi Velasco atyát (53), majd pedig 1267 szeptember 17-én, az idannai székbe helyezi át, hogy hazájához közel legyen (54). A halál mégis nem hazájában, hanem Rómában érte utól, 1278 decemberében (55).

Alighogy Velasco bevégezte magyarországi küldetését és visszatért a pápai udvarba, IV. Orbán pápa egy másik apostoli gyóntatót küld ki, akinek megbízatása közvetlenül a magyar egyházi életet érdekli.

Fülöp zágrábi püspök esztergomi érsekké választatván (56), a zágrábi káptalan a megüresedett püspöki székbe István pozsonyi prépostot, Vancsai István volt esztergomi érsek, akkor palestrinai bíboros-püspök unokaöccsét választotta meg. A megválasztott azonban egészen ifjú volt, az egyházjog-követelte éveket még nem töltötte be (57). Vancsai bíboros, akit Orbán pápa, különös kegyként, a választás megerősítésével megbízott, hogy elkerülje annak látszatát, mintha a rokoni kötelék által befolyásoltatná magát, nem kívánta öccse megerősítését, hanem Timoteus pápai káplánt, zalai főesperest, aki az egyik zágrábi kanonoki javadalmat is élvezte, ajánlotta a megüresedett püspöki székbe. IV. Orbán pápa tehát, 1263 szeptember 24-én, Timoteus mestert nevezte ki zágrábi püspökké (58).

---

(52) Árpádkori okm. IV. 34; Vet. Mon. I. 244; Fraknói: Magyarország és a Szentszék, I. 275; Pauler, II. 325.

(53) Bull. Franc. III. 30; Hierarchia, I. 244.

(54) Bull. Franc. III. 128; Hierarchia, I. 235; Wadding, IV. 600.

(55) Wadding, IV. 55.

(56) Árpádkori okm. IV. 25; Vet. Mon. I. 243; Hierarchia, I. 464 és 537.

(57) Mikor 1266-ban IV. Kelemen pápa kalocsai érsekké nevezi ki, még a bolognai egyetemen tanul. Árpádkori okm. IV. 148; Vet. Mon. I. 291. Hierarchia, I. 197.

(58) Timóteus ezen kívül még valkói főesperes, pécsi kanonok és javadalmas

Az új püspök kinevezését azonban sem IV. Béla király, sem az érdekelt káptalan nem látta szívesen. Az volt a kifogásuk ellene, hogy alacsony szolgai sorból származott, ami az érdekeltek szemében alkalmatlanná tette őt a püspöki méltóság viselésére. A káptalan, a király pártfogásában is bízva, szóba sem áll a kinevezettel, hanem új választást rendez, ahol Farkas mestert, a király alkancellárját választja meg a visszautasított István prépost helyett (59).

Timoteus püspök jogainak teljes tudatában lépéseket tesz, hogy törvényszerű kinevezésének érvényt szerezzen, és a püspökséget, a szándékolt bitorlással szemben, magának biztosítsa. Megbízottakat küld Zágrábba, hogy a püspökséget nevében átvegyék, és mikor a káptalan ezeket nem hajlandó fogadni, Walter minorita atyát, apostoli gyóntatót, kinevezi általános helynökévé és megbízza, hogy a püspökséget javadalmaival együtt az ő nevében átvegye és a további rendelkezésig teljes hatalommal kormányozza. IV. Orbán pápa a nehéz helyzetbe jutott püspököt segíteni akarván, de meg hogy a közzétett kinevezésnek érvényt szerezzen, Timoteust 1264 január első napjaiban ő maga szenteli fel Orvietoban püspökké, majd január 18-án a zágrábi préposthoz és káptalanhoz, őt nappal később pedig magához Walter penitenciáriushoz intézett apostoli levelében, Walter megbízását nemcsak tudomásul veszi és jóváhagyja, de azt az Apostoli Szék részéről is megerősiti és minden szükséges felhatalmazást megad neki, «kinek rátermettségéről sok kényes ügy elintézésénél volt alkalma eddig is meggyőződést szerezni». Feljogosítja őt nemcsak a javadalom átvételére és a püspöki jogok korlátlan gyakorlására, hanem felhatalmazza arra is, hogy a legszigorúbb egyházi büntetésekkel, ha kell, akár kiközösítéssel is sújthassa a netalán tovább is ellenkező makacsokat (60).

A dolog azonban így sem ment olyan könnyen, mint remélni lehetett volna. A káptalan Walter atyát tisztelettel fogadta, intézkedéseinek mindenben alávetette magát, de Timoteus püspökségéről hallani sem akart. IV. Béla király sem hajlandó nézetét megváltoztatni és 1265 őszén gyóntatóját, Pál minorita atyát és Demeter barsi főesperest, menyének kancellárját küldi a maga és a főurak leveleivel az időközben elhunyt IV. Orbán pápa utódához, IV. Kelemen pápához követségbe, hogy elődje intézkedésének megváltoztatására rávegye (61).

---

is volt. Árpádkori okm. IV. 44; Cod. Dipl. IV. 3, 219; Vet. Mon. I. 245 és 258; Veszprémi okm. I. 142.

(59) A mórichidai premontrei prépostság alapitólevelén, Farkas alkancellár egyben már «electus Zagrabiensis»-nek van feltüntetve. Cod Dipl. IV. 3, 219; Hierarchia, I. 537; Vet. Mon. I. 258; Később, 1266-ban Farkast a székesfehérvári káptalan is prépostjává választotta, amit a pápa jóvá is hagyott. Árpádkori okm. IV. 146; Vet. Mon. I. 287; Veszprémi okm. I. 146 és 153.

(60) Bull. Franc. II. 536; Cod. Dipl. IV. 3, 223-24; Vet. Mon. I. 262.

(61) 1265 október 13-án kelt királyi levél. Vet. Mon. I. 281; Balics, II. 365; Kollányi, 15.

Amikor a követ-főesperes a bíborosok gyülekezetében átadja a király levelét, a pápa, a magyar király iránti tiszteletből és jóindulatból, felolvastaja azt, de a főurak levelét, amely kíméletlen és merész kifejezésekkel csupa jogsértést tartalmazott, nem engedi felolvasni. Midőn a pápa ezt 1266 január 21-iki levelében Béla királynak tudomására hozza, Timoteust a támadásokkal szemben pártfogásába veszi, és hangsúlyozottan kiemeli, hogy az alacsony származás nem állhatja útját a püspöki szék elfoglalásának. Utal az Üdvözítő példájára, aki egyszerű, szegény halászokat hívott meg apostolai sorába. Az Úr mindannyiunkat egyformáknak alkotott, minden embert egy égbolt fedez, mindannyian egy levegőt szívunk. Ruhátlan kolduskénť jövünk a világra és ha meghalunk, semmit sem vihetünk magunkkal a föld kincseiből, ebben pedig nincsen különbség szegény és gazdag, szabad és szolga, pór és király között. Az isteni kegyelem nem tesz különbséget nagy és kicsiny, szabad és szolga között: az Úr előtt nincs személyválogatás. Ha szolga volt is Timoteus apja, a püspöki méltóság a fiú szolgaságát eltörölte.

— Mi dicsősége van abból, — teszi hozzá ügyes fordulattal — a nagy és hatalmas királynak, ha szegény emberrel küzd, száraz nádat üldöz, erőtlen ember ellen mutatja hatalmát? Oroszlán nem fegyverkezik féreg ellen, sas nem támad verebekre. És Te, férfi, nagy fejedelem, annyira törekszel egy püspök megbuktatására, aki ellen, ha mind igaz, amit mondanak, kifogást nem tehetsz, mert nem ő teremtette magát, hanem az Isten, nem tőle függött, hogy nemes szülőket válasszon magának, nem az ő hibája, ha olyan szülői voltak, amínőket Isten adott neki.

— A szegény ember ügyét, — végzi a pápa — el nem hagyjuk. Ne zavarjon meg azok befolyása, akik, mint mondják, inkább a püspökségre, mint a püspökre gondolnak, az élő ember örökségét szeretnék, de azt azon az úton, amelyen járnak, amig én élek, nem fogják megkapni (62).

A királyt nem fegyverzi le a pápa nemes gondolkozása sőt inkább bántja, hogy a pápa annyira pártfogásába veszi az alacsony származású Timoteust. Alig érkeznek vissza a követek a pápa levelével, még azon tavasszal, Demeter főesperest ismét útnak indítja Rómába. A pápához intézett levelében, amit a követ magával visz, a király keserűen panaszkodik, hogy őseitől örökölt hithűségét a pápa nem veszi figyelembe, nem viseltetik hozzá jóindulattal, nincs tekintettel személyére, királyi méltóságára. Kéri, hogy árassza feléje Szent Péter trónjáról azt a készséget, « mely a multakat kiengeszteli és a jövőt biztosítja » (63).

A pápát azonban a király sértődöttsége sem tudja elhatározásának megmásítására reábírni. A püspöki székre nem a születés és rang, hanem a lelki hivatottság és a szellemi rátermettség adják elsősorban

(62) Vet. Mon. I. 281; Pauler, II. 355-57.

(63) IV. Béla levele, 1266 április 27; Vet. Mon. I. 282.

a képesítést. A pápa nem ejtheti el Timoteust, mert szegény, hogy elfogadjon egy másikat, akit előkelősége és összeköttetései jobban ajánlanak. Újabb évek telnek el, míg végre a soká húzódó kérdés megoldást nyerhet. Farkas mestert 1268-ban a győri káptalan püspökké választja. Mikor a pápa megerősíti őt székében, a király is elismeri Timoteus kinevezését és hat év után végre békével bevonulhat Zágrábba (64).

A vita alatt álló püspökség kormányzója, Walter apostoli gyóntató, felszabadulva felelősségteljes megbízatása alól, visszatérhetett ismét Rómába. Jóbarátja és rendtársa, Salimbene, a krónikaíró, azt mondja róla ügyes szójátékkal, hogy angol származású és angyali jellemű férfi volt. Termete — amint társa leírja — eléggé magas, szép arcú ember, akinek nem hiányzott irodalmi műveltsége sem. Jól fogalmazott, szépen énekelt, kitünően prédikált. De ami több ezeknél, készségesen tudott engedelmeskedni, tiszteletre méltó, szentéletű szerzetes volt. Még ifjú korában került hazájából olasz földre. Nápolyban Buralli Jánosnak, vagy mint általában ismerjük, Pármai Jánosnak volt a tanítványa, aki aztán, mikor a Rend generálisa lett (1247-57), maga mellé vette jeles tanítványát segítőtársnak. Innen került a pápai udvarhoz mint penitenciárius. Az udvari élet azonban nem volt ínyére és állandóan visszavágyott kolostorába, noha a pápa, mint a zágrábi megbízatásból is látszik, nagyra tartotta. Zágrábból távozva, többé nem hallunk róla; valószínűleg sikerült terve és visszatérhetett zajtalan szerzetesi munkájához (65).

Nem kevésbbé kényes, sőt nehéz feladat jutott osztályrészül, ugyancsak Magyarországon, Walter atya gyóntató társának, a szintén minorita Eneco (Inigo) atyának.

Jób pécsi püspök ellen már IV. Sándor pápához, majd utódához IV. Orbánhoz is számos panasz érkezett. A püspök, aki előbb IV. Béla alkancellárja volt, a nógrád és gömörmegyei Száh nemzetség ivadéka, előkelő főúri családból származott; úgy látszik, a püspöki székben is elsősorban nagyhatalmú főúr volt inkább, mint szelíd és a lelkieknek élő főpásztor. A panaszok arról szóltak, hogy világias életet folytat, a püspökség javait tékozolja, ellenfeleivel, legyenek azok egyháziak vagy világiak, kíméletet nem ismerve erőszakosan bánik. A sümegi apátot is elfogatta és lóra kötözve, szájába zablát téve hurcolta börtönbe. Megtörtént, írja tovább a vád, hogy mikor a király előtt panaszt emeltek ellene, párviadalban leverte vádlóját, amivel újabb kánoni vétséget követett el (66).

Az Apostoli Székhez eljuttatott ezen vádak alapján IV. Sándor pápa megbízta Benedek esztergomi érseket, hogy indítson vizsgálatot a püspök ellen. Jób azonban az érsek megbízottaitól elszedte megbízó

---

(64) Hierarchia, I. 282; Fraknói: Magyarország és a Szentszék, I. 78.

(65) Cronica Fr. Salimbene, 551.

(66) Mindezeket az 1263 szeptember 19 és 1266 szeptember 14-i pápai levelekből tudjuk. Említik: Balics, II. 1, 365; Pauler, II. 317.

levelüket, sőt megfosztotta őket javadalmaiktól ameiyeket a pécsi egyházmegye területén élveztek. A magindított vizsgálat lefolytatását ezzel tehát lehetetlenné tette.

Az újabb panaszokra IV. Orbán pápa 1263 szeptember 19-én a pilisi apátot, a székesfehérvári őrkanonokot és a domonkosrendiek tartományfőnökét küldte ki, hogy hárman együttesen folytassanak újabb szigorú vizsgálatot a vádak mibenléte felett (67). A különböző oldalról lefolytatott vizsgálatok adatait aztán Fülöp esztergomi érsek megbízottja és néhány pécsi kanonok vitte Rómába, ahol a IV. Orbán elhunyta után trónralépő új pápa, IV. Kelemen az ostiai bíboros-püspökre, Susai Henrikre, korának egyik legnagyobb jogászára bízta, hogy mondjon ítéletet a nehéz ügyben (68).

A sokféle vizsgálat meg Jób püspök hatásos védekezése annyira összebonyolították a per menetét, hogy a kijelölt bíró képtelen volt tisztán megítélni a helyzetet, és rávette a pápát, hogy mielőtt a végső ítéletet kimondaná, rendeljen el a helyszínen lefolytatandó új vizsgálatot a püspök ellen felhozott vádak ügyében. A pápa tehát az 1266 szeptember 24-én kiadott határozatával kiküldi Eneco minorita pápai káplánt és penitenciáriust, «kinek körültekintő megfontoltságában és belátásában feltétlenül megbízik», hogy Pécsett vagy más alkalmas helyen, apostoli teljhatalommal, folytassa le személyesen a vizsgálatot Jób püspök ellen, nemcsak azokra a vádakra nézve, amelyeket eddig felhoztak ellene, hanem azokról is, amelyeket állítólag az előző vizsgálatok ideje alatt és azóta is elkövetett (69).

A püspök, tényleg, keményen lépett fel a vád tanúi, vagy talán éppen a vád képviseletében Rómában tartózkodó kanonokok ellen, mert András prépostot, Tristán éneklő kanonokot, Gergely mesterkanonokot, Buza főesperest és néhány más pécsi papot megfosztott javadalmaiktól (70). A pápa tehát október 13-ikán kiadott másik rendeletében megbízza Eneco gyóntatót, vizsgálja felül ezen javadalom-megfosztásokat is, és ha úgy találja, hogy igazságtalanság történt, az ártatlanokat helyezze vissza jogaikba és javaikba, védje meg őket, s ha kell, világi karhatalmat is vegyen igénybe (71).

A pápa nagyon szívén viselte a kényes, nehéz ügy minél pontosabb, tehát minél igazságosabb elintézését, mert október 21-én még egy harmadik apostoli iratot intéz a penitenciáriushoz, amelyben to-

---

(67) Veszprémi okm. I. 141.

(68) Henriket a középkor jogtudósai «pater canonum, fons juris, monarcha juris, stella, lumen lucidissimum decretorum» címekkel tisztelik. Summa-ja még a XV. században is 7 kiadást ért. Hurter, II. 367.

(69) Bull. Franc. III. 96; Vet. Mon. I. 288; Veszprémi okm. I. 154.

(70) Veszprémi okm. I. 149. Az első három főpap a pilisi apát, domonkosrendi tartományfőnök és a székesfehérvári őrkanonok nevében folytatták volna a vizsgálatot püspökük ellen.

(71) Bull. Franc. III. 98; Vet. Mon. I. 289.

vábbi utasításokkal látja el, és újabb felhatalmazásokat ad számára, hogy kiküldetésében minden fennakadás nélkül eljárhasson (72).

Eneco atya tehát útrakelt Pécs felé, hogy nehéz, kényes megbízatásának eleget tegyen. A három pápai bulla, amelyet magával vitt, minden jogot és hatalmat megadott neki, amire szüksége lehetett.

A vizsgálat lefolytatásáról nincsenek adataink, de hogy Jób püspöknek sikerült magát a vádak alól tisztáznia és jóhírnevét az Apostoli Szék előtt biztosítania, azt abból tudjuk, hogy nemcsak megmaradt püspöki székében, hanem amikor X. Gergely pápa a II. lyoni egyetemes zsinatot összehívja, Timoteus zágrábi és Jób pécsi püspököket szólítja fel, hogy adjanak részletes jelentést a magyarországi egyházi és fegyelmi állapotokról (73).

A megbizatásból, amelyet Eneco gyóntatónak adott a pápa, a háromszoros rendkivüli felhatalmazásból, amellyel egy megyéspüspök ellen kellett vizsgálatot lefolytatnia, kivel szemben a két előző vizsgalat elégtelennek bizonyult, arra kell következtetnünk, hogy az egyszerű szerzetesnek nagy becsülete volt a pápai udvarban. Neve után spanyol származásúnak kell tartanunk (74).

3. - *Rómát járó magyarok a XIII. században és az 1300-as szentév után.*

A pápák azon intézkedéseiből, hogy más nemzetbeli penitenciáriusokat küldöttek ki magyarországi fontos, nehéz ügyek lebonyolítására, arra kell következtetnünk, hogy a XIII. század derekán aligha volt az apostoli gyóntatók sorában magyar eredetű. Mindazáltal a pápai udvarban nem hiányoztak magyar papok, sőt éppen ez időben jut a bíbornokok sorába az első magyar főpap. IV. Ince pápa ugyanis Vancsai István esztergomi érseket, « mint az egytemes egyház egén ragyogó fényes csillagot » palestrinai bíboros-püspökké nevezte ki, hogy « fénye minél messzebb, minél inkább megsokszoródva sugározzék » (75). Minthogy abban az időben a bíborosok valamennyien kötelesek voltak a pápai udvarban tartózkodni, Vancsai eleinte vonakodott elhagyni Magyarországot, mert félt az olasz éghajlattól. Csak másfél évi hu-

(72) Bull. Franc. III, 100; Vet. Mon. I. 290; Wadding, IV. 298.

(73) Jób még 1279-ben is pécsi püspök volt, sőt 1284-ben is szerepel Kún László egy adománylevelén. Cod. Dipl., VII. 2, 106; Vet. Mon. I. 294; Hierarchia, I. 410.

(74) Némelyek szerint Eneco azonos volna Ecce atyával, akit IV. Béla király 1254-ben a pápához küld követségbe. E véleményt azonban semmi sem igazolja. Bull. Franc. I. 757 és III. 96, c. jegyzet; Cod. Dipl. IV. 2, 249; Vet. Mon. I. 228; Wadding, III. 589; Karácsonyi: Ferenc-rend története, I. 22. Eneco nevét különben a Veszprémi oklár Enochnak forditja. Wadding új kiadói; Wadding XVII, 80 és Oliger 516 azonban Inigo-nak mondják. E véleményt támogatja, Tacchi-Venturinak Szent Ignácról adott névelemzését követve, Bangha: Képek 7.

(75) Cod. Dipl. IV. 2, 132; Vet. Mon., I. 214; Balics, II. 1, 335; Hierarchia, I. 464.

zavona után szánja reá magát, hogy végleg Rómába költözzék (76). Hazáját azonban ott sem feledte el, és 1269 július 9-én beküvetkezett haláláig — mint fentebb láttuk öccsének zágrábi megválasztása alkalmából — önzetlen és igazságos pártfogója volt a pápai udvarban a magyar ügyeknek (77). A bíbornokkal, aki oly nehezen tudott elszakadni hazájától, állandóan volt magyar pap. Lehetett titkára, bizalmasa, gyóntatója. Ez bizonyosan ellátta a pápai udvarba jövő magyar követek és kísérőik lelki igényeit is (78).

Egyidejűleg a magyar bíborossal egy másik magyar származású főpap is tartózkodott a római udvarban: Pál, pafosi püspök, aki 1256 körül, a S. Balbina templomban Szent Miklós tiszteletére oltárt emeltetett (79).

Az összeköttetés Magyarország és a Szentszék között évről évre nagyobb lesz. A Nyulak szigetén elhunyt Margit királylány szentté-avatásának megindítása, V. István és Otakár közötti béke megerősítése, majd IV. László és az ország rendei között újra felmerülő ellentétek elsimítása az eddiginél is gyakoribb összeköttetést teremtenek Róma és a magyar kormányzat között. Mikor pedig, az erősakaratú VIII. Bonifác pápa az Árpádok kihaltával az Anjouk pártjára kél, mind sűrűbben fordulnak meg udvarában a magyarok. Az 1303. év tavaszán, a trónöröklés ügyében a pápa előtt tartott tanácskozáson, István kalocsai érsek, Benedek veszprémi, Mihály zágrábi, Tivadar győri püspökök, Tamás az esztergomi, Domokos a váci, Miklós a vasvári káptalanok prépostjai, István erdélyi főesperes és János óbudai olvasókanonok vettek részt a magyar főpapság tagjai közül (80). Ugyanazon év szeptember 7-én, mikor Fülöp francia király párthívei, Nogaret Vilmos és Colonna Sciarra, hadaikkal rátörtek az Anagniban tartózkodó pápára, az esztergomi érsekség kormányzója, Bododi Gergely fehérvári prépost, ott esett el a pápa személyének védelmében (81).

A politikai összeköttetéseken kívül a lelki élet megnyilvánulásai is vonzzák Róma felé az embereket. A vágyakozás az apostolofejedelem sírját látni, ott imádkozni, a jószándék, a bűnöktől ott megtisztulni, hol a kulcsok hatalmának legfőbb birtokosa székel, gyakran ébred a középkor embereinek lelkében. Igy tudjuk, hogy egy Miklós nevű magyar úr a század nyolcvanas éveiben elzarándokolt Rómába és onnan a szentföldre, magával vivén Adorjánnak, a minoriták magyar-

(76) Árpádkori okm. II. 227; Cod. Dipl. IV. 2, 184; Vet. Mon. I. 218; Balics, II. 1, 356; Fraknói: Magyarország és a Szentszék, I. 70-72; Pauler, II. 288.

(77) Hierarchia, I. 7 és 37; Balics, II. 2, 360 és 362.

(78) Ismerjük két káplánját, Róbert mestert, akit valkói főesperessé, majd esztergomi kanonokká neveztetett ki, és Evenciust, akinek a zágrábi kanonoki javadalmakat juttatta. Cod. Dipl. IV. 3, 232; Vet. Mon. I. 258.

(79) Bánfi, Ricordi, 141.

(80) Veszp. Okl. II. 27; Vet. Mon. I. 395; Fraknói: Magyarország, I. 113.

(81) Hierarchia, I. 464; Fraknói: Magyarország és a Sz.szék, I. 116; Hergenröther, IV. 322 és 341; Horváth, II. 153: Pauler, II. 608.

országi főnökének ajánlólevelét a hosszú útra, hogy a szerzetesek legyenek neki, akármerre fordul, útbaigazítói és támogatói (82). Miklós erdélyi prépostot, a kún Erzsébet anyakirályné alkancellárját, Fülöp fermói püspök, a pápai követ arra ítélte, hogy elkövetett hibáiért elégtételt adni zarándokoljon el az apostolfejedelem sírjához (83). Benedek urat Borsodból, aki feleségét megölte, apósa és sógora kötelezi arra, hogy a következő év hetvened vasárnapján (1302 február 18) Rómába zarándokoljon, hogy nagy bűnét kiengesztelje (84).

Az egyes zarándokokon kívül nagyobb tömegekben indulnak a hívek Róma felé, amikor VIII. Bonifác a közhangulat hatása alatt, 1300 február 23-án, a századfordulót jubileumi szentévnek nyilvánította (85). Kétszázezerre teszik a zarándokok számát, akik a keresztény világ minden sarkából özönlöttek Róma felé. A népek áradatából nem hiányozhatott a magyar sem. Névszerint is tudunk néhányról, akik az ország főpapjai sorából jelen voltak Rómában (ahol az idegenek, ha meggyóntak, megáldoztak és tizenöt napon át minden nap imádkoztak a Szent Péter és a Szent Pál templomokban, teljes búcsúban részesültek. Ott voltak Benedek veszprémi püspök, a veszprémi káptalan prépostjával és több kanonokjával, Antal minorita, csanádi püspök, a váci prépost, a fehérvári olvasókanonok és velük együtt bizonyosan még sokan a papság és a hívek sorából (86).

Amikor tehát a politikai érdek, a lelki vágyakozás, az engesztelés, a bűmbánat gondolata, a búcsúkban való részesedés óhajtása annyi magyart vonzott az Örök Városba, nem hiányozhatott onnan a lelki vezető, a magyar gyóntató sem. Ki volt, vagy jobban mondva, kik voltak ezek e mozgalmas évtizedekben, melyik egyházmegye, vagy melyik szerzetesrend tagjai, nincs róla tudomásunk, egészen a század utolsó esztendejéig. Ekkor VIII. Bonifác pápa püspökké szenteli *Magyar Miklós* (Nicolaus degli Ungeri) penitenciáriust. Neve mutatja, hogy a szerzetes magyar volt, vagy legalább is magyar származású családból született, s így beszélte a magyar nyelvet. Ő tehát az első római magyar gyóntató, akiről biztos tudomásunk van. Az 1300. évi jubileumi zarándokjárás idején azonban már nem volt Rómában. A pápa 1299 szeptember 28-án anconai püspökké nevezte ki, a következő, tehát ép a szentév májusában pedig Németországba küldi követségbe. Egyébként 1326-ban bekövetkezett haláláig megmaradt az anconai püspöki székben, ahol a székesegyház kriptájában áll a XIV. században faragott sírköve. Emlékét őrzi a székesegyházban az 1306 szeptemberében általa felszentelt Mária-oltár feliratos oltárköve (ma a szószék padlója) és az anco-

(82) Karácsonyi: Szent Ferenc, I. 27.

(83) Fraknói: Magyarország és a Szentszék, I. 84.

(84) Cod. Dipl. VII. 2, 203; Balics, II. 2, 497; Pauler, II. 614.

(85) Bull. Rom. IV. 156.

(86) Veszprémi oklt́ár, II. XLIII; Fedele: Il giubileo 1308; Balics, II. 2, 510; Fraknói: Magyarország, I. 106; Hergenröther, IV. 448; Pauler, II. 605; A jubilasá a Purgatorium II. 98-ban pedig a lelkek megtisztulását a bűn állapotától.

nai minorita templom falán elhelyezett feliratos kő, mely tanúsítja, hogy a templomot Miklós püspök alapította 1323-ban a Nagyasszony tiszteletére (87).

Emlékeink nem szólnak magyar eredetű gyóntatókról a pápai udvarban, egészen a XIV. század közepéig. Rómában kevésbbé volt rájuk szükség, mert a pápák avignoni tartózkodása idején ugyancsak megcsappant a római zarándokok száma. Az avignoni udvarban, mindjárt V. Kelemen (1305-1324), az első avignoni pápa mellett állandóan 12-15 penitenciárius van, de egyiknek sem maradt fenn a neve vagy nemzetisége (88). XXII. János pápa uralkodásának első évéből 14 avignoni penitenciárius nevét ismerjük, de ezek egyike sem magyar, amint nem találunk magyar nevet az 1322-iki házbérfizetések alkalmával felsorolt 14 gyóntató között sem (89). XIII. Benedek uralkodásának elején, 1335 február 11-én, ismét fel van jegyezve az akkori 13 penitenciárius neve, de ezek között sincs még egyetlen magyar (90). Csak VI. Kelemen (1342-1352) idejétől kezdve, amely egybeesik az Anjouk magyarországi uralkodásának fénykorával, találunk állandóan magyar gyóntatókat a pápai udvarban.

4. - *Az apostoli gyóntatók működése a pápák avignoni tartózkodásának idején.*

A XIV. század elején az egyház kormányzatában bekövetkezett változások a penitenciáriusi intézményre is kihatással voltak. Amikor 1307 után, a pápai udvar Avignonba költözik, csak néhány gyóntató marad Rómában, hogy a Szent Péter sírjához jövő zarándokok lelki vezetésére legyen, a többség azonban a pápai udvarral Avignonba vonul. Itt fejlődik ki aztán különleges helyzetük. Eddig is, amint láttuk, a pápa káplánjai és asztaltársai voltak, megbízásokat kaptak, követségbe mentek, de ez inkább csak az egyesek kiváltsága volt, semmi nyoma nincs még testületi szervezetüknek. Láthatólag Avignonban alakul ki a penitenciáriusok testülete, és állandósul viszonyuk a pápai udvar egyéb tisztségeivel, nevezetesen a Rotával szemben, melynek tagjai a világi ügyek bírái lesznek, míg a penitenciáriusok jogköre most már mindinkább sajátos területére, a lelkiismereti ügyek elintézésére fog szorítkozni.

Az első intézkedések a gyóntatók testületének kialakítása iránt XII. Benedek idejéből valók, aki 1338 április 8-án kiadott bullájával rendezi az apostoli penitenciáriát (91).

---

(87) Bánfi: Ricordi, 15-16; Hierarchia, I. 87.

(88) Fraknói: Magyarország, II. 408 és A Római Magyar Gyóntatók, 386.

(89) Quellen, I. 172; Göller, I. 133.

(90) Göller, I. 133.

(91) Bull. Rom. IV. 416; Bull. Collect. III. 2; 259.

A pápa kiindulva azon gondolatból, hogy a hívek igen sokszor fordulnak gyermeki bizalommal az Apostoli Székhez, amely nemcsak anyja és tanítója a népeknek, de az üdvösségre vezető úton az egyedül biztos kikötő is, rendezni kívánja a lelki ügyek ellátásának menetét. Miután megállapítja tehát a bíboros nagypenitenciárius ügykörét, a kis penitenciáriusok, a gyóntatók kötelezettségeit szabályozza.

Mindenekelőtt elrendeli, hogy a gyóntatók oly napokon, amidőn kötelességszerűen a hívek gyónásait kell hallgatniuk, reggelenként a *Prima* ideje alatt tartózkodjanak gyóntatószékeikben. Amikor pedig zarándokjárás van, ha netalán nem is naposak, sőt ünnep és vasárnap is, amikor különben nem volnának kötelezve gyóntatni, a zarándokok gyónását hallgassák meg készséggel, és legyenek segítségükre lelki ügyeik elintézésében. A gyónókat fogadják mindig szeretettel hallgassák meg türelemmel, ne riasszák el őket szigorúságukkal. Kiváltképp pedig szegényekkel, alacsony sorúakkal, ügyefogyottakkal soha ne legyenek szeretetlenek. Soha sem szabad a gyóntatásért, feloldozásért, vagy hasonló lelki szolgálatért akár közvetlenül akár pedig közvetve pénzt kérniök, vagy elfogadniok. Hasonlóképpen, soha sem szabhatnak ki elégtételül pénzbeli adakozást a maguk, vagy szerzetük, avagy más meghatározott személy vagy testület javára. Ha pedig valamely gyónót, aki mást megkárosított, visszatérítésre kell kötelezniök, ezt csakis a küzvetlenül megkárosított javára tehetik. Ha nem állapítható meg teljes bizonyossággal, kinek járna a megtérítendő összeg, a kérdés megoldását vigyék a bíboros nagypenitenciárius elé.

Nők gyónását csakis templomban, nyilvános gyóntatószékben fogadhatják el, sőt férfiakat is lehetőleg mindig ott gyóntassanak.

Joghatóságukat másra át nem ruházhatják, és ha oly tömegek jelentkeznének, hogy maguk nem győzik azok meghallgatását, a bíboros nagypenintenciáriustól arra az alkalomra egy vagy több kisegítőt kérhetnek vagy kaphatnak.

Mindegyik rendes gyóntatónak saját hivatalos pecsétje van, amelyek őrzésére és kezelésére a bíboros nagypenitenciárius két papot rendel. Ezek pecsételik a penitenciáriusok által gyónóiknak kiadott bizonylatokat, vagy más hivatalos iratokat. Viszont ezek megírása a penitenciária írnokainak kötelessége, akiket e hivatalra a Szentszék nevez ki.

A penitenciáriusok — mondja a pápai levél — viseltessenek egymás iránt testvéri szeretettel, óvakodjanak minden féltékenykedéstől vagy lekicsinyléstől, ápolják egymás között a barátságos viszonyt, őrizzék a békés egyetértést.

A pápai rendelkezés ezután előírja, hogy minden penitenciárius kineveztetése után tartozik a bíboros nagypenitenciárius előtt esküt tenni.

Az eskü előírt szövege szerint, a penitenciárius hű marad mindvégig a római anyaszentegyházhoz, az uralkodó pápához és törvényes utódaihoz. A reábízott hivatali titkokat lekiismeretesen megőrzi. A pápa élete, épsége vagy szabadsága ellen sem tettel, sem tanáccsal,

sem helyesléssel soha nem fog törni. Szent Péter örökségét, a római egyház jogait mindenkor hűséggel védeni fogja. Küldetésekben és megbízatásokban lelkiismeretesen eljár. Gyóntatásért, feloldozásért soha nem fog fizetséget kérni, sőt ajándék, alamizsna, vagy kölcsön címén sem fog ilyet elfogadni, sem pénzbeli elégtételt saját, vagy meghatározott személy, avagy rendje javára nem fog kiszabni. Feloldozást, avagy felmentést nem fog adni oly esetek alól, amelyek ki vannak véve az ő hatásköréből (92).

Mindezekkel a kötelezettségekkel szemben aztán egész sorát találjuk a kiváltságoknak, amelyek a penitenciáriusok testületét a pápai udvarban és azon kívül is megilletik.

Ez időben már írásba foglalt szabály, hogy amikor az új pápa megválasztása után ünnepélyes menetben a templomba vonul, vagy amikor más ünnepélyes felvonulás van a pápa részvételével, a penitenciáriusok miseruhába öltözve, közvetlenül a püspöksüveges főpapok sora előtt vesznek részt a menetben. Utazás közben a püspökök és valóságos protonotáriusok módjára viselhetnek kalapot. Személy szerint közvetlenül a pápának vannak alárendelve úgy ők, mint szolgáik és személyzetük. Gyóntatót szabadon választhatnak és azt ugyanolyan hatalommal ruházhatják fel, mint aminő joghatóságuk nekik magúknak van a hívek felett. Otthonukban hordozható oltáron misét mondhatnak, vagy mással miséztethetnek. Személyzetüknek maguk, vagy mások által is, kiszolgáltathatják a szentségeket. Haláluk óráján teljes búcsúban részesülnek. A mindenkori pápának örökös káplánjai és állandó asztaltársai, a világegyház prelátusai (93).

Az apostoli gyóntatók e kiváltságos helyzete nagy vonzóerőt gyakorolt az alsóbb papságra. Sokan óhajtanak e testület tagjai lenni. Uralkodók, főpapok, főurak ajánlják kedvelt papjaikat ez állásba, vagy innen választanak maguknak gyóntatót, egyes fejedelmi udvarok pedig saját gyóntatóik számára kérik e cím és a vele járó kiváltságok adományozását (94).

Az avignoni udvarban tartózkodó gyóntatókról az apostoli kamara gondoskodik. Ez fizeti lakbérüket, mert szerte-széjjel a városban

---

(92) Bull. Rom. IV. 417; Bull. Collect. III. 2. 263; Az eskü szövegét 1363-ból, közli Bull. Franc. VI. 258 a jegyzetben.

(93) Quellen: I. 177; Tarani: 80.

(94) VI. Kelemen pápa a római király kérésére nevezi ki Moravetz János prágai domonkosrendi szerzetest, Lamotte biboros előterjesztésére Ameneus toulousei dömést, Duraforti Arnald angol főúr kérésére Ryngstedei Tamás dömést és a császár ajánlására Hangeler Péter olmützi ugyancsak domonkosrendi szerzetest apostoli gyóntatókká. Ugyanakkor az egy évvel előbb kinevezett János domonkosrendi atyát, akit a császár saját gyóntatójául kér, Avignonból a császári udvarba küldi. Göller: 415-17; — Vielli János minorita, XXII. János idejében Fülöp francia király és felesége gyóntatója. Bull Franc. V. 123; Wadding, VI. 327; Miklós minorita VII. Kelemen alatt a burgundi hercegnő gyóntatója. Bull. Franc. VII. 246.

különböző családoknál laknak (95), és ez utalja ki fizetésüket is, havonta 15 kamarai forintot mindegyiknek és ezen felül ruházatra karácsonykor és pünkösdkor 25-35 forintot (96).

Amint említettük már, VI. Kelemen pápa (1342-1352) számadási könyvei jelzik először teljes bizonyossággal, hogy magyar gyóntató is van a pápai udvarban. *Balázs* a neve (Blasius de Ungaria) és Szent Ágoston remeteszerzetének papja. Állásbeli kötelessége volt, hogy a pápai udvarhoz jövő magyaroknak lelkiismereti ügyeikben segítségükre legyen. Ám ezen kívül szívesen vállalta az otthoniak egyéb ügyeinek rendezését is. Így János, választott veszprémi püspök 1348 március 24-én elismervényt állít ki, hogy közvetlen elődjének, István püspöknek aki a kineveztetésért járó díjakat nem fizette ki fennálló adósságát elismeri, és a saját kinevezéséért járó díjakkal együtt (900 frt. és 5 servitium), András fia Balázs pápai gyóntató, az ő megbízottja útján két részletben, még azon év november 30-ig, illetve december 27-ig ki fogja egyenlíteni. A következő év február 28-án tényleg fizetett is Balázs gyóntató egy részletet, és a többi befizetésére június 24-ig haladékot eszközölt ki a pápai kincstártól (97). Balázs gyóntató tehát 1349-ben még a pápai udvarban tartózkodik, de a következő évben már nincs ott. Minthogy pedig az 1350.évet VI. Kelemen jubileumi évnek nyilvánította, amikor ismét nagy zarándokmenetek indultak Rómába, több társával egyetemben valószínűleg a magyar gyóntató is Rómába ment, hogy honfitársainak lelki vigaszára legyen (98).

Róma ugyanis a pápák avignoni tartózkodása alatt erősen lehanyatlott. Népessége megfogyatkozott, politikai jelentősége csakhamar semmivé lett, csak szent helyei vonzották még a jámbor zarándokokat. A gyóntatók száma is erősen leapadt, hiszen legtöbbje a pápai udvarban tartózkodott. A Szent Péter-templomban visszamaradt néhány gyóntató kezdetben még a régi tekintéllyel folytatta működését. A Szent Ferenc szabályainak betűszerinti vagy kevésbbé szigorú betartása felett kitört vitában ezek e penitenciáriusok vizsgálják meg 1308-ban, V. Kelemen pápa nevében, vajjon vétettek-e a hit ellen Angelus Clarenus és társai (99).

Amint azonban Róma jelentősége süllyedt, s a zarándoklatok elmaradtak, a gyóntatói állás jelentősége is kisebb lett. Hozzájárult ehhez a Bajor Lajos-szervezte római schisma is. A császár, hogy az általa gyűlölt XIII. János pápa iránti bosszúját kielégítse, Róma elfoglalása után a Szent Péter-téren, a nép jelenlétében, a pápát letettnek nyilvánította és mint halálraítéltet képletesen megégettete, aztán a megüresedettnek nyilvánított pápai trónra, 1328 május 12-én, áldozócsütör-

(95) Havonként és személyenként 10 toursi kis garas. Quellen, I. 172.

(96) Quellen, I. 178.

(97) Veszprémi Oklt. IV. 336-37.

(98) Bull. S. Petri, I. 343; Fraknói: Magyarország II. 409 és A Római Magyar Gyóntatók, 387; Göller, I. 133.

(99) Oliger, 501.

tökön, a Szent Péter-téren összegyűlt tömeggel, a spiritualis ferences Rainalducci Péter penitenciáriust választatta meg, aki V. Miklós néven bitorolta a pápai címet (100). Az ellenpápa hatalma azonban Bajor Lajoséval csakhamar leáldozott. Mikor Lajos kénytelen volt Itáliából csúfosan hazamenekülni, a pisaiak őrizetében lévő ellenpápa alázatos levélben behódolt XXII. János pápának és Avignonba jőve, az 1330 augusztus 25-én tartott consistoriumban, nyakában kötéllel borult a pápa lábai elé, és ott könnyek között kérte bűnei bocsánatát. A pápa meghatva emelte magához, békecsókot adott neki, és a pápai palotában jelölt ki számára lakást, ahol imádsággal és tanulással töltötte életét, 1333 őszén bekövetkezett haláláig (101).

A következő évek alatt állandóan csökkent a római gyóntatók száma is, tekintélye is. XIII. Benedek idejében, 1339-ben, csak négy gyóntató van, és mindegyikük olasz (102). Utóda, VI. Kelemen már csak kettőről tesz említést, akikhez még a lateráni Szent János-templom részére engedélyez egyet (103). Szolgálatuk is a lehető legkevesebbre szorítkozik, és évente mindössze 55 napon át teljesítenek néhányórás szolgálatot a gyóntatószékben (104). Sőt még erre az időre is, önhatalmúlag helyettest állíthatnak maguk helyett (105). A külföldről érkező zarándokokat meg, akiknek beszédét nem értették, tolmács útján gyóntatták, ami nem csekély megbotránkozásra és sok visszaélésre adott alkalmat (106). Amikor tehát az 1350-i szentév zarándoklatai megindulnak, VI. Kelemen növeli a Szent Péter gyóntatóinak számát (107).

A magyar gyóntatóra nagy szükség volt az időben Rómában. A királyi család összeköttetése Nápollyal, Endre herceg szerencsétlen házassága Johannával és az aversai gyilkosságot nyomon követő háborús bonyodalmak sok magyart irányítottak, menet vagy visszatérés alkalmával, az Örök Város felé.

1343 szeptember 14-én Nápolyból elindulva, Erzsébet anyakirályné is meglátogatta Rómát. A nápolyi érsek és számos apuliai főúr kalauzolásával indult a királyné, fényes magyar kíséretével Róma felé, ahol a két pápai helytartó, Colonna és Orsini fogadták. A Szent Péter templom bejáratánál a káptalan tagjai teljes számban és velük a római papság várta a magyar zarándokseregetet és köszöntötte a királynét. Erzsébet három napot töltött Rómában, mialatt sorra járta a nevezetesebb templomokat, tisztelettel szemlélte a szent ereklyéket és kétszer is meg-

(100) Hergenröther, V. 36; Wadding, VII. 90 és köv.

(101) Hergenröther, V. 37; Wadding, VII. 125-130; Megtérését a pápa 1330 szeptember 6-án tudatja a magyar püspöki karral. Cod. Dipl. VIII. 3, 466.

(102) Quellen, I. 176.

(103) Bull. S. Petri, I. 343.

(104) Quellen, id. helyen.

(105) Bull. S. Petri, I. 273; Quellen, I. 98.

(106) Raynaldus: Annales, IV. 49.

(107) Bull. S. Petri, I. 343.

mutattatta magának Szent Veronika kendőjét. A templomoknak és papjaiknak mindenütt bőséges alamizsnát hagyott. A Szent Péter kanonokjai egy ezüst serlegben 600 arany forintot és ékszereket kaptak a bőkezű királynétól. A Szent Péter-templomnak egy arannyal-ezüsttel díszített érc-oltárelőt és egy gyöngyökkel-drágakövekkel kirakott aranykelyhet adott. Ezenkívül pompás hímzésű miseruhát, faliszőnyeget, drága csipkéjű mise- és karingeket, vállkendőket ajánlott fel. Pompás miseruhát és faliszőnyeget hagytak ajándékban a királyné kiséretében lévő magyar főnemesi hölgyek is. A templom leltára még évtizedekkel utána is külön emlegeti a magyar királyné ajándékait (108).

Róma a félszázad-fordulótól várta sorsának jobbrafordulását. Már 1342 őszén 18 tagú követséget küldött Avignonba, a nemrég megkoronázott VI. Kelemen pápához, hogy az 1350. évre hirdessen szentévet, mint elődje, VIII. Bonifác tette 1300-ban. Hivatkoznak a nagy lelki megújulásra, mely a századforduló jubileuma nyomán bekövetkezett, s ép ezert kívánatosnak tartják, hogy az emberi élet rövidségére való tekintettel, mint a mózesi jubileumi esztendők voltak, minden félszázadban ismétlődjék meg az egyházban a szentév, hogy minél többen részesülhessenek áldásaiban. Róma követeinek kérését Petrarca költői formában is tolmácsolta a pápának. Mert a gondolat az volt, hogy ha a szentévre újra Rómába sereglenek a zarándokok százezrei, a kereszténység nagy gyülekezetéből nem maradhat ki az egyház feje. A pápa visszatér Rómába, és Róma újra naggyá lesz (109).

A pápa hajlik a rómaiak kérésére, és már 1343 január 27-én kiállíttatja a bullát, amelyben meghirdeti az 1350. évre a teljes jubileumi búcsút mindazok számára, akik Rómába zarándokolnak, és ott Szent Péter és Szent Pál sírját, meg a lateráni Szent János-templomot meglátogatják. A bulla kihirdetésére azonban csak a szentév előtt közvetlenül, 1349 augusztus 18-án került sor.

Alighogy híre ment a jubileumi búcsú meghirdetésének, a keresztény világ minden részéből megindultak a zarándokmenetek az Örök Város felé. Az 1348. évi rémes pestisjárvány és az 1349-i nagy földrengés, amelyet csaknem egész Európa megérzett, fogékonnyá tették a lelkeket a vallás vigaszára. Oly tömegekben jöttek, hogy a krónikás elmondása szerint, a vendéglők és szállodák nem tudták befogadni a népet. A németek, meg a magyarok is, írja tovább, úgy segítettek magukon, hogy a mezőkön nagy tüzeket gyújtottak és aköré telepedtek, vagy szorosan egymás mellett feküdve melegítették egymást a hideg éjszakákon (110).

Jöttek tehát magyarok nagy számmal, a magvar gyóntatónak volt bőven elfoglaltsága, mindjárt az év elejétől kezdve. Hiszen a hideg, amiről a krónikás beszél, mutatja, hogy már a téli, vagy a kora tavaszi időben érkeztek magyar csapatok.

(108) Karácsonyi: Nagy Lajos anyja, 54; Pór-Schönherr, 158.

(109) Fedele, 34-36.

(110) Fedele, 39.

A magyar zarándokok között volt egy Antal nevű ifjú is. aki annyira megkedvelte az Örök Város szentélyeit, hogy nem tudott többé elszakadni tőlük. Nem is tért vissza hazainduló zarándoktársaival, hanem Rómában maradt. Hogy közelebb érezze magát az Úrhoz, felöltötte Szent Ferenc harmadrendjének ruháját és így szolgált két évtizeden keresztül Róma szentélyeiben. 1370 körül, hogy a szent Rendalapító sírjánál imádkozhassék, és a Porciunkula-búcsúban részesülhessen, Assisibe zarándokolt, honnan visszatérőben Folignoban súlyos betegség verte le lábáról. A Szentlélekről nevezett betegápoló testvérek kórházába vitték, ahol a gondos ápolás visszaadta egészségét. Mikor felgyógyult, maga is az ápolótestvérek közé állott és az irgalmas felebaráti szeretet munkájának szentelte egész életét.

Ápolta, gondozta, vigasztalta a betegeket; nagy szeretettel szedte fel a kitett gyermekeket, azokat gondozta, nevelte, oktatta; tőle telhetőleg gyámolította a szegényeket, szállást keresett az utasoknak, ellátta a szent helyekre zarándoklókat. Emellett soha nem szűnt meg imádkozni, bőjtölni, vezekelni és az alázatosság erényét gyakorolni. Szent életével olyan tekintélyt szerzett a nép előtt — mondja róla lelkiírója, — hogy a testi vagy lelki bajoktól sújtott emberek egyértelmüleg mindig hozzá fordultak tanácsért, vigasztalásért és segítségért. Tizenhét esztendőn át folytatta Folignoban e szent életet, mignem 1398 május 13-án magához hívta őt az Úr. Holttestét a Szentlélek-kórház egyik kápolnájában temették el. A nép már életében, de még inkább halála után szentnek tartotta és mint szentet tisztelte. Épen maradt holttestét 1608-ban kiemelték sírjából és a templom főoltárán helyezték el, ahol jelenleg is őrzik. Egy Rómát járó magyar zarándok, akit az olasz nép még századok múltán is szentként tisztel (111).

A szent év alatt, 1350 szeptember második felében, lelki szükséglettől vezetve, Nagy Lajos király is felkeresi az Örök Várost.

Mikor három év előtt Lajos, hogy szerencsétlen öccsének, Endrének erőszakos halálát megbosszulja, hadat indított Nápoly ellen, a pápa utasította mindazokat az olasz püspököket, akiknek egyházmegyéjén áthaladt, hogy hirdessék ki XXII. János pápa bulláját, amely egyházi büntetést szab ki azokra, kik a pápai hübért képező nápolyi királyságot haddal megtámadni merészelik. Lajos ugyan Bertrand bíboros, pápai követ előtt úgy nyilatkozott, hogy nem törődik a pápa fenyegetéseivel, Nápoly bevétele után azonban már ő maga kérte a pápát, hogy őt és híveit oldja fel az egyházi büntetés alól. A kérés akkor, a király súlyos kikötései miatt, nem volt elintézhető.

A második hadjárat, amely a szentév tavaszán indult meg, még inkább nehezítette a helyzetet. Most már a pápa maga is figyelmezteti a királyt az egyházi fenyítékekre, amelyeket magára vont. Lajost, noha a nápolyi királyság nagy részét újra hatalmába kerítette, nem hagyta érintetlenül az egyház fejének figyelmeztetése. Különben is bántotta a hosszan elhúzódó háborúskodás országán kívül, mely két

(111) Acta Sanctorum, Maii, III. 251-52; Schütz, II. 171.

ízben is súlyos életveszedelembe sodorta. Azt is be kellett látnia, hogy a távoli tartományt úgysem tarthatja meg a maga számára. Épp ezért, őrséget hagyva vissza Nápolyban, szeptember közepén, ezer lovas kíséretében megindul Róma felé. Az Örök Város elöljárói ünnepélyesen fogadták a királyt, és az üresen álló pápai palotában, a Lateránban szállásolták el (112).

Rómában a király első gondolata az volt, hogy lekiismeretén könnyítsen és részesülhessen ő is, a hivek ezreivel, a jubileumi búcsú kegyelmében. Megérkezése utáni reggelen, vitézeivel már ott térdelt a Szent Péter gyóntatószéke előtt. A feloldozást azonban akkor még nem kapta meg. Hét napon át járta az Örök Város főtemplomait, végezte nagy buzgósággal a teljes búcsú elnyerésére előírt ájtatosságokat, nagy tisztelettel szemlélte a Szent Péter-templomban Szent Veronika kendőiét meg Krisztus szenvedéseinek többi ereklyéjét, igaz épülésére a világ minden részéről összesereglett zarándokoknak. Igy készült, kíséretével együtt, a feloldozásra, melyet hét napi ájtatos zarándoklat után Ponzio orvietoi püspök, a pápa római helytartója hozott számára. A nyolcadik napon a Szent Péterben szentáldozáshoz járult a király, amely alkalommal négyezer arany forintot tett le alamizsnaképpen az apostolfejedelem oltárára (113). Még néhány napig Rómában maradt, ahonnan aztán a hó végén, kíséretével együtt megindult Magyarország felé (114).

Balázs gyóntatóról a szentév után nem hallunk többet. Avignonba nem tért vissza, Rómában pedig aligha maradt soká. VI. Kelemen a jubileumi búcsújáratok befejezése után, 1352 február 18-án már utasítja Ponzio püspököt, római helytartóját, hogy a Szent Péterben két és a Lateránban egy gyóntatót hagyjon meg, a többit pedig mentse fel hivataluktól (115). Úgy látszik, hogy a helytartó késlekedett a rendelkezés végrehajtásával, sőt a pápa még azon évben bekövetkezett halála után is minden a régiben maradt, úgy, hogy VI. Ince 1357 március 12-én ismét sürgeti, hogy a még mindig szolgálatban lévő nyolc római gyóntatóból csak az elődje által parancsolt kettő, illetve három maradjon a helyén (116).

---

(112) Fraknói: Magyarország és a Szszék, I. 218, 227, 231-32.

(113) Fraknói: Magyarország, I. 234; Horváth, II. 264; Pór-Schönherr, 221; Hóman-Szekfű, III. 54; Nagy Lajos bevonulását Rémába és Szent Péternek aiánlott ajándékait Arany János is megénekli, Toldi Szerelme, XII. 82-85; Sz. Veronika kendője előtti hódolatot VIII. Orbán pápa a Szent Péter-templomban freskóképen örökitette meg. Bánfi: Nagy Lajos királyunkat ábrázoló festmény, 532 és köv. Bánfi: Ricordi: 51.

(114) A római feloldozás csak « pro foro interno » történt, mert a király és hadainak külső feloldozását a veszprémi és zágrábi püspökök csak 1352-ben hozták a pápától. Fraknói: Magyarország és a Szentszék, I. 235.

(115) Bull. S. Petri, I. 343.

(116) Bull. S. Petri, I. 360.

* * *

Az avignoni udvarnál azonban Balázs távozása után nemsokára ismét találkozunk magyar gyóntatóval. 1351 július 1-én veszik fel az apostoli gyóntatók testületébe *Domonkos* szerzetest, aki az újhelyi kolostorból, az egri egyházmegyéből került a pápai udvarba (117). Állásában VI. Kelemen pápa elhunyta után is megmaradt és az 1355 május 25-i fizetési névsor 18 penitenciáriust nevez meg, akik között ott szerepel Domonkos szerzetes (118). Mint elődje, András fia Balázs, ő is vállalja a magyar papság képviseletét a pápai udvarban és 1359 április 9-én ő fizeti be Péter bakonybéli apát helyett az apáti kinevezésért járó díjak egy részét, a többire pedig halasztást eszközöl ki (119).

V. Orbán első évében, 1362 december 31-én ismét 18 gyóntató van felsorolva az avignoni udvarban, akik között most is ott találjuk Domonkos nevét. Mikor pedig 1367 tavaszán V. Orbán elhagyja Avignont, hogy visszatérjen Rómába, a pápai udvarral a penitenciáriusok is útrakelnek az Örök Város felé. Október 16-án vonult be a pápa udvarával, a római nép örömrivalgása közepette, amely több mint hat évtizeden át nélkülözte uralkodó főpapjának jelenlétét. Gyóntatótársaival együtt Domonkos is csakhamar elfoglalta a Balázs atya távozásával árván maradt magyar gyóntatószéket Szent Péter templomában, ahol a pápa október 31-én mondotta az első ünnepélyes misét (120).

A római tartózkodás azonban nem ígérkezett ez alkalommal hosszasnak. A pártharcok Rómában és környékén, melyek a pápa visszatértével egy időre megszűntek, csakhamar újult erővel törtek ki. Nagy Lajos magyar király ugyan felajánlotta, hogy tízezer emberrel lemegy újra Itáliába rendet teremteni, a pápa azonban nem akart idegen fegyverek erejére támaszkodni és 1370-ben inkább elhagyta Rómát és udvaraval együtt újra visszatért Avignonba (121).

A Szent Péter templom gyóntatószéke ismét árva lett, Domonkos atya a pápa környezetével újra Avignonba került. Két évtizedes tevékenysége alatt azonban kiváló szolgálatokat tett hazájának, és a pápai udvarban is nagy tekintélynek örvendett. Nagy Lajos király ismételten ajánlotta őt a pápák jóindulatába. És hogy mennyire közbecsülésben állott, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy Roger Péter bíborosnak, VI. Kelemen pápa unokaöccsének is gyóntatója volt. Mikor aztán Roger bíboros XI. Gergely néven a pápai trónra lép, 1372 október 27-én, a veszprémi székbe áthelyezett László örökébe nyitrai püspökké nevezi ki, és a pápa nem késik őt meleg hangú levélben ajánlani Nagy Lajos király további jóindulatába (122). Domonkos püspök

(117) Göller, 416; Zucchi, 52.

(118) Göller, I. 133.

(119) Veszprémi oklt. IV. 348.

(120) Hergenröther, V. 53.

(121) Hergenröther, V. 54-55.

(122) Vet. Mon. II. 129; Veszprémi Oklt. II. 210.

hamarosan elhagyja Avignont, és a következő esztendő nyarán már a püspöki székben találjuk őt (123). Tizenöt éven át kormányozta a nyitrai egyházmegyét és ott is halt meg 1387-ben (124).

V. Orbán pápa, talán, római helytartója sürgetésére, vagy talán saját római tartózkodása tapasztalatai nyomán nem tér vissza elődeinek gondolatára, hogy az Örök Város apostoli gyóntatóinak számát csökkentse, sőt újabbakat nevez ki, úgy, hogy számuk kilencre szaporodik. Köztük van ismét egy magyar, ez is szent Ágoston remete szerzetéből, névleg *Budai Henrik*. XI. Gergely uralkodásának elején, 1371 szeptember 22-én, megerősíti valamennyit állásában (125), de ugyanaznap elrendeli, hogy a jövőben, míg a pápai udvar Román kívül tartózkodik, az Örök Városban csak hat gyóntató legyen, «mindenik nyelv számára egy, mint eleddig is szokásban volt» (126). Miklós avignoni gyóntató püspöki kinevezése után, Henrik valóban elhagyja Rómát és 1373 nyarán Avignonba költözik, honnan negyedfél év múltával aztán ismét visszatért az Örök Városba, hova XI. Gergely pápa a római nép kérésére, de kiváltképp Sienai Szent Katalin sürgetésére, 1377 elején udvarával együtt visszaköltözött (127).

5. - *A római magyar gyóntatók a nyugati nagy egyházszakadás és a következő reformtörekvések korában.*

A XI. Gergely elhunyta után bekövetkezett nyugati nagy egyházszakadás idején Magyarország megtagadott minden összeköttetést az avignoni udvarral és így ott többé nem szerepelnek magyar gyóntatók (128). Rómához azonban, legalább a pisai zsinatig (1409), állandóan hű maradt a király és a nép. Követek is gyakran fordultak meg az Örök Városban, a VI. Orbán pápa által meghirdetett 1390-i szentévben pedig nagy számmal jöttek zarándokok magyar földről is (129). Nem hiányoztak bizonyára az 1400-i jubileum alkalmával sem Épp ez évben találkozunk újra egy magyar gyóntató nevével. IX. Bonifác pápa ez év október 20-án nevezi ki Szekcsői Péter fia, István, minorita atyát, a Szent Péter templom gyóntatóját, naxiváni püspökké. A püspökség, amely Kisázsiában, Örményországban fekszik, akkor tehát már csak cím volt, úgy került üresedésbe, hogy a két év előtt oda kinevezett Ferenc, domonkosrendi szerzetes, a kinevezését követő tör-

(123) Mint szerzetesből lett püspök (frater Dominicus) szerepel 1373 augusztus 2. a veszprémvölgyi apácák adománylevelén. Cod. Dipl. IX. 4, 498.

(124) Hierarchia, I. 368.

(125) Bull. Franc. VI. 460; Wadding, VIII. 282.

(126) Quellen, I. 103.

(127) Fraknói: Magyarország, II. 409; Göller: I. 134; Hergenröther, V. 56.

(128) Ez idők avignoni gyóntatóit felsorolja Eubel: Aus den Ausgabebüchern, 341 és köv. oldal.

(129) Paschini: I giubilei, 50.

vényes határidő alatt nem állíttatta ki magának a kinevezési bullát (130).

Szekcsői István kinevezésével kapcsolatban is merülhettek fel valamelyes nehézségek, mert a pápa már 1401 január 21-én a nordlingeni Pawknecht Frigyes német minoritát nevezi ki ugyanazon püspökségre, kinek még az év május elsején azt is megengedi, hogy egyházmegyéjén kivül végezhessen püspöki szertartásokat, és egyben a frisingeni püspök mellé segédpüspökké teszi meg (131). Ezek után Szekcsői István, minden valószínűség szerint, továbbra is Rómában maradt, annál is inkább, mert bár VII. Ince alatt (1404-1406) ismét hatra szállott le a Szent Péter gyóntatóinak száma (132), de utóda XII. Gergely 1407 március 1-én, a Maria Maggiore templomhoz két, a Lateránhoz három, a Szent Péterbe pedig tizennyolc gyóntatót rendel (133). Az egyházszakadás megszűnése után ismét találkozunk Szekcsői Istvánnal, amikor V. Márton pápa 1418 április 30-án Konstanzban kelt bullájában megengedi neki, már mint felszentelt naxiváni püspöknek, hogy Magyarország bármely templomában végezhessen püspöki ténykedéseket, ha erre az illetékes főpásztorok felkérik (134).

Azonban sem egyházmegyéje, sem az itt-ott való helyettesítések, amelyekkel időközönként megbízhatták, nem biztosítottak István püspöknek rangjához méltó megélhetést. Erre vall az a tény, hogy pár év után már arra kéri a pápát, hogy a Szent Eusztákról elnevezett csúti premontrei prépostság jövedelmét, mely Mátyás prépost halálával gazdátlanná vált, adományozza neki. V. Márton 1423 október 6-án teljesítette kérését (135).

Az egyház békéjének helyreálltával Rómába is új élet költözik, a zarándoklatok újra megindulnak és így a gyóntatókra is nagyobb szükség van. Szekcsői István távozása után, vagy talán még vele egyidejűleg, *Balázs fia János*, pécsi egyházmegyéből származó bencés volt Rómában gyóntató. Igy szerzett érdemei alapján kéri az elhalálozás folytán megüresedett, Szent Mihályról elnevezett zebegényi apátságot a maga számára, melyet 1420 június 19-én V. Márton pápától meg is kapott (136).

Balázs fia Jánosnak társa volt a gyóntatói tisztségben egy *András fia Tamás* nevü rendtársa is, a római Szent Lőrinc bencés kolostor szerzetes papja, aki hivatkozva arra, hogy « Magyarországból és Szlavoniából zarándokúton és más okokból is nagy számmal jönnek világi hívők az Örök Városba », és mert ő a magyar és dél-szláv nyelveket beszéli és az olaszt is érti, kéri a pápát, hogy nevezze ki őt római

(130) Bull. Franc. VII. 109; Hierarchia, I. 354.

(131) Bull. Franc. VII. 118.

(132) Bull. Franc. VII. 192; Bull. S. Petri, II. 64; Wadding, IX. 612.

(133) Bull. Franc. VII. 193; Bull. S. Petri, II. 66; Quellen, I. 108.

(134) Bull. Franc. VII. 506.

(135) Olaszországi okltár, I. 145 l. 638 sz.

(136) Olaszországi okltár, I. 85 l. 205 sz.

gyóntatóvá. V. Márton pápa 1419 szeptember 10-én teljesítette is kérését (137). Ez időtájt ugyanis nemcsak a Szent Péter-templomban, hanem a lateráni bazilikában is volt a magyarok számára gyóntató (138).

Tamás azonban nem sok ideig maradt a magyar gyóntatói tisztségben. Mikor 1423-ra V. Márton pápa jubileumi búcsút hirdet és megkezdődnek a zarándokjárások (139), már nincs magyarul beszélő penitenciárius a Szent Péter-templomban. A győri egyházmegyéből való Péter főúr erre való hivatkozással ajánlja *Körmendi János* ágostonrendi szerzetest magyar gyóntatóul és kéri kinevezését a pápától. A pápa, 1423 június 2-án egyszerre nevezi ki a Szent Péterbe magyar gyóntatókul az ajánlott Körmendi János ágostonrendi szerzetest és *Gál fia András*, magyarországi pálosrendi szerzetest (140).

A szentév, a VI. Orbán pápa által hirdetett 1390. évi jubileumi búcsús esztendő után, az ő elgondolása szerint indult meg, hogy az Üdvözitő életkora nyomán minden 33 évben részesülhessenek a hívek a nagy lelki kegyelmekben. Hozta ez alkalommal a zarándokokat az öröm is, hogy véget ért a nyugati nagy egyházszakadás, mely nemcsak kereszténytt a kereszténnyel, de nemzeteket nemzetekkel is szembeállított. Most már egyek voltak mindannyian, együtt siettek Európa minden részéből Róma felé, úgyhogy Poggio Bracciolini, a pápa titkára valósággal panaszkodik, hogy a «barbárok elözönlik» Rómát (141).

A magyarok most sem hiányoztak a zarándokok soraiból. Zsigmond kiraly, akinek nagy része volt a nagy szakadás megszüntetésében, maga is elősegítette a zarándoklást, amikor a háborús viszontagságok és más csapások által megviselt magyar zarándokház számára Henrik fia György, a ferences harmadrend római ügyvivőjének személyében gondnokot nevez ki, és ezt megbízza, hogy a ház helyreállításáról és karbantartásáról gondoskodjék (142). Különösen nagybőjt idején, pünkösd ünnepe körül és az ősz folyamán lehetett sok magyar zarándok az Örök Városban. Erre enged következtetni a sok kérés, amely magyarok részéről ez időszakban a pápa elé jutott. Ezek halál órájára búcsút, gyóntatóatya szabad kiválasztását, hordozható oltáron való misézhetés és más hasonló kiváltságokat kértek önmaguk és családtagjaik számára (143).

---

(137) Olaszországi okltár, I. 85 l. 205 sz.

(138) X. Leo pápa említi ezt, 1517 április 23-án kelt, *Ex debito* bullájában. Tarani 88.

(139) Paschini: I giubilei, 52; Pastor, I. 213.

(139) Paschini: I giubilei, 52; Pastor, I. 213.

(140) Olaszországi Okltár, I. 142 lap, 599 és 600 sz.

(141) Paschini, 52.

(142) Wadding, X.

143) Olaszországi Okltár, I. 545-567, 592-620 és 623-694.

* * *

A Rómát járó magyarok száma azonban nemcsak a szentévben, hanem azután is nagy volt. Többen közülük állandóan is az Örök Városban telepedtek le (144). 1430 táján jött Rómába *Cserdy Imre*, Gergely pécsi nemesnek fia, a szépművészetek mestere, veszprémegyházmegyei plébános, egyben pécsi kanonok és a budai Szent László templom javadalmasa. Nem annyira az áhítat, mint inkább anyagi érdeke hozta ide, hogy igazát megvédje. A budai kápolna javadalmát Kerekesi László veszprémegyházmegyei pap lefoglalta (145), a pécsi kanonokságba pedig Mátyás zágrábi kanonok ült be helyette önhatalmúlag (146). A két jogsértésre keresett a pápai bíróságoknál orvoslást. Közben azonban, amint a római életet, a zarándokseregek állandó özönlését figyelte, úgy találta, hogy « Magyarországból az év különböző részeiben a búcsúk elnyerése és bűneik alól a pápai gyóntatók által való feloldozás végett oly nagy számmal jönnek az Örök Városba a hívek, hogy egy vagy két penitenciárius nem elég az ellátásukra ». Erre való hivatkozással aztán kéri a pápát, hogy nevezze ki őt a Szent Péter templom magyar gyóntatójává, bár, mint szerényen megjegyzi, sem hittudományi, sem jogi egyetemi fokozata nincs. V. Márton pápa meghallgatta Cserdy kérését, és 1431 január 16-án kinevezte őt magyar gyóntatónak (147).

Pár hét mulva, február 20-án, szélütés vetett véget V. Márton pápa tevékeny életének és március 3-án IV. Jenő lépett Szent Péter trónjára (148).

Cserdy az új pápánál is szorgalmazta javadalmi pöreinek elintézését, amelyért tulajdonképpen Rómába jött. Igyekezetét csakhamar siker is koronázta, mert 1431 nyarán mindkét perét megnyerte, június 8-án a budai, augusztus 8-án pedig a pécsi javadalmába helyezte vissza a pápai döntés (149). Sikerült Cserdynek kedvezményeket is kieszközölnie a pápától. 1432-ben megkapja a pécsi őrkanonokság jövedelmét is, amelyről csakhamar lemond, hogy a titeli prépostságot elnyerhesse (150).

Az anyagi előnyökön kivül, amelyeket az egyházi javadalmak megszerzésével biztosított magának, nem feledkezett meg a lelki javak-

---

(144) Mihály fia Pál, esztergomi pap, Placentini bíboros káplánja. Olaszorsz. okltár, I. 806; Cosmatus egri pap a Sz. Cecilia templomban a Sz. Lucia oltár káplánja, u.ott; 1399 sz.; Balázs fia Pongrác, szintén egri pap a penitenciária procuratora, u.ott, 98 sz. Henyei Dénes veszprémi pap a penitenciária írnoka, u.ott, 42, 208, 314, 842, 858, 931 sz.

(145) Veszprémi okltár, III. 68.

(146) Olaszországi okltár, II. 53 és 59.

(147) Olaszorsz. Oklt. I. 261, 1440.

(148) Hergenröther, V. 22.

(149) Olaszorsz. Oklt. II. 52, 53, 55 és 59.

(150) u.ott, II. 63, 106, 124 és 338.

ról sem. Kétszer is kér a pápától teljes búcsúengedélyt a halál órájára (151). Felhatalmazást kér, hogy Rómából szent ereklyéket küldhessen haza. Ugyanekkor eszközli ki a maga számára azt az engedélyt, hogy hordozható oltáron bárhol misézhessék (152). Minthogy ezen kiváltságokat mint gyóntató amúgy is élvezte, valószínűleg ő naga vitte haza ezeket az ereklyéket, és útjában is élni akart a szabad misézhetés jogával. Rómából való távollétét látszik bizonyítani az is, hogy IV. Jenő pápa 1432 november 15-én újra kinevezi őt a Szent Péter templomba gyóntatónak (153), amire aligha lett volna szükség, ha meg nem szakítja római tartózkodását.

Otthon testvéreivel, Andrással, Györggyel és Jánossal együtt családi birtokukon díszes kápolnát építettek. Ide vitte a szent ereklyéket az Örök Városból. A kápolna az Isteni Üdvözítő, továbbá Szent István, Szent László és Szent Imre tiszteletére volt szentelve. Mint gyóntató később kieszközölte, hogy a pápa búcsúkat engedélyezzen mindazoknak, akik a kapolnát az Üdvözítő, vagy a szent királyok ünnepein látogatják (154).

Egyebekben is szívén viselte az otthoniak ügyét, dolgát. Látszik ez abból is, hogy Istvánfia Márton pécsi egyházmegyei pap ügyében, aki lemondott egy boszniai egyházmegyei javadalomról, ő járt el a pápai udvarnál (155).

Eközben nagy események színhelye volt Róma, amelyek Cserdy munkáját is ugyancsak megszaporították. A már 1410-ben németrómai császárrá választott Zsigmond, magyar király az Örök Városba jön hogy a pápa őt megkoronázza (156).

Előzetes hosszabb tárgyalások után, 1433 május 21-én, áldozócsütörtökön vonult be Zsigmond nagy ünnepségek között Rómába, 600 lovas és 300 gyalogos kíséretében. Ezek nagyobbrészt magyarok voltak, kik szívesen kísérték külföldi útjaira a királyt, hogy fellépésének fényét emeljék. Vele vannak most is Gatalóczy Mátyás pécsi prépost, kancellár, György pécsi kanonok és Büki István veszprémi pap, királyi főjegyzők, Tamás boszniai prépost, Miklós maróti prépost és András székesfehérvári pap, királyi káplánok. A világi méltóságok és udvari tisztségek viselői közül: Guthy Ország Mihály főkamarás, Rozgonyi György, Simon fia, pozsonyi főispán, Rozgonyi István, László fia, fehérvári főispán, Thallóczy Máté, kevei főispán, Nándorfehérvár kapitánya, Sólyagi Sebestyén és Tamás László főajtónállók, Ecseri László kamarás, Csapi László királyi titkár, Enyedi János kancelláriai jegyző, Szakácsi Tamás konyhamester stb. Az ország főurai közül Bethlen Gergely, Garázda Balázs, Gersei János és Péter, Hédervári Lőrinc,

(151) u.ott, II. 60, 92, 116 és 119.
(152) u.ott, II. 64 és 112.
(153) u.ott, II. 67 és 122.
(154) u.ott, II. 122-325.
(155) u.ott, II. 73-151.
(156) Horváth, II. 445.

Lendvai Pál, Marczali György, Imre, István és János, Várdai Miklós és mások neveivel találkozunk. A nemesi családok közül: Alapi, Csáki, Csanádi, Csáni, Csupor, Dengelengi, Kemény, Rédei, Rohonczi, Sági, Sulyok, Székely, Szentlászlai, Zólyómi és más családok tagjai vannak felsorolva (157).

A császári koronát május 31-én, pünkösd vasárnapján tette IV. Jenő pápa Zsigmond fejére a Szent Péter-templomban, nagy ünnepségek között. A koronázási ünnepi szertartáson a pápa környezetében, teljes egyházi díszben, a magyar gyóntató is részt vett. Az ünnepségek után még harmadfél hónapig maradt a császár és király az Örök Városban, és csak augusztus közepén kelt útra, kíséretével együtt, hogy a baseli zsinatra menjen (158).

Zsigmond és magyarjainak távozása után Cserdy is csakhamar elhagyta Rómát. Amint 1434 január 10-én a családi birtokán építendő kápolnához az engedélyt és a kért kiváltságokat megkapta, többé nem hallunk róla. Távozása valószínűleg összefüggésben áll a penitenciária újabb reformjával, nevezetesen a gyóntatók számának pontos meghatározásával.

* * *

A pápák avignoni tartózkodása és a nagy egyházszakadás nyomán feltámadt általános óhaj az egyház belső reformja után, a konstanci zsinaton határozott alakban nyert kifejezést. Egymást érték a tervek, kiváltképp a pápai udvar megreformálásának érdekében. Előtérbe kerül tehát a penitenciária megreformálásának gondolata is. A zsinati tervek nemcsak a bíboros nagypenitenciárius hatáskörét kívánják az új törvények szerint szabályozni, de a kis penitenciáriusok, a gyóntatók számára is rendelkezéseket óhajtanak. A zsinati terv szerint a gyóntatók száma, a római mai nagyobb bazilikákban szétosztva, 16-16 legyen, mindegyik legalább 40 éves, a theologiában és egyházjogban jártas, sőt lehetőleg doktori oklevéllel rendelkezzék, ami azonban nem mentesítheti őt attól, hogy hivatalba lépése előtt alapos vizsgának ne legyen alávetve. Hivatalvesztés terhe alatt legyen nekik tiltva, hogy bármit is kérhessenek vagy elfogadjanak a gyóntatásért gyónóiktól, de a pápai kamara lássa el valamennyit. És még egyet kíván a zsinati ter-

(157) Fraknói: Margyarország és a Szentszék II. 17-20; Wertner: 907-920; Riedl, 19 szerint Hunyadi János is ott volt Rómában Zsigmond kíséretében. Fraknói, i.h. ezt kétségbe vonja. Riedl állításának hitelességét megdönti Bánfi: Hunyadi János, 6.

(158) Hergenröther, V. 235; Hóman-Szekfű, III. 254; Horváth, II. 493; Pór-Schönherr, 556. A koronázási ünnep díszítéseit a pápa megbízásából Donatello tervezte. A koronázás fényét a firenzei mester, Filaretes, a Szent Péter-templom bronzkapujának egyik domborművén is megörökítette. Pastor, I. 317 és 319; Bánfi: Ricordi, 49; A pápa és Zgismond együttes bevonulását az időben Giovanni Primi örökítette meg az Anyalvár muzeumában őrzött domborművével; Bánfi: Orme, 279. 279.

vezet, kötelezzenek a különböző nemzetek gyóntatói, hogy a népükből Rómába érkező zarándokoknak ünnepek alkalmával anyanyelvükön hirdessék Isten igéjét (159).

IV. Jenő pápa, aki a zsinaton kifejezésre jutott reformeszmék megvalósítására törekedett, hozzá is lát az apostoli penitenciária újjászervezéséhez. Mindjárt uralkodásának elején, már 1431 november 17-én kiadott rendelkezésében érvényt akar szerezni a penitenciáriusok számára elődei által is előírt eskünek (160). Elrendeli, hogy az a gyóntató, aki gyónójától a gyóntatásért vagy feloldozásért pénzt, vagy bármi mást kér vagy elfogad, ha mindjárt alamizsna vagy kölcsön címén is, kiközösítés alá essék, amely büntetés alól, a halál óráját kivéve, egyes-egyedül a pápa oldhatja fel. A híveket is inti, hogy éppen ezért ne adjanak és ne ajánljanak semmit az egyes penitenciáriusoknak. Közben a Bázelben megnyílt zsinat, célul tűzvén ki az egyházi reformokat, a penitenciária újjászervezésével is kíván foglalkozni. A pápai udvar előtt már 1423 óta feküdt egy tervezet (161), amelynek alapján Cesarini bíborosnak, a zsinat elnökének határozott utasításokat ad a pápa (162). A zsinat munkája azonban más irányban haladt, és így IV. Jenő pápa 1435 október 16-iki rendelkezésével maga rendezi és szabályozza újra a penitenciáriusok életét és működését (163).

Mindenekelőtt elválasztja a penitenciaria hivatali munkáját a gyóntatói tiszségtől és aztán meghatározza, hogy a jövőben mindenkor tizenegy penitenciárius legyen a Szent Péter templomban. Egyben pontosan kijelöli a nemzeteket is, amelyek sorából a penitenciáriusok kinevezendők lesznek: és pedig két olasz, két francia, két spanyol, egy angol, aki a skótok és írek gyónásait is hallgatja, egy magyar, egy lengyel, a cseh, tót és orosz nyelvűek számára is, egy német és egy holland, a flamand gyónók részére is.

Valamennyi gyóntató köteles a számára előírt időben gyóntatószékében pontosan megjelenni. Előttük megy kinek-kinek az udvari papja, aki a búcsúpálcát viszi, maguk pedig, ha világi papok, karingben és kappával, ha szerzetesek, rendi öltönyükben követik. Ha a gyónók oly tömegben jelentkeznének, hogy azokat nem volnának képesek meghallgatni, előljárójuk és a testület nagyobb felének hozzájárulásával, alkalomról alkalomra kisegítőket is vehetnek maguk mellé.

A tizenegy rendes gyóntató mindegyike tartozik közös otthonban lakni, a közös étkezésen részt venni és az esti órákban megfelelő időben hazatérni (164). Illő kíséret nélkül napközben sem járhatnak a városban. A pápai udvartól pedig csakis a pápa vagy a bíboros nagypeni-

(159) Quellen, I. 133.

(160) Quellen, I. 114.

(161) Quellen, I. 135.

(162) Quellen, I, 144.

(163) Quellen, I. 122; Tarani, 82.

(164) Ez időben kapják meg, a régi Szent Péter-templom kijáratától jobb kézre eső, kürülbelül a mai szökőkút helyén álló házat közös lakásul, ahol két és

tenciárius írásbeli engedélyével távozhatnak el. Viszont ha püspöki kinevezést nyernek, tartoznak a penitenciáriusi tisztségről lemondani.

Amíg állásukban vannak, a mindenkori pápa örökös asztaltársai és az apostoli szentszék káplánjai. Rangsorban közvetlenül a püspökök és a süveges szerzetes generálisok után következnek. Senkit sem tartoznak a maguk sorába felvenni, bárki küldené vagy nevezné is ki, csak ha valamelyik hely tényleg üresedésbe kerül. Az újonnan belépők, illetve kinevezendők, úgy előéletüket mint tudásukat illetőleg, szigorú vizsgálatnak vetendők alá.

A pápa, amikor így közös életre kötelezi a gyóntatókat, gondoskodni kíván a közös háztartás szükséges költségeiről is. Elrendeli tehát, hogy a penitenciáriusok kollégiumát illesse a bullák után fizetett illeték egyharmada (165), valamint a penitenciáriában az iktatásokért fizetett összes illetékek (166). Akik pedig vonakodnának a közös otthonban lakni, mindezekből nem részesülhetnek.

A bullák mejelenésével egyidejűleg adta ki a nagypenitenciárius, Orsini Jordán, Sabina bíboros püspöke, az új penitenciáriusok vizsgálatára és beiktatására vonatkozó szabályzatot, amelyet a pápa parancsára a penitenciáriusokkal együtt szerkesztett meg (167).

A szabályzat szerint a kinevezendő penitenciáriusnak legalább négy tanúval kell igazolnia, hogy törvényes családból származik, életének 35-ik évét betöltötte, felszentelt pap, valamelyik tudományszakból egyetemi fokozata van, továbbá hogy jó hírnévnek örvend, békés természetű, komoly erkölcsű, egyházi büntetésekkel nincs sújtva és adóssága nincs.

Az erkölcsi bizonyítékok mellett tudásáról is tanúskodnia kell a leendő penitenciáriusnak. A vizsga a bíboros nagypenitenciárius és az összes penitenciáriusok jelenlétében történik, a penitenciáriusok elöljárója által kijelölt hittani tételekből. A vizsgázónak meg kell védenie a tan igazságát hallgatósága előtt, amely az egyes tételeket támadja. Csak ha a vizsgát jó eredménnyel kiállotta, kapja meg a kinevezési bullát és teheti le az előírt esküt.

Az újonnan kinevezett penitenciáriust ünnepélyesen iktatják be állásába. A beiktatási szertartás azzal kezdődik, hogy az új tag esküt tesz a kollégium elöljárójának kezébe, amely szerint a penitenciáriusok jogait, kiváltságait megbecsüli és megvédi, kötelességeit híven teljesíti. A kollégium belső békéjét előmozdítja, társaival egyetértésben él, a közös megbeszéléseken részt vesz, ott legjobb tudása szerint fog tanáccsal szolgálni és a házi ügyeket a házon kívül senkinek el nem beszéli. Az eskü elhangzása után a Szentlélek Isten segítségül hívása, Veni

---

félszáz esztendőig volt a penitenciária. V.ö. Bull. S. Petri, III. Appendix 22; Petri, III. Appendix 22; Petra, 249; Borgatti, 158 és 175.

(165) Quellen, I. 127.

(166) u.ott. I. 129.

(167) u.ott. I. 125.

Creator Spiritus, majd imák következnek (168), amelyek végeztével az elöljáró az új tagot beülteti gyóntatószékébe és komoly intő szavakkal kezébe adja a búcsúpálcát. Most mindannyian elfoglalják gyóntatószékeiket és az új penitenciárius a két legifjabb kíséretében végigjárja valamennyit, megöleli és megcsókolja hivataltársait (169).

Már ez új szabályzat betartásával lép Cserdy örökébe a következő magyar penitenciárius.

6. - *Pálosrendi szerzetesek a magyar gyóntatószékben.*

IV. Jenő pápa 1439 augusztus 10-én nevezi ki az új magyar gyóntatót *Kapusi Lőrinc fia Bálint*, pálosrendi szerzetes személyében, akivel a magyar gyóntatószék ellátásában is új korszak kezdődik, mert a pálosrend a század végéig saját szerzeteseivel igyekszik azt betölteni (170). Kapusi, nevét valószinüleg származási helyétől vagy inkább őseinek birtokától vette, nemesi család sarja. Gyermekkoráról, neveltetéséről semmit nem tudunk; amikor most találkozunk vele, már rendjének ügyvivője (procurator) a pápai udvarban, és egyforma megbecsülésnek örvendett otthon is meg a római körökben is. Albert király 1439 május 14-én udvari káplánjává nevezi ki (171).

IV. Jenő pápa már mint penitenciáriust küldi 1440 február 25-én Magyarországra, hogy az új esztergomi érseknek, Szécsi Dénesnek az érseki palliumot elvigye (172). Ettől fogva buzgó tevékenysége és nagy akaratereje ragadták, hogy úgy rendjének mint a magyar gyóntatóknak minél több előnyt biztosítson otthon és az Örök Városban egyaránt. Három évtizednél hosszabb időre terjedő működése a penitenciáriusok egyik legtevékenyebb, ha nem is legszerencsésebb kezű egyéniségének mutatja be.

Az első nagyobb jelentőségű ügy, amely Kapusi nevéhez fűződik, a dömösi prépostság adományozásának kérdése, amely három éven át foglalkoztatta a pápai udvart, a magyar kormányférfiakat és az országgyűlést egyaránt.

Az Álmos herceg és fia, II. (Vak) Béla király alapította dömösi prépostság a káptalan (173) birtokait Zsigmond király a bencésrend egyik újabb ágának, az olivetánusok szerzetének adományozta (174).

(168) Kyrie eleison; Pater noster; Deus, qui corda fidelium, etc., Confessori tuo, quaesumus, Domine, verbum tribue gratiosum et donis scientiae pariterque discretionis munitus in tuo semper servitio fructuose valeat gubernari. — Praetende, Domine, famulis tuis dexteram caelestis auxilii, ut de toto corde perquirant, et quae digne postulant, assequantur. Per Christum. — Quellen, I. 127.

(169) Accipe possessionem officii tibi commissi, ad tuam pariterque aliorum animarum salutem in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen. Quellen, I. 127.

(170) Vet. Mon. II. 252; Olaszorsz. Oklt. II. 186, 665.

(171) Codex dipl. XI. 235.

(172) Olaszorsz oklt. II. 188, 675.

(173) Alapításának történetét, lásd Balics, II-2, 61-64.

(174) Veszprémi oklevéltár, III. 94.

Az Itáliából betelepített szerzetesek azonban nem tudják megszokni a zordonabb magyar éghajlatot, meg aztán a politikai bizonytalanság is izgatja őket, úgy, hogy már 12 év után, 1445-ben elhagyják Dömöst és apátjuk a pápa rendelkezésére bocsátja volt javaikat (175).

Kapusi Bálint tudomást szerezvén erről, kieszközli, hogy IV. Jenő pápa, 1446 augusztus 1-én, a dömösi monostort minden javaival egyetemben a magyarországi pálos rendnek adományozza (176).

Alig szerezte meg Kapusi rendje számára az új adományt, máris veszély fenyegette annak biztonságát. Bizonyos Benedek nevű pap, talán mit sem tudva a pálosoknak terveiről, a maga számára kérte a Szentszéktől a dömösi javadalmat. A világ minden részére kiterjedő számtalan javadalom adományozási tömegében megtörténhetett az az eset, hogy a Szentszék egy és ugyanazon javadalmat két különböző egyénnek adományozta. Benedek pap is, talán érveivel, talán összeköttetéseivel elérte, hogy a Dataria, 1446 végén, neki adományozta a dömösi javadalmat anélkül, hogy a pálosoktól visszavonta, vagy ezeket barmiképpen kárpótolta volna. Kapusi valami úton-módon mégis tudomást szerzett a veszedelemről, mely fáradozásának eredményét megsemmisítette volna, és siet az új évben azonnal értesíteni a Szentszéket, hogy tévedés történt. Benedek pap a tények elhallgatásával félrevezette az intéző köröket, azért a számára kiadott adománylevél nem lehet érvényes, és a pálos rend nem veszítheti el jogait a javadalomhoz, amelyet egyenes úton szerzett. Kapusi fellépésének az lett az eredménye, hogy a Dataria a Benedek pap számára kiadott adománylevelet megsemmisítette és a pálos rend jogait elismerte (177).

A pálosok részére kiadott adománylevél végrehajtása azonban még mindig váratott magára. Kapusi az időközben elhalt IV. Jenő pápa utódához. V. Miklóshoz benyújtott kérésében panaszkodik, hogy rendje még mindig nem juthatott a dömösi javadalomhoz. Okát abban látja, hogy az adomány általánosságban a rendnek szól és nem valamely személynek, aki a javadalmakat átvehetné. A pápa magáévá teszi a gyóntató okfejtését, és 1447 november 25-én kiadatott bullájában megerősíti elődjének adományozását, a dömösi volt prépostságot illetve apátságot pálosrendi perjelséggé alakítja át, amelyet mindennemü egyházi hatóság jogai alól kivéve, egyedül a római szentszéknek rendel alá; az alapítás első perjelévé pedig Kapusi Bálintot nevezi ki (178).

— Ily módon kívánjuk — írja a pápa, — a magyar gyóntató személyét kegyelmünkben részesíteni: és ezúttal azon reménységnek is kifejezést adhatunk, hogy erényei és dicséretes tulajdonságai lehetővé teszik a perjelségnek úgy lelkiekben mint anyagiakban beálló újjá-

(175) Veszprémi okltár, III, 126 és 140; Kegyúri okltár, 26 és 37.

(176) Veszprémi okltár, III. 126.

(177) Fraknói: Magyarország és a Szentszék, II. 81.

(178) Veszprémi okltár, III. 131; Olaszorsz. okltár. II. 251. 991.

születését, névszerint, idegen kézre jutott birtokainak visszaszerzését. A bulla a jogi rendelkezések végrehajtásával és a gyóntatónak a perjeli méltóságba való beiktatásával az esztergomi érseket bízta meg (179).

Az események azonban más fordulatot adtak a dolgok menetének. Az olivetánusok távozásával ugyanis Hunyadi János kormányzó és az országtanács úgy vélte, hogy a gazdátlanul maradt javadalmat úgy használhatja a legjobban, ha abból a Budavárában felállítandó prépostságot és káptalant látja majd el. Ily irányban terjesztik tehát a pápa elé az ország kérelmét, de a döntést be sem várva, a kormányzó Bothos István alkancellárt prépostá nevezi ki (180).

A pápa a magyar kormány intézkedéséről tudomást szerezvén, 1449 április 20-án « Magyarország összes főpapjaihoz, főuraihoz és rendeihez » levelet intéz, melyben tudomásukra hozza, hogy a dömösi prépostságot pálosrendi perjelséggé alakította át és azt az Apostoli Szék közvetlen joghatósága alá helyezvén, a magyar penitenciáriusnak adományozta. Felhívja tehát mindazokat, akikhez az ügy tartozik, hogy a dömösi egyházat és javadalmat a jogos birtokosnak, Bálint szerzetesnek adják át (181).

Kapusi is elérkezettnek látja az időt, hogy szerzete és a maga jogainak elismerésére otthon is megtegye a lépéseket, és minthogy a pápa más ügyek letárgyalásával is megbízta, rövidesen útrakel Magyarország felé. Feltétlenül bízott útjának sikerében. Nemcsak a magával hozott pápai levelektől remélt kedvező eredményt, de tudta jól, hogy mindazok, akik az utóbbi években az Örök Városban megfordultak, hálásak neki, a legelőkelőbbek pedig, sőt maga a kormányzó is, jó barátai (182).

Az iratok között, melyeket Kapusi Rómából hazaindulóban magával vitt, ott volt V. Miklós pápa április 12-én kelt apostoli levele is, a szentévi búcsúknak Magyarországra való kiterjesztéséről.

A keresztény világ ugyanis nagy ünnepre készült. A fél század fordulóját, a VI. Kelemen által elgondolt bibliai jubileumi évet kívánta megünnepelni. Fokozta az ünnep vágyát, hogy a pápa végleg visszaköltözött Rómába, Péter utódját ismét Péter sírjánál köszöntötték hivei, meg aztán hogy vége a szakadásnak, az ellenpápák korszakának, mely elválasztotta egymástól a lelkeket. V. Miklós pápa, bíborosaitól körülvéve, a Rómában időző püspökök, a Szent Péteri gyóntatók és az udvari papság jelenlétében, a hívek nagy örömmegnyilvánulásai köze-

(179) Kegyúri okltár, 32; Veszprémi okltár, III. 133; Olaszorsz. Okltár, II. 251, 911.

(180) Fraknói: Kegyúri jog, 168; Magyarország és a Szentszék, II. 82 Knauz, 95.

(181) Vet. Mon. II. 251; Veszprémi okltár, III. 136; Olaszországi okltár, II. 268, 1063.

(182) A pápai útlevél két évre szól és hat kísérőt engedélyez Kapusinak. Vet. Mon. II. 252; Veszprémi okltár, III. 137; Olaszországi okltár, II. 268, 1064.

pette, 1449 január 19-én, nagy ünnepséggel, szentévnek nyilvánítja a következő 1450-es esztendőt (183).

Előrelátható volt, hogy mint az előző jubileumok alkalmával, úgy ez új szentévben is, Magyarországból nagy számmal fognak a hívek Rómába zarándokolni. Ám a várnai és rigómezei vesztett csaták után a török veszedelem mindinkább fenyegetővé vált, azért az ország kormányzója, Hunyadi János, alighogy hírét veszi a szentév meghirdetésének, már január 29-én közvetlenül a pápához fordul, kérve őt, hogy részesítse a jubileumi búcsúk kegyelmében azokat is, « kik az ellenség fenyegető állása vagy egyéb körülmények miatt akadályozva, nem képesek megtenni lelkük üdvéért azt, amit óhajtanának » (184).

A pápa, aki a francia és spanyol királyoknak hasonló kérésére tagadó választ adott, Hunyadi előterjesztését elfogadta és április 12-én kelt levelében, melyben Magyarországot a kereszténység pajzsának mondotta, az ország mindazon « egyházi, világi főurainak, nemeseinek és katonáinak », kik Szent István vagy Szent László királyok sírjaihoz zarándokolnak, ott meggyónnak és megáldoznak, valamint alamizsnát adnak, a szentév összes búcsúit megadja (185).

Budán valóban mindenki szívesen fogadta Kapusit. Hanem amint a dömösi kérdéssel állott elő, az országtanács előbb az 1449-i szegedi, majd a következő év tavaszán a pesti gyűlésen kijelentette, hogy Bothos István kinevezését nem vonhatja vissza és Kapusit, barátságosan bár, de határozottan felszólították, hogy igényeiről mondjon le (186).

Kapusi nem lépett vissza, sőt Bothos Istvánt, a pápától nyert felhatalmazás alapján, az egyházból kiközösítette.

Az egyházi átok kihirdetése általános felháborodást idézett elő. Az 1456 június elejére összehívott pesti országgyűlésen elsőnek tárgyalják az ügyet. Hunyadi János kormányzó, június 11-én levéllel fordul a pápához, hogy « úgy az apostoli tekintélyt, mint az ország szabadságát megóvja ». « Érvek fejtegetése helyett — írja —, inkább Szentséged lábaihoz borulva esedezem, ne engedje a viszályt elmérgesedni, hanem hagyja jóvá az országtanácsnak határozatát » (187).

Az országgyűlésen azonban szenvedélyes hangok emelkedtek. Többen azt indítványozták, hogy Bálint atya utasíttassék ki az országból. A pápához és a bíbornoki testülethez intézett két feliratban pedig határozottan kijelentik, hogy a dömösi prépostságot « inkább ellenségnek, mint ilyen jóbarátnak » fogják átengedni (188).

---

(183) Pastor, I. 381; Paschini: Giubilei, 55.

(184) Fraknói: Magyarország és a Szentszék, I. 73.

(185) Olaszorsz. okltár. II. 277, 1102 és 1104; Knauz, 96.

(186) Fraknói: Kegyúri jog. 168; Magyarország és a Szentszék, II. 83; Knauz, 95.

(187) Fraknói: Kegyúri jog, 171; Magyarország és a Szentszék, II. 84; Knauz, 96.

(188) Fraknói: Kegyúri jog, 172; Magyorország és a Szentszék, II. 85; Knauz, 96.

A kormányzó még az országgyűlés ideje alatt Kapusinak is ír és kifejti előtte, hogy ha álláspontjához továbbra is ragaszkodik, újabb bonyodalmakat fog általa felidézni, sőt gyűlöltté teszi magát az ország előtt, célját pedig nem fogja elérhetni. Bálint atya tehát, hogy « Magyarország főpapjainak és főurainak » kedveskedjék, lemondott a Dömösre való igényéről, s Rómába visszatérve azon fáradozott, hogy a Szentszék elfogadja a kormányzó és az ország rendei részéről benyújtott újabb előterjesztést.

Az előterjesztés nagy ügyességgel biztosítani kívánja teljes egészében az Apostoli Szék jogi álláspontját, de egyben érvényesíti minden vonalon a rendek akaratát. A Szentszéktől azt kéri, hogy járuljon hozzá a Budavárában tervezett prépostság alapításához, egyesítse ezzel a dömösi perjelségből újra életrehívott prépostságot, és az így egyesített méltóságot adományozza hosszúaszói Bothos István váradi kanonok, királyi alkancellárnak, feloldozván őt a reá kimondott egyházi büntetések alól. V. Miklós pápa 1451 március 27-én teljesítette a rendek kívánságát és így a viszály, amelyet a magyar penitenciárius akaratán kívül felidézett, végleg elcsitult (189).

Kapusi otthoni időzése alatt zajlott le Rómában az 1450-i jubileumi esztendő, minden felemelő szertartásával és a hívő tömegek nagy zarándokjárásával. A magyar gyóntatószék sem maradhatott zárva a feloldozást kérők sokasága elől. A tavollévő gyóntatót *András fia Péter* helyettesítette. Eddig soha nem látott tömegekben jöttek a zarándokok a keresztény világ minden tájáról, úgy hogy a pápa minden vasárnap meg kellett hogy jelenjék a Szent Péter erkélyén és áldását adja a folyton változó tömegekre (190).

Bár a magyarok, mint láttuk, felmentést kaptak a Rómába való zarándoklás terhe alól, mégis voltak, akik nem elégedtek meg azzal, hogy otthon Szent István vagy Szent László sírjánál imádkozzanak, vágytak az apostolfejedelem sírjához leborulni és ott imádkozni. Már a szentév kezdetén, január első felében itt volt kíséretével Péter csanádi püspök (191). A nagyböjt folyamán Péter váci püspök is itt járt (192). Mindkét püspök a jeruzsálemi szent helyek meglátogatását is tervbe vette. Az esztergomi érsek udvari emberét, Balai György nemest küldötte el Rómába (193). Az év folymán, de különösen a szentév bezárása idején sok magyar fordulhatott meg az Örök Városban. Erre vall az a számos kérvény, amelyet búcsúengedély, gyóntató szabad megválasztása, hordozható oltáron való misézés, és más ha-

---

(189) Kegyúri okltár, 37; Veszprémi okltár, III. 140; Olaszországi okltár, II. 295, 1219.

(190) Veszprémi okltár, III. 196, IV. 444.

(191) Olaszországi oklevéltár, II. 271, 1074.

(192) U.ott. II. 274, 1089.

(193) u.ott. II. 275, 1093.

sonló kegyek elnyerése végett nyujtottak be magyar papok és világiak (194).

A szentév utolsó ünnepségei, amelyek ismét óriási tömegeket vonzottak Rómába a keresztény világ minden részéről, alig zajlottak le (195), amikor újabb nagy események előtt állott az Örök Város, amelyek a hazájából visszatért magyar gyóntató tevékeny lelkét sem hagyhatták érintetlenül. III. Frigyes osztrák herceg, a kiskorú V. László király gyámja készült Rómába, hogy császárrá koronáztassa magát. A tárgyalások, amelyek már 1447-ben megkezdődtek a bécsi és római udvar között, végül is eredményre vezettek, és Frigyes 1451 november 1-én útrakelt az Örök Város felé.

A császár kíséretében több magyar főúr is volt, de vele jött a gyermek V. László is. Frigyes ugyanis, aki tartott tőle, hogy a magyarországi rendek, felhasználva hosszas távollétét, az ifjú királyt kiszabadítják az ő gyűlölt gyámsága alón, nem talált jobb megoldást, mint ha Lászlót is magával viszi a római útra (196).

Március 9-én vonultak be nagy ünnepélyességgel Rómába. Frigyes március 16-án tartotta meg esküvőjét nagy fénnyel a Szent Péter templomban Eleonora portugál királylánnyal és 19-én koronázta meg őt a pápa ugyanott, nagy ünnepélyek között. A koronázási szertartáson, a pápa környezetében, teljes egyházi díszben, a magyar gyóntató is ott volt. Előzetesen több ízben jelentek meg Miklós pápa előtt a leendő császár és gyámfia is, sőt egy alkalommal a 12 éves László hosszu beszéddel üdvözölte a pápát (197).

A koronázási ünnepségek után a császár és császárné március 24-én Nápolyba mentek Alfonz királynak, a császárné nagybátyjának meglátogatására. Az ifjú Lászlót Rómában hagyták. A kis király nevelője, aki a magyar rendekkel összeköttetésben állott, ezt az alkalmat kívánta felhasználni, hogy Lászlót megszöktetve, Frigyes hatalmából kiragadja és Magyarországra vigye. Az előkészületeket azonban mások is megtudták. Az egyik bíboros elmondotta a pápának, aki utasította, hogy figyelmeztesse a császár kíséretében levő trieszti püspököt, Aeneas Silviust. Az értesítés nyomán a császár azonnal félbeszakította nápolyi tárgyalásait, lóhalálban sietett vissza Rómába, hova április 22-én még jókor megérkezett, hogy László elutazásának tervét meghiúsítsa (198).

Alighogy a császár, aki április 26-án kíséretével és László királylyal útra kelt Bécs felé, elhagyta Rómát, megérkeztek a magyar követek Ágoston győri püspök, Tötösi László királyi főpohárnokmester és

(194) u.ott. II. 275-292.

(195) A tömegekről, különösen a december 19-i Angyalhidi szerencsétlenségről, lásd Paschini: id.h.; Pastor, I. 392.

(196) Pastor, I. 436; Fraknói: Magyarország és a Szentszék, II. 88; Horváth, II. 337.

(197) Fraknói: u.ott. Pastor, I. 444 és köv.

(198) Fraknói: u.ott. Pastor, I. 450; Horváth, III. 39.

Vetési Albert erdélyi esperes, akik azt kérték Miklós pápától, bírja rá a császárt, hogy a kis királyt engedje hazájába, hogy atyjának trónját elfoglalhassa. A pápa azonban, aki előtt a császár maggyanúsította a magyarokat, hogy a gyermek-király életére törnek, kijelentette a követek előtt, hogy az árva nem nélkülözheti gyámját, és legközelebbi és legérdemesebb rokonánál a legjobb kezekben van. A követek tehát eredménytelenül tértek vissza hazájukba (199).

Volt-e a magyar gyóntatónak, aki a rendekkel együtt, mint jó hazafi, bizonyára óhajtotta az ifjú király mielőbbi hazatérését, volt-e valami része az V. László kiszabadítására irányuló kisérletekben, nem tudjuk, ámbár összeköttetéseinél fogva biztosra vehető, hogy sok dologról volt tudomása.

Most, hogy a császárkoronázás és a követjárás mozgalmas napjai elmúltak, ismét római kettős hivatásának gondjai kötötték le Kapusi minden figyelmét. Ha már a dömösi perjelséggel otthon kudarcot vallott, most már Rómában akart rendjének előnyöket biztosítani.

A magyarországi pálosok, VII. Ince pápa jóvoltából, már a század eleje óta a San Salvatore in Onda templomot és kolostorát birtokolták az Örök Városban (200). A szegényes környezetben álló ódon kicsi templom nem vonzotta az akkor már hatalmas pálosrendet és IV. Jenő óhajára szívesen átengedték a minoriták számára, akik e rend általános ügyvivője számára használták (201). Kapusi most rendje számára egy másik templom megszerzését vette tervbe. Hivatkozott arra, hogy a pálosrendnek a Magyarországból nagy számmal jövő zarándokok miatt is szüksége van Rómában egy saját, külön templomra. Ez erveléssel kapja meg 1448 január 10-én IV. Miklós pápától a Szent Balázs vértanú püspök tiszteletére emelt plébániatemplomot (202). Kapusinak azonban még messzebbmenő tervei voltak. Alighogy a Szent Balázs-templomot megkapta, azon dolgozott, hogy a Monte Celion levő és Szent István első vértanú tiszletére épült templomot és kolostort is megszerezze rendje javára. Sikerült is elérnie, hogy V. Miklós pápa, aki a S. Stefano Rotondo-t, mint azt közönségesen hívják, előbb restauráltatta, aztán Kapusi ismételt kérésére, 1454 augusztus 8-án a pálosrendnek adományozta (203).

Az új tulajdonosok, elsősorban maga Kapusi, most arra törekedtek, hogy a templomot még szebbé, még fényesebbé tegyék. Nem elégszenek meg az V. Miklós által elvégzett javításokkal, amelyeket különben a kortársak is erősen kifogásoltak (204), hanem új javításokat,

(199) Fraknói: Magyarország és a Szentszék, II. 89; Horváth: i.h.

(200) Steinhuber, I. 147, 152; Armellini, 427 tévesen a XIII. századra teszi a pálosok letelepedését.

(201) A rendház és a templom ma a pallottinusoké.

(202) Olaszországi okltár, II. 255, 998; Armellini, 445; A templom a mai Sant'Andrea della Valle melletti hatalmas épület helyén állott.

(203) Bull. S. Petri, II. 146.

(204) Armellini, 120.

díszítéseket végeztenek, amely célra Kapusinak sikerült II. Piusz pápától 100 aranyat kieszközölni (205).

Sikerült Kapusinak azt is kivinnie, hogy a Szent Péter-templom szomszédságában álló magyar zarándokház vezetését szintén a pálosokra bízta a pápa (206).

Ezek után természetesen biztosítani akarta saját jobb megélhetését is. Szécsi Dénes bíboros, esztergomi érsek, akivel jó összeköttetései voltak, mint az apostoli szentszék követe a György milkói püspök halálával megüresedett honti főesperesség és a bakonybéli apátság jövedelmeit adományozta neki. Mielőtt azonban Kapusi a javadalmakat átvehette volna, a bíboros meghalt. Kapusi tehát II. Pál pápához fordult, hogy az elhunyt bíboros érsek adományozását erősítse meg (207).

Kapusinak több oka volt reá, hogy a pápához forduljon a bakonybéli javadalom dolgában. Az apátság az általános rezerváció alapján közvetlen pápai adományozás tárgya volt, és így bármikor kétség támadhatott az iránt, vajjon az esztergomi érsek adományozása érvényes volt-e? Nem kevésbbé kétségessé tette az adományozást az a tény, hogy a magyar gyóntató szerzetes lévén, egy másik szerzet javadalmait nem birtokolhatja. Komoly nehézség volt az is, hogy a bakonybéli apátság javait Gergely püspök, kormányzó halála után, Mátyás király hozzájárulásával, Simon antivári érsek vette át. (208). Kapusinak sikerült mégis kieszközölnie a pápai udvarban, hogy jóváhagyják az elhunyt Szécsi Dénes adományát. II. Pál pápa, 1465 május 21-én kiadott adománylevelében érvénytelennek mondja ugyan az esztergomi érsek rendelkezését, mert nem adhatta egy bencés apátság javadalmait Kapusinak, a pálos szerzetesnek, de hogy az apátság arravaló kormányzót kapjon, tekintettel a «magyar gyóntató nagy buzgóságára, életének kifogástalan erkölcsi tisztaságára, lelki és anyagi ügyek intézésében való kiváló tehetségére és a Szentszéknek tett eddigi értékes szolgálataira, és minthogy az apátság évi jövedelme nem haladja meg a 100 forintot», felmenti őt az erre vonatkozó szerzetesi tilalmak alól, és hogy állásához illőbb jövedelme legyen, kinevezi a bakonybéli apátság örökös kormányzójává. Egyben megbízást ad az ostiai bíboros dékánnak, a bíboros alkancellárnak és a zirci apátnak, hogy Bálint atyát teljes apáti jogkörrel iktassák be javadalmába, azon kikötéssel azonban, hogy az apátság ingatlanait, drágaságait soha el nem idegenítheti, a szerzetesek létszámát sem csökkentheti, viszont a terheket tartozik viselni (209). A bakonybéli javadalmakat így biztosította magának, a

---

(205) Vatikáni Levéltár, Tesoro Pontif. II. Pius számadásai 1462-64, fol. 98, 1463 szeptember 16 bejegyzése.

(206) Fraknói: Magyarország és a Szentszék, II. 403; Magyar zarándokház,

(207) Veszprémi okltár, III. 178; Sörös, I. 527.

(208) Sörös, I. 164.

(209) Veszprémi okltár, III. 179; Vet. Monum. II. 399.

honti főesperességről azonban 1465 június 2-án kénytelen volt lemondani (210).

Az apátság javadalmait sem élvezhette háborítatlanul. Az antivári érsek lemondott ugyan róla, de a szerzetesek, úgy látszik Mátyás király támogatására számítva, aki ekkor már feszült viszonyban volt a Szentszékkel, a Debrenthei családból való Lászlót választják apátnak (211). Kapusi, aki 1466 július 28-án kötelezi magát arra, hogy a kinevezésért járó 50.— frt. illetéket az apostoli kamarának befizeti (212), a következő év október közepén még kénytelen halasztást kérni, mert még mindig nincs a javadalom birtokában (213). Csak évek mulva, 1469 szeptember 25-én tud eleget tenni fizetési kötelezettségének (214).

Vetélytársán kívül a szomszédokkal is voltak nehézségei. 1471 május 11-én Budai György főesperessel, az esztergomi szentszék bírájával kénytelen megidéztetni Garai Jóbot és ennek cseszneki alvárnagyait, mert Bakonybélt zavarják ősi jogaiban, jobbágyait elnyomják, jószágait elragadják, mint minap is, mikor egy 8 ökrös szekerét hajtották el a rajta levő jószággal együtt (215).

Kapusi, míg az apátság ügyes-bajos dolga az Örök Városból elszólította, András fia Péter által helyettesíttette magát itt (216), a gyóntatói tisztséget azonban megtartotta egészen haláláig, amely 1472 elején következett be (217).

Utóda a Szent Péter-templom magyar gyóntatói székében, szintén pálosrendi szerzetes, *Jakab* atya lett, aki azonban, úgy látszik, nem tudta megkedvelni a római életet, mert igen rövid idő múlva máris lemondott állásáról (218).

* * *

Jakab atya távoztával IV. Sixtus pápa, 1473 november 13-án ismét egy magyar pálosrendi szerzetest, *István fia Kelement*, nevezte ki magyar gyóntatónak (219).

Kelemen atya kiváló tagja volt rendjének. Már otthon, magyarországi tartózkodása idején, mint híres szónokot emlegették, és rendtársai a « facundus » jelzővel tisztelték meg. Majd Rómába kap küldetést, ahol a coelius-hegyi Szent István-kolostor priorja lett és a pápai

(210) Kollányi: Esztergomi kanonokok, 106.

(211) Sörös, I. 165.

(212) Sörös, I. 528.

(213) Veszprémi okltár, IV. 443.

(214) Veszprémi okltár, IV. 444.

(215) Sörös, I. 166; Az idézés szövege, I. 530.

(216) Veszprémi okltár, III. 196 és IV. 444.

(217) 1473 decemberében azt irják róla, hogy már majdnem két éve halott. Zákonyi, 798; Veszprémi okltár, III. 223; Sörös, I. 163.

(218) Fraknói: Magyarorsz. és a Szentszék, II. 411; Római magy. gyóntatók 390.

(219) Fraknói: u.ott.

kápláni címet is elnyerte. Innen szólítja őt a pápai kegy a Szent Péter templom magyar gyóntatói székébe (220).

Mikor Kelemen atya új állását elfoglalta, már nagyban folytak az előkészületek a közeledő szentévre.

II. Pál pápa, hogy véget vessen a bizonytalanságnak, mely VI. Kelemen és VI. Orbán rendelkezései nyomán a jubileumi esztendők tartása körül felmerült, új időpontokat határoz meg e célra. Az 50, sőt a 33 éves távolság is, egyik szentévtől a másikig, hosszúnak tetszik a rövid emberi életkorhoz viszonyíta, épp ezért minden 25 esztendőben kívánja a jubileum megtartását, hogy a keresztény világ minél nagyobb számban részesülhessen a szentév kegyelmeiben. Lelki indokok is sarkallják e határozatra. Csak nemrég szűnt meg a nyugati egyházszakadás lelki pusztítása, keleten Konstantinápoly eleste és a félhold fenyegető veszedelme Európa szíve felé, a rettenetesen pusztító pestisjárvány, mind bűnbánatra intik az emberiséget, hogy imával, vezekléssel engeszteljék ki Isten haragját (221).

Pál pápa utóda, IV. Sixtus magáévá teszi és valóra váltja elődjének tervét, és 1473 augusztus 29-én kihirdeti a jövő év karácsonyán megnyíló szentévet. Készül reá külső munkákkal is. Megépítteti a félig romokban heverő hidat — Ponte Rotto — melyet aztán róla nevez el a hálás utókor. Bővíti az Acqua Vergine vízvezetékét. Javíttatja a Szent Péter, Laterán és XII. Apostol templomokat. Az olasz fejedelmekhez is felhívást intéz, hogy hozzák rendbe az országutakat, és gondoskodjanak a városokban szállóhelyekről az átvonuló zarándokseregek számára (222).

Mindez előkészületek dacára a szentév eleje még nem vonzott olyan tömegeket, mint az előzők. Csak mikor az idő tavaszba fordult, indult meg az idegenek áradata. A nagyböjt és a husvét utáni idők hoztak nagyobb zarándokcsoportokat, úgy, hogy az áldozócsütörtöki pápai áldáson, szemtanú leírása szerint, kétszázezer ember szorongott a Szent Péter előtti téren és környékén.

A zarándokok seregéből nem hiányoztak az előkelőségek sem. A szentév kegyelmeiben kívántak részesülni Mátyás apósa, Ferrante nápolyi király, Dorottya dán királyné, Carolina, Ciprus volt királynéja és Mária, Tomasevics István volt bosnyák király özvegye, Antal, Burgundia hercege, Szászország és Calabria hercegei (223).

Magyarországról nem számíthattak nagyobb tömegek érkezésére. Mátyás király hadakozása a csehekkel és a lengyelekkel, másrészt a török betörés, mely Váradig merészkedett, pusztítva az országot, nem kedveztek nagyobb zarándokmeneteknek. Mátyás azonban nem akart

---

(220) Pintér, I. 429; Békési, 744 elhunytának idejét, tévesen, 1468 tájára teszi.

(221) Bull. Rom. V. 200; Pastor, II. 366.

(222) Pastor, II. 484; Paschini, 61.

(223) Pastor, II. 490; Paschini, 62; Bánfi: Romei, 500.

elmaradni a keresztény népek nagy találkozójáról, másrészt fel akarta használni az alkalmat, hogy a török elleni hadjárat tervének megvalósításához a pápától segítséget eszközöljön ki. Minthogy személyesen nem indulhatott Rómába, Vetési Albert veszprémi püspököt és Laki Thuz Tamás horvát bánt küldte ki fényes kísérettel mindjárt a szentév megnyitásakor az Örök Városba. A pápa a február 2-i konzisztoriumban ünnepélyesen fogadta őket, akik nevében a püspök unokaöccse, Vetési László pápai kamarás terjesztette elő ékes beszédben Mátyás király és népének együttérzését (224).

A király követei még Rómában tartózkodtak, hogy a szentévi búcsú elnyeréséhez szükséges templomlátogatásokat elvégezzék, mikor újabb előkelőségek érkeztek a kapcsolt országrészekből az Örök Városba. Újlaki Miklós erdélyi vajda, akit Mátyás bosnyák királynak tett meg, jött a nagyböjt elején. A 70 éves, köszvénytől gyötört főurat négylovas kocsi hozta és 110 lovas kísérte. Az egész március hónapot Rómában töltötték, miközben a pápa ünnepélyes kihallgatáson fogadta őket (225).

Az év folyamán Mátyásnak még egy követe érkezett az Örök Városba. Mohorai Miklós váci kanonok, aki a Budára jött perzsa követeket kísérte le Rómába (226). Kívüle még két szentévi zarándokot ismerünk névszerint a magyar földről, Bálint pataki plébánost és Gergely komáromi esperest (227). Velük valószínűleg mások is jöttek a szentévi búcsút elnyerni. Ezek a Szent István alapította zarándokházban találtak szíves fogadtatást, ahol akkor a Szegedről való András fia Simon, domonkosrendi szerzetes volt a ház vezetője (228). A magyar gyóntatónak bőven kijutott a szentévi kemény munkából, elsősorban saját honfitársai között.

Kelemen atya a szentév lezajlása után is híven teljesítette gyóntatói kötelezettségét. Szükség is volt reá. Ha a zarándokok tömegei nem is jöttek Szent Péter sírjához ájtatoskodni, a magyarok azonban nem hiányoztak Rómából. Mátyás király állandó összeköttetésben volt a pápai udvarral, követei folyton úton voltak az Örök Város felé. Az egyik még vissza sem tért megbízatásából, már a másik indult útnak. Volt úgy, hogy egy időben ketten, hárman is időztek Rómában. Mindegyik, természetesen, megfelelő kíséretet is hozott magával. Voltak, akik a király rendeletére hónapokon, sőt éveken át is Rómában laktak, hogy szorgalmazzák vagy előre vigyék az ügyek intézését. A magyar

(224) Bánfi: Romei, 502; Fraknói: Magyarország és a Szentszék, II. 146; Vetési beszédét közli: Veszprémi oklevéltár, III. 324 és köv.

(225) Bánfi: Romei 503 és köv., Orme: 10; Pastor: III. 498; Ujlaki és kíséretének hódolatát IV. Sixtus előtt megörökiti a S. Spirito hórház Lancisi termének nem sokkal később készült festménye. Fényképét közli: Bánfi: Romei, 10 és 506 lapok mellékletein.

(226) Mon. Vat. I.s VI. 96; Fraknói: Magyarország és a Szentszék, II. 147.

(227) Mon. Vat. I.s V. 3.

(228) Domonkosrend levéltára, Reg. Leonardi de Monsanctis, IV.s, III. 110.

gyóntató pedig mindenkinek segítségére, vagy éppen rendelkezésére kellett hogy legyen. Akaratlanul is bekövetkezhetett ily körülmények között, hogy egyiket vagy másikat maga ellen haragította (229).

Az a szívélyes viszony, amely a Szentszék és Mátyás király között uralkodása elején fennállott, amint a király mentesítette magát Vitéz János befolyása alól, hovatovább rosszabbra fordult. VIII. Ince idején különösen kiélesedtek az ellentétek a király és a pápa között, mikor a király börtönbe záratta Váradi Péter kalocsai érseket, és mikor felesége nővérének 7 éves kisfiát, Estei Hippolitot nevezteti ki esztergomi érsekké, akit a pápa zsenge kora miatt nem tartott alkalmasnak egy ország primási méltóságára (230).

Külpolitikai okok is mélyítették a két udvar közötti ellentétet. Mikor Mátyás király apósa, Ferrante nápolyi király hadba száll a pápa ellen, Mátyás is haddal fenyegeti az egyházi államot. Mikor meg Ancona ki akarja magát vonni a pápai fennhatóság alól, Mátyás király vállalja védelmüket (231). Viszont rossznéven veszi a pápától, hogy az elfogott török herceget, Dzsemet nem akarja neki átadni (232), meg hogy az újonnen választott cseh király követeit fogadja a pápa, holott ő maga is jogot formál a cseh trónra (233). Mindezek után megérthető, ha Mátyás a curiában otthonos magyar gyóntatóval szemben is kimutatja ellenszenvét. 1488 elején azzal az előterjesztéssel fordul VIII. Ince pápához, hogy Kelemen atyát, kinek « életéről és viselkedéséről kedvezőtlen tudósításokat kapott », mozdítsa el a gyóntatói tisztségtől. Helyére ajánlani fog majd olyan papot, « kihez a magyar nép, mely Kelemen atyától idegenkedik », bizalommal fog közeledni (234).

A pápa, aki kevéssel azelőtt tüntette ki penitenciáriusait, megújítva kiváltságaikat és pápai kápláni méltóságukat (235), a rangidősebb magyar penitenciárius elleni panaszban is inkább politikai, vagy éppen személyi nehézségeket sejt a királyhoz juttatott kifogások mögött, mert június 15-i válaszában azt írja Mátyásnak, bármennyire sajnálja

---

(229) Karácsonyi: Magyarország egyháztörténete, 48.

(230) Fraknói: Magyarország és a Szentszék, II. 181 és 228; Galla: Mátyás király és a Szentszék, 26; Pastor: III. 49.

(231) Fraknói: id.h. II. 183-84; Galla: 56-58.

(232) Fraknói: u.ott, II, 193.

(233) Áldásy: Mátyás király és a pápaság, 113.

(234) Mátyás király követei a pápai udvarnál ez időtájt Rangoni (Veronai) Gábor biboros, egri püspök, és Vitéz János előbb szerémi, majd veszprémi püspök. Mon. Vat. I.s VI. 229 és 237.

Az elözö évek során megfordultak még Rómában, legtöbbször a király megbizásából: Filipec János váradi, Vetési Albert veszprémi, Aragoniai János esztergomi érsek, Nyùjtòdi Miklòs knini püspökök, Bakòcz Tamás, akkor titeli prépost, Váradi Pál esztergomi prépost, Roverella Florius, Kosztolányi György, Fontana Ferenc, Sadoleto Milòs. Fraknòi: Mátyás király magyar diplomatái, 5, 299, 300, 309, 330 és 877.

(235) Quellen, II. 85.

is, hogy Kelemen atya megbotránkoztatta és elidegenítette magától honfitársait, de hivatalától törvényszerű eljárás nélkül el nem mozdíthaja. A király óhaját teljesítendő azonban kész reá, hogy egy általa küldendő másik papnak is megadja a joghatóságot az érkező zarándokok gyóntatására (236).

Ez a másik magyar pap hamarosan meg is jelent Rómában. *Dénesfia Vince* domonkosrendi szerzetest a pápa kinevezi helyettes gyóntatónak (poenitentiarius substitutus), aki aztán Kelemen atyával együtt látta el a Magyarországról jövő zarándokok lelki vezetését, akik ezután is nagy számmal látogattak el Szent Péter sírjához.

A római Szentlélek-társulat anyakönyvei megőrizték mindmáig azok neveit, akik ez évtizedekben az Örök Városban megfordultak és itt a társulat tagjai közé felvétették magukat. A társulat, mely a máig is fennálló Santo Spirito kórház fenntartását tűzte ki célul, külföldieket is felvett tagjai közé, ha a betegek ápolására adakoztak. Kezdetben bizony magas volt a beiratkozás díja, 3 arany, amit kevesen fizethettek. Az első évtizedekben (1446-1492) nem is találunk több, mint 76 magyar bejegyzést. Mikor azonban ismertté lesz IV. Sixtus pápa könnyítése, egyre nagyobb számmal jelentkeznek a külföldi tagok, köztük magyarok is. 1492-ben 47, a következő évben már 132 magyar beírási tétel van, ez utóbbiak közül 96 a húsvéti gyónások idején (237). 1946 nagyböjt végéről 65 magyarországi beírást találunk, ami az év folyamán még újabb 40 tétellel szaporodott (238). A következő év húsvét táján újabb 115 magyar bejegyzés történt az anyakönyvekbe (239). A század utolsó tizede alatt, 1490-1499 években, összesen 615 magyar beírási tétel fordul elő. Az akkori utazási viszonyok között igazán nem lekicsinylendő szám, ha hozzávesszük, hogy csaknem valamennyi tétel több testvért, gyermeket, rokont is megnevez (240). Lehetséges, hogy az említett 615 tétel alatt felsorolt többi családtagok nem voltak mindannyian Rómában, hiszen a férj beirathatta feleségét, az apa gyermekeit, de viszont az is valószínű, hogy nem mindegyik Rómát-járt magyar iratkozott be a társulatba, mert a beiratkozással járó anyagi terheket bizonnyal nem vállalhatta mindegyik. A beírottak nem csekély számából tekintve, lehet mindenesetre következtetni a magyar gyóntatónak vagy gyóntatóknak állandó elfoglaltságára.

Kelemen atya, amint láttuk, a helyettes kinevezése után is megmarad állásában. 1492 július 25-én, mint a penitenciáriusok legidő-

---

(236) Mon. Vat. I.s VI. 238; Vet. Mon. II. 514.
(237) Mon. Vat. I. ser. V. 20-32.
(238) id. h. 46-53.
(239) id. h. 58-70.
(240) Id. h. 9-78.

sebbje, ő jelenik meg társai élén VIII Ince pápa halottas ágyánál (241). Később sem mozdult ki Rómából és ott is halt meg, 1495 augusztus 26-án. A S. Stefano Rotondo szentségkápolnájában, az oltár előtt, márványlap jelöli nyugvóhelyét. Sírirata zaklatott lelkének Isten akaratán való megnyugvását és az örök igazságban való őszinte bizalmát igazolja, midőn a Szentírás szavaival hirdeti:

— Scio, quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die resurgam: et renovabuntur denuo ossa mea, et in carne mea videbo Deum Salvatorem. — Tudom, hogy Üdvözítőm él, és feltámadok az utolsó napon: megújúlnak csontjaim és testemben látom meg szabadító Istenemet (242).

Kel men atya elhunyta után helyettese, Dénesfia Vince meg egy ideig helyén maradt, mígnem ismét pálosrendi szerzetes lett a magyar gyóntató VI. Sándor pápa *Ferenc fia, Mihály* jogtudort nevezi ki rendes gyóntatóvá, aki az egri egyházmegye területéről származott ki Rómába. A helyettesre nem volt már többé szükség és így Dénesfia Vince 1496 nyarán már visszatérhetett Magyarországra (243). Az új gyóntató, Mihály atya, azonban kevés ideig marad meg tisztségében. A pápa 1498 augusztus 17-én epifaniai püspökké nevezi ki és a szerémi püspök mellé rendeli segédpüspöknek (244).

Mihály atya püspökké történt kinevezése, illetve Rómából való távozása után, 1499 augusztus 23-án VI. Sándor pápa *Bodrogi Fülöp* jogtudort, esztergomi kanonok, barsi főesperest nevezi ki a Szent Péter-templom magyar gyóntatójává (245). Ezzel megszűnik a magyar pálosok szerepe a római magyar gyóntatószékben, helyüket ugyanott a magyar kanonokok sorából kikerült neves egyházi férfiak foglalják el.

---

(241) Vele voltak: Lotovich Miklós, lengyel, Barthelai Ferenc és Kolos, szerzetespap, francia, Mercle János, flammand, Cacia Jakab Novarából és Pál szerzetespap Corsicából, olasz, Vilia Dei Grácián, szerzetes és Mursia Ferenc spanyolok, Rikárd angol gyóntatók. Quellen, II. 137.

(242) A siremlék kb. 150 x 90 cm. méretű egyszerű márványlap, a következő köritattal: Hic requiescit corpus Reverendi Patris Fratris Clementis Ordis S. Pauli Pmi Heremite quond. Pniarii Dni Pape in Basilica Principis Apostolorum. Q. obiit ano MCCCCXCV die XXVI Augusti. A márványlap tükrében van a szövegben idézett szentirási mondás. Bánfi: Egy magyar diplomata sirja, 106 jegyzet; Bánfi: Ricordi: 134.

(243) Torriani domonkosrendi generalis naplója 1946 június 25-én irja róla: Fr. Vincentius Dionisii de Hobol penitentiarius Basilicae apostolorum Petri et Pauli Subtitutus habet licentiam eundi Hungariam. Domonkosrendi levéltár, ser. IV. vol. XI. fol. 114.

(244) Fraknói: Magyarország és a Szentszék, II. 412; A római magyar gyóntatók, 391; Hierarchia, II. 151.

(245) Kollányi: 128.

1. *Négy magyar káptalan kanonokjai a Szent Péter gyóntatószékében.*

Az újonnan kinevezett Bodrogi Fülöp a bécsi egyetemen végezte tanulmányait és 1476-ban ott avatták magisterré. Később olaszországi egyetemeket látogatott (246). Nyelvtudását, jogi jártasságát méltányolták otthon is. II. Ulászló király reábízza ügyeinek képviseletét a Szentszék előtt, s így éveken át Rómában tartózkodott, ahol VI. Sándor pápa kegyéből, 1496 április 7-én, a pápai káplán címet is elnyerte (247). Lelkén viselte honfitársainak minden ügyét, amit legjobban akkor bizonyított be, amikor 1497-ben a magyar zarándokházat s a szent István templomot, a zarándokoktól összeszedett adományokból teljesen rendbehozatta (248). Az 1499 december 20-án kiadott bullában, melyben VI. Sándor pápa az 1500-i jubileumi évre a Szent Péter 9 különböző nemzetbeli gyóntatójának rendkívüli felhatalmazásokat ad, ott találjuk Bodrogi Fülöp nevét is (249).

A századforduló nagy jubileumát VI. Sándor pápa 1499 március 28-án hirdette meg (250). A pápa, akiben élt a vágy, hogy az egyház szertartásait minél pompásabbá, minel fényesebbé tegye, a Szentév megnyitását is valami lelket fogó, kifejező szertartással kívánta ünnepélyesebbé tenni. Az előző jubileumok alkalmával csak a Laterán szent kapujáról hallunk, de ennek a megnyitása sem volt szertartásilag szabályozva. VI. Sándor úgy gondolja, hogy mind a négy főtemplom, melyet a Rómát járó hívek látogatnak, illő, hogy külön kaput nyisson a jubileumok alkalmával, s ezért új bejáratokat nyittat a Szent Péter, a Szent Pál és a Maria Maggiore bazalikákban is. Hogy ezek útján kifejezésre juttassa a szentév megnyíltát, kegyelmeinek kitárulását, szertartásmesterével megállapítja a megnyitás ünnepélyes formáit.

Karácsony előnapján, délben, megindult az ünnepi menet a Vatikánból. Elől haladtak a Szent Péter gyóntatói, miseruhába öltözve. Fehér karinges kispapok vitték előttük a felvirágozott bűnbánati pálcát. Utána jöttek a Rómában tartózkodó püspökök, palásttal a vállukon, fejükön püspöksüveggel. A bíborosok, címüknek megfelelően dalmatikát, miseruhát vagy palástot viseltek és püspöksüveg volt a fejükön. Magasra emelve, a hordozható trónon jött aztán a pápa, palásttal a vállán, püspöksüveggel a fején. A megnyitandó szent kaput még akkor elzárta egy vékony fal. A pápa átvette a bíboros főpeniten-

(246) Mon. Hung. Ital. III. 256.

(247) Tóth-Szabó: 333.

(248) Emlékét megörökitette a zarándokház felirata: Domus. Hungar. Renovata. Per. D. Phi. Bodrog. DD. SS. D. Wladislai Regis. Proc. Ex. Elemosinis Peregrinorum. Sedente Alex. PP. VI. 1497. Fraknói: Magyarország és a Szentszék, II. 403 és 480; Magyar zarándokház, 180; Bánfi: Ricordi, 130.

(249) Bullarium S. Petri, II. 317. Bodrogival együtt fel vannak sorolva a és theol. dr., Cathelini Kolos, ágostonrendi remete, theol. dr., Frismer András, dr., Selig Szaniszló krakkói kanonok, jogtudor.

(250) Pastor, III. 484.

ciáriustól a bearanyozott kalapácsot, ráütött az elzáró falazatra, miközben énekelte a zsoltárverset: — Aperite mihi portas Iustitiae. — Ingressus in eas confitebor Domino, felelte reá a kar.

— Introibo in Domum tuam, Domine, énekli ismét a pápa, miközben énekli: — Aperite portas, quoniam nobiscum Deus.

— Qui fecit virtutem in Israel, énekli a kar.

A pápa visszaadja a kalapácsot a bíborosnak és miközben a kőművesek eltávolítják a leomló válaszfal törmelékeit, elindul a pápa által kiküldött 3 bíboros, hogy hasonló szertartással megnyissa a másik három bazilika szent kapuját.

A törmelékek eltakarítása után a bazilika gyantatói szenteltvízbe mártott szivacsokkal megmossák a megnyílt kapu küszöbét és félfáit, fehér kendőkkel szárazra törlik, és a szabaddá tett kapun a pápa lép be elsőnek a bazilikába, kezében égő gyertyával, miközben a kar a Iubilate Deo omnis terra zsoltár verseit énekli. A svájci őrség felállított díszszázada üdvlövést ad le, amelyre az Angyalvár ágyúi felelnek és megkondul az Örök Város valamennyi harangja, hogy hirdesse a szent kapu megnyíltát és a jubileumi szent év kezdetét (251).

A szent kapu ünnepélyes megnyitásának fényes szertartása, amelyet azóta is állandóan megtartanak a szentévek megnyitásánál, nemcsak Róma lakóit, de a közeli és távoli országokból is sok zarándokot vonzott az Örök Városba. A híveket világszerte új lelkesedés szállta meg, Európa minden részéből szárazföldön és tengeri úton óriási tömegek siettek az egész év folyamán Róma felé. « Orbis in Urbe », írja, egy szemtanú, az egész világ az Örök Városban adott egymásnak találkozót. A vallási egységben élő népek utolsó nagy hitvallása volt ez (252).

Az egységes hitvallás nagy megnyilatkozásából méltón kivette részét Magyarország is. Már az elején, a szent kapu első megnyitásának ünnepére is, számos magyar jött Rómába. A karácsony körüli, 1499 december 10 és 1500 január 22 közötti napokban pontosan 150 magyar beírást találunk a Szentlélek-társulat már előbb említett anyakönyvében (253). A nagyböjt folyamán 208 magyar bejegyzés történt (254), húsvét hetében pedig újabb 32 bejegyzés, mindannyiszor több névvel (255). Az egész 1500-i szentév folyamán 502 magyarországi tétellel találkozunk, melyben összesen 1773 személy van megnevezve (256). Szinte betű szerint igazolva látjuk Vetési Lászlónak, Mátyás király követei szonokának, 25 évvel ezelőtt IV. Sixtus pápa előtt elmondott beszéde szavait: — E szent városnak templomait a szent ünnepségek

(251) Pastor, III. 485; Paschini, 62.

(252) Pastor, III. 486.

(253) Mon. Vat. I. ser. V. 73-91.

(254) Id. h. 91-114.

(255) Id. h. 114-118.

(256) Id. h. 79-134.

alatt egyetlen nemzet fiai sem látogatják nagyobb számban, mint éppen a magyarok (257).

De nemcsak nagy számukkal, hanem nagy buzgóságukkal is kitűntek a magyar zarándokok. A későbbi évek egyik magyar gyóntatója, Szántó István jezsuita tesz róla bizonyságot, mikor a XIII. Gergely pápához benyújtott emlékiratában igy emlékezik meg ez időkről: — Gyakran egész zarándokseregek mezitláb jöttek Magyarországról Róma szent helyeinek látogatására, és minden más népet felülmúltak a szent ereklyék tiszteletében. Mikor szent Veronika kendőjét mutatták a híveknek, a magyarok a legelső helyet foglalták el, mert magyarok hozták volt Romába, és mikor a pápa a Szent Péter-templom erkélyéről áldást adott, a lépcsőzeten mindig külön hely volt fenntartva a magyarok számára (258).

Bodrogi nagy igyekezettel töltötte be a szentév folyamán nemes hivatását a Szent Péter-templom gyóntatószékében. A szentév bezárása után is Rómában maradt, és ott is halt meg 1509 nyarán (259).

* * *

Bodrogi elhunyta után *Vitéz Mihály*, budai főesperes, nagyváradi kanonok látja el a magyar penitenciáriusi tisztet a Szent Péter-templomban (260).

Az új gyóntató ifj. Vitéz Jánosnak, előbb szerémi majd veszprémi püspöknek (261) unokaöccse volt. Nagybátyja, mint Mátyás király követe a pápai udvarban, öccsét Páduában neveltette, ahol 3 évet töltött a híres egyetemen és 1487 október 1-én a doktori címet is elnyerte. Még azon ősszel lehívta Rómába, hogy ott a latin és a humanista műveltséget is megszerezze (262). Tanítója, Pomponius Letus egykori tanítványa, Mancinelli Antal humanista költő volt. A mester nagyra becsülte tanitványát, úgy annyira, hogy neki ajánlotta « Carmen de figuris » című könyvét is (263). Rómából később Bécsbe kerül,

(257) Veszprémi okltár, III. 326.

(258) Historia seminarii 451 és Fraknói: Egy magyar jezsuita, 407. okltár, IV. 178-179; Kollányi: 128.

(259) Javadalmait 1509 okt. 1-én adományozza II. Gyula pápa, és pedig Péternek, a Szent Cirjék templom biborosának, a barsi főesperességet, és Jakabnak, Péter biboros házi papjának az esztergomi kanonokságot és praebendát. Veszprémi okltár, IV. 178-79; Kollányi: 128.

(260) Olaszorsz. okltár, III. 258; Veszprémi okltár, IV. 180.

(261) Veszprémi okltár, III. 310.

(262) Olaszorsz. okltár, III. 167, 252.

(263) A könyv 1489-ben Rómában jelent meg. Az ajánló levél cime: Antonius Mancinellus generosi adolescenti Michaeli Vites Pannonio. Befejezése: Vale dulcissime. Nonis sextilibus 1489. Fraknói: Magyar diplomatái 407-8; Olaszorsz. Okltár, III. 252; a következő lapon Veress azt irja, hogy 1499 április 7-én Zágrábban meghalt, de már a 258 oldalon irja, hogy 1511-ben római gyóntató', és 1516-ban visszatért Magyarországra. Az adott elhalálozási időpontot tehát önmaga megcáfolja.

ahol már 1498-ben mint házi jogtudor és a « magyar nemzet » egyik ügyvivője szerepel az egyetemen (264).

Páduában és Rómában nevelkedvén, bátyja révén a pápai udvarban, tanulmányai révén pedig a jogász és a humanista körökben egyaránt megvoltak az összeköttetései. Itthon meg két nagybátyja, a volt esztergomi érsek és a veszprémi püspök emléke, illetve neve ajánlotta. Hivatali kötelezettségeinek ellátásán kívül is találkozunk nevével, amikor 1511 május 30-án a milkói címzetes püspökségre kinevezett László sasvári főesperes, győri kanonok nevében elvállalja a püspöki kinevezetésért járó illetékek kiegyenlítését (265). Mikor pedig II. Gyula pápa halála után, 1513 március 4-én Bakócz Tamás bíboros, esztergomi érsek bevonult a pápa-választó konklávéba, mint konklávistát, Vitéz Mihályt vitte be magával (266). Bakócz prímás később is megemlékezik Vitézről, és a Szentszék beleegyezésével az általa élvezett javadalmakból 1517 július 24-én átengedi egykori konklávistájának a szabolcsi főesperességet, valamint az egri kanonokságot és prebendát, amelyeknek együttes évi jövedelme 250 arany volt (267). Ugyanakkor, a már régebben élvezett budai főesperesség mellett, már nagyváradi kanonok is volt (268).

Ezidőtájt hagyta el Vitéz az Örök Várost, és tért vissza hazájába, hol aztán a székesfehérvári Szent Miklós-templom társas káptalanának prépostságát is elnyerte. Mint ilyen kapta Rómából a magbízást, hogy Mihály olvasokanonokkal együtt első fokon ítélkezzék a Mihály eperjesi pap által Eperjes város ellen indított perben. Vitéz és bírótársa a per kivizsgálását meg is kezdték, mikor az egyik városi úr, akit egyházi átokkal fenyegettek, II. Lajos királyhoz fordult védelemért. A király, az ország szokásaira és törvényes kiváltságaira hivatkozva, 1524 szeptember 14-én megtiltja Vitéznek és bírótársának a további eljárást, és az eperjesi papot egyházmegyei rendes bírósághoz utasitja (269).

* * *

Vitéz Mihály távozása után *Lászai János* foglalta el a Szent Péter templom magyar gyóntatószékét.

Lászai János, 1448-ban, valószínüleg a tornamegyei Lászón szü-

(264) Bunyitai: Váradi püspökség, II. 163 a budai előnév miatt nem meri elfogadni, de az előnevet a főesperesi javadalom igazolja.

(265) Veszprémi okltár, IV. 180.

(266) Fraknói: Erdődi Bakócz, 133; Magyarország és a Szentszék, II. 315; A konklávéban, mely Medici János biborost választotta pápának (X. Leo) Bakócz is kapott 8 szavazatot, Pastor IV.-1, 15; Fraknói: Erdődi Bakócz, 134.

(267) Veszprémi okltár, IV. 250. Az. adományozó Bakócz kiköti, hogy ha Vitéz lemond a javadalmakról, vagy előbb hal meg, úgy azok ismét visszaszállnak őreá.

(268) Bunyitay: Váradi püspökség, II. 163.

(269) Veszpérmi okltár, IV. 299.

letett (270). Szülei birtokos nemes emberek voltak. Neveltetését rokonának, Sánkfalvi Antalnak köszöntheti, aki, mint Vitéz János váradi püspök udvari papja, korán bevezette ifjú rokonát a humanista körökbe. Hinthogy Sánkfalvi később az 1467-ben megnyílt pozsonyi egyetemnek a rektora lett, feltehetjük, hogy Lászai is ott végezte tanulmányait. Nem közönséges műveltségét mindenesetre fényesen igazolja latin verselési könnyedsége (271).

Később Geréb László erdélyi püspök veszi pártfogásába a fiatal papot. Mikor 1489-ben Mátyás király Sánkfalvi Antalnak, aki akkor már pozsonyi prépost volt, hűséges szolgálatai jutalmául nemesi címert adományozott, e címer jogát kiterjesztette Lászaira is, aki akkor már erdélyi kanonok és főesperes volt (272).

A humanista életfelfogás, mely a pogány művészet csodálatával hajlandó volt a pogány szokásokat is magáévá tenni, nem érinti Lászai papi lelkületét. Mély vallásosságának egyik megnyilatkozását látjuk, midőn a gyulafehérvári székesegyházban oltáralapítványt létesit, hogy az elhunytak lelki nyugalmáért, meghatározott napokon, gyászmiséket mondjanak. Az alapítvány javadalmazására leköti Mindszent, Berkenyes és Gál községek tizedeit, sőt később más jövedelmeket is. Minthogy azonban a miséknek meghatározott napokon való elmondása a javadalmat élvezőnek állandó ottartózkodását kötvetelte, könnyíteni kívánt a feltételeken és azért az erdélyi püspök, a nagyprépost és a káptalan beleegyezésével 1499 augusztus 7-én azzal a kéréssel fordul a római Szentszékhez, hogy alapítványát oly módon változtathassa meg, hogy a köteles misék az év bármelyik idején elmondhatók legyenek (273).

A következő 1500-as esztendő tavaszán Lászai Rómába utazott. Vonja őt az Örök Város, vonja őt a többi sokszáz magyar zarándokkal egyetemben a századfordulóra hirdetett jubileumi búcsú. Talán alapítványa ügyében beadott kérvényének az elintézését is sürgetni akarta, annál is inkább, mert egy másik kérése is feküdt az Apostoli Szék előtt. Pannoniai Ferenc pécsi kanonokkal és Pesti Mátyás váci áldozópappal együtt kéri, hogy a Szentföldre zarándokolhasson. Mindkét kérése 1500 május 9-én nyert a Szentszéknél kedvező elintézést (274).

Minő viszontagságokkal járt szentföldi útja, mennyi időt töltött ott, nincs róla tudomásunk, de hazatérte után újabb nagy terv foglalkoztatja. 1512-ben felépítteti a gyulafehérvári székesegyház északi kapujának előcsarnokát, azt a pompás reneszánsz kápolnát, amelyet még mai megviselt állapotában is gyönyörködve néz a hozzáértő szem. Kivitele mellett értékessé teszi az építtető lelkülete is, aki hálával örökíti

(270) A község helyét a mai Lázi puszta jelöli. V.ö. Bunyitay: A gyulafehérvári székesegyház, 21.

(271) Olaszorsz. okltár, III. 261.

(272) Bunyitay: id. mű. 23.

(273) Tóth-Szabó: 223-24.

(274) Tóth-Szabó, 339.

meg egykori jótevőjének, a már tíz évvel előbb alhalt Geréb László püspöknek emlékét (275). A jó példa másokat is vonz. Perényi Ferenc erdélyi püspök a kápolna oltára javára felajánlja a várban lévő kőházát. A környékbeli nemesek közül többen birtokrészeket ajándékoznak az új kápolnának, melyeket 1516 október 1-én vesz birtokba (276).

Akinek szép lelke ennyire telítve volt a vallásosság és a jótevő iránt érzett hála érzelmeivel, érthető, hogy újra és újra vágyott az Örök Város felé, hogy az apostolok fejedelmének sírja közelében élje le öreg napjait. Hetvenedik életévéhez közeledett már, mikor a gyulafehérvári kápolna ügyeit elrendezve, Rómába megy, ahol X. Leó pápa kinevezi őt a Szent Péter-templom magyar gyóntatójává.

Mint római gyóntató sem feledkezik meg gyulafehérvári alkotásáról. 1520-ban újabb alapítványt tesz, hogy az általa építtetett kápolna oltárán naponként szentmise mondassék a megholt hívek lelki nyugalmáért. A kápolna káplánját, amíg él, ő óhajtja az erdélyi püspöknek kinevezésre ajánlani, halála után pedig az erdélyi káptalanra bízza kiválasztását (277).

A gyulafehérvári kápolna ügyén kívül bő alkalma nyílt reá, hogy amiért Rómába vágyott, honfitársainak lelki gondozásával is foglalkozzék.

Az első nagyobb csapat a magyar földről 1519-ben érkezett hozzá. Werbőczi István, akkor királyi személynök jött X. Leó pápához követségbe, Gyurkóczi Csallovics Pál és Fáncsi Imre társaságában, velük 70 lovasból álló fényes kíséret. Küldetésük célja az volt, hogy a megindítandó török elleni hadjárathoz segítséget eszközöljenek ki, meg hogy a pápa pártfogását kérjék II. Lajos király javára, aki Miksa császár elhunyta után igényt formált a császári koronára (278).

Werbőczi és kísérete a húsvéti időközben, április 12-én érkeztek Rómába, és egy hónapnál tovább maradtak ott. Két ízben voltak hihallgatáson a pápa előtt, láthotó sikert azonban nem értek el. Ugyanis, amíg ők ott a török elleni háborút sürgették, otthon ezalatt három évi fegyverszünetet kötöttek a szultán követeivel, Lajos király igényeit pedig a császári koronára nem lehetett komoly indokokkal támogatni. Ám ezért, különösen Werbőczi mélyen vallásos lelkére, nagy hatással volt az Örök Város és annak annyi szent emléke, ahol bizonyosan a magyar gyóntató vezette körül őt és kísérőit. Ismeretséget kötött a pápa unokaöccsével, Medici János bíborossal, a későbbi VII. Kelemen pápával, akinek közbenjárásával sikerült Szent Sebestyén vértanú ereklyéinek egy részecskéjét megszereznie, hogy azt hazavihesse (279). Felvéteti magát a Szentlélek-társulat tagjai közé is. Sajátkezűleg írja

(275) Bunyitay: A gyulafehérvári székesegyház, 22, A kápolna leirása, u. ott, 11-17.

(276) Olaszorsz. Okltár, III. 262.

(277) Bunyitay: id. m. 25.

(278) Fraknói: Werbőczi, 144; Magyarország és a Szentszék, II. 327.

(279) Fraknói: Werbőczi, 159; Magyarország és a Szentszék, II. 328.

be magát a társulat anyakönyvébe, és önmagával együtt feleségét, Katalint, fiait, Ferencet, Pétert, Jánost, Imrét, és leányait, Erzsébetet és Orsolyát (280).

Lászai római tartózkodása, úgy látszik, nagy vonzóerővel volt különösen szűkebb hazájára, mert 1520 húsvét táján nagyobb tömegekben zarándokoltak az erdélyi egyházmegyéből az Örök Városba. Ez időtájt három erdélyegyházmegyei pap, Imre, jánki (ma Szatmár-egyházmegye), Máté, nagyszekeresi és Benedek, fehérgyrmati (ma Szatmár-egyházmegye) plébánosokon kivül 116 erdélygyházmegyei férfi és nő nevét találjuk beírva a római Szent-Lélek társulat anyakönyvébe (281).

Három év múlva, 1523 nyarán pestisjárvány pusztított Rómában. A betegség augusztus 17-én kioltotta a 75 éves Lászai életét is. A Coelius hegyen, a Szent István-templomban temették el, ahol akkor még magyar pálosok szolgálták az Urat. A kerek templom közepén álló főoltár előtt, a korlát ajtajánál művésziesen faragott márvány sírlap örökíti meg ma is nyugvóhelyét. Életnagyságú alakja féldomborműben faragva, kanonoki díszben, lehunyt szemekkel fekszik, míg sírfeliratában azokhoz szól, akik nyugvóhelyéhez jönnek:

Natum quem gelidum vides ad Istrum
Romana tegeri viator urna
Non mirabere si extimabis illud
Quod Roma est patria omnium fuitque.

Vándor, ha látod, hogy római sír födi azt, ki a hideg Dunánál született, nem fogsz csodálkozni, ha meggondolod, hogy Róma volt és marad mindannyiunk hazája (282).

* * *

Lászai János elhunyta után hamarosan be kellett újra tölteni a magyar gyóntatói állást. Közeledett az 1525-i jubileumi év és a penitenciáriusok sora nem maradhatott hiányos. Valóban, a következő év február 10-én, Brodarics István, királyi követ, Rómából írt levelében megemlíti, hogy itt már várják János gyóntatót (283). Ez a János nevű gyóntató azonban nem jött el, mert az év végén, amikor a jubileumi esztendő meghirdetésével VII. Kelemen pápa a római gyónta-

(280) Monum. Vat. Hung. I. ser. V. 138.

(281) u. ott, 140-45.

(282) Fraknói: Magyarország és a Szentszék, II. 413; Ried, 20; Bánfi: Ricordi, 134; Bunyitay, id. m. 26; A síremlék körirata: Io: Lazo. Archidi. Transsil. Panno. Penit. Au. Dum. Ann. Ageret. LXXV. Obiit, XVII. augu. MDXXIII. Képét és leírását közli Monum. Vat. I. ser. V. kötet, XV lapon, Szoldatics Ferenc festőművész rajza után. Fényképét közli Bánfi: Orme, 6 lap mellékletén.

(283) Fraknói: Magyarország és a Szentszék, II, 482, 1441; jegyzet. De mert Fraknói csak emlékezetből idézi a helyet, lehet hogy a levél nem Jánost, hanem az elhunyt János utódját várja.

tóknak külön felhatalmazásokat ad, a tíz penitenciárius névsorában már egy Pál nevű magyar gyóntató szerepel (284).

Az új penitenciárius, teljes nevén *Szondi Pál*, a bácsi káptalan őrkanonoka, már 1519 nyarán járt Rómában, nem jött tehát idegen helyre, amikor az 1524 év őszén elfoglalta állását. Akkor már biztosnak látszott, hogy Magyarországból a szentév folyamán nem fognak zarándoklatok indulni Rómába. II. Lajos király ugyanis, a mindjobban fenyegető török veszedelemre való tekintettel, azt kéri a pápától, hogy a szentévi búcsúk kegyelmeiben azok is részesüljenek, akik az előírt ájtatosságokat otthon végzik, és a római út költségeit a török elleni hadjárat céljaira ajánlják fel. Sőt, be sem várva a pápai bulla megérkezését, a király, 1525 újév után, még a nagyböjti idő beállta előtt rendeletet adott ki, hogy az ország területéről senki se zarándokoljon Rómába, mert a jubileumi év búcsúiban otthon is részesülhet (285). Az olasz partokat is fenyegető török veszedelem, a németországi vallási zavarok, a pestis, mely az Örök Városban újra meg újra felütötte a fejét, mind hozzájárultak, hogy a szentévre nagyon kevés idegen jött Rómába (286).

A zarándokok tehát elmaradtak, ám az új magyar penitenciárius igyekezett egyebekben kezére járni honfitársainak. Mikor 1525 szeptember 6-án Tomory Pál, az új kalocsai érsek megkapja az érseki palliumot, az ünnepélyes átvételnél Szondi Pál, a magyar penitenciárius jelenik meg az érsek képviseletében (287).

Magyarország eközben mindinkább csúszott a lejtőn a mélység felé, hova Mátyás király halála óta a Jagellók gyönge kormánya juttatta. A királyi tekintély semmivé lett, a kincstár üres volt, a főurak egymással versengtek a hatalomért, az erkölcsök eldurvultak, a kedélyek elfásultak, és épp a vezető körökből kihalt minden lelkesedés. Míg huszonöt év előtt még ezrével vonultak a zarándokok a magyar földről Rómába és ennek ellenére százhúszezer arany gyűlt be itthon a török elleni hadjárat céljaira, most senki nem ment Rómába, de itthon is alig juttattak valamit a haza oltárára, pedig a török veszély szemmel láthatólag közeledett. Budán mindössze 300, Esztergomban pedig valamivel több mint 100 forint gyűlt össze a templomokban elhelyezett ládákban, amelyek pápai és királyi pecsétekkel voltak lezárva. Ellenben bőven volt bennük hamispénz, réz- és cserépdarab, sőt gúnyiratok is. Burgio pápai követ keserűen panaszolja egyik jelentésében, ha

---

(284) L. Cherubini: Bullarium, 297.

(285) Campegio bíboros követ 1525 február 13 pelentése. Monum. Vat., II. ser. I. 151.

(286) Pastor, IV.-2, 536.

(287) Hierarchia, III. 187.

(288) Burgio Antal pápai követ 1525 augusztus 9-iki jelentése. Monum. Vat. II. ser, I. 253-54; Hóman-Szekfű, III. 434 és köv; Horváth: III. 423-24.

Magyarországot három arannyal meg lehetne menteni, nem találkoznék három magyar aki ez összeget összeadná (288).

A mohácsi csatamezőn, 1526 augusztus 29-e délutánján, századokra eldőlt a magyar sors. Mikor a velencei doge híradásából a magyar hadak pusztulásának híre Rómába ért, VII. Kelemen pápa, aki bíbornok korában is « Magyarország protektora » volt, könnyek között jelentette a szeptember 19-i konzisztoriumban a kereszténység előbástyáját ért rettenetes csapást. Fájdalmasan emlegeti a keresztény fejedelmek széthúzását, mely Magyarországot megfosztotta a segítéstől. A fenyegető veszély elhárítására nincs más mód, mint kibékíteni egymással a keresztény hatalmakat, és evégből ő maga hajóra ül, hogy mielőbb Barcelonába mehessen a császárhoz, és vele személyesen tárgyaljon a szövetség felől (289).

A pápa nagyszerű terve, sajnos, már másnap semmivé lett. A császár szövetségesei, a Colonna hercegek megtámadták Rómát, szeptember 20-án már be is törtek a városba. A zsoldos hadak hamar elárasztották a Vatikán környékét,, a Szent Péter-templomot, a pápai lakosztályokat, a Borgot, hol a penitenciáriusok háza is állott, s mindezeket kegyetlenül kirabolták. A pápa az Angyalvárba menekült, és onnan kezdett a lázadókkal alkudozni. A török elleni szövetségből tehát semmi sem lett (290).

December végére érkezett meg Rómába a kettős királyválasztásnak a híre (291).

A pápa, akit a cognac-i liga V. Károly császár ellen a francia király, Milano és Velence oldalára állított, nem kívánhatta Ferdinánd személyében a császári ház hatalmának újabb erősbödését, és így Szapolyai János királyságát pártolta (292). Még inkább a császár ellen hangolta a « Sacco di Roma » (Róma kirablása).

A császári hadak, olaszok, spanyolok, németek vegyesen, Colonna Sciarra, Frundsberg Menyhért és Károly Bourbon herceg vezérlete alatt, 1527 május 6 hajnalán megtámadták az Örök Várost. Bourbon Károly csapatainak, bár ő maga elesett a küzdelemben, sikerült a Torrione kapu (a mai Porta Cavalleggeri) közelében, a kevésbbé védett, omladozó falon, csaknem éppen a penitenciáriusok háza mögött, behatolni a városba, ahol a Szent Péter-templomot és a Vatikánt védő hűséges svájci őröket legyilkolva, megkezdték a szörnyű mészárlást. Kardélre hányták a Szent Péterbe menekülőket, csaknem mind egy szálig legyilkolták a Santo Spirito-kórház betegeit és az árvaházi gyermeksereget. Folytatták az öldöklést a Borgókon végig, nem kímélve sem kort, sem nemet. A pápa udvarával, a penitenciáriusok és a Borgo

(289) A konzisztoriumi jegyzőkönyv erről szóló részletét szószerint közli Pastor, IV.-2, 715.

(290) Pastor, IV.-2, 417.

(291) Fraknói: Magyarország és a Szentszék, III. 5.

(292) Pastor, IV.-2, 417.

lakói, akik tehették, az Angyalvárba menekültek, úgy, hogy csakhamar 3000 menekült szorongott a szűk helyen.

Az ellenség csakhamar elfoglalta az egész várost és folytatva a kegyetlenkedést, gyilkolva, kirabolva urakat, szegényeket, templomokat és szerzetesházakat egyaránt. A rémes pusztítás napokon át tartott. Mikor aztán az eltemetetlen halottak megbosszulták magukat és pestis ütött ki a városban, a hadak a környékre vonultak és ott folytatták tovább a rettenetes dúlásokat.

A pápa, aki június 5-én kénytelen volt megadni magát az ellenségnek, fogva maradt az Angyalvárban, honnan december 6 és 7 közötti éjszaka álruhában szökött meg Montefiascone-n át Orvietoba (293).

A császár, bár zsoldosainak szörnyű rémtettei felháborították, mindenképp azon volt, hogy az adott helyzetet kihasználja, és a pápát a francia szövetségből elvonja, magához csatolja. Mikor aztán János király is a törökkel szövetkezett, a császárnak és öccsének, Ferdinánd királynak sikerült a pápa rokonszenvét a maguk részére megnyerni (294). A pápa azonban Ferdinánd pártján is azon volt, hogy az ellenfeleket egymással kibékítse, és a romlásnak indult ország talpraállítása érdekében közöttük megegyezést hozzon létre (295).

Szondi Pál, a magyar gyóntató, János király híve volt és míg egyrészt állandó összeköttetést tartott fenn Szapolyai követeivel, különösen Brodarics szerémi püspökkel, másrészt Farnese Sándor bíbornok bizalmas udvari emberével, Manetti Juvenalis Latinussal való barátságát arra használja fel, hogy a nagybefolyású bíbornokot és párthíveit János érdekeinek védelmezőjévé tegye (296). A gyóntatói elfoglaltság éppen nem akadályozta abban, hogy mikor a politikai érdekek úgy kívánták, hosszabb-rövidebb időre haza is utazzék. 1533 őszét is otthon töltötte fontos megbízással (297), és midőn 1534 elején ismét visszatér Rómába, már mint esztergomi kanonok és szenttamási prépost (298), a János-párti püspökökkel és János követével, Casalis Ferenccel mindenképp azon van, hogy a pápa követet küldjön János király udvarába (299). VII. Kelemen pápa közbejött betegsége és halála elodázza az ügyet, de mikor október 15-én III. Pál néven Farnese Sándor lép Szent Péter trónjára, Szondi új reményekkel lát munkához. Brodarics is hozzáfordul, és jelezve neki Gritti megöletését, aki a szultán nevében a két ellenkirály kibékítésére indult Erdélybe, írja, hogy itt a legfőbb ideje, hogy létrejöjjön a béke, másképp az egész ország a megsemmi-

(293) Pastor, IV.-2, 253-75, 279-81, 303, 723-727.

(294) Pastor, IV.-2, 289, 341, 419, 734.

(295) Fraknói: Magyarország és a Szentszék, III. 40.

(296) Brüsszeli okmánytár, I. 272-74.

(297) Brodarics december 10-én jelenti a pápának, hogy Szondi nemsokára visszatér magyarországi utjáról. Vet. Mon. II. 626.

(298) Kollányi, 140.

(299) Brüsszeli okmánytár, I. 280.

sülés előtt áll. Felhívja a penitenciáriust, hasson oda minden erejével, hogy az új pápa mindkét királyhoz követeket küldjön. E levelet Corsini András, János követe, Manettihez juttatta, aki átadta a pápának. A pápa a konzisztorium előtt is felolvastatta, mielőtt Szondihoz viszszajuttatta volna (300). Az eredmény nem maradt, el, a pápa Rorario Jeromos kamarást azzal az utasítással küldötte december elején a két királyhoz, hogy igyekezzék közöttük a békét létrehozni (301). Rorario útja eredménytelenül végződött ugyan, de a kívánt megegyezés, hosszabb tárgyalások után Ferdinánd és János király között, mint tudjuk, az 1538-i nagyváradi békében mégis létrejött.

Szondi politikai szerepléséről nem hallunk többet. III. Pál pápa kinevezi rozoni (Russionen) címzetes püspökké és Erdődi Simon zágrábi püspök mellé küldi segédpüspöknek (302).

Az új püspök megjelent Zágrábban, átvette hivatalával a préposti javadalmat, de a következő évben már indult vissza Rómába. Útja Bolognán visz keresztül. Megfogja a város előkelő nyugalma, melyet nem zavart meg az Európa szerte érezhető nyugtalan háborús hangulat. Megfogja az ősi egyetem szelleme, hisz itt van a tudományos élet legelső forrása. Nagy elhatározás kél lelkében. Dús javadalmából otthont akar nyitni a magyar és horvát ifjúságnak, hogy itt a háborúk vihara elől biztos kikötőbe menekülve szívhassa magába a tudományos szellemet (303).

Mikor Rómába ér, nem várja a gyónók tömege. A török veszedelem, a kettészakadt ország pártoskodása, a terjedő protestantizmus nem kedvez a zarándoklatoknak. Szondi csöndben éli napjait és elmerül a theologia tanulmányozásába. Hosszú évek után, csak 1553-ban mozdul ki Rómából, hogy most már végleg hazainduljon. Utját Bologna felé veszi, hol biztos alapokra kívánja helyezni 16 év előtti kezdeményezését. Augusztus 7-én, 2360 aranyon nagy telket szerez, amely állando alapja lesz intézetének. Az új kollégium gondozását a zágrábi káptalanra bízza, s úgy kívánja, hogy ennek egy kanonokja legyen mindig az intézet rektora. Védőkül a magyar király és a bolognai érsek személyét nevezi meg. A növendékek száma 4-6 között változhat, aszerint, milyen lesz a vásárolt földek hozama és a városban a megélhetési lehetőség. A növendékeket a mindenkori rektor veszi fel, felesen magyar és horvát nemesi családok fiai közül, akik a hajkoronát (tonzurát) már felvették.

Szondi az őszt is Bolognában tölti, megvárja az új iskolai év kezdetét, hogy ott gyönyörködhessék alapítása megindulásában. November 19-én házat is vesz intézetének, udvarral és kerttel, 487 és fél

(300) Brüsszeli okmánytár, I. 270 és 274.

(301) Brüsszeli okmánytár, I. 256 és 273; Fraknói: Magyarország és a Szentszék, III. 43.

(302) Hierarchia, III. 306 és 369.

(303) Patachich: Gloria Collegii Ungaro-Illyrici, 9-10; Olaszországi oklt́ár, III. 90.

aranyon, hogy megfelelő elhelyezése legyen. Igy aztán mindent elrendezve, tér vissza végleg hazájába (304).

Hazatérve, nem a törökök zaklatásának kitett Zágrábban állapodik meg, hamen az esztergomi prépostsághoz tér vissza. 1555-ben Nagyszombatban találkozunk vele, hol mint a Ker. Szent Jánosról nevezett oltár igazgatója, főkáptalani nagyprépost és Oláh Miklós prímás helynöke szerepel.

Itt gondol még egyszer bolognai alapítására és 1557 február 1-én kiállítja a magyar-illir kollégium végleges alapítolevelét.

Az alapítólevél rendelkezései nagyjából ugyanazok, mint a négy év előtti bolognai intézkedések. Az intézet kegyura a mindenkori zágrábi káptalan lesz. Ha azonban csak egy tenyérnyit is eladna, elfoglalna, vagy bármi módon elidegenítene a kollégium ingatlanaiból, minden további eljárás nélkül azonnal megszűnnek jogai, és az esztergomi káptalan lép helyébe, mint az intézet kegyura. Hasonlóképp az esztergomi káptalanra száll át a kegyúri jog, ha a háborús viszonyok folytán a zágrábi káptalan megszűnnék. Ha az idegen uralom az esztergomi káptalant is megszüntetné, a kollégium kegyúri joga a magyar királyra szálljon át, úgy azonban, hogy amint a zágrábi káptalan újra feléled, ez lépjen ismét teljes jogába.

Gondja van az alapító levélben arra is, hogy az intézet úgy erkölcsi mint anyagi színvonalát állandóan biztosítsa. Elrendeli, hogy a gondviselő káptalan minden 2-3 évben küldjön ki egy megbízottat, aki mindent alaposan felülvizsgál.

A szellemi színvonal biztosítására azt is kiköti az alapitólevélben, hogy a felveendő növendékek legalább 25 évesek legyenek, és csak olyanok vétessenek fel, a már kikötött feltételek mellett, akik a grammatika és a logika 3-3 éves tanfolyamát már rendesen elvégezték (305).

Az alapítólevél kiadását már nem sokkal élte túl. A következő év július elején elhunyt és a főtemplom szentélyében, a nagyprépositi stallum előtt kapott nyugvóhelyet. Sírját fehér kőtáblával jelölték meg (306).

Amikor Szondi Pál a XVI. század derekán elhagyja Rómát, nem jön többé magyar pap hosszú negyedszázadon át, hogy a magyar hívők gyónásait meghallgassa az apostolfejedelem sírja közelében. Hiszen Szondi is az utolsó évtizedben már inkább csak tanulmányainak él az Örök Városban. Nem jönnek a magyar földről zarándokok, akik igénybe vennék lelkiatyai készségét.

A mohácsi csatasíkon, Tomori Pál kalocsai érsek, fővezérrel együtt, Szelkai László esztergomi érsek, Perényi Ferenc váradi, Csaholy Ferenc csanádi, Móre Fülöp pécsi, Paksi Balázs győri és Palinay Ferenc boszniai püspökök haltak hősi halált. A pásztor nelkül maradt nyáj, jobban mint valaha, ki volt téve a pusztulás veszedelmének. Nyugatról

(304) Olaszországi okltár, III. 95; Bánfi: Ricordi, 25 és köv. Frankl, 237.

(305) Olaszországi okltár, III. 96; Frankl, 237.

(306) Kollányi: 140.

az új tanok, a lutheranizmus, majd a kálvinizmus, meg az újrakeresztelők hozzák izgalomba a lelkeket. Délről a török nyugtalanítja a falvak és városok lakóit, bent az országban pedig a két király hívei vívnak párharcokat. A püspöki székek éveken, évtizedeken át maradnak betöltetlenül, javaikat pedig vagy a királyok valamelyike tartja lefolglalva, vagy idegen zsoldosvezérek, vagy a már többé nem katolikus főúri családok tagjai. A régi káptalani iskolák megszűnnek, a papság száma napról napra fogy, a katolikus élet mindenütt lehanyatlik, sok helyütt ki is hal (307).

Közben Rómában is kiéli magát a humanista gondolat, mely ha a reneszánszban sokat is alkotott, de a lelkekben sokat is rontott. Új pápák jönnek, új életnézetek kerülnek felszínre, átalakul a római élet, és mire az újjáépülő Szent Péter-templomba ismét eljönnek a magyar zarándokok, a penitenciáriusok intézményét is új alapokra szervezve fogják majd viszontlátni.

(307) Hierarchia, III. 188, 323, 347, 177, 298, 232, 152; Hóman-Szekfű, IV. 232 és köv, 446 és köv; Horváth, III. 419; Karácsonyi: Magyarország egyháztörténete, 112 és köv.

III.

A JÉZUSTÁRSASÁGI RÓMAI MAGYAR GYÓNTATÓK. (1570-1773)

Az egyházi élet nagy reformja, amellyel a konstanci zsinat kezdett volt foglalkozni, másfél század múltán, a tridenti zsinaton nyert szerencsés befejezést. A közbeeső idő telve van újabb és újabb tervezgetésekkel, zsinati vagy pápai rendelkezésekkel, amelyek kiváltképp a római udvar újjászervezését célozzák. Általános felfogás volt, hogy a reformoknak a fejtől kell kiindulniok, hogy átjárják, újjáalakítsák az Egyház egész testét. A reneszánsz pápák és a köréjük sereglett humanista költők, írók, művészek felfogása, életmódja még jobban hozzájárult az újrarendezkedés vágyának élesztéséhez.

A pápai udvar reformjának terve, amint láttuk volt, maga után vonta a penitenciária újjászervezésének gondolatát is. Hiszen a penitenciária épp az a munkatér, amely hivatva van mindenekelőtt a lelki ügyek tapintatos elintézésére, ennek kell tehát egyrészt arra való, megfelelő egyének irányítása alatt lennie, másrészt minden földi érdek fölé emelkednie.

A IV. Jenő pápa által bevezetett újjászervezés sokat lendített a penitenciária, elsősorban az apostoli gyóntatók tökéletesebb működésén. Idők haladtával azonban mégis mutatkoztak itt-ott hiányok. Már III. Kalisztus pápa (1455-1458) kénytelen rendeletet kiadni, hogy Domonkos bíboros nagypenitenciárius maga mellé véve a Szent Péter templom 3 vagy 4 arra való gyóntatóját, vizsgáztassa meg mindhárom bazilika helyettes gyóntatóit, mert a Szentszékhez jutott hiteles tudósításokból úgy látja, hogy többen megfelelő tudás nélkül, a maguk és a gyónók lelki kárára ülnek a gyóntatószékben (308). Utóda, II. Pius pápa (1458-1464), Fülöp bíboros negypenitenciáriusnak azt írja, hogy némely gyóntatónak nemcsak a lelkipásztori tudása, de a megfelelő műveltsége is hiányzik, sőt életmódjuk ellen is merültek fel kifogások. Vannak, akik minden megbízás, kinevezés nélkül ültek be a gyónta-

(308) Bull. S. Petri, II. 155; Quellen, II. 74.

tószékbe, nagy kárára a lelkeknek. Mindezek ellen tehát sürgős eljárásra hívja fel a pápa a főpenitenciáriust (309). IV. Sixtus pápa (1471-1484) meg felhatalmazza a bíboros nagypenitenciáriust, hogy a penitenciáriusok ellen felmerült minden ügyben vizsgálatot tarthasson, eljárhasson, ítételet hozhasson, akár meg is foszthassa a bűnöst állásától (310).

A gyóntatók hivatottságának ellenőrzése céljából esetről esetre szükségessé vált mindez intézkedések arra mutattak, hogy az egyház óhajtott reformjával kapcsolatban kívánatos az Apostoli penitenciária teljes újjászervezése (311). 1464 nyarán el is készült a bulla tervezete, amely felöleli a római udvar általános reformját, benne az apostoli penitenciáriáét is. Sajnos, a politikai állapotok, a török ellen tervezett keresztes hadjárat előkészítése, aztán a pápa korán közbejött halála megakadályozták a tervezett reformok keresztülvitelét (312).

A gondolat a pápai udvar és benne az apostoli penitenciária megreformálására II. Pius halála után is tovább élt. IV. Sixtust is foglalkoztatja a terv, és nemcsak, mint fentebb láttuk, a gyóntatók ellenőrzését igyekszik szigorúbbá tenni, hanem a penitenciária hivatalaiban is rendet kíván teremteni (313).

Még nagyobb elhatározással karolja fel a reformterveket VI. Sándor pápa. A nagy lelki megrendülés, amely Borgia János, Gandia hercege meggyilkolása nyomán a pápát érte, felébreszti lelkében a nagy elhatározást, és az 1497 június 19-i consistoriumban bejelenti az általános megújulás szándékát és egy kilenctagú bizottságot küld ki, hogy a roformokat előkészítsék (314). A bizottság tagjai nagy szorgalommal láttak hozzá a feladat megoldásához. Felkutatták a régi tervezeteket, újakat állítottak össze, amikhez kikérték aztán az összes érdekeltek véleményét (315). Végül egy bullatervezetet dolgoztak ki, mely részletesen intézkedik a pápai udvar és az összes hivatalok reformjáról. A szépen megfogalmazott bulla azonban kéziratban maradt, mert VI. Sándornak nem volt elég erős akarata, hogy új életet vigyen a curiába (316). Közben azonban jónak látta megerősíteni a gyóntatók régi jogát hogy előzetes vizsga és letett eskü nélkül senki sem léphet be soraikba (317). Szükség volt erre az intézkedésre annál inkább, mert a Szent Péteren kívül már nemcsak a Laterán és a Maria Maggiore-ban, de Róma más templomaiban is, mint a S. Maria de

(309) Bull. S. Petri, II. 162.

(310) Quellen, II. 75.

(311) Pastor, II. 177-79.

(312) Pastor, II. 180; Pór, 302 és köv. A bulla tervezett szövegét hozza Pastor, II. 722-27 az okmányok között.

(313) Bull. Rom. V. 292.

(314) Hergenröther, V. 315; Pastor, III. 363.

(315) Quellen, II. 101-106.

(316) Hergenröther, V. 316; Pastor, III. 372 és 862-66.

(317) Quellen, II. 86.

Populo, S. Maria de Pace, Sz. Ágoston, Sz. Praxedes templomaiban, sőt a Vatikán szomszédságában lévő S. Spirito in Sassiaban is voltak gyóntatók, akik penitenciáriusokanak adták ki magukat, sőt hirdették, hogy nagyobb felhatalmazásaik, bővebb jogaik vannak, mint a Szent Péter gyóntatóinak (318).

A meg nem valósult nagy tervek, az itt-ott megnyilvánult részletintézkedések csak növelték a vágyat, hogy gyökeres reformok által újjászülessék a római udvar és benne az Egyház jelentős intézménye, az apostoli penitenciária. A II. Gyula pápa (1503-1513) által összehívott V. lateráni zsinat, mely egyik főcéljául a reformok tárgyalását tűzte ki úgy látszott, hogy megoldja az óhajtott újjászervezést. A zsinat nyolcadik ülésében üdvös szabályokat ír elő a curia összes főpapjai és hivatalai számára, amely szabályzatot aztán, a zsinat ülései alatt elhunyt II. Gyula pápa utóda, X. Leó, 1513 december 13-án ünnepélyesen ki is hirdetett (319).

E szabályzat azonban a gyóntatókra nézve alig mond valami újat. A régi rendeletek alapján megállapítja, hogy ezután is tizenegy rendes gyóntató legyen a Szent Péterben, a különböző nyelvek szerint. Helyettest csak néhányat tarthatnak, amennyi éppen az idegen nyelvűek kisegítése végett szükséges. Nagyobb ünnepek, különösen a nagyhét elején gondoskodhatnak nagyobb számú kisegítőkről is. Ezeket legalább egy hónappal előbb jelentsék be az elöljárónak, aki a testület jelenlétében megvizsgáztatja a jelölteket és bemutathatja a bíboros nagy penitenciáriusnak. E kisegítők száma a hatvanat nem haladhatja felül. Ha azonban ennyi mégis kevés volna a gyónók nagy tömegéhez, a bíboros még negyven kisegítőt küldhet hozzájuk.

A rendes gyóntatók csak sikeresen letett vizsga után foglalhatják el állásukat. Életük legyen mindig kifogástalan. A gyónókkal bánjanak szeretettel, pénzt tőlük ne kérjenek, sőt attól helyetteseiket és kisegítőiket is komoly figyelmeztetéssel óvják. Tudásik gyarapítása céljából, naponként a kora reggeli mise után gyűljenek mindannyian össze, és tárgyalják meg a fontosabb lelkiismereti kérdéseket és az előforduló nehezebb eseteket, nagyon vigyázva azonban, nehogy a gyónási titkot bármiképpen is elárulják. A gyóntatószékben jelenjenek meg pontosan és tartsanak ki türelemmel. Aki közülük egy éven túl távolmarad a gyóntatószéktől, állását elveszti.

A gyóntatók közös otthonát az elöljáró úgy őrizze mint egy szentélyt. Gondoskodjék róla, hogy éjnek idején a kapuk zárva legyenek. A házban idegen lakókat meg ne tűrjön, sőt arra is legyen gondja, hogy gyanús egyének a házba be ne lépjenek (320).

A laterán zsinat e törvényei tehát röviden egybefoglalták mindazon rendelkezéseket, amelyeket a pápák a gyóntatói testület szabályozására az utolsó századon át kiadtak. Később III. Gyula pápa az

(318) Quellen, II. 123.

(319) Bull. Coll. III.-3, 372; Bull. Rom. V. 571.

(320) Bull. Rom. V. 576-580; Bull. Coll. III.-3, 378-79.

eddig élvezett jogokat és nyert összes kiváltságokat foglalja össze 1552 március 1-én megjelent bullájában.

Az összefoglaló bulla elmondja, hogy a Szentszék sorozatos rendeletei szerint, a Szent Péter-templom különböző nemzetekből választott 11 gyóntatója közvetlenül a pápa joghatósága alá tartozik, gyóntatójukat szabadon választhatják, és azt önmagukra nézve ugyanazon joghatósággal ruházhatják fel, mint aminővel ők maguk rendelkeznek. Haláluk óráján teljes búcsúban részesülnek. Hordozható oltáron misézhetnek, vagy miséztethetnek, személyzetüknek a szentségeket bárhol szabadon kiszolgáltathatják. Míg élnek, a pápa káplánjai, asztaltársai, a pápai család tagjai.

Az összes más templomok gyóntatóinál nagyobb joghatósággal rendelkeznek, elöljrójuknak bírói hatásköre van, úgy, hogy a gyóntatók polgári perei is más bíróságok mellőzésével kizárólag a saját elöljárójuk előtt tárgyalandók. Mind e jogokat és kiváltságokat tehát III. Gyula nemcsak elismeri, de azokat újra engedélyezi és megerősíti (321).

A kiváltságok és címek megerősítése után az anyagiakról is kíván a pápa gondoskodni, midőn ugyanazon napon kiadott rendelkezésével, a IV. Jenő és IV. Sixtus pápák által biztosított jövedelmeken felül, havi 30 aranyat rendel a Szent Péter gyóntatói testülete javára (322).

A haladó idő azonban mindinkább távolodik a multtól, és az új életbe új megoldásokat kíván. A trienti zsinat (1545-1563) meghozza a régóta szükségessé vált átalakulást, megújítja az egyházi életet és irányt mutat a jövőre. Hatása alol a római penitenciária sem mentes. Már nem a régi szabályzatok formába öntése, hanem az új élethez való tudatos alkalmazkodás a cél, hogy a gyóntatók segítőkezet nyujtsanak a nagy reform-pápáknak a vallási élet újjáélesztésében.

A multban, amint láttuk, hol a világi papság soraiból, hol meg egyik vagy másik szerzetesrend tagai közül kerültek ki az apostoli gyóntatók, akik ha IV. Jenő reformja óta egy fedél alatt laktak is, mégis hovatartozásuk szerint különböztek egymástól. Azon kívül, hogy ugyanazon templomban egy és ugyanazon tisztséget látták el, semmi szorosabb kapcsolat nem fejlődhetett ki közöttük. Némelyik számára csak átmeneti állás volt inkább, mint élethivatás, amelybe beleviszi az egyén egész lelkesedését. Inkább lépcsőfok valamely jobb álláshoz, amely a pápai udvar közelében biztosabban kínálkozott, mint attól távol. Hozzájárult, amint láttuk, hogy a hazai hatalmasságok is beleszóltak néhanapján dolgaikba, kinevezésre ajánlva kegyeltjeiket, vagy eltávolításukat kérve a kegyvesztetteknek.

Már IV. Pál pápa foglalkozik, a trienti zsinat elvei alapján, a penitenciária teljes ujjászervezésének gondolatával (323). Az 1555-i

(321) Bull. S. Petri, III. 6; VIII. Ince pápa emlitett bulláját külön közli, Tarani, 86.

(322) Quellen, II. 95.

rendelkezésével újra megerősíti eddigi kiváltságaikat, és egyben a pápai prelátusi címet és rangot engedélyezi a Szent Péter összes gyóntatóinak megbízatásuk egész idejére. Utóda, IV. Pius pedig be sem várva a zsinat befejezését, 1562 május 4-i rendelkezésében, az új határozatok szellemében, megszorítja és ujra pontosan körülírja a bíboros nagypenitenciárius hatáskörét, és szabályozza az egész penitenciária hivatali menetét (324). Hogy pedig a behozott újítások keresztül is legyenek vive, a pápa 1565-ben, a már akkor szent hirében álló borromei Károly, milanoi érsek, bíborost nevezi ki főpenitenciáriussá (325).

1. - *V. Szent Pius pápa a Szent Péter-templom gyóntatói tisztét a Jézustársasági Atyákra bízza.*

A trienti zsinat befejezése után, V. Pius, a szent pápa, borromei sz. Károly és ennek segítőtársa, Ormaneto Miklós tanácsával, gyökeres reformokba kezd. 1568 szeptember 1-én elrendeli, hogy a Maria Maggiore bazilika penitenciáriusai ezután minden időben a domonkosrendi szerzetesek soraiból választassanak, akiket a rendi elöljárók, nevezetesen a római rendtartomány főnöke fog ez állásra kijelölni (326). Gondoskodott lakásukról, és biztosította ellátásukat (327). Bízott benne, hogy ugyanazon szerzet tagjai, egységes fegyelem alatt, egységes gondolatvilágban élve, odaadóbb kitartással, egységesebb munkát fognak kifejteni a bűnbánat szentsége után vágyódó lelkek szolgálatában.

A próba bevált, és a szent pápa folytatta a megkezdett munkát. 1569 április 23-án, a bíboros főpenitenciáriustól kezdve, a penitenciária összes hivatalnokai működését beszünteti (328). A bíboros nagypenitenciárius joghatóságát és a penitenciária hivatalát, valamint annak ügymenetét május 18-i két bullájában pontosan körülírva, csaknem kizárólag a lelkiismereti ügyekre szorítva, újra szabályozza (329). Az apostoli gyóntatói tisztet pedig a másik két bazilikában is szerzetesekre kívánja bízni. A boldogságos Szűz nagy templomába a domonkosrendieket tette, mert a Mária-tiszteletnek, kiváltképp a rózsafüzér ima terjesztésének, Szent Domonkos fiai mindig elsőrendű harcosai voltak. A lateráni templom gyóntatószékeit az obszerváns ferencrendiekre bízta, indíttatva attól a gondolattól, hogy a középkori legenda szerint Szent Ferenc volt az, aki a düledező szentegyházat, vállaival támogatva, megmentette az összeomlástól (330).

---

(324) Bull. Rom. VII, 193; Bull. Coll. IV.-2, 116; Pastor, VII. 624.

(325) Quellen, II. 98; Pastor, VII. 316.

(327) Bull. Rom. VII. 706.

(328) Quellen, II. 98.

(329) Bull. Rom. VII. 746; Bull. Coll. IV.-3, 62. Ut bonus Paterfamilias. tesen hozza, Quellen, II. 15-30.

(330) Holzapfel, 187; Pastor, VIII. 123; Petra, 250.

A Szent Péter-templomban a nemrég alakult Jézustársaság tagjait kívánta alkalmazni, mert ezeknek az alapító eredeti szándékai szerint is az volt elsősorban a hivatásuk, hogy a gyóntatószékben a hívek lelki vigaszára legyenek (331).

Négyen voltak még mindig hivatalukban a Szent Péter templom régi gyóntatói közül, az olasz, francia, spanyol és az angol gyóntatók. Ezeket a pápa 1569 május 22-i külön rendelkezésével felmenti a penitenciáriusi tisztség alól, gondoskodván további tisztes ellátásukról, aztán Alciati bíboros útján, aki borromei Szent Károly helyett a főpenitenciáriusi tisztséget betöltötte, felhívta Borgia Szent Ferencet, a jezsuitarend generálisát, hogy bocsásson rendelkezésére alkalmas rendtagokat, akikkel a Szent Péter-templom gyóntatói tisztségét betöltheti.

A jezsuita generális eleinte húzódozott a nagy felelősséggel járó megbízás elvállalásától. Tartott tőle, hogy felkelti az újonnan alakult rend ellen azok irigységét, akik a megüresedett gyóntatói tisztségekre már szemet vetettek. Aztán meg sajnálta is a különböző nemzetek között nagy lelkesedéssel megindult apostoli munkából elszólítani az ifjú rend legjobbjait. A rendi szabályokkal sem tartotta összeegyeztethetőnek, hogy egyes rendtagok nagy tisztséggel járó javadalmas állásokat töltsenek be, és így majd függetleníthassék magukat a szerzetesi fegyelem alól (332).

A két szent tárgyalt egymással a lelkek üdvéről, s végül is a szent pápa érvei győztek. Hogy a rendi szabályokon csorba ne essék, a leendő testületet, mint szerzetesházat, a generális joghatósága alatt hagyta, az egyesek javadalmazásától eltekintett, hanem a collegiumot kívánta a jövőben ellátni. A penitenciáriusi címet és kiváltságokat kizárólag a működési időre kívánta korlátozni, és az egyesek kinevezésének vagy visszahívásának jogát is a szerzet elöljáróságának ígérte. Ily változtatásokkal aztán a szent generális 1570 április 6-án elfogadta a megbízást és június 9-én már be is mutatta a pápának az új munkára kiszemelt atyákat. A szent pápa atyai jósággal fogadja őket, figyelmezteti új hivatásuk nagy fontosságára, lelkesíti annak pontos betöltésére és áldását adja meginduló munkásságukra.

A új pápai rendelkezés a Maria Maggiore és a Laterán gyóntatószékeiben csak olaszokat kívánt alkalmazni, mindegyikben hatot-hatot. A Szent Péterben azonban meghagyta a IV. Jenő-rendelte beosztást, és a különböző nemzetek fiaiból kívánta összeállíttatni a gyóntatók testületét, hogy minden ország zarándoka saját anyanyelvén juthasson lelki vigaszhoz. Ezt annál könnyebben tehette, mert a Jezsuitarendnek akkor már csaknem minden ország fiaiból voltak papjai (333).

Az új gyóntatókat a penitenciáriusok régi rendházába a Jézustársaság rendfőnöke, Borgia Szent Ferenc vezette be (334). Első rektor-

(331) Bull. Rom. VI. 304.

(332) Sacchini, 270.

(333) Sacchini, 271; Oliger, 69; Petra, 251; Tarani, 29.

(334) A szentnek a kollégiumban őrzött egykori képén olvasható.

nak a rend egyik legkiválóbb tagját, a spanyol származású Toledo Ferencet nevezi ki, aki már 1569 óta, az apostoli penitenciária hittani tanácsadója, theologusa volt (335). Az új rektor mellett a Genuából idehelyezett Loartes Gáspár vezette a kollégium anyagi ügyeit. A gyóntatókon kívül, hat ifjú papjelöltet is helyezett el a generális a penitenciáriába, akik a Collegium Romanumban végzett tanulmányaik mellett, mintegy azok kiegészítéséül, hetenként kétszer a gyóntatás gyakorlati kérdéseiről kaptak oktatást (336).

Az új gyóntatók átveszik elődeik kötelezettségeit, de átveszik azok joghatóságát is a lelki ügyek intézésében (337). Kezdetben a kinevezés, sőt a képesítés joga is teljesen a rendfőnök kezében van, míg 1592 szeptember 3-án VIII. Kelemen pápa újra elrendeli az előzetes vizsgát, amelyet most már a bíboros főpenitenciárius előtt, az apostoli penitenciária teljes ülése előtt kellett a rendfőnök által bemutatott jelöltnek letennie, úgy, hogy csakis ennek sikeres kiállta után kap a bíboros főpenitenciáriustól kinevezést (338).

Az első jezsuita gyóntatók elfoglalják az olasz, francia, spanyol, portugál, angol, német, holland, lengyel és horvát nyelvű gyóntatószékeket. A magyar gyóntatószék azonban üresen maradt (339). Ám, nem sokáig. Közeledett az 1575-i jubileumi esztendő. XIII. Gergely pápa 1574 május 10-én meghirdette a szentévet és gondja volt reá, hogy a keresztény világ minden részéből Rómába várt hívek itt megtalálhassák lelki vezetőjüket. A Jézustársaság főnöke előtt kifejezte óhaját, hogy a magyar gyóntatószéket is minél előbb nyissák meg. A generális siet a pápa kívánságát teljesíteni, és ismételten sürgeti Maggio Lőrinc bécsi tartományfőnököt, hogy küldjön egy arravaló magyar gyóntatót Rómába (340). Az elöljáró bizalma Szántó Istvánt jelölte a küldetésre.

2. - *Szántó (Arator) István, az első Jézustársasági magyar gyóntató.*

Szántó István, vagy amint ő bécsi tanuló korában, az akkori idők szokásainak megfelelően, latinosan nevezi magát, Arator István, 1541-ben született a veszprémmegyei Devecseren, közel Pápa városához, ahol első iskoláit is járta (341). Szülei, a név után indulva, valószínűleg

(335) Petra, 369.

(336) Sacchini, 271.

(337) Quellen, II. 139-140.

(338) Koll. Lt. Men. Ist. 2; Petra, 251-266.

(339) Koll. Lt. Men. Ist. 2; Petra, 251.

(340) Koll. Lt. okltár, 1574, pag. 29, 38, 40.

(341) Fraknói (Egy magyar jezsuita, 387) és nyomában Négyesi László győri egyházmegyeinek mondják. Dobornoki zalainak, Meszlényi veszprémmegyeinek. Az 1564 és 1567-ből fennmaradt kérdőiveken sajátkezű válaszaiból most már biztosan tudjuk, hogy devecseri volt. Szittyay: A nagyváradi disputa, 723; Timár, 35; Gerendás, 124; Gyenis: Az első római kollégium, 47.

földmüvesek voltak. Atyját korán elvesztette, és anyai nagybátyja, aki Galgócon volt birtokos és szabómester, vette gondozásba az eleven eszű fiút. Anyját, két nővérét és testvéröccsét 1566-ban a portyázó török csapatok otthonukban elfogták és magukkal hurcolták. Ő azonban a jómódú nagybácsi házában, a török veszedelemtől távol, biztonságban volt és kora ifjúságától kezdve csak tanulmányainak élt. Tudását később a lengyelországi és német főiskolákon gazdagította (342). Közben anyanyelve, a magyar mellett elsajátította a latin, a német és a tót nyelvet is (343).

Korán érlelődött ki lelkében a szándék, hogy a papi pályára lép, és hivatását követve jelentkezett Bornemissza Pál nyitrai püspöknél, aki Rómába küldötte, ahol 1560 szeptember 28-án, a röviddel előbb megnyílt német kollégiumba ajánlotta be. Az intézet, mint ma is, a jezsuiták vezetése alatt állott, akiknek tudása, életmódja oly hatással volt az ifjú papnövendékre, hogy pár hónap múltan már búcsút mondott egyházmegyéjének, és 1561 február 19-én belépett a jezsuita rendbe (344). Tanulmányait a Germanicumban folytatta, honnan mint a bölcseleti tudományok mesterét, 1565-ben elöljárói a szokásos gyakorlati kiképzésre saját rendtartományába küldték. Az első tanévet valószínüleg Nagyszombaton töltötte, de 1566-ban már Bécsben találjuk, ahol a gimnáziumi tonfolyamon tanított. A következő évben aztán ugyanott folytatja a már Rómában megkezdett hittani tanulmányait és 1567 őszén pappá szentelik. Theologiai tanulmányainak első és utolsó esztendejében, 1569-ben már megbízzák a görög nyelvtan tanításával, a következő évben pedig a rendi növendékeknek a bölcseletet adja elő (345).

Közel a haza határaihoz, a tevékeny ifjú jezsuita élénk figyelemmel kísérte az otthoni állapotokat. Kiváltképp a vallási élet teljes lerombolása fájhatott apostoli lekületének, mely nemcsak a török hódoltság területén, de a katolikus papság számüzetése folytán, Erdélyben is

---

(342) Gyenis: Az első római kollégium, 47; Timár, 35.

(343) Jezs. Lt. Pol. 6, f. 36. v.n. 1.

(344) Jezz. Lt. Cat. Austr. 122, f. 19, n. 16; Fontes Hung. II. 1. sup. 44, 65, n. 11; Bohem. 195, f. 23v.

(345) Bécsi tartózkodási idejéből házfőnöke, P. Nadal Jeromos a következő hivatalos jellemzést adja róla: M. Stephanus videtur profecisse in phisicis et theologicis ad quae aptior est etiam. Potest profiteri grammaticam ac phisicam utcunque. Loquitur Latine, Hungarice, Italice. Scribit male. Valet ingenio ac memoria mediocriter. Robustus est corpore. Diligens in suis studiis et officiis. Fontes Transsilv. I. 2; Minthogy Szántó 1565-ben jött haza és 1566-ban Bécsben tanit, Nagyszombaton csak rövid időt tölthetett. A gráci kollegiumban pedig, mely 1572 őszén nyilt meg, nem valószinű hogy Szántó, aki 1574 nyarán már Bécsből ir a rend generálisának az erdèlyi misszió ügyében, hoszszabb ideig tanithatott volna, amint Fraknói (Egy mayar jezsuita, 380) emliti; Font. Transsilv. II. 28 és 213; Jezs. Lt. Rom. 78b, f. 20, 28, v. 31 v.; 34; Austr. 122, 8, 19, 27, 29, 32, v.; Germ. sup. 44, 65, n. 11; Bohem. 195, f. 23 v.

mind szomorúbbá vált. Ez ösztönzi aztán arra, hogy mikor a vallását váltogató János Zsigmond halálával, az erdélyi rendek 1571 május 25-én a katolikus Báthory Istvánt választják fejedelemmé, Szántó, bár ismeretlenül, tartalmas komoly levéllel keresi fel az új fejedelmet. Mikor kifejezi örömét a választás felett, egyben elmondja, hogy mivel tartozik a fejedelem hitének és nemzetének. Sőt felajánlja rendje és a maga szolgálatait, ha a fejedelem az eddig üldözött katolikus vallás érdekében valamit tenni kívánna országában (346).

Báthory István nagy megértéssel fogadta a fiatal jezsuita közeledését és szeretettel hívta meg őt, hogy egyelőre két társával, jöjjön mielőbb családi birtokára, Szilágysomlyóra (347).

Habár a fejedelem tervéről hamarosan V. szent Pius pápa is tudomást szerzett (348), a kivitel mégis elodázódott. A jezsuita generális, Borgia Szent Ferenc betegsége és 1572 október 10-én bekövetkezett halála a rend részéről halasztotta a megoldás lehetőségét, Báthory gondjait pedig Békés Gáspár és az unitárius rendek felkelése foglalták teljesen le.

Mihelyt azonban a béke Erdélyben helyreállt, Báthory 1574 március 5-én már ismét ír a bécsi jezsuitáknak, és most már Nagyváradra hívja meg őket (349). Augusztus 7-én írott levelében megújítja hívását és kéri a bécsi tartományfőnököt, hogy Szántót küldje három képzett, jámboréletü magyar jezsuitával Váradra (350).

Szántó készen állott az erdélyi útra. Mindenesetre azt kéri a generálistól, hogy mentse fel őt a tanítástól, mert néhány hittani művet szeretne magyarra átültetni, a protestánsok térítése és a katolikusoknak a hitben való megerősitése céljaból (351). Úgy látszott, Szántó terveit siker fogja koronázni, mert Possevino Antal, a rendnek akkor már neves diplomatája is bátorította (352). Az elöljárók bizalma azon-

(346) Szántónak e levele ma már nincs meg. Tartalmát, Báthory 1571 dec. 14'én irott válaszából ismerjük. Ebből tudjuk meg azt is, hogy Szántó és Báthory nem ismerték még egymást, amint ezt eddig Fraknói elbeszélése alapján hittük. Meszlényi (Magyar jezsuiták, 98-88) Fraknói e nézetét azzal támasztja alá, hogy máskép érthetetlen, miért irt volna egy egyszerű szerzetes létére a fejedelemnek. Pedig érhetővé válik lépése ha meggondoljuk, hogy akkor már megérett benne gondolat az erdélyi misszióra, amelyet a fejedelemhez való levél csak közelebb hozhatott a megvalósuláshoz.

(347) 1571 december 14-én kelt levelek, egyik Szántóhoz, a másik Maggio Lőrinc ausztriai jezsuita tartományfőnökhöz. Fontes Transsilv. I. 1-3.

(348) Legimus particulam kezdetü breve Báthoryhoz, 1572, január 23. Font. Transsilv. I. 4.

(349) Szántónak Bécsből 1574 julius 15-én a jezsuita generálishoz irott terjedelmes leveléből. Fontes Transsilv. I; 11.

(350) Fontes Transsilv. I., 15.

(351) u. ott. Timár, 37.

(352) A generalatus levele 1574 augusztus 24 és Possevino levele 1574 szept. 8. Fontes Transsilv. I. 16 és 17.

ban váratlanul más munkakörbe szolította. A bécsi tartományfőnök ajánlatára a rend generálisa a Szent Péter-templomban évtizedek óta üresen álló magyar gyóntatószékbe rendelte. Szántó engedlmeskedik, lemond egyelőre erdélyi terveiről, és 1574 késő őszén útrakel az Örök Város felé, hogy a szentévre Rómába jövő magyar testvéreinek ott legyen szolgálatára (353).

Róma már 1573 óta készüi a közeledő szentévre. XIII. Gergely pápa rendeleteket küldött szét az egyházi állam minden részébe, hogy az utakat, hidakat, amerre a zarándokseregek át fognak vonulni, jóelőre hozzák rendbe. Rómában megállapította a lakásbéreket, gondoskodott a nagy tömegeket befogadó szálláshelyekről és élelmiszerek beszerzéséről. Szigorú rendeleteket adott ki az Örök Város erkölcsi rendjének őrzésére, mert az akarta, hogy Róma az idezarándokló idegeneknek mindenben a szent város példáját mutassa.

Karácsony előnapján a már szokásos ünnepségek között ment végbe a szent kapu megnyitása, ahol a pápa kíséretében ott volt már az új magyar penitenciárius is. Szántó épült a példán, amelyet XIII. Gergely adott híveinek, amikor 73 éve dacára, a négy, egymástól távol eső főtemplomot, a Szent Péter, Szent Pál, Maria Maggiore és Laterán bazilikákat nagyrészt gyalog járva látogatta, hogy ő maga is megnyerje a jubileumi búcsút, amit a híveknek engedélyezett.

A zarándokok nagy tömegekben jöttek Rómába. Már a szentkapu megnyitásán annyian vettek részt, hogy hat embert szorítottak halálra a tömegben. Májusban naponta 9-10.000 zarándok venult át az Angyalhídon a Szent Péter felé, szépen rendezett sorokban. 400.000 körül volt az idegen, aki a szentév alatt Rómában megfordult. A Szent Péter templomban, a penitenciáriusok késő estig ültek nap-nap után a gyóntatószékben, sőt maga a pápa is több ízben lejött gyóntatni. Csak ez egyetlen templomban 354.000 zarándok járult az év folyamán a szentáldozáshoz (354).

A zarándokok nagyobb része, természetesen, az olasz földről özönlött Róma felé. Sok volt azonban a spanyol és francia is. Szép számmal jöttek németek és lengyelek. Voltak görögök, örmények, voltak, bár nem nagy számmal, magyarok is (355). Épp ezért nem is csoda, ha az új magyar gyóntató római tartózkodása nem ígérkezett hosszabbnak. Az erdélyi missio ügye is állandóan foglalkoztatta a rend generálisát, sőt Báthory István is, aki most már 12 pap küldését kéri, kiknek a fejedelemség székhelyén, Gyulafehérvárott ígér biztos állást (356). A kiváltképpen érdekelt ausztriai rendtársak is állandóan

(353) Jezs. Ltár. Austria I. Ep. Gen. ad P. Laur. Maggio, pag. 44, 7 Genn. 1575; P. Stefano giá ode le confessioni di S. Pietro, Hist. Semin. 446.

(354) Pastor, IX. 148; Tacchi-Venturi: Il giubileo; 81; Hist. Sem. 446.

(355) Pastor, IX. 144-153; Tacchi-Venturi: Il giubileo, 69-77; Hist. Semin. 446.

(356) A jezsuita generális levele Báthoryhoz, 1575 február 27-ről. Báthory válasza, május 29-ről, továbbá március Báthory 27-iki levele az osztrák tartományfőnökhöz. Font. Transsilv. I. 18-20.

felszínen tartják a kérdést, és különösen a missio vezetőjének kiszemelt Pisano Alfonz állandóan sürgeti Szántó kiküldetését (357).

Mercurian generális az 1575 év nyarán ki is szemelte azt a tíz vagy tizenkét jezsuitát, akiket Szántóval együtt Bécsbe és onnan Erdélybe szándékozott küldeni. Augusztus folyamán már minden előkészületet megtettek, hogy XIII. Gergely pápa áldását véve útrakeljenek Erdély felé. Ekkor azonban levél jött Bécsből, mely jelenté, hogy Erdély ismét háború szinterévé lett. A számüzött Békés Gáspár, aki igényt tartott a fejedelemségre, fegyverrel tért vissza Erdélybe és megtámadta Báthoryt. Mire a levél Rómába ért, a szentpáli csata (1575 július 8) melyben Báthory legyőzte e felkelést, már eldőlt, Rómában azonban még mindig bizonytalannak látták a helyzetet, és Szántó szeptember 30-án a panasz szavával írja Báthorynak, hogy reménye ismét szétfoszlott, az erdélyi út ismét halasztást szenved. Talán, hogy önmagát is, talán, hogy a fejedelmet is megnyugtassa, bőven fejtegeti levelében a keresztény gondolatot, hogy az Isten a rosszat is javunkra tudja fordítani. Példákat sorol fel a Szentírásból és a szentek történetéből, de hivatkozik magának a fejedelemenek esetére is, kinek jó híre épp ellenségeinek gonosz támadásai miatt jutott el Rómáig, ahol sokan mindennapi imáikba foglalják nevét, és az ég áldását kérik törekvéseire. Ő maga is reméli, hogy hamarosan mégis útrakelhet Bécs felé, honan repülni akar, kijelölt társaival, a fejedelemhez (358).

Az erdélyi missio azonban egyelőre nem indult, Szántó visszamaradt Rómában, ahol aztán annál hathatósabb szolgálatot tehetett fejedelmi barátjának.

Közben ugyanis megüresedett a lengyel trón, és az ország, a pártok kemény tusái után Báthory Istvánt választotta meg lengyel királynak. Vetélytársai maga Miksa császár, fia Ernő főherceg és Ferdinánd tiroli főherceg voltak, akiket, elsősorban magát a császárt, a Szentszék is támogatott. Báthory megválasztása tehát Rómában nem keltett valami kedvező hangulatot, annál kevésbbé, mert az osztrák párt azzal vádolta őt, hogy nemcsak a török szultán hűbérese, de vallási meggyőződését félretéve az unitáriusokkal szövetkezett, és azoknak köszönhetvén a koronát, félő, hogy azok javára fogja hatalmát felhasználni (359).

Szántó, aki egész szívvel örült fejedelmi jóakarója felmagasztalásának, védelmére kelt az ártatlanul meggyanúsított királynak. Történelmi és politikai érvekben gazdag emlékiratban kifejtette, hogy Báthoryra a keresztény uralkodónak minden jelzője: az istenfélelem, az igazságosság, a jóság és a rettenthetetlen bátorság teljesen reáillik, mert minden erény valóban meg is van benne. Választásával új hazája

(357) Maggio Lőrinc oszták tartományfőnök 1575 május 19-iki, és Pisano szept. 27 és nov. 13-iki levele a rend-generálishoz. Fontes. Transsilv. II. 1, 3, és 6.

(358) Szántó levele. Fontes Transsilv. I. 20.

(359) Fraknói: Egy magyar jezsuita, 395. Pastor, IX. 673-75.

is, de az egész kereszténység is, a legalkalmasabb egyéniséget ültette a trónra. Bölcsőjétől mind mai napig hitében álhatatos, igaz katolikus férő, aki a Jézustársaság meghívásával is jelét adta, hogy minden vágya az ősi hit terjesztése országában. A törökkel sem áll szorosabb összeköttetésben, mint más keresztény fejedelem (360). A levélalakban megírt emlékiratot Szántó, egyik bizalmas barátjának, Ranaldi Frigyesnek, a vatikáni könyvtár őrének közvetítése által, Sirleto bíboros kezéhez juttatta. A bíboros áttanulmányozta az emlékiratot, eljuttatva azt több bíboros társához. Az érdekes fejtegetés mindegyikre nagy hatással volt, így a pápa előtt is szóbahozták a dolgot. Az eredmény az volt, hogy a pápai udvar eddig ellenséges hangulata, különösen Miksa császár elhunyta után, Báthory felé fordult, és az emlékirat szerkesztője, a magyar gyóntató egyszerre ismert névre, sőt tekintélyre tett szert a bíbornokok előtt (361).

* * *

Szántó most elérkezettnek látta az időt, hogy a Rómába erkeztétől táplált tervét, egy magyar papnevelő intézet felállításának lehetőségét, a Szentszék előtt szorgalmazza.

Rómában ugyanis a tridenti reform nyomán megkezdődött a különböző nemzetek papnövendékeit befogadó intézetek felllítása. Loyalai sz. Ignác sürgetésére, III. Gyula pápa 1552-ben engedélyezi a német papnevelő megnyitását (362). XIII. Gergely megerősíti elődje rendelkezését (363), majd pedig a görög (364) és az angol (365) kispapok részére nyit kollégiumokat. Egy római magyar kollégium felállításának eszméjét, a némettel egyidőben, ugyancsak Szent Ignác, a jezsuitarend alapítója, vetette fel (366). V. szent Pius már tervbe is vette a magyar papnevelő intézet létesítését, és e célra a coeliushegyi pálos kolostor javait kívánta igénybe venni, de a terv a pápa elhunyta után abbamaradt (367).

---

(360) Az emlékirat, Romae e Poenitentiaria Divi Petri. Anno ab orbe Redempto 1576 Idibus Septembris keltezéssel, hosszú utóirattal, a lengyel királyhoz irott levél alakjában. Fontes Transsilv. I. 29-54. A Szántó elhunytáról közzétett hivatalos jelentés is kiemeli az esetet. Fontes Transsilv. V. 219.

(361) Historia Seminarii, 447; Pastor, IX. 676.

(362) Bull. Rom. VI. 459; Bull. Coll. IV-1, 295; Cordara, 45; Schroeder: Monumenta, 40. E könyv a kollegium alapitására vonatkozó összes okiratokat, számszerint 63-at közli, 1151 augusztus 1-től Szent Ignác haláláig.

(363) Bull Rom. VIII. 52; Bull. Coll. IV.-3, 328.

(364) Bull. Rom. VIII. 159; Bull. Coll. IV.-3; 328.

(365) Bull. Rom. VIII. 209; Bull. Coll. IV.-3, 359.

(366) Szent Ignác üzenetét Hurtado Jakab grófhoz 1554 jul. 21. Schroeder: Monumenta, 139; Steinhuber, I. 138; Meszlényi: Magyar jezsuiták, 41.

(367) Szántó hivatkozik reá, a XXIII. Gergely pápához intézett emlékiratában. Historia Seminarii, 448; Steinhuber, I. 138.

Szántó, mihelyt elfoglalta a római gyóntatói állást, minden igyekezetével azon volt, hogy a szent pápa által felvetett eszme minél előbb testet öltsön. Tette ezt annál nagyobb buzgósággal, mert az 1454 óta magyar kolostorban, ekkor már csak az egyetlen, közel 100 éves és már vak magyarországi pálost, Ferenc testvért találta, míg a többiek más nemzet fiai voltak, akik a magyar érdekekkel természetesen nem sokat törödtek. Mikor tehát a Báthory-féle emlékiratok nyomán eléggé ismert lett a neve, Szántó egyenesen XIII. Gergely pápához fordult, és egy emlékiratban előadván, hogy Magyarország visszatérítése a katolikus egyházba csakis jó és tudós papok által történhetik kérte, valósítsa meg szent elődje tervét, rendelje a coelius-hegyi pálos kolostort és annak nagy vagyonát egy római magyar papnevelő intézet megalapítására és fenntartására (368).

Az emlékiratot két bíboros, akikkel Szántó már előbb közölte tervét, XIII. Gergely pápa elé terjesztette. A pápa tetszéssel fogadta Szántó javaslatát és kész volt ahhoz beleegyezését adni, de Farnese bíboros, a kolostor védnöke, közbevetette magát és igyekezett a pápát rávenni, hogy a magyar gyóntató előterjesztését utasítsa el. Szántó nem riadt vissza a felmerülő nehézségektől és azon volt, hogy a bíbornokot is meggyőzze előterjesztésének kivihetőségéről. A bíboros titkárához, Orsini Gyulához intézett levelében kifejti, hogy a katolikus egyház szomorú helyzetének Magyarországon a nagy paphiány a főoka, miért is legelőbb papnevelő intézetek felállításáról kell gondoskodni. Aztán feltárta a Santo Stefano kolostor lakóinak életét, mely nem volt többé olyan, hogy a magyar katolikus egyház javát szolgálhatta volna az Örök Városban. Orsinire nagy hatással volt Szántó levele, meghajolt okfejtései előtt úgyannyira, hogy rávette a bíborost, hogy ez lemondott a kolostor védnökségéről és kijelentette, nem ellenzi többé, hogy a kolostor javai a tervezett magyar papnevelő intézet céljaira fordíttassanak (369).

Eközben, az 1578 tanév elején Baranics Balázs és Samobori György nevű ifjak jöttek Magyarországról Rómába, hogy tanulmányaikat itt fejezhessék be (370). Mivel a német kollégiumba nem vették fel őket, a pápához folyamodtak, hogy elhelyezést kapjanak. A pápa kincstárnoka útján havi tíz tallért utalt ki ellátásukra, mindaddig, míg a magyar papnevelő létrejő. Sőt az ugyanekkor érkező magyar zarándokokat is, akik panaszkodtak, hogy sem a pálos kolostor, sem pedig a Szent István alapította zarándokház, mely szintén a kolostor elöljárójától függött, nem fogadta be őket, bőkezű adománnyal segítette, hogy hazatérhessenek (371).

---

(368) Historia Seminarii, 447.

(369) U. ott: 449.

(370) Fraknói szerint (Egy magyar jezsuita, 404) előbb Páduában tanultak. A páduai anyakönyvekben 1570-79 között egyikük neve sem fordul elő. Fontes Hungar. I. 78-89.

(371) Historia Seminarii, 450.

Szántó, látva a pápa jóindulatát a magyarok iránt, új reménnyel látott munkahoz, hogy eszméjét, a magyar papnevelő intézet létesítését, megvalósítsa. 1579 január 12-én, a pápához intézett beszéd alakjában megírt emlékiratot nyújtott ismét be.

A beszéd, illetve emlékirat abból indul ki, hogy Isten a hazaszeretetet mindenkor megjutalmazza, míg a haza iránti hálátlanságot bűnként bünteti. Leírja azután Magyarország természeti javait és szépségeit. Dicséri népének vallásosságát és harci erényeit, mellyel a kereszténységet századok óta vdelmezi. Ám a török hódítás és a vallásszakadás nyomán az ország hanyatlásnak indult. Új életrekeltéséhez nincs jobb eszköz, mint jó papok nevelése. Ezt várják most a pápától, aki már több nemzetnek adott Rómában papnevelő intézetet. Várják annál nagyobb bizalommal, mert hisz Szent István óta az ország a Szentszék pártfogásába van ajánlva és egyetlen nép sem ragaszkodott úgy a római egyházhoz, mint éppen a magyar, amely hűségével rászolgált a pápa gondviselő pártfogására. Az annyira óhajtott papnevelő létesítése nem okozhat nagy gondot. Növendékek már érkeztek Magyarországról. Magyar jezsuitákban, akikre bízni lehetne az új intézetet, nincs hiány. Alkalmas otthonul önként kínálkozik a coeliushegyi pálos kolostor, amely már úgyis eltért ősi rendeltetésétől. Jövedelméből akár huszonöt magyar növendéket is el lehetne tartani, sőt még egyszer ennyit, ha elidegenített javait visszaszereznék (372).

E beszédet, illetve emlékiratot Szántó a két magyar ifjúval több példányban leiratta, és az ő nevükben a pápához, Santori, Sirleto és Hosius bíborosokhoz is eljuttatta. Csak ez utóbbinak voltak aggodalmai, a másik két bíboros azon volt, hogy a papnevelő intézet felállítását minél inkább megsürgesse. XIII. Gergely pápa Morone, Santori, Savelli és Galli bíborosokat bízta meg a kérdés tárgyalásával. A bíborosi bizottság a coelius-hegyi pálos kolostor feloszlatását és helyébe a magyar papnevelő intézet felállítását ajánlotta a pápának.

A bizottság javaslatát a pápa 1579 január 24-én elfogadta, a négy bíborost a felállítandó magyar intézet védőivé kinevezte és Santorit megbízta, hogy az alapítólevél kiállításáról gondoskodjék.

Santori kérésére Szántó már három nap mulva, január 27-én beterjeszti azokat az irányelveket, amelyek a kollégium növendékeinek kiválasztásánál, az elöljárók kinevezésénél, az anyagiak gondozásában és felhasználásában szemmel tartandók volnának (373).

Közben azonban az intézet felállításának ellenzői sem maradtak tétlenül. Ha Szántónak sikerült is Farnese bíboros védnököt megnyerni tervének, a pálosok még mindig bizakodtak benne, hogy a pápát más elhatározásra bírhatják. Mikor azonban Galli bíboros megkezdte a templom leltározását, belátták, hogy komoly veszedelem fenyegeti létüket, azért most már mindent megmozgattak érdekeik védelmében. A magyarországi püspöki kar római ügyvivője. Diotalevi

(372) mint fent.

(373) u. ott. 452.

Ferenc, aki mint a kolostor javainak gondnoka érdekelve volt, gyors futárt küldött a rend Dalmáciában időző generálisához. A kapott hírre a pálosok dalmáciai tartományfőnöke, Dombrői János azonnal Rómába jött és minden követ megmozgatott, hogy a kolostort megmentse a rend számára. Felkereste a bíbornokokat és más befolyásos főpapokat, akik előtt úgy érvelt, hogy a kolostor nem a magyar nemzet tulajdona, hanem a pálos rendé, eltörlése a pálos rendre hozna szégyent és a rend ellenségeit felbátorítaná, hogy másutt is elvegyék kolostorait. Felhozta, hogy a kolostor megszüntetése sérelmes volna a magyar főpapságra és nemességre is, mert mikor ezek az Örök Városba jönnek, a pálos rendházban találnak szállást. Utolsó érve az volt, hogy a hely nem is alkalmas papnevelő céljaira, de ha alkalmas is volna, nem lesz soha növendék benne, mert « a magyarok ugyszólván mindannyian eretnekek, és a szentmisétől is idegenkednek » (374).

Szántó nem tűrhette a pálosoknak írásban is beterjesztett támadásait és Santori bíboros felszólítására azonnal felel is azokra. Elleniratában hangsulyozta, hogy a kolostor V. Miklós pápa óta a magyarok tulajdona, továbbá, hogy már fél századja, hogy magyar püspök nem is volt Rómában, és az a csekély számú magyar, aki elzarándokolt az Örök Városba, hiába kopogtatott a coelius-hegyi kolostor ajtaján. Nem fél attól, hogy az intézetnek nem lesznek növendékei, csak nyíljék az meg minél előbb. Az aggodalom pedig, hogy egy rendház megszüntetése a többiek elvételét vonná maga után, minden alapot nélkülöz, mert hiszen ha eddig nem háborgatták az eretnekek sem Magyarországon, sem Dalmáciában a pálosokat javaikban, ezután sem fogják azt tehetni, hiszen vannak az országnak törvényei, vannak ország- és megyegyűlések, hol a pálosok mindig oltalmat találhatnak (375).

A magyar gyóntató elleniratában felsorakoztatott érvek újabb cselekvésre ösztönözték a papnevelő intézet felállításának pártolóit. A pálosok pedig más oldalról igyekeztek ügyüket védeni. Panaszt emeltek a Jézustársaság generálisa előtt a súlyos sérelem és kár miatt, mely őket a magyar gyóntató törekvései folytán fenyegeti, és kérve kérték, ne engedje, hogy a kolostortól megfosszák őket. A generálist meghatotta a szerzetesek panasza, és « nehogy egy ember miatt az egész Jézustársaság rágalmaknak legyen kitéve », eltiltotta Szántót attól, hogy « a magyar papnevelde ügyében akármelyik bíborost felkeresse ».

Szántó a parancsot betű szerint betartotta, a bíborosokhoz többé nem ment el, de annál inkább küldötte hozzájuk írásos előterjesztéseit. A két magyar ifjú készséggel kezére járt, és szívesen vitte, hozta az üzeneteket az érdeklődő főpapokhoz és vissza. Két hónap alatt az ügy annyira haladt, hogy a magyar papnevelő intézet alapító oklevele április elején már készen állott, és Morone bíboros közölte a coelius-

(374) u. ott. 562.
(375) u. ott. 563.

hegyi pálosokkal a pápa üzenetét, hogy adják át minél előbb a kolostor épületét, ők maguk pedig költözzenek át Dalmáciába (376).

A pálosok még egy utolsó erőfeszítést tettek, hogy a kolostort a maguk javára megtarthassák. Magyarországon és a császári udvarnál keresnek pártfogókat. Draskovics György győri püspököt nyerik meg ügyüknek, aki érdekükben levéllel fordul a pápához. A püspök levelét a bécsi nuncius veszi át, aki nemcsak saját támogató soraival kíséri azt, de csatolja Károly főherceg levelét is, amely szintén a pálosok kérését kívánja a Szentatya előtt támogatni.

Szántó azonban most sem maradt tétlen. Santori bíboroshoz intézett iratában cáfolja a győri püspök állítását, mintha a coelius-hegyi kolostor Szent István király alapítása volna, és nem tartja kivihetőnek azt a közbevetett ajánlatot sem, hogy a pálos növendékekkel együtt neveljenek hat vagy hét magyarországi világi papnövendéket a kolostorban. Ugyanakkor ír nyomban Draskovics püspöknek is, kérve, ne álljon a magyar papnevelő intézet létesítésének útjába. Emlékezteti őt arra, hogy a trienti zsinaton mennyire sürgette volt a papnevelés ügyének felkarolását, és épp az ő közreműködésével jött létre a zsinati határozat, mely megengedi, hogy az egyházi javak a papnevelő intézetek alapításához és fenntartására felhasználhatók legyenek. Önmagának mondana hát ellen a püspök, ha most akadályt gördítene a kolostornak az olyannyira szükséges papnevelő céljaira való átadása ellen. Hasonló hangon ír Telegdi Miklós pécsi püspöknek is, kérve, hogy támogassa a magyar püspökök előtt a római papnevelő felállításának tervét (377).

A főherceg és a nagytekintélyű győri püspök közbelépése, úgy látszott hogy ismét elodázza a megoldást, midőn, május 25-én váratlanul két magyar ifjú érkezett ismét Rómába, az előkelő nemesi családból származó Usali Miklós és Konde Benedek. Mit sem tudván az eseményekről, a pálos kolostorba kértek befogadtatást, de ott elutasították őket. Ekkor a magyar gyóntatóhoz fordultak, elpanaszolván sorsukat, és kérték támogatását, hogy tanulmányaikat az Örök Városban megkezdhessék (378).

Szántó megragadta az alkalmat, hogy a papnevelő ügyének elintézését ismét megsürgesse. Újabb feliratot szerkeszt az elutasított magyar ifjak nevében, és ezt velük elküldi Morone bíboroshoz, aki Magyarország védnöke címét viselte. A feliratban, hivatkozva a bíboros eddigi érdeklődésére a magyar ügyek iránt, kéri, hogy eszközölje ki a pálosoknak a Coelius-hegyről való eltávolítását. A kérésnek meg is lett az óhajtott eredménye. Talán Morone bíboros közbelépése, vagy talán a pálosok meggondolatlan cselekedete, amellyel éppen ez izgatott időben a jelentkező két magyar ifjút kapujuktól elutasították, gyors cselekvésre indították az érdekelt bíborosokat. Május 28-án, áldozócsütörtök délutánján, Specianus atya, a bíboros védők meg-

(376) u. ott. 564.

(377) u.ott 564.

(378) u. ott. 565.

bízottia, megjelent a coelius-hegyi kolostorban, kihirdette a római magyar papnevelő intézet alapító bulláját, és elhelyezte a kolostorban, az utóbb érkezett két magyar ifjút, Usali Miklóst és Konde Benedeket, kikhez harmadikúl pár nap múlva csatlakozott Baranics Bálint is (379).

A bíboros védők az új kollégium igazgatójává Szántót óhajtották kinevezni, de ő hivatkozva ígéretére, amelyet Báthorynak tett, hogy Erdélybe indul misszióba, elhárította magától a megtiszteltetést (380).

Alig nyílott meg azonban az új intézet, máris elmúlás fenyegette. A régi épület ugyanis nem volt alkalmas iskolai célokra, messze is esett a város középpontjától, egészségtelennek is látszott, úgy, hogy Santori bíboros arra gondolt, hogy más helységbe telepíti át az ifjakat. Mikor pedig a kezdetben belépett három növendék száma hónapok múlva sem szaporodott újabb jelentkezőkkel, az intézet régi ellenzői ismét munkába álltak, emlékiratot juttattak el a pápához, melyben azt igyekezték kimutatni, hogy a magyar intézet fenntartásához alig lesz elegendő a volt pálos kolostor vagyona, egyébb jövedelemre meg nem számíthat. A legegészségesebb megoldás az ellenirat szerint az volna, ha a magyar intézetet a már erős és biztos alapon álló német intézettel egyesítenék (381). A pápa hajlott a tanácsra, és a három ifjút az új iskolai évre a német kollégiumba rendelte át. Szántó, akinek közbenjárását az ifjak kikérték, a pápához fordult és kifejtette előtte, hogy « a két ellentétes szellemű nemzet » egy intézetben nem fér meg. A pápa erre felfüggesztette rendeletének végrehajtását. Az ellenfél azonban nem nyugodott, és most a pápa elleni pártütéssel vádolta a magyar fiúkat. A pápa újra elrendelte, hogy az ifjak menjenek át a német kollégiumba és midőn azok ellenszegültek a parancsoknak, az alig megnyílt magyar intézetet bezáratta.

Szántót most elragadta heve, és Morone meg Sirleto bíborosokhoz benyújtott iratában oda nyilatkozik, hogy az intézet megszüntetése az egész magyar nemzetre káros és megszégyenítő is. A magyar ifjakat nem lehet arra kényszeríteni, hogy azon nemzet fiaival éljenek együtt, amelytől legínkább iszonyodnak. Hozzáteszi azt is, hogy ha a magyar intézet javait a német kollégium veszi át, igazolva lesz a pálosok vádja hogy a magyar papnevelő létesítése csak ürügy volt kolostoruk és javaik elkobzására (382).

A bíborosok a magyar gyóntató előterjesztését a pápához juttatták, hogy őt más elhatározásra bírják. A merész szavak azonban annyira felingerelték a pápát, hogy azonnal megtiltotta Szántónak, hogy a két intézet egyesítése ellen tovább is izgasson. Sőt a főpap, aki a pápa

---

(379) u.ott. 566 és 568. Az alapitóbulla Apostolici muneris sollicitudo; Boll. Rom. VIII. 250; Bull. Collect. IV-3, 385.

(380) Historia Seminarii, 565.

(381) Pastor, I. 174.

(382) Historia Seminarii, 571.

rendeletét szeptember 3-án a lesujtott magyar gyóntatóval közölte, egyházi büntetésekkel is megfenyegette (383).

Szántó könnyeket ontva « a szegény magyar nemzet szerencsétlen sorsa felett, melyet mindenütt elnyomnak, üldöznek és eltipornak,» fájdalmas szívvel engedelmeskedett és elhallgatott. Ámde a három magyar ifjú mégsem volt hajlandó a német kollégiumba átmenni, inkább hajléktalanul bolyongtak a városban. A pápa már arról kezdett gondolkodni, hogy vagy visszaállítja a magyar intézetet, vagy pedig az angol kollégiumban helyezi el az ifjakat, mikor váratlanul egy új magyar növendék érkezett Rómába, aki mit sem tudván elődeinek küzdelméről, önként jelentkezett a német kollégiumban felvételre (384). Az első belépés megtörtént, és nyomon követte a második. Az ellenállás megtört, és most már Szántó maga is azt tanácsolta Baranics Balázsnak, aki az ifjak vezére volt, hogy kövessék társaik példáját (385).

Szántó nem szólalt fel többé. Mikor a magyar ifjak ismét kérték tanácsát, azt válaszolta, hogy « a tragédiában neki már többé nincs szerepe ». Visszatartotta őt most már a pápa határozott tilalma, de más irányba terelték gondját az Erdélyből jött hírek is, melyek régi vágyának megvalósulását hozták számára.

Báthory István mint lengyel király sem szűnt meg Erdély sorsával törődni és kiváltképp a jezsuiták letelepítését a vallásilag annyira elhagyatott országban előkészíteni. Ujra meg újra sürgeti, hogy Szántó néhányadmagával induljon Erdélybe, hol oly nagy szükség van munkásságukra (386).

Közben Leleszi János magyar jezsuita néhány társával 1579 tavaszán Gyuafehérvárra ment (387), ahol Báthory Kristóf fejedelem nagy örömmel fogadta őket (388). Hasonló szeretettel fogadták Kolozsvárott a lengyel földről jött atyákat, akiket október 1-én Sunieri Ferenc lengyel tartományfőnök vezetett be oda (389). Ámde mindezek nem tették feleslegessé Szántó tervezett jövetelét, sőt még inkább sürgették azt, hiszen Leleszin kívül az első települök között nem volt

---

(383) Historia Seminarii, 572.

(384) Az Ugocsából származó Bereck Dániel, pécsegyházmegyei 25 éves bölcseletthallgató, belépett 1579 szeptember 15-én. Ugyanaz nap vétette fel magát Hármas László, pozsonyi 20 éves ifjú. Font. Hung. II. 2

(385) Historia Seminarii, 573; Baranzics szeptember 16-án lépett be. Követte őt Kundli Benedek október 6-án. Font Hung. II. 2.

(386) Báthory levele Szántóhoz 1577 június 24-én a danczkai táborból, 1578 február 4-én Varsóból. Tervezete egy erdélyi jezsuita kollegium alapitásáról, az 1579 julius 17-iki vilnai nunciusi jelentésben. Fontes Transsilv. I. 60, 66 és 76.

(387) Leleszi jelentése Gyulafahérvárról, 1579 április 7-iki dátummal. Font. Transsilv. I. 67.

(388) Báthory Kristóf levele a jezsuita generálishoz, 1579 julius 20-án Font. Transsilv. I. 78.

(389) A tartományfőnök okt. 5-iki jelentése a legyelországi nunciushoz. Font. Transsilv. I. 80.

magyarul tudó lelkiatya, pedig a nép nagyon vágyott magyar pap után. A lengyelországi nuncius a király megbízásából ismételten sürgeti a bíboros államtitkárt, tegyen lépéseket, hogy a jezsuita generális mielőbb küldje már Szántót Erdélybe (390). Sunieri tartományfőnök is sürgeti jövetelét, sőt mielőtt tudna érkezéséről, már a munkakörét is kijelöli (391).

Szántó készen volt a nagy útra. Mikor a magyar papnevelő ügye a három ifjúnak a coelius-hegyi kolostorba való betelepítésével látszólag révbe jutott, ő maga kérte volt Uchanski Pál lengyel követet, hogy sürgesse meg a generálisnál az erdélyi misszió ügyét (392). Ősz elején a bíbornok államtitkár is megsürgette a generálisnál az erdélyi küldetést, és amikor Szántó megvívta legnehezebb küzdelmét a magyar intézetnek a német kollégiumba való olvasztása ellen, a generális felmentette őt a magyar gyóntatói tisztség alól, és elrendelte, hogy öt társával induljon el az erdélyi misszióba (393).

Szántó, mielőtt búcsút mondott volna az Örök Városnak, megkísérelte, hogy a pápát kiengesztelje.

November 27-én sok meleg érzéssel telített mentegetőző levelet írt hozzá, kifejezve, hogy a magyar papnevelő fennmaradásáért folytatott küzdelemben soha nem volt szándéka sérteni az apostoli legfőbb tekintélyt, még kevésbbé engedetlenséget szítani az ifjak között, csak hazájának javára kívánt szót emelni, ne tudják be tehát bűnéül, ha elragadta a hév. A Szentatya bocsánatát és áldását kéri most, midőn a katolikus hit terjesztése céljából készen áll, hogy az eretnekek között akár életét is feláldozza a katolikus hitért (394).

A pápát meghatotta Szántó levele, és két nap mulva, november 29-én kihallgatáson fogadta, jóakaratáról biztosította és kijelenté előtte, hogy az átokkal való fenyegetést valamelyik túlbuzgó hivatalnok írhatta neki, mert ily szigorú parancsot ő nem bocsátott ki. Szántó erre felbátorodva ismét előhozta a magyar kollégium tervét, mire a pápa oda nyilatkozott, hogy a megszüntetést ő sem tekinti véglegesnek, mert mihelyt nagyobb számú magyar növendék érkezik Rómába, hajlandó lesz újra megnyittatni az intézetet (395). A magyar kollégium lelkes pártfogója tehát azzal a reménnyel hagyhatta el az Örök Várost, hogy nem küzdött hiába, az intézet egyszer mégis fel fog virágozni. A remény azonban valóra soha nem vált, XIII. Gergely pápa 1580 április 13-án végérvényesen egyesítette a magyar kollegiumot a némettel (396).

---

(390) A nuncius jelentése Wilnoból 1579 junius 14-én. Font. Trans. II. 10-12.

(391) Sunieri idézet jelentése utóiratában, és erdélyi helyettese Wujek Jakab számára hagyott utasításban. Font. Transsilv. I. 84.

(392) Szántó junius 18-iki levele a követhez. Font. Transsilv. I. 71.

(393) Az államtitkár levele a lengyelországi nunciushoz, 1578 szeptember 5. Fontes Transsilv. II. 13.

(394) Historia Seminarii, 573-74.

(395) Historia Seminarii, 1912, 575.

(396) Bull. Collect.

A magyar papnevelő ügye Szántónak állandóan a szívén feküdt. Az ő közbejöttére sürgeti 1583-ban Báthory István, hogy XIII. Gergely pápa egy lengyel-magyar kollégiumot állítson fel Rómában. Mert amint megbízottja, Báthory András az udvarnál működő nuncius előtt kijelentette, « könnyebben egyesül a tűz és a víz, mint a magyar a némettel » (397).

A lengyel király terveiből semmi sem lett. Szántó azonban nem hagyja elaludni az eszmét, és húsz évvel később emlékiratot terjeszt az Eperjesen egybegyűlt rendek elé, hogy a magyarországi főpapok a királlyal vagy Ernő főherceggel az élükön forduljanak a pápához, és kérjék, válassza el a magyar papnevelőt a némettől, és biztosítsa annak fenntartását, vagy hasson oda, hogy a magyaroknak biztosított 12 hely mindig be legyen töltve, és a magyar ifjakat mentsék fel a súlyos teher alól, hogy belépésükkor 50 aranyat kelljen letétbe helyezniök visszautazásuk költségeinek biztosítására. Még később is, egy évvel halála előtt, megkeresi a Nagyszombaton összeült tartományi zsinatot, hogy foglaljanak állást a római külön magyar papnevelő intézet felállítása érdekében (398).

* * *

Szántó 1579 december 7-én hagyta el az Örök Várost. Vele ment Schreck Farkas német jezsuita, aki szintén Erdélybe törekedett, hogy a szászok között apostolkodjék, azonkívül még két pap és két segítőtestvér. Útipénzül a lengyel követ kétszáz aranyat adott át Szántónak, amely neki és Schrecknek elég kellett volna hogy legyen Erdélyig. A hosszú út azonban előbb felemésztette a kiszámított útiköltséget, úgy, hogy Krakkóban még 100 tallért kellett Szántónak kölcsönvennie, amit Báthory István király nagy készséggel térített aztán meg helyette (399).

A hat jezsuita a karácsonyi ünnepeket Velencében és Páduában töltötte, onnan Bajorországon keresztül, a Duna völgyén Bécsbe értek. Bécsből, Olmütz érintésével Krakkóba mentek, honnan aztán Szántó, német társával, a kemény tél hidegétől megviselve, 1580 február 20-án érkezett meg Kolozsvárra, illetve a kolozsmonostori rendházba (400).

---

(397) Fraknói: Magyarország és a Szentszék, III. 213; Pastor, IX. 693.

(398) Steinhuber, I. 142; Szántó jóslata nem vált valóra, hogy a két nemzet fiai nem fognak összeférni. Negyedfélszáz éve élnek békés egyetértésben. A belső életet leirja Cordara, 162-187; Ezzel foglalkozik egészen Mester a Collegium Germanicum-Hungaricum és Vass József cimü könyve. Klasszikus leirást ad róla, Prohászka: A Collegium Germanicum-Hungaricum c. tanulmánya.

(399) Szántó 1581 szeptember 1-i levele Aquaviva jezsuita generálishoz és a lengyel tartományfőnökhöz. 1580 február 12-iki levele Báthory Kristóf fejedelemhez. Font. Transsylv. I. 172 és 93.

(400) Szántó fenti levele és 1580 febrár 25-iki tudósitása Raynaldus vatikáni könyvtároshoz. Fontes Transsylv. I. 95.

A kolozsvári katolikusok kitörő örömmel fogadták az első magyar jezsuitát, aki nagyböjt elején, épp a legjobb időben jött hozzáiuk. Szántó, március 6-án, böjt harmadik vasárnapián, meg is kezdte apostoli munkásságát. Reggelenként benn a városban prédikált, délután pedig künt, Monostoron magyarázta a kátét. Beszédeire nagy számmal jöttek a hallgatók, nemcsak a katolikusok, akik hosszú évtizedeken át alig jutottak néhanapján szentbeszédhez, hanem a másvallásuak, sőt ezek lelkipásztorai is. Beszédeire nagy lelkiismeretességgel készült, azokat gondosan kidolgozta: terve volt, hogy nyomtatásban is közzéteszi azokat (401). A hatás nem maradt el, és alig másfél évi munkásság után már több mint 400 megtérést jelenthetett elöljáróinak (402).

A beszédeken kívült Szántóra hárult úgyszólván az egész Kolozsvár és a könyékbeli lakosság lelki ellátása. Ő kereszteli a kisdedeket, de a felnőtteket is, mert bizony sokszor akadtak meglett férfiak, nők, akik nem voltak megkeresztelve, hiszen messze vidéken, évtizedek óta nem láttak katolikus papot. Megáldotta a házasságokat, látogatta, vigasztalta a betegeket. És gyóntatott a templomban, kiváltképp a husvéti időben, kora reggeltől késő estig (403). Panaszkodik is reá Wujek Jakab, a lengyel származású házfőnök, hogy állandóan a maga prédikációival és készülésével van elfoglalva, és másban nem veszi hasznát (404). Pedig Szántó egyéb munkából is ugyancsak kivette részét. Nem sokkal Kolozsvárra érkezése után, ő jár a rektorral és Kovacsóczy Farkas kancellárral, hogy alkalmas helyiséget találjanak a megnyitandó iskola számára (405).

Az újonnan megnyitott iskolában aztán Szántó gondja volt a jezsuita iskolákban annyira kedvelt ünnepélyek rendezése, beszédek, szavalatok, színdarabok kiválasztása, sőt nem egy ízben azok szerkesztése, megírása is. A magyarul nem beszélő tanárok helyett neki kellett a kezdők között újra elmondani magyarul is a latinul előadottakat, hogy azok megértsék. Ha beteg volt valamelyik előadó, megint csak Szántót vették elő, hogy ő helyettesítsen. Megtörtént, hogy néha két osztályban is ő volt egyedül a helyettesítő. Pedig, amint írja, kínzó fejfájásai vannak, és a szeme is állandóan fáj (406).

---

(401) Vujek házfőnök 1880 december 26-iki levele a generálishoz. Fonte Transsylv. I. 118; Timár, 41 és 167.

(402) A kolozsmonostori rektor 1580 április 11-iki jelentése a lengyelországi nunciushoz, és Szántó fenti levele. Font. Trans. I. 103, 182 és 187.

(403) Odeschalchi Lajos jezsuita 1580 március 27-iki levele a lengyelországi nunciushoz, Fontes Transsylv. I. 98.

(404) Wujek 1580 december 2-iki levele a generális helyetteshez. Font. Transsylv. I. 116.

(405) Kovacsóczy 1580 április 8-iki levele a lengyel tartományfőnökhöz, Fontes Transsylv. I. 101.

(406) Szántó 1581 augusztus 22-iki jelentèse a rend generálisához. Fontes Transsylv. I. 157.

Tevékeny szelleme azonban mégsem nyugszik. Nem elégszik meg azzal, hogy a megmaradt katolikusokat erősíti hitükben, az eltávozottakat is vissza óhajtja téríteni az egyház kebelébe. Az 1581-i májusi országgyűlés előtt, rendtársaival egyetértve, az akkori szokás szerint nyilvános vitatkozásra hívja meg a városba gyülekezett több mint 40 unitárius lelkészt, akiknek nyomtatásban megküldi a tárgyalandö tételeket. Az ellenfél azzal fenyegetőzött, hogy úgy visszavág, hogy a jezsuitáknak a haja szála is az égnek mered majd: ám, mikor a kitűzött óra elérkezett, egyikük sem jött el. A jezsuiták, hogy a vita meghallgatására egybegyűlt előkelő közönség, élén a fejedelemmel, ne távozzék lelki haszon nélkül, egymás között rendeztek a felvetett kérdések felett vitatkozást (407).

Közben otthon is voltak nehézségei. Wujek rektor panaszkodik reá, hogy prédikációi túl hosszúak, a protestánsokat igen hevesen támadja, amivel a békés együttélést veszélyezteti, és emiatt a fejedelmi vagy főúri udvarokba sem lehet küldeni (408). Szántó maga is beismeri hibáit, és igyekszik is tőlük szabadulni (409). Viszont, mint a rendház tanácsosa (consultor) sajnálkozva látja, hogy a lengyel származású és nevelésű házfőnök és rendtagok sehogy sem tudnak beleilleszkedni a különleges erdélyi viszonyokba, és sehogy sincs megelégedve a rendház anyagi és lelki vezetésével (410). Emiatt már 1582 október 19-i jelentésében kéri a rend generálisát, Aquaviva Claudiust, hogy helyezze őt el Kolozsvárról. Arról ábrándozik, hogy Bécsben folytathatná hittudományi vagy bölcseleti tanulmányait. Közben azonban arról is beszámol, hogy a marosvásárhelyi és nagyváradi katolikusok is erősen hívják, jöjjön hazájuk lelkészkedni, nehogy az őket körülözönlő protestáns tengerben lelkivezető hiányában elveszszenek. Kiváltképp a váradi misszió fontosságára hívja fel a generális figyelmét (411).

A váradi hívek valóban újra és újra jelentkeztek, és kiváltképp, mikor papjuk Tőrös György súlyosan megbetegedett, sürgették, hogy jöjjön hozzájuk Szántó. Mikor pedig Campani tartományfőnök 1583 végén Erdélybe jő, hogy a kolozsvári új rektort, Capeci Ferdinándot beiktassa, őt is felkeresik sürgető kérésükkel (412). A tartományfőnök

---

(407) Szántó 1581 szeptember 1-i levele a generálishoz. Font. Transsylv. I. 187; Emliti az elhunytáról kiadott hivatalos jelentés is, Fonts Transsylv. V. 218, és a rendi Necrolog. Jezs. Lt. Bohem. 195 fol. 23v.

(408) Wujek 1581 április 12, jun. 2, és aug. 18-iki jelentései Aquaviva generálishoz, Fontes Transsylv. I. 124, 139 és 151.

(409) Szántó levele a generálishoz 1581 aug. 22. Font. Transsylv. I. 156.

(410) Szántó 1581 aug. 22, dec. 10, 1582 október 19-én kelt jelentései a generálishoz és 1583 március 15-iki jelentése Possevinohoz. Fontes Transsylv. I. 154, 204, 228, 262.

(411) Fontes Transsylv. I. 243.

(412) Campani 1584 február 26-iki levele a lengyelországi nunciushoz. Font. Transsylv. II. 48.

hajlik kérésükre, és Szántót egy segítőtestvérrel, egyelőre ideiglenes küldetéssel, útnak indította Várad felé (413).

Szántó 1584 február 9-én érkezett Váradra, ahol nagy örömmel fogadták, annyira, hogy alig egy hónap mulva, március 13-án egyenesen Aquaviva generálishoz fordultak, hogy hagyja meg nekik véglegesen Szántót, sőt küldjön még egy papot, és minél előbb nyisson ott is egy kollégiumot (414).

Szántó lángoló buzgalommal kezdett hozzá új otthonában is apostoli munkájához. A nagyböjti időszakban megkezdett prédikációira oly tömegekben sereglett össze a nép, hogy az egyetlen megmaradt katolikus templom, Szent Egyed temploma, szűknek bizonyult befogadásukra, és Szántó kénytelen volt a temetőben, szabad ég alatt felállított szószékről szólni hallgatóihoz. A török hódoltság területéről is, 15-20 mérföldnyi távolságból jöttek sokan, hogy hallgassák beszédeit és a rég nélkülözött szentségekben részesüljenek (415). Sőt a kevésbbé elfogult protestánsok is barátságot kötöttek a tudós, lelkes jezsuitával. Ghiczy János főkapitány, Pázmány Miklós alispán szívesen látták őt vendégszerető házuknál (416). Az alispán fiára, az akkor 13 éves Péterre nagy hatással vannak a látogatások. Katolikussá lesz, és mikor tanulmányait a kolozsvári jezsuita kollegiumban befejezi, ő maga is a Jézustársaságba lép, hogy később, mint a magyar katolicizmus újjáébresztője, a magyar prózairodalom legkiválóbb képviselője, esztergomi érsek és bíbornok legyen nemzetének büszkesége (417).

Szántó apostolkodása nagy ellenhatást váltott ki a protestáns pásztorok körében. Eddig, hatalmukban és tudásukban bízva, erőseknek érezték magukat. Szántó összeköttetései a főemberekkel és hatásos prédikációi azonban arról győzték meg őket, hogy hatalmuk is, befolyásuk is veszélyben van. Felvették tehát a harcot, és előbb Szántóhoz küldött görög és latinnyelvű leveleikben, majd híveikhez intézett beszédekben szidták a katolikus egyházat, meg a római pápát, de kiváltképp a jezsuitákat. Amikor pedig 1584 pünkösdjén zsinatra gyűltek, 30 tételben foglalva össze támadásaikat, nyilvános vitára hívták

---

(413) Jesz. Lt. Pol. 6 f, 39 v.

(414) A váradi hivek levele, Fontes Transsylv. II. 67.

(415) Campani tartományfőnök 1584 március 31-iki jelentèse Aquaviva generálishoz, Fontes Transsylv. II. 69.

(416) A tartományfőnök a fenti levélben elmondja, hogy őt és társait mily figyelemben részesitették a főkapitány és protestáns tisztjei. Szántó is dicséri jóindulatukat. Font. Transsylv. II. 82 és 233; Fraknói: Pázmány Péter, 12.

(417) Fraknói: Egy magyar jezsuita, 422; Pázmány Péter 12-13, Zsák J. Adolf: Ki téritette Pázmány Pétert, Tőrösy Györgyöt mondja Pázmány megtéritőjének, aki 1583-ban Valora Mártonnal Nagyváradon müködött. Ha a megtérés tényleg ekkor következett is be, abban azonban Szántónak van érdeme, hogy az ifjú a kolozsvári kollegiumba került, ahol aztán élete irányitását nyerte. Szántó haláláról 1612-ben közzétett hivatalos jelentés is kiemeli, hogy a legelőkelőbb körökben is közkedveltségnek örvendett. Fontes Transsylv. V. 219.

ki Szántót és beteg társát. Szántó nem hátrált meg, 303 kálvinista és több lutheránus pásztorral szemben egyedül állta a harcot, pünkösd három naján, napi 6-8 órán át folytatva a vitát, csak az első tétel felett, vajjon Antikrisztus-e a pápa, míg fejedelmi rendelet véget nem vetett annak. Szántó ezzel oly tekintélyt szerzett magának, hogy hosszú ideig békességben folytathatta lelkipásztori működését (418).

A váradi reformátusok lelkésze, Beregszászi Péter, aki a wittenbergi főiskolán végezte tanulmányait, nem hallgatott sokáig. A következő év tavaszán újra megkezdte a harcot. Könyvet adott ki, amely a hat évvel azelőtt tartott szombathelyi zsinattal foglalkozik, illetve egy jezsuita által ott elmondott szentbeszéd állításait igyekszik cáfolni, támadva egyuttal a váradi jezsuitákat. A másik munkájában a XIII. Gergely pápa által az előző években elrendelt naptárjavítást gúnyolja, és támadja a pápaságot. Beregszászi könyveire a kolozsvári jezsuiták azonnal feleltek, amit Szántó Beregszászihoz juttatott. A viszonválasz nem késett, és a Szántónak ajánlott újabb iratában Beregszászi ugyancsak dörög «a hamis Krisztust hirdető jezsuiták» és a «pápában megtestesült Antikrisztus» ellen. A kihívást Szántó elfogadja, gyorsan — mint maga mondja, tizenöt órai munkát fordított reá, — válásziratot szerkeszt. A válasz hangja éles, mint aminő a támadás volt. A jezsuitákra szórt gyalázkodó nyilatkozatokat a Beregszászi személyére halmozott szitkokkal viszonozza. Bizonyítja a naptárjavítás helyes voltát. Igazolja a jezsuita rend életrehívásának szükségességét és kikel a protestantizmus alapítói ellen. Beregszászi tételével szemben: hogy a jezsuiták behozatala súlyos csapás az országra, bizonyítja, hogy csak javára lehet a hazának, ha a vallási szakadások megszűnnek. Végül igazolja a katolicizmus tanítását az oltáriszentségről, a pápaságról, az ünnepek megszenteléséről és a szentírás olvasásáról, amelyeket Beregszászi szintén megtámadott (419).

A megindult vita, amely mintegy nyitánya az irodalmi harcnak, amely a jezsuiták és a protestánsok között csaknem két évszázadon keresztül folyt, tovább is elhúzódott volna a két megindító. Beregszászi és Szántó között, ha a küzdő felek figyelmét más irányba nem tereli a hirtelen iött rémes járvány.

1585 őszén és a következő év tavaszán a pestis dühöngött Váradon. Szántó két társa is áldozatul esett a járványnak, és ő egymaga maradt, hogy emberfeletti áldozatkészséggel lelki támasza legyen a

---

(418) Részletes leírását adja Szántó Historia Collegiorum Soc. Jesu kéziratából fordítva, Szittyay: A nagyváradi disputa, 724-28. Lád még Szántó 1585 jan. 15 és 1587 okt. 12-i két levelét Aquaviva generálishoz. Fontes Transsylv. 81 és 223; Timár, 169.

(419) Fraknói: Egy magyar jezsuita 423, és Pázmány Péter, 13-15; Meszlényi Magyar jezsuiták, 171-73. Beregszászi válaszát 1585 szept. 5-ről közli Fontes Transslv. II. 132-141.

megrémült lakosságnak (420). Közben ő maga is megkapta a rémes betegséget, s elöljárói már számolnak is a lehetőséggel, hogy elveszitik a munkabiró rendtársat, de csak mégis kilából a bajból, hogy újult erővel szentelje magát apostoli munkájának (421).

Pedig az ellenfél nem nézte jó szemmel Szántó fáradhatatlan tevékenységét. Egy temetés alkalmával, a protestáns iskolamester vezetésével, megtámadták a gyászmenetet és a keresztet sárral megdobálták. 1587 husvét hajnalán meg kétszáz felizgatott lovas támadt reá a feltámadási körmenetre. Az ájtatoskodók közül többeket megsebesítettek, a zászlókat összeszaggatták, a feszületet darabokra törték. A jezsuiták háza, temploma ellen is merényletet terveztek. A felizgatott katonák között Szántó élete sem volt már biztonságban, és ezért elöljárói négy évi negyváradi működés után 1587-ben Gyulafehérvárra helyzték át, ahol ismét hitszónok lett (422). Emellett a lelkipásztori teendőket is ellátja. Ott is gyóntat, hitoktatásokat végez. Közben azzal a tervvel foglalkozik, hogy Krisztus követését magyarra fordítja, és Granadi Lajos munkáiból is kiad néhány részt magyar nyelven a hívek épülésére (423).

Báthory Istvánnak 1586 végén bekövetkezett halála és az ifjú fejedelem, Báthory Zsigmond gyöngesége szabaddá tette az erdélyi protestáns rendekben a rettenthetetlen jezsuita apostolok ellen eddig elnyomott ellenszenvet. A kitörést, akaratlanul bár, Szántó is siettette. Egy alkalommal, midőn Báthory Zsigmond fejedelem és nagyszámú nemes hallgatóság előtt beszédet mondott, Kovacsóczy Farkas kancellár két rosszul nevelt fia is megjelent. A két fiú kezdetben állandó fecsegéssel zavarta a templomi csendet, majd az ifjú fejedelem mellé húzódva, azt cirógatni kezdék, a haját húzogatták és így botránkoztatták meg a hallgatóságot. Szántó kezdetben ügyet sem vetett a két gyermek rakoncátlankodására, de amikor látta, hogy mindig többet és többet merészelnek, utasította a sekrestyést, hogy vezesse ki őket a templomból. A protestáns Kovacsóczyné, aki már régtől fogva nem szenvedhette a jezsuitákat, amikor otthon megtudta a történteket, bosszút esküdött Szántó ellen, és nemsokára az országgyűlésre utazó férjét térdenállva kérte, hogy a családjukon esett szégyenfoltot ne hagyja megtorlás nélkül (424).

---

(420) Campani tartományfőnök 1585 dec. 1 és 1586 jan. 15-i levele Aquaviva generálishoz. Fanfonio 1586 júniusi levele a generálishoz. Busau 1586 aug. 21 és Zabielski 1586 szept. 23-i levele. Font. Transsylv. II. 145, 149, 171, 180 és 192.

(421) Milanesi 1586 szeptemberében kelt jelentése Campani tartományfőnökhöz. Fontes Transsylv. II. 183.

(422) Jezs. Lt. Pol. 7, f. 87, n. 3 és Font. Transsylv. II. 213; Wujek tartományfőnökhelyettes 1587 okt. 11-i jelentése Acquaviva generálishoz. Font. Transsylv. II. 216; A váradi támadásokat elírja Szántó 1587 okt. 12-iki levelében. Font. Trans. II. 225 és az 1587-iki hivatalos váradi tudósítás. Fontes Transsylv. V. 17.

(423) Fontes Transsylv. II. 226; Timár, 39-40.

(424) Velics, I. 97.

Az 1588 októberi nagyenyedi gyűlésen megindult a támadás a jezsuita rend ellen, amely aztán a december 20-i medgyesi gyűlésen teljes erővel tört ki. Wujek tartományi főnökhelyettes latin és Szántó magyarnyelvű védőbeszédére, valamint Keresztury Kristóf kővári és nagybányai kapitány írásbeli előterjesztésére az volt a válasz, hogy a kálvinista, lutheránus és unitárius többség követelte a fejedelemtől valamennyi jezsuita azonnali kiűzetését Erdélyből és a kapcsolt részekről. A jezsuiták ügyét csak a csekélyszámú katolikus rendek támogatták. A fejedelem, ötnapi huza-vona után kihirdette a rendeletet, mely 25 napon belül száműzi a jezsuitákat Erdély egész területéről (425).

A jezsuiták tehát télvíz idején kezükbe vették a vándorbotot és megindultak, ki Lengyelország, ki Ausztria, ki Moldva vagy a Havasalföld felé. Szántó István egy társával, Thomány Mátyással, a nagyváradi főnökségben utódjával, Magyarországba indult. A hegyeken és kietlen pusztákon át való téli utazás Thományt megtörte és útközben, február 23-án Kisvárdán meghalt. Szántó azonban tovább folytatta útját Cserődy János egri püspökhöz, aki a népmissziók tartásával bízta meg (426). Innen a következő évben Túrócba (427), majd Znióváraljára meg hitszónoknak, hova a környékbeli nemesség óhajára küldötték elöljárói (428). 1592-től a bécsi kollégiumban lett az erkölcstan tanára, közben azonban mint magyar hitszónok sok helyen megfordult, hogy hallgatóit a hitben erősítse (429). A bécsi rendházban tette le 1592 február 2-án, bensőséges, jámbor előkészület után, a rendi négyes fogadalmat (430).

* * *

Az állandó izgalmas munka és az eltöltött évek Szántóval is éreztetni kezdték hatásukat. 1601-ben súlyos betegségbe esett, és amikor felépült, egészségének teljes visszaszerzésére a túróci rendházba küldték.

A felépült Szántó, előrehaladott kora dacára is, szent lelkesedéssel állott ismét a téritői munka szolgálatába. Ha legyöngült ereje nem is bírta már a missziós munkát, legalább írásaival kívánt hitsorsosainak segítségére lenni. Fáradhatatlanul írta hitvedelmi munkáit, melyekkel hitte, hogy jót tesz hazájának és egyházának.

---

(425) Hivatalos jelentés a kiűzetésről, Font. Transsylv. II. 254-263; A kolozsvári vicerektor 1588 dec. 30 iki jelentése, II. 252. A jezsuiták védekezése a nagyenyedi gyűlésen, II. 242, a medgyesi gyűlésen, II. 247 és 249. A fejedelem rendelkezései távozásukról, II. 251; — A medgyesi határozat, V. 231; Veszely, 203, 216.

(426) Jezs. Ltár, Austria, 123 f. 8.

(427) Jezs. Ltár, Austria, 123, ff. 63, 69 v, 76 v, 84 v.

(428) Jezs. Ltár, u. ott, 19.

(429) Jezs. Ltár, Austria, 123 ff. 21, 27, 32, 34, 38, 42, 52; Fraknói: Egy magyar jezsuita, 427; Velics, I. 83, 98.

(430) Jezs. Ltár, Germ. 2, ff. 199, 200.

Munkás terveit azonban újra meg újra megakasztották a politikai zavarok. A Bocskay-felkelés a magyarországi jezsuitákat is kizavarta házaikból. Bocskay Znióváraljáť hívének, Révay Mártonnak adományozta, aki fegyveres csapattal jelent meg az erősség előtt, és azt rővid ostrom után el is foglalta. Az ostrom alatt a jezsuita rendház épülete is nagy részben a lángok martalékává lett. Ott égtek Szántónak kéziratai, hosszú évek munkásságának csaknem összes terméke. Ő maga és száműzött társai a szomszédos Morvaországban kerestek menedéket, hol az olmützi kollégiumban találtak otthonra. Itt élte le életének utolsó hat évét békében, bár tevékeny szelleme itt sem maradt tétlenül. Tanítani akart és védeni továbbra is a vallás szent ügyét (431).

A hívek oktatására, hogy egyrészt a hit tételeit rendszerbe foglalva könnyen érthetővé tegye, másrészt, hogy az igazságot védje, az ellentmondó téves állításokat cáfolja, a tridenti zsinat után kiadott római katekizmus nyomán, megirja az az első magyar nyelven szerkesztett kátét (432).

E munkájával a hitújítók részéről jövő támadások visszaverésére nyújt segédkezet a magyar katolikusoknak. Nem kerülte el azonban figyelmét az a veszély sem, mely, a kereszténységet a mindinkább terjedő izlám nyomán fenyegette, ezért tovább dolgozott a váraljai menekülésből magával hozott « Confutatio Alcorani » című munkáján. 1611 november 6-án készült el ezzel a művével, amelyben ismerteti az izlám keletkezését, Mohamed életét, aztán bonckése alá veszi, és részletesen elkezdi cáfolni az izlám szent könyvének, a Korán-nak téves tanításait (433).

Olmützi tartózkodásának legnagyobb vállalkozása azonban mégis a Szentírás fordítása volt. 1608-ban másodízben is hozzálátott a kemény munkához, a latin Vulgata-t tartva szem előtt, az eredeti héber és görög szöveg figyelembevételével. Kéziratban már megvolt az egész munka, mikor Znióból menekülve, az írások ott maradtak és a tűzvész elhamvasztja azokat. Az olmützi magányban fog ismét hozzá, és itt készül el 1611-ben az ószövetségi résszel. Hozzáfogott az újszövetség fordításához is, de ezt már nem tudta befejezni. A fordítás nem került nyomda alá, sőt kézirata sem maradt ránk, de Szántó fáradozása mégsem volt hiába. Káldi György, aki ugyancsak ez időtájt fogott

---

(431) Jezs. Ltár, Austria, 123, ff. 107, 116, 120, 160, 169, 188; Velics I. 89 és 98; Fraknói: Egy magyar jezsuita, 428; Timár, 166.

(432) « Catechism instar Romani multis controversiarum fidei capitibus locupletatum Ungarico sermone concinnavit » mondja a haláláról közzétett hivatalos jelentés. Fontes Transsylv. V. 218; Jezs. Ltár, Bohem. 195, f. 23 v. Sommervogel, I. 507; Sajnos, hogy a munka nem került nyomdába, sőt ma már a kézirata sincs meg. Timár, 168.

(433) Fraknói: Egy magyar jezsuita, 430 ;Sommervogel, I. 507. A munka nem került nyomdába, kéziratát, Szántó sajátkezű írásában a bécsi udvari könyvtár őrzi. Könyvtári száma, Bibl. Palat. Vindob. Nr. 12, 415.

hozzá ugyanezen feladat megoldásához. Szántó halála után ennek fordítása nyomán dolgozta ki a magáét (434).

Halála, amely 1612 július 3-án következett be (435), méltó befejezése volt apostoli életének.

— Miután hő óhajtásom, vértanúságot szenvedni hitemért, — mondotta utolsó órájában érte imádkozó társainak — nem teljesült, örülök, hogy legalább vallásomért szenvedett száműzetésben szállok sírba (436).

Elhunyta után, előljárói így jellemzik: — Becsületes, egyenes szívű, derék ember volt (437).

---

(434) « Testamentum Vetus ex collatione Hebraici, Graeci, Latinique contextus vernacule interpretatum edidit ad haereticorum devincendas fraudes singulari catholicorum commodo, quibus Novum Testamentum adornabat eodem genere interpretationis, cum eum strenue laborantem mors occupavit ». Hivatalos halotti jelentés Font. Trans. V. 218; Jezs. Ltár, Bohem, 195 f. 23 v.; Velics, I. 99 és II. 56, Fraknói: Egymagyar jezsuita, 431; Sommervogel, I. 507; Timár, 168, További irodalmi munkássága még, a gazdag tartalmú magyar szótár, mely a Calepinus féle soknyelvű szótárban több kiadást ért meg. Magyar-latin szótártöredék 1580-ból, a magyar orsz. levéltárban a gyulafehérvári káptalan iratai között. - Brevis et succincta descriptio, qua occasione haereses in Ungaria et Transylvania fuerint invectae, quem progressum habuerint et quis modus sit eos exstirpandi. Emlékirat, 1600-ból, kézirásos másolat a budapesti egyetemi és az esztergomi primási könyvtárban. Kiadta Veress: Fontes Transsylv. V. 199-201. Ugyancsak Veress tette közzé 16 levelét a Font. Transsylv. I. és II. köteteiben. - Beregszászi Péter nagyváradi református lelkésszel váltott vitairatai, a Bázelben 1587 - ben megjelent « De controversiis religionis hoc saeculo motis, adversaria quaedam scripta » 347-523 lapjain. - A római magyar kollégium ügyében írt levelei és emlékiratai 1575-79 évekből a vatikáni könyvtárban - (cod. Vat. Lat. 6205). - Másolatban a Kaprinay gyűjteményben, a budapesti egyetemi könyvtárban (Ab. 50, II. kötet) és Széchenyi Ferenc gróf gyüjteményében a Magyar Nemzeti Múzeum kézirattárában (Quart. lat. 1106 sz.) - magyarra fordítva, bő kivonatban közölte Fraknói: A római magyar szeminárium története stb. címen; Kath. Szemle, 1912 évf. és különlenyomatban. Hivatalos halotti jelentése említést tesz egy szentbeszédről, melyet Beltrando Lajos domonkosrendi boldog ünnepe alkalmából mondott, és amelynek kéziratát hallgatói lemásolás céljából elkérték tőle. Fontes Transsylv. V. 219; Szinnyei, I. 243: Hurter, III. 450; 1920 nyarán találta meg egy eddig ismeretlen művet a jezsuitarend irattárában Szittyay Dénes, 200 negyedrétű sűrűn teleírt íven. Címe Historia Collegiorum Societatis Jesu in Transsylvania. Értékes adatgyűjtemény Erdély akkori vallási és politikai helyzetéről.

(435) Az olmützi jezsuita kollégium naplójából közli Font. Transsylv. V. 281 lap, 286 jegyzet.

(436) « Sanguinis pro religione catholica profundendi cupidissimus cum semper fuisset, nec tamen ex voto res cederet, hac se cogitatione solabatur, cum efflaturus esset animam, quod exul saltem pro eadem fide obiret ». Hivatalos halotti jelentés, Font. Trans. V. 219.

(437) Fuit candidus, simplex et rectus. Jezs. Ltár, Bohem, 195, 195 f. 23 v. A levéltári necrolog jellemzésben bővebb, az események elmondásában rövidebb mint a Veress által Font. Trans.-ban (V. 219) közzétett.

* * *

Szántónak Rómából való eltávozása után hosszú ideig betöltetlen maradt a magyar gyóntatói tisztség. Zarándoklatok nem jöhettek a magyar földről, s így a Szentszék nem sürgette a gyóntatószék ellátását, a Jézustársaság elöljárói pedig nem tartották célszerűnek, hogy a nagy erővel megindult térítés és tanítás teréről elvonva egy magyar rendtagot, azt Rómában visszatartsák, amikor egy-egyi fejedelmi követen (438), vagy néhány tanulón kívül alig jött magyar az Örök Városba. Az országos állapotok lehetetlenné tették, hogy Magyarország területéről úgy, mint csak egy évszázaddal előbb is, tömegesen keressék fel a hívek az apostolfejedelem sírját. Erdélyben a katolikusok 1541 óta püspök nélkül, mint Szántó életrajzából is láttuk, elnyomva, sokszor üldözve, küzdelmek között élnek. A török hódoltság területén lerongyolódtak, földönfutókká lettek, messze vidékeknek sem papjuk sem templomuk nincs többé. A koronás király kormánya alatt élők nek hol török veszedelemmel, hol német zsoldossal, hol meg hajdú rajtaütéssel kell küzdeniük. Papjuk nincs, a főurak legtöbbje már az új hithez pártolt, a püspöki székek az évek hosszú során át betöltetlenek, és így a hitélet annyira lehanyatlott, hogy néhol alig volt már valamelyes nyoma (439). 1552 óta, amikor Gregoriancz Pál zágrábi püspök járt itt követségben, félszázadon át még püspök sem jött magyar földről Rómába (440).

3. - *Az 1600-as szentévek és a jézustársasági gyóntatók kollégiumának alapítólevele.*

A VIII. Kelemen pápa által 1599 utolsó napján megnyitott jubileum óriási tömegeket vonzott az egész katolikus világból az Örök Városba. Egy milliónál jóval többen jöttek a búcsúkat megnyerni, elsősorban olaszok, de aztán nagy számmal franciák, lengyelek, németek, spanyolok, sőt a Balkánról és Oroszországból is. Csak a magyarok hiányoztak. Pap egy sem jött, hívekről sem tudunk, azt a néhányat kivéve, akik a püspökök kíséretében jöttek. A püspöki kart ketten,

(438) Igy 1572 őszén Berzeviczi Márton, 1586-ban Báthory Endre, 1592 elején Jósika István. Fraknói: Magyarország és a Szentszék, III. 155, 214, 220, 230.

(439) Szomorú képet nyújt ez állapotokról Speciani pápai követ jelentése 1595-ből. Pastor, XI. 242. A püspöki székek közül Esztergom 1548-54, 1568-70 és 1573-96, Kalocsa 1587-1596, Eger 15866-1597, Győr 1565-73, Vác 1539-1550 stb. vannak üresedésben. Hierarchia, III. 323, 188, 111, 232, 345. Az országos állapotokról, Karácsonyi: Magyar egyháztört. 130 és köv; Hóman-Szekfű, IV. 231-287.

(440) Fraknói: Magyarország és a Szentszék, III. 222 és 262. Fraknói, Gyulai Farkasnak mondja a zágrábi püspököt, holott a zágrábi névsorban a század folyamán nincs ilyen nevű főpap. Hierarchia III. 306, Gregoriancz Pál nevét adja ez időről. Fraknói is, ahol Fráter György megöletése után Ferdinánd király követéről ír, Gergoriancz nevét említi. Magyarország és a Szentszék, III. 74 és köv.

Monoszlay András veszprémi és Verancsics Faustus csanádi püspökök képviselték. Püspöktársaik levelét hozták magukkal, melyben azok elmaradásuknak okát adják, és hangoztatják törhetetlen hűségüket, melylyel az apostoli székhez ragaszkodnak. A pápa kegyesen fogadta a két püspököt, és a magukkal hozott levélre nagy atyai szeretettel küldött az íróknak választ.

A két magyar püspök tavasz idején volt Rómában, és nagy épülésükre szolgálhatott nemcsak a folyton érkező zarándokseregek nagy száma, hanem a pápa példás áhítata, amellyel, gyötrő köszvény fájdalmai dacára, minden vasárnap sorra látogatta a négy főtemplomot, hétközben sokszor megjelent a zarándokházakban, és ott mosta az utasok feltört lábát, kiszolgálta őket, a nagyhéten pedig beült a Szent Péter gyóntatói közé, és órákon keresztül gyóntatta a nagy számmal sereglő híveket. Az áhítatos hangulat, mely egész éven át az Örök Várost elárasztotta, megfogta az idegenből jött másvallásúakat is. Számos megtérésről tudunk, köztük egy magyar, egy erdélyi és egy szász jöttek vissza az egyház kebelébe, akik talán a két püspök kíséretében indultak Rómába (441).

A csanádi püspök később azzal a gondolattal, hogy szerzetbe vonul, ismét eljött Rómába. Terve ugyan nem vált valóra, de mégsem hagyta el az Örök Várost, hanem tanulmányokkal foglalkozott itt, és jelentéseket tett a magyar állapotok felől a Szentszéknek (442).

A szentév után, talán annak Magyarországba is eljutott hírére, próbálkoznak néhányan Rómába zarándokolni. A magyarral végleg egyesült német papnevelő intézet, amely a coelius — hegyi pálos kolostorral együtt átvette a Szent István alapította magyar zarándokházat is minden javaival együtt, a zarándokházban két szobát szerelt fel a magyar zarándokok befogadására. Az 1600-as szentév után már annyian jöttek a magyar földről az Örök Városba, hagy az 1601-1605 közötti években a kollégium 314 tallért költött ellátásukra (443).

Mikor VIII. Orbán pápa az 1625 esztendőt szentévnek nyilvánította (444), ismét megmozdult a keresztény világ, hogy elnyerhesse az Örök Városban a jubileumi búcsút. A magyar földről eljött Ferdinánd király öccse, Lipót főherceg nagy kísérettel. Itt volt Telegdi János kalocsai érsek. A Trinità dei Pellegrini zarándokházban számos magyar megfordult. Somai András és Kádár Sámuel magyar nemesek nagyobb összegeket adományoztak a zarándokháznak a szegények felsegítésére. A magyar zarándokok sorában volt két megtérő kálvinista is, akik Rómában vétették fel magukat az anyaszentegyház kebelébe. Bajoni Vince biharmegyei nemes és Bethlen Gábor, a hasonnevű erdélyi feje-

(441) Pastor, XI. 514-21; Fraknói: Magyarország és a Szentszék, III. 262; Imaház, 144.

(442) Juhász, 148, 150.

(443) Fraknói: Magyar zarándokház, 185.

(444) Omnes gentes, 1624 április 20; Bull. Rom. XIII. 143.

delem testvérének, Istvánnak a fia. Velük jött Rómàba az a négy török is, aki a Trinitá dei Pellegrini-ben ugyanekkor megkeresztelkedett. (445).

* * *

Az ájtatóskodók kisded csoportján kívül a magyar politikai élet vezetőivel is kezdünk ismét találkozni Rómában. Már 1614 őszén itt jár Pázmány Péter, akit tanulóéveinek kedves emlékei is vonzottak ide. Akkor még azzal a szándékkal érkezik az Örök Városba, hogy kieszközölje elöljáróinak engedélyét, mellyel a jezsuita rendből a szigorúbb karthauzi rendbe léphessen át. A kért engedélyt ugyan nem kapta meg, de annál nagyobb sikerrel járt el Forgách Ferenc primás által reábízott ügyben, hogy a jezsuiták Nagyszombatban letelepedhessenek, és ott a klarissza apácák volt kolostorában iskolát nyithassanak.

Azonkívül nagy fontosságú politikai ügyben is tárgyalt a pápai udvarral. II. Mátyásnak nem lévén gyermekei, a katolikusok féltek, hogy halála bekövetkeztével a protestáns rendek a vallásos buzgóságáról ismert Ferdinánd főherceg trónralépése ellen nehézségeket támasztanak. Kívánatosnak látszott tehát, hogy a főhercegnek úgy római királlyá, mint Magyar-és Csehország uralkodójává történő megválasztása még császári nagybátyja életében megtörténjék. A Szentszék hajlott Pázmány előterjesztésére, es nem gördített akadályokat a terv elé (446).

Tizenhat évvel később, már mint bíboros-esztergomi érsek és rendkívüli császári követ jő fontos politikai megbízással a pápai udvarhoz. A harmincéves háború pusztításai közepette küldi őt II. Ferdinánd császár és király, hogy a nagy francia diplomatának, Richelieu bíborosnak befolyását itt ellensúlyozza, és a pápa közbejöttével a francia királyt a svéd szövetségtől elvonva, a katolikusok segítésére rávegye (447).

Negyvennyolc személyből álló kísérettel indul el 1632 február 14-én Pozsonyból. Vele mennek Lippay és Püsky kanonokok, a világiak közül egy Batthány gróf. Csaknem másfél hónapig tartott az út, és amikor március 28-án Róma közelébe ért, a város határában Colonna herceg üdvözölte, a Porta del Popolon át pedig hatvan hatlovas fogat várta, amelyeket a bíbornokok, diplomaták és a római főnemesség küldöttek eléje (448).

Pázmány május 31-ig maradt Rómában. Bár küldetésének nem volt meg a kivánt eredménye, fellépésének mégis oly kihatásai voltak, hogy a császári és spanyol udvarok mindenképpen azon voltak, hogy

(445) Munoz, 89-90; Bánó: Bethlen Gábor, 5.

(446) Fraknói: Magyarország és a Szentszék, III. 286; Pastor, XII. 565.

(447) Fraknói: Magyarország és a Szentszék, III. 306; Pázmány Péter, 237-241; Pastor, XIII. 437.

(448) Fraknói: Magyaroszág és a Szentszék, III. 308; Pázmány P. 243.

állandó követül a pápai udvarba küldjék. Pázmány maga is kész lett volna vállalni a megbízást, ám a terv nem valósult meg, és Rómában még soká váratott magára az új magyar élet (449).

A kevés követi és főpapi utason kívül koronként magyar kispapok jönnek nagyobb számban Rómába. Igy 1627 szeptember 10-én 11 magyar ifjú jön a német-magyar kollégiumba, köztük Szelepchényi György, a későbbi esztergomi érsek (450). A következő években is állandóan jöttek, köztük Bosnyák István báró, a későbbi pécsi majd nyitrai püspök, és Jakusics György báró, a későbbi veszprémi majd egri püspök, aki elhagyva a császári udvart, ahol az ifjabb király kedvelt kamarása volt, az egyház szolgálatába lépett (451). 1634 október 10-én ismét hat magyar ifjú lép be a kollégiumba, hogy aztán II. József koráig soha se hiányozzék többé magyar kispap az Örök Város főiskoláiból (452).

* * *

Amint a magyarok áramlása az Örök Város felé megindult, újra szükségesnek látszott a magyar gyóntatószék megnyitása Szent Péter főegyházában. Az új bazilika egy évszázad munkájával már felépült (453). Lassan környezetének rendezésére is sor került. Bernini már elkészült az előteret övező hatalmas oszlopcsarnok tervezetével. A terep szabaddá tételéhez azonban fel kellett áldozni az épületeket, amelyek az új terv útjába estek, így a gyóntatók házát is, mely a bazilika kijárójától jobb kézre emelkedett (454). A penitenciáriusoknak tehát új otthon után kellett nézni. Ez az áttelepedés is hozzájárul aztán, hogy új megerősítést nyerjen az intézmény, mely mostani alakjában, mint Jézus-társasági kollégium, idestova egy évszázad óta fejt ki munkásságot anélkül, hogy az V. Szent Pius pápa előszóval történt alapítása oklevélileg is megerősítést nyert volna.

A penitenciáriusok ez új alapítólevelét 1659 február 22-én adta ki VII. Sándor pápa (455).

A pápai irat, megemlékezvén V. Szent Pius pápa elhatározásáról, mellyel a Szent Péterbeli gyóntatók régi kollégiumát feloszlatta, és azt a Jézus-társasági atyákra bízta, megújítja a szent elöd rendelkezését, és a kisebb penitenciáriusok kollégiumát saját hatalmával is újraala-

---

(449) Fraknói: Magyarország és a Szentszék, III. 309-324; Pázmány Péter, 245-256; Pastor, XIII. 447 és köv.

(450) Font. Hungar. II. 28-30.

(451) Font. Hungar. II. 34 és 36; Jakusics később mint III. Ferdinánd király követe is megfordult Rómában. Fraknói: Magyarország és a Szentszék, III. 357.

(452) Fontes Hungar. II. 38-39.

(453) VIII. Orbán pápa szentelte fel, 1626 nov. 18; Pastor, XIII. 937.

(454) Pastor, XIV.-1, 522.

(455) Bull. Rom. XVI. 434; Bull. Collect. VI.-4, 280; Bull. S. Petri, III. 267; Petra, 252.

kítva, továbbra is közvetlenül a Szentszék joghatósága és pártfogása alá rendeli és a Jézus-trásasági atyákra bízza.

A jezsuita általános rendfőnök joga és kötelessége, hogy a gyóntatók kollégiumának személyzetéről gondoskodjék. Tizenhárom gyóntatónak kell mindig ott élnie, mégpedig kettő az olasz, kettő a francia, kettő a spanyol és portugál, egy a német, egy a magyar, egy a lengyel, egy az angol, egy a görög és egy a délszláv nyelvű hívek gyónásának hallgatására. A gyóntatóknak nem elég, hogy csak értsék, vagy beszéljék a nyelvet, amelyeknek gyónóit fogadják, de okvetlenül ugyanazon országból valóknak, ugyanazon nemzet fiainak kell lenniük. Betegség, hirtelen haláleset vagy elutazás esetén legyen csak mengegedve, hagy ha ugyanazon nemzetbeli rögtön nem állítható be, más is helyettesíthesse a beteget vagy eltávozottat, de mindenkor olyan, aki az illető nyelvet érti.

A pápai irat rendezi továbbá a kollégium belső életét és a gyóntatói szolgálatot is.

A kollégium tagjai, mint gyóntatók, a bíboros főpenitenciáriusnak vannak alávetve, mint szerzetesek azonban, házi életükben, anyagi ügyeik intézésében, a rendi eljáróságtól függnek. A kollégium feje a rektor, akit a Jézus-társaság általános főnöke nevez ki. Ugyancsak az általános főnök ajánlja a bíboros főpenitenciáriusnak esetről esetre a kinevezendő új penitenciáriusokat. A beajánlott új penitenciárius azonban nem foglalhatja el hivatalát, mielőtt a VIII. Kelemen pápa által 1592 szeptember 3-án meghatározott vizsgát az Apostoli penitenciária törvényszéke előtt sikeresen le nem tette. Aki sikerrel vizsgázott, újabb vizsgára nem állítható, de a gyóntatói állásból nem mozdíthatja el senki, még a rend generálisa sem, csakis a bíboros nagypenitenciáriussal egyetértésben.

A penitenciáriusok tartoznak ünnepen és vasárnap, továbbá a húsvéti gyónás ideje alatt és más nevezetesebb alkalmakkor valamennyien, hétköznapokon pedig felváltva négyen-négyen megjelenni a Szent Péter-templomban és ott gyóntatószékeikben maradni, délelőtt a zsolozsma és a szentmise egész ideje alatt, délután pedig a vecsernyétől kezdve napszálltáig. Köteles mindegyik gyóntató elsősorban saját nemzetbeli gyónóit meghallgatni, de aztán, ha idejéből még telik, másokat is, bárkit, akinek nyelvét érti, készségesen meggyóntatni.

A pápa, amikor a kötelességeket előírja, egyben akarja, hogy a gyóntatók jogaikban ne csorbuljanak, épp ezért érvényben tartja mindazon kiváltságokat, előjogokat és kegyelmeket, amelyeket a századok folyamán a Szentszék a penitenciáriusoknak bármikor engedélyezett. Anyagi ellátásukat is biztosítani akarja, amikor megerősíti mindazon jövedelmekben, amlyeket házuk egyes részeinek bérbeadásából, szőlőjükből, továbbá a só és gyertya-illetményekből eddig élveztek. Ezenkívül évi ezer scudit rendel számukra, havi részletekben, a házassági felmentések jövedelméből, és a rokonsági kötelék alóli felmentésekért fizetni szokott illetékekből is részesedést.

Intézkedik a pápa a penitenciáriusok lakóhelyéről is. Meghagyja őket az eddig is lakott ősi házban, de hozzáteszi, hogy ha ez a ház egészben vagy részben lebontás alá kerül, máshelyütt fog a Szentszék a gyóntatók elhelyezéséről gondoskodni. E megjegyzés a régi háznak a Szent Péter-tér rendezése folytán szükségessé vált lebontására céloz, amely ez időben már elhatározott dolog volt.

A Bernini tervezte oszlopsor munkálatai ugyanis a németek temetője (Campo santo dei Tedeschi) felé eső sarkon már 1657 augusztusában megkezdődtek, az útjába eső házak s így a penitenciária épületének lebontása már csak rövid ideig várathatott magára. Eleinte úgy volt, hogy az új oszlopsor mögött, szemben a vatikáni épületekkel emelnek új lakóhelyeket a Szent Péter kanonokjai és a penitenciáriusok számára. Mikor aztán ezt a tervet elejtették, az időközben hajléktalanokká lett gyóntatóknak új otthon után kellett nézntiük (456). Szerencsére elég hamar találtak megfelelő épületet, és már 1668 augusztus 13-án, a penitenciáriusok kollégiuma nevében és külön felhatalmazás alapján Galeno Jeromos János jézustársasági atya, a kollégium megbízottja alairja a szerződést, amellyel 14.500 scudiért megveszik Grassi-Palotto János Gáspár gróftól, néhai Palotto bíboros volt palotáját a Scossacavalli-téren. Az így szerzett ház átalakítását 1668 augusztus 31-én kezdik meg, és a következő év június 6-án már be is költöznek az új otthonba (457). Az új letelepedést aztán X. Kelemen pápa szentesítette, jóváhagyva 1671 január 3-án az adásvételi szerződést is (458).

* * *

VII. Sándor pápa apostoli levele, amint láttuk, az elsők között említi fel a magyar gyóntatót, nem maradhatott tehát most már sokáig üresen a magyar gyóntatószék.

A Jézustársagág generálisa egy hónappal a pápai irat megjelenése után, 1659 március 22-én már sürgeti a bécsi tartományfőnököt, hogy tegyen eleget a pápai rendeletnek, és küldjön minél előbb egy arravaló magyar rendtagot, aki úgy tudásban, mint jámborságban megfeleljen a Szentszék által előírt követelményeknek. Előnyös volna, ha oly egyén jönne, aki az olasz nyelvet is érti (459). A tartományfőnök választása *Klobucziczki János* atyára esett, aki nem tudott ugyan olaszul, de a magyaron kívül beszélte a latin, tót, cseh és lengyel nyelveket, és németül is értett (460)

---

(456) Pastor, XIV.-1, 523 és köv.

(457) Koll. Ltár: Memorie Istoriche, 14. A palotát 1480-ban Della Rovere Domonkos bíbornok építette, Baccio Pontelli, mások szerint Meo del Caprina vagy Pietrasanta Jakab tervei alapján. Termeit Bernardino Betti il Pinturicchio festette. Petra, 256; Callari, 178; Pastor, II. 606; Borgatti, 160.

(458) « Exponi nobis nuper fecerunt » breve a Koll. Ltárban.

(459) Jezs. Ltár, Austria 7, Epist. Generalis, 1656-63, fol 114 v.

(460) Jezs. Ltár, Austria, 29, 40 n. 14, Nevét egyes helyeken Klobosochinak írják.

Az új gyóntató felsőmagyarországi nemes családból származott, és 1613-ban született. Mint 21 éves ifjú, 1634 október 19-én Bécsben lépett a Jezsuita-rendbe, mikor már a bölcseleti tanulmányokat befejezte, sőt azokból a magisteri címet is elnyerte. A próbaidő eltelte után Nagyszombatba küldték, ahol előbb az alsó osztályokban tanított, majd pedig az egyetemen a theologiát hallgatta (461). A theologia III-ik évét Passauban, a IV-et Grácban végezte el, aztán pedig mint felszentelt pap, Indenburgban töltötte a harmadik próbaévet (462). 1648-ban Sopronban, a következőkben pedig Szepesváralján tanított (463). 1651-ben Nagyszombatba megy, ahol a következő év szeptember 8-án leteszi a négyes fogadalmat (464), ami után kinevezik a szepesváraljai ház főnökévé, 1657-ben pedig az ungvári kollégium rektorává (465). Innen hívja őt azután az elöjárók bizalma az immár 80 év óta üresen álló római magyar gyóntatószékbe (466).

Klobucziczki készséggel fogadta az új megbízást, és híven töltötte be munkakörét. Túl van már a 60-ik életévén, amikor az 1675-i szentév nehéz szolgálatát is lelkiismeretesen végzi (467).

A jubileumi esztendőt X. Kelemen pápa 1674 április 16-án hirdette meg (468).

A rinascimento és a barocco által csaknem egészen újjáalakított Róma örömmel készült a szentévre, hogy a müvészetben megújhodott város lélekben is újjászülessék és új, szebb életet árasszon a feléje özönlő zarándokok lelkébe is. A jubileumi búcsú esztendeje egyike volt a leglátogatottabbaknak. A Trinitá dei Pellegrini egymaga 280.000-nél több idegent látott el ez év folyamán. Róma különböző konfraternitásai és az egyes nemzetek zarándokházai állandóan el voltak fog-

---

(461) Jezs. Lt. Austria, 124 ff. 197, 221 v. és 125 v. ff. 13, 23, v. 53.

(462) Jezs. Ltár, Austria, 125, ff. 78 v. 92, 101.

(463) Jezs. Ltár, Austria, 125 ff. 133, 157 v. 181.

(464) Jezs. Ltár, Austria, 29 f, 140 n. 14. Rom. 61 f. 33.

(465) Jezs. Ltár, Austria, 125 ff. 183-10, 183-36, 203, 226 v. 247, 269 v. 297.

(466) Jezs. Ltár, Austria, 125 f. 334.

(467) Ez időbe esnék az a mesés utazás, amelyről a Nagyszebenben 1682-ben megjelent Vulpus, Zwo Wundersam Historia aus Hungarn című könyv beszél. E szerint Kopeczky Mihály nevű késmárki diák nagyon szerette volna Rómát látni. Minthogy hallotta, hogy a nagyhét utolsó napjaiban a harangok Rómába repülnek, 1674 nagycsütörtökén felment a késmárki toronyba, és ott a nagyharang nyelvéhez szíjazta magát. Rövidde l azután nagy rázkódást érzett és a haranggal együtt kirepült a toronyból. Ekkor elvesztette eszméletét és nagyszombat reggelén tért magához, Rómában, a Szent Péter-templom harangtornyában, ahol a harangozó ébresztette fel. Álmélkodva nézett körül, maga sem tudta, hol van, mígnem a körülállók ezer kérdésére latinul elmagyarázta esetét, honnan jött s mint került ide. Mindenki csodálkozva hallgatta a mesés utazást s az idegenből jött fiúnak sok pártfogója akadt, úgy hogy szép jövő nyílt meg előtte az Örök Városban. Riedl, 31, 70.

(468) Bull. Rom. XVIII. 476.

lalva a minden irányból érkező zarándokseregek ellátásával, gondozásával. Egymilliónégyszázezerre teszik azok számát, akik a jubileumi ájtatosságokat ez évben Rómában elvégezték. Köztük volt Krisztina, a katolikus egyházba tért svéd királynő is, a badeni herceg és a modenai hercegné. Szent Péter gyóntatóinak számát 16-ra emelték, de így is alig győzték a tömérdek gyontatást (469).

Mindjárt a szentév megnyitásának napján érkező legelső csapat Bécsből jött az Örök Városba (470). Volt-e velük magyar zarándok is, nem tudjuk. Amint egész éven át nem hallunk nagyobb magyar csoport érkezéséről. A szerencsétlen végü Wesselényi-összeesküvés utóhatásai, Ampringen uralma, a « bújdosók » szervezkedése a még mindig három részre szakadt országban, nem kedveztek egy-egy hosszabb zarándokút vállalásának (471).

Klobucziczki életerejét, dacára előrehaladott korának, sem a szentév nehéz munkája, sem pedig az otthonról érkező szomorú hírek nem törték meg. Készséggel látja el állandóan hivatását és várja a jobb idők jöttét. Mekkora öröme lehetett, mikor 1686 szeptemberében megjött aztán Budavár felszabadításának híre a 145 esztendős török járom alól. XI. Ince pápa, aki sokat imádkozott és imádkoztatott a keresztény seregek győzelméért, s tömérdek pénzzel segítette azokat, hálaadó istentiszteleteket rendelt el Rómában és egész Itáliában. A quirinali pápai kápalnában, ahol Pio bíboros mondta a hálaadó misét, a pápa maga intonálta a Te Deumot. A római nép együtt örvendett a pápával. Az Örök Város valamennyi templomának harangjai egy órán keresztül zúgtak, az Angyalvár ágyúi üdvlövéseket adtak le. Emlékpénzeket vertek, és az eseményt megörökítő nyomtatványokat adtak ki. Este a Szent Péter-templom homlokzatát és a középületeket fényesen kivilágították, és az Angyalvár ormairól ragyogó tűzijátékkal fejezték be az emlékezetes napot (472).

Közben az egyház otthoni szükségleteiről sem feledkezik meg az agg gyóntató és szívesen van a magyarországi püspökök segítségére. 1692-ben ő kéri Fenesi György egri püspök számára a Propaganda Fide kongregációtól a missziós területek püspökeinek adni szokott felhatalmazások megújítását (473).

Az elöljárók előtt, éppúgy mint rendtársai körében nagy megbecsülésben volt része. Három évig volt a kollégium tanácsosa (consultor, 1678-1681), majd meg a rektor ellenőre (admonitor, 1690-92), az utolsó években pedig a rendtársak gyóntatója is (474).

---

(469) Koll. Ltár, 20; Pastor, XIV.-1, 657; Misciatelli, 99.

(470) Misciatelli, 102.

(471) Karácsonyi: Magyarország egyháztörténete, 156 és köv.

(472) Pastor, XIV.-2, 165-67; Fraknói: XI. Ince pápa, 205; Magyarország és a Szentszék, III. 465.

(473) Propaganda Levéltára: Scritti riferite, 512, f. 149 r és f.

(474) Jezs. Ltár. Roma, 82, ff. 74, 106, 137, Rom. 88, ff. 14 v. 45, 72, 104, 135 v. 171 v.; Rom. 94 ff. 11, 45, 120, Ital. 79 a, f. 20 v.

Harmincharom éven át töltötte be nagy készséggel a penitenciáriusi tisztet, élete utolsó napjáig, amely 80 éves korában, 1693 március 8-án következett be (475).

* * *

Három hónap tel bele, míg a jó, öreg Klobucziczki halálának híre hazaért és utódául *Czeles Márton* Rómába jöhetett.

Czeles Rózsavölgyön (Rosenthal), Nagyszombat mellett, 1641 január 23-án született, így tehát túl volt már életének delén, mikor római állását, a magyar gyóntatószéket elfoglalta. Mint 16 éves ifjú, 1657 október 10-én lépett a jezsuitarendbe, és kitöltvén Trencsénben a próbaéveket, Leobenben befejezte középiskolai tanulmányait, majd Bécsben bölcseletet tanult oly sikerrel, hogy a doktori címet is megszerezte (476). A gyakorló éveket a pozsonyi kollégiumban töltötte, ahol a gimnázium alsó osztályaiban tanított; a tanulóifjúság exhortatora is volt (477). 1667-ben ismét Bécsben találjuk, ahol az egyetemen a hittudományi előadásokat hallgatja, és ugyanakkor a Pázmány-intézetben a subregensi teendőket látja el (478). Tanulmányainak befejeztével már mint felszentelt pap és a hittudományoknak is doktora, Trencsénbe megy, ahol az ujoncnövendékek mesterének a segédje lesz (479). Oly megbízás, amely rendszerint csak érettkorú és kipróbált jellemü szerzetesnek jut osztályrészül. Látszik, hogy az alig 30 éves ifjú rendtagot nagyra tartották elöljárói. Trencsénből 1673-ban Nagyszombatba küldik, nem kevésbbé megtisztelő megbízással. A bölcseletet adja elő az egyetemen, ugyanekkor egyetemi hitszónok és a papnevelő intézet lelki igazgatója. Itt bocsátották 1675 február 2-án az ünnepélyes fogadalomhoz is (480). 1677-ben a linzi kollégiumban a fizikát adja elő. 1679-ben Grazban, a következő évben pedig Bécsben tanít a theologiai karon (481). 1682-ben visszatér Nagyszombatba, ahol most a hittudományi karon kezdi meg előadásait, de ugyanakkor a bölcseleti kar dékánja is (482). Itt éri őt a Thököly-felkelés.

Mikor 1683 augusztus 2-án a felkelő seregek elfoglalják Nagyszombatot, Berthóty, Thököly vezére, 50.000 arany hadisarcot vetett ki, amelyet azonban a jezsuiták nem voltak képesek megfizetni. A

(475) Koll. Ltár: Memorie Istoriche, 26, Jezs. Ltár: Hist. Soc. 49 f. 152 Catal. Def.

(476) Jezs. Ltár, Austria, 47 f. 170 n. 20; Austria, 125 ff. 315, 354, 382, Nevét többször Cselesnek irják, de ő Czelesnek írja magát álá 1675 február 2-án tett fogadalma alkalmából. Jezs. Ltár, Germ. 22 ff. 9, 10.

(477) Jezs. Ltár, Austria, 125 ff. 413, 446 v. 474.

(478) Jezs. Ltár, Austria, 125 ff. 517, 552.

(479) Jezs. Ltár, Austria, 35 f. 135 v. n. 5.

(480) Jezs. Ltár, 125 ff. 579 v. 603, 628, Germ. 22 ff. 9, 10.

(481) Jezs. Ltár, Austria, 125 ff. 650, 668, v. 126, ff. 33, 56.

(482) Jezs. Ltár, Austria, 126 ff. 76 v. 98.

környék katolikus főurai, látván kedvelt papjaik szorongattatását, jótállást vállalnak értük, és nehogy valamelyes bántódás érje, váraikba vitték őket. Czeles augusztus 6-án Szomolányba, az Erdődyek várába megy, honnan az ősz folyamán tért vissza Nagyszombatba, mikor Bécs felmentésével a török, és vele együtt Thököly ereje is megtört (483).

Soká azonban nem maradt Nagyszombatban, mert az új iskolai év kezdetével Grácba kap áthelyezést, ahol lelkiigazgató és a nagyobb kongregáció elnöke lesz (484). Innen két év után ismét visszatér az országba, és átveszi a pozsonyi kollégium vezetését. Három évig ott marad mint házfőnök és újabb három éven át mint a tanintézetek igazgatója, mikor aztán ismét visszatér Nagyszombatba, ahol a hittudományi karon a szentírásmagyarázatot adja elő (485). Innen szólítja őt aztán 1693 tavaszán az elöljárók parancsszava Rómába, hogy ott a magyar gyóntatói tisztet átvegye. Június 17-én érkezett meg az Örök Városba, de a gyóntatást csak a következő év husvétján kezdte meg (486).

Római tartozkodása jó alkalom számára, hogy nemzetének, a zarándokok lelki ellátásán kívül, más módon is szolgálatára legyen. Kutatja a magyar mult ismeretlen okmányait, védi a mgyar királyság jogait, és gondoskodik Rómába zarándokoló honfitársainak anvagi jólétéről is.

Kollonics Lipót esztergomi érsek támogatásával hozzájut, hogy a vatikáni levéltárból Magyarország történetére vonatkozó pápai okiratokat lemásolhasson. Az 1697-98évek alatt, 11 negyedrét kötetnyi gyűjteményt másol le a pápai levéltár anyagából, Magyarország egyháztörténetének megírásához (87). Rendtársai, a XVIII. századbeli nagynevű jezsuita történetirók: Kaprinay István, Pray György és Katona István értékesítették később a nagyszerű gyűjtemény gazdag anyagát.

A történelem iránt való lelkesedés és a nemzeti mult emlékeinek kutatása alkalmat nyújott Czelesnek arra is, hogy a magyar király kiváltságos jogáért szót emeljen.

A XVIII. század folyamán újra és újra megismétlődtek a Szentszék és a bécsi udvar között a jogi és történelmi érvekkel vagy inkább igényekkel alátámasztott viták a magyar szent koronához tartozó terü-

(483) Velics II, 117.

(484) Jezs. Ltár, Austria, 126 ff. 116, 154 v.

(485) Jezs. Ltár, Austria, 126 ff. 200, 225 v. 284, 286, 320 v. 353, 390 v. 489 v.

(486) Koll. Ltár, Mem. Istor. 26; Jezs. Ltár, Rom. 84, ff. 164, 214.

(487) Cseles Martini e Soc. Jesu, e bibl. Vaticana excerptorum a. Salutis 1607-88 in usum continuandorum annalium ecclesiasticorum Hungariae tomi XI. a budapesti egyetem könyvtárában, Thesaurus bullarum, brevium Ecclae Hungaricae jura, privilegia, historiam spectantia, a Kaprinay-gyűjtemény A. XII-XIV. köt. - Levéltári kutatásainak eredménye még Elucidatio historico-chronologica de Episcopatu Transilvaniae, Roma, 1702 és második történelmi munkája: Descriptio amplitudinis Episcopatus Sirmiensis, kéziratban, halála után jelent meg. Szinnyei, II. 243; Hurter, IV. 900; Sommervogel, II. 1716.

leteken alapított püspökségek és egyéb nagy javadalmak adományozási joga felől. Ha a Szentszék elismerte a magyar király főkegyúri jogát a tényleg hatalma alá tartozó területeken, vagy akár a Szent István alapította tíz egyházmegyére, erősen vitatták a királynak a már más fennhatóság alá tartozó vagy későbbi alapítású püspökségekre érvényes kinevezési jogát. Igy történt akkor is, amikor arról volt szó, hogy az I. Lipót által a zengg-modrusi egyesített püspökségre kinevezett Brajchovich számára a pápai megerősítést megadják. A Consistoriális kongregáció, amelynek hatáskörébe tartozott és tartozik ma is a püspöki kinevezések ügye, és az apostoli kancellária, mely a kinevezési bullákat állítja ki, azon az álláspontón voltak, hogy a zenggi címre elfogadják a magyar király ajánlását, a modrusira azonban a pápa közvetlenül fogja az említett főpapot kinevezni. Ezt a megoldást 1666 augusztusában úgy a Szentszék, mint a bécsi udvar magáévá tette. A megállapodás pár hó után oda módósult ,hogy a kinevezés az egyesített püspöki székre a Szentszék jogkörébe tartozik ugyan, de átengedhető királyi előterjesztésre (488).

Három évtized után újra felmerült a vita a Szentszék és a bécsi udvar között. Most hozzászól a magyar gyóntató, Czeles Márton is, aki különböző érvekkel alátámasztott előterjesztésében azt igyekezett bizonyítani, hogy a magyar királynak joga van nemcsak a zenggi, hanem a modrusi címre is kinevezést adnia .Az előterjesztésre a kongregáció azt válaszolta, hogy a kérdést a multban már alaposan letárgyalták, nem kívánnak tehát azzal ismételten foglalkozni. A Szentszék fenntartja az 1666-iki megállapodásokat, annál ikább, mert az egész többé-kevésbbé csak a kifejezéseket érintő elméleti kérdés. A püspöki szék egyesítve lévén, a pápa úgysem fog mást kinevezni a modrusi címre, mint azt, akit a király a zenggire ajánl.

Czeles Mártont nem elégítette ki a gyakorlatban igaz, de a kérdés jogi részét nyitvahagyó válasz, és a maga érveit közölte a császári követtel. A követ, Medici bíboros, Német- és Magyarországok bíbornok védnöke elé terjesztette az ügyet véleményezés végett. A consistoriális kongregáció azonban azzal vágta el a további vitát, hogy kijelentette, hogy az elméleti kérdések kikapcsolásával ragaszkodni kíván az eddigi gyakorlathoz (489).

Amiért Czeles ennyi időt és fáradságot áldoz elméleti jogok védelmére, azért nem hiányzik belőle az élet gyakorlati szüségleteinek megértő mérlegelése sem. Kitűnő jelét adja ennek azzal az odadással, amellyel a már-már elmúlásra ítélt római magyar zarándokház ügyét felkarolja.

ASzent István király alapította zarándokház temploma és épületei ugyanis, még 1579-ben, a Coelius-hegyi pálos kolostorral együtt, mint láttuk, átmentek a magyar papnevelő intézet, illetve csakhamar a

(488) Kegyúri okltár, 260-64.

(489) Vatikáni Ltár: Archivio della Nunziatura di Vienna, Vol. 148, modrusi pp. iratok.

német- magyar kollégium birtokába. A kollégium elöljárósága a házban két szobát tartott fenn a zarándokok befogadására, a többit meg bérbe adta, rendesen főpapoknak, vagy néha világiaknak. Megtörtént az is, hogy a nagyobb számmal érkező zarándokoknak, mint például az 1625-ös iubiláris évben, másutt béreltek lakást, vagy éppen a kollégium épületében helyezték el őket (490). Ezt a bizonytalan helyzetet óhajtotta megszüntetni, vagy legalább valami módon rendezni Czeles Márton atya, kiváltkép most, midőn a török iga alól történt felszabadulás és a közeledő 1700-as nagy jubileum alkamával tömeges zarándoklásra számított hazulról. 1698-ban tehát kibérelte a zarándokház egy részét, és a magyar uraktól gyűjtött adományokból fel is szerelte a szükséges bútorzattal. A terve az volt, hogy az egész házat megvásárolja a kollégiumtól, és visszaadja az alapító szent király által kitűzött célnak. Kollonics bíboros primáshoz és herceg Eszterházy Pál nádorhoz fordult tervével, akik örömmel fogadták azt, és kilátásba helyezték támogatásukat (491).

Közben a német-magyar kollégium elöjárósága, hogy az intézet fenntartásához szükségelt jövedelmeit szaporítsa, azzal a gondolattal kezdett foglalkozni, hogy az egész zarándokházat, a keveset jövedelmező lakásokat megszüntetve, jobb jövedelem reményében, magtárrá fogja átalakítani.

Czeles nagy megdöbbenéssel hallotta a különös tervet, és 1699 május 3-án hosszabb előterjesztéssel fordul a kollégium elöljáróihoz és nyomós érvekkel igyekszik őket a tervezett átalakításról lebeszélni. Rámutat, hogy mennyire helytelen dolog volna az épületet, melyhez a magyarok apostolának szent emléke fűződik, teljesen világias célokra használni. Ha ez megtörténik, bizonyára felidéznék a bíboros primás és a nádor neheztelését, valamint azon magyar urak nemtetszését is, akik tavaly oly szíves- örömest adakoztak a zarándokok számára bérelt lakás bebútorozására. Ama reményének adott kifejezést, hogy sikerülni fog néhány év leforgása alatt jótevőket találni, hogy az egész épületet meg lehessen vásárolni és aztán visszaadni eredeti rendeltetésének. A kollégium abból a pénzből majd építtethet magának egy magtárt alkalmasabb helyen is. Mindenesetre azt kéri, hogy legalább az 1700-as jubileumi év lejártáig föggesszék fel szándékuk végrehajtását (492).

Czeles kérése megtette hatását, a zarándokházból nem lett magtár. Tervét azonban nem tudta megvalósítani, a házat nem vehette meg, és az, az 1776-ban bekövetkezett lerombolásáig megmaradt bérháznak (493).

---

(490) Fraknói: Magyar zarándokház, 185.

(491) Fraknói: Magyar zarándokház, 186.

(492) Czeles levelét közli Fraknói, idézett helyen 193-95.

(493) Ma a Szent Péter-templom nagy sekrestyéje áll e helyen, Pastor XVI.-3, 49. Emlékét a káptalani folyosó külső falán elhelyezett márványba vésett felirat hirdeti, melyet 1929 decembre 20-án leplezett le Serédi Jusztinián bíboros herceg-primás. Bánfi: Ricordi, 52.

E sokrétű munkásság nem akadályozza meg Czelest abban, hogy felkarolja azok ügyeit, akik hazulról hozzá fordultak. Peisich Kristóf bolgár pap, aki a török elől menekülő honfitársai között Erdélyben lelkipásztorkodott, mikor különböző kérésekkel a Propaganda Congregatiohoz fordult, Czeles közbenjárását kéri, hogy biztos meghallgattatást találjon. A penitenciárius nemcsak jó bizonyítványt állít ki a kérelmezőről, aki valaha a Propaganda Fide Kollégiumának növendéke volt, hanem még közvetlenül Rómából való távozása előtt személyesen is eljár érdekében (494).

Bármennyire is készült Czeles a magyar zarándokok fogadására, az 1700-as jubileumi esztendő már nem találja őt Rómában. Rendi előljárósága másutt kívánta tevékenységét igénybe venni, és Győrbe nevezték ki rektornak. Hat évi római tartózkodása után, 1699 június 11-én útrakel tehát, hogy Bécsen keresztül elérje új állomáshelyét (495). A törvényszabta három éven át maradt a győri rendház főnöke és utána ugyanott, újabb három évig a harmadik próbaévet töltő rendtagok vezetője és a ház lelki igazgatója. Győrből Nagyszombatba helyezik át, ahol a ház lelki igazgatója és a rektor ellenőre, ad monitor lett (96). Ugyanakkor megbízza őt a rend főhatósága a magyarországi rendházak vizsgálásával is.

Közben ismét lángba borult az ország. Kitört II. Rákóczi Ferenc szabadságharca. A felkelés vezérei és főemberei csaknem mind katolikusok voltak, és a fejedelem maga is a jezsuiták tanítványa lévén, figyelemmel volt egykori tanítói iránt, mégis a protestáns rendek nyomásának engedve, 1705 október 3-án aláírja a rendeletet, mely szerint a jezsuitáknak, ha négy hónapon belül el nem válnak az osztrák provinciától, az ország területét el kell hagyniok. A határozat ellen az 1706 január 25-i miskolci országgyűlésen a rend regbízásából Czeles Márton és Páhi János nagyszerű védőbeszédet mondottak a magyar jezsuiták érdekében; de mást nem értek el, mint hogy a kiszabott négy hónapi határidőt a rendek még két hónappal meghosszabbították (497).

A kitűzött határidő eltelte után Kassáról, Nagyszombatból, Selmecbányáról, Lőcséről és Besztercebányáról a katolikusok tiltakozása ellenére is, karhatalommal eltávolították a Jézustársaság tagjait.

A jezsuiták, hogy iskoláikat és templomaikat megtarthassák, hajlandóknak mutatkoztak arra, hogy elváljanak az osztrák rendtartománytól. Czeles már augusztusban jelenti a fővezérnek, Bercsényi Miklósnak, hogy a magyar rendházak egyelőre helyettes tartományfőnökőt fognak kapni (498). Rákóczi kész volt ennyivel is beérni, bele is egyezik, hogy Bercsényi tárgyaljon Czelessel, aki személyesen kívánta

---

(494) Propaganda Ltár: Scritture riferite, vol. 532, f. 413 v.

(495) Koll. Ltár, Cose Straordinarie, 16.

(496) Velics, III. 28, Jezs. Ltár, Austria, 127 ff. 33 v. 79 v. 115, 145 v.

(497) Velics, III. 28.

(498) Bercsényi, 1706 augusztus 7-i levele Rákóczihoz; Archiv. Rákócziana, V. 199.

a dolgokat a fővezérrel megbeszélni. Szükség is volt reá, hogy közös megegyezéssel rendezzék a dolgokat, mert mint a fejedelem ingerülten panaszolta, néhány visszamaradt kassai jezsuita ellen az a panasz, hogy ellene van a felkelőknek, és nem oldozzák fel a császári seregből átpártolt zsoldosokat, amíg meg nem ígérik, hogy visszatérnek az elhagyott zászlók alá (499).

A tervezett találkozó Czeles és Bercsényi között egyelőre nem jött létre. A következő tavasszal azonban Bercsényi emberei alfogják Czelesnek egy levelét, amelyet a bécsi tartományfőnökhöz intézett, hogy ez hasson oda Rómában, nevezzék ki a tartományfőnökhelyettest. Tudatja azt is, hogy a kiűzött rendtagok, ha kolduskénti is, de visszatérnek a felvidéki rendházakba, mert szívesebben szűkölködnek otthon, mintsem jólétben éljenek idegenben (500).

A száműzött jezsuiták nagy ragaszkodása hazájukhoz nem hatotta meg sem Rákóczit, sem fővezérét. Ők csak azt látták, hogy az elűzöttek a tilalom ellenére is vissza akarnak térni. Izgatja őket az is, hogy a magyar tartományfőnökség ügye még mindig csak ígéret, melyből ki tudja, mikor lesz majd valóság? Bercsényi be is jelenti a fejedelemnek, hogy magához hivatja Czelest, és ha ez nem vall be mindent, Murány várába fogja záratni (501). Rákóczinak is az a véleménye, hogy Czelest ki kell vallatni, és ha kiderül bűnössége, társaival együtt börtönbe kell vetni (502).

Czeles azonban egylőre még szabadon maradt, csak éppen Nagyszombatot nem hagyhatta el, mert Bercsényi nem adott neki útlevelet (503). A szerencsétlen ónodi gyűlés nyomán lett izgalom azonban a felkelést mindinkább katolikusellenes irányba terelte, és ennek legelső áldozatai a már amúgy is gyanúba fogott jezsuiták lettek. Czelest, mint rendtársainak vezetőjét, Munkács várába hurcolták és ott börtönbe vetették. Rákóczi, aki időközben Munkácsra érkezett, részvéttel volt a fogoly iránt, és rendelkezésére megengedték neki, hogy naponként misét mondhasson, prédikálhasson és a szentségeket kiszolgáltathassa. Czeles élt is a kapott engedéllyel, és fogsága alatt a munkácsi vár lakói közül több mint hatvan kálvinistát és luteránust térített vissza az egyház kebelébe.

1708 utolsó napjaiban nyerte végre vissza szabadságát. Az állandó munka, a gondok és nem utolsó sorban a börtön azonban megtörték

---

(499) Rákóczi, 1706 december 15-i levele Bercsényihez; Archiv. Rákócziana, I. 656.

(500) Czeles 1707 márciusi, Nagyszombatban kelt levele. Archiv. Rákócziana, V. 402.

(501) Bercsényi, 1707 április 19-i levele Rákóczihoz; Archiv. Rákócziana, V. 401.

(502) Rákóczi, 1707 április 28-i válasza. Archiv. Rákócziana, II. 71.

(503) Bercsényi, 1707 július 14-i levele Rákóczihoz. Archiv. Rákócziana, V. 157.

életerejét. Télvíz idején indult el, hogy visszatérhessen rendtársai közé, de már nem bírta el a hosszú utat. Sárospatakon megállapodott, ahol 1709 január 14-én, 68 éves korában elhunyt (504).

4. - *Az 1700. és 1725. szentévek korának gyóntatói.*

A Rómából eltávozott Czeles után a közeledő 1700-as jubileumi évre *Melleghi Ferencet* küldi a magyar gyóntatószékbe elöljáróinak bizalma.

Melleghi is, mint két elődje, már élemedett korban került Rómába. 1659 július 28-án született Szakolcán. A Jezustársaságba, mint 18 éves ifjú lépett be 1656 október 17-én, és kitöltve Trencsénben a kétéves próbaidőt, Leobenben bevégezte középiskolai tanulmányait, aztán filozófiát tanult a gráci egyetemen, ahol a doktori oklevelet is megszerezte (505). A gyakorlati éveket Győrben töltötte, ahonnan visszament Grácba, hogy a theologiát hallgassa. Nagyszombatban fejezte be hittani tanulmányait, aztán már mint felszentelt pap előbb Szepesváralján, aztán Szakolcán, majd Pozsonyban tanított a gimnázium felsőbb osztályaiban (506). 1673-ban Nagyszombatban találjuk, ahol a bölcseleti karon a metematikát adja elő. Itt tette le a szerzetesi fogadalmakat is, 1674 február 2-án. Egyévi (1680-81) megszakítással, amikor Bécsben tanít, tíz évig marad a nagyszombati egyetemnél, ahonnan aztán Linzbe megy, ugyancsak matematikát tanítani (507). Egy év múlva azonban újra visszatér Nagyszombatba, ahol újabb tíz évet tölt, részint a hittudományi karon az erkölcstan, később mint a szentírásmagyarázat tanára, részint a középiskolák igazgatója, vagy a papnevelő intézet kormányzója (508). 1695 őszén Kőszegre nevezik ki lelki igazgatóvá, honnan egy év után Pozsonyba megy át, hasonló megbízással. 1698-ban Kassára megy át erkölcstan- tanárnak, ahonnan aztán az elöljárók szava Rómába szólítja, ahol 1699 június 3-án foglalja el a Czeles Márton távozásával megüresedett magyar gyóntatószéket (509).

---

(504) Velics, III. 29; Jezs. Ltár, Austria, 125 ff. 459 v. Hist. Soc. 51 p. 249, Cat. Def.

(505) Jezs. Ltár, Austria, 50 f. 59 v. n. 3; Austria, 125 ff. 284 v. 311 v. 341 v. 370.

(506) Jezs. Ltár, Austria, 125 ff. 406 v. 441 v. 467, 500 v. 547 v. Austria, 35 f. 121 v. n. 5.

(507) Jezs. Ltár, Austria, 125 ff. 579 v. 603 v. 628, 653 v. 676 v; Austria, 126 ff. 30 v. 56, 76 v.98, 124 v.; Germ. 21, ff. 414, 415.

(508) Jezs. Ltár, Austria, 126 ff. 170, 203, 229, 257, 290 v. 324 v. 356 v. 394 v. 439 v. 478 v. 521.

(509) Jezs. Ltár, Austria, 126 ff. 549, 585, 632, 664, Rom. 96 ff. 13 v. 60 v.; Koll. Ltár, Memor. Istor. 29.

Rómába érkeztének idején már javában folytak az előkészületek az 1700-as szentévre. XII. Ince pápa 1699 május 18-án hirdette meg a századfordulóra a nagy jubileumot (510). Az előkészületek a zarándokok fogadására és az ünnepélyes szertartásokra megtörténtek ugyan, de a szentév maga rossz előjelekkel kezdődött. A pápa betegen feküdt, a szent kapu megnyitását kénytelen volt a bíboros dékánra, Cibo-ra bízni, de mert ez is beteg lett, a szertartást, amelyen a penitenciáriusok között Melleghi is részt vett, Buillon Emmánuel bíboros végezte (511).

A szentévi elökészületek a gyóntatóknak is meglepetést hoztak, kellemes meglepetést. A régi, kényelmetlen gyóntatószékek helyett új, tágas gyóntatószékek készültek, amelyeken kétoldalt a gyónóknak kényelmes térdelőhelyük van, míg középen a gyóntató helye alkalmas üléssel, könyöklőkkel van ellátva, a könyvek vagy iratok alhelyezésére pedig fiókok állnak rendelkezsére, sőt az alkalmilag szükséges íráshoz asztalka is van elmésen beszerelve, az egész aztán ajtókkal be is zárható. Az első ilyen gyóntatószéket mindjárt a szentév elején, január 21-én állították be a szent Péter déli kereszthajójába (512).

A szentév tavaszán és nyarán szép számmal jöttek a zarándokok, mikor azonban szeptember 27-én bekövetkezett a pápa halála és utána a kéthónapos szeküresedés, bizony elmaradtak az idegenek (513). Az uj pápa, XI. Kelemen, akit november 23-án választottak meg, megkoronáztatása után másnap végigjárta a négy főtemplomot, hogy maga is példát adjon a híveknek, de a télre fordult idő és a Tiberis áradása, mely épp karácsonykor elöntötte a város részeit, visszatartották az idegeneket a római úttól (514). A rómaiak lelkében azonban megmaradtak a szentév benyomásai. Ezt bizonyítja a hívek tömege, akik a következő husvét előtt valósággal megostromolták a Szent Péter gyóntatószékeit. Oly nagy volt a gyónók száma, hogy nagyszombatra maga a pápa is beült a penitenciáriusok közé, és sorra gyóntatta az eléje járulókat (515).

Nem sok idő után, másodszor nyílt alkalmuk a Szent Péter-templom gyóntatóinak a pápával egy sorban hallgatni a gyónók bűnvallomásait. 1703 január 14. napján este erős földrengés rázta meg Róma falait A lakosság ijedten menekült a düledező házakból, és sokan a szabadban töltötték az éjszakát, mert nem mertek visszatérni otthonaikba. XI. Kelemen pápa a kora hajnali órákban lement a Szent Péter-templomba, hogy vigasztalja és bátorítsa a megfélemlített népet. Mikor aztán másnap megismétlődött a földrengés, a remegő lakosságon még nagyobb félelem vett erőt. Mindenki Isten büntető kezét

(510) Regi saeculorum, Bull. Rom. XX. 876.
(511) Koll. Ltár, Memorie Istor. 30. Bandini, 119.
(512) Koll. Ltár, Memorie, 30.
(513) Bandini, 121.
(514) Pastor, XV, 375; Bandini, 122.
(515) Koll. Ltár, Memorie, 32.

látta a nagy földindulásban. A templomok megteltek könyörgő, síró néppel; ott töltötték a napokat böjtölve, imádkozva. A földrengés nagy térítőnek bizonyult, a legjobb szónok sem érhetett volna el akkora eredményt. A gyóntatószékek megteltek gyónókkal. A Szent Péter gyóntatói napokon át reggeltől estig hallgatták a gyónásokat, még a szentév alatt sem volt annyi gyónójuk, mint eme napokban. Január 26-án maga a pápa is beült a penitenciáriusok közé, hogy a folyton nagy számmal jelentkező gyónókat meghallgassa (516).

A magyar gyóntató e napok alatt éppúgy, mint a következő években is, mindenkor megfelelt hivatásának. A hívek is szerették, rendtársai között nagy megbecsülésben volt része. Több évig volt a kollégiumi tanácsnak tagja, később pedig a rektor mellett admonitor (517). Az idő már eljárt felette, és ereje az évek múltával hanyatlott. 1708 december 15-én, rövid betegség után, penitenciárius társai imái között lehunyta örökre szemét, hogy elvegye az úrtól, kinek 70 éven túl szolgált, fáradozásainak jutalmát. Holttestét átvitték a Szent Ignác templomba, ahol a végtisztességet rendezték. A gyóntatók közül csak négyen vehettek-részt temetésén, azok is kénytelenek voltak kocsin menni, oly nagy eső hullott aznap. Mintha az ég is siratta volna hű magyar szolgáját (518).

* * *

Melleghi Ferenc halála után fél év telt el, míg újra gazdát kapott az elárvult magyar gyóntatószék a Szent Péter-templomban. A rendi elöljáróság *Raicsáni Györgyöt* ajánlotta a bíboros főpenitenciáriusnak kinevezésre.

Raicsáni 1670 szeptember 8-án született Nemes-Kosztolányban. Nagyszombaton tanult, és ott vétette fel magát a Jézus társaságba. 1687 november 25-én kezdte meg a próbaidőt a trencséni kollégiumban, ahol az előírt két esztendőn át készült a szerzetesi életre. A bölcseletet Nagyszombatban, a theologiát Nagyszombatban, Bécsben és Grácban hallgatta. Közben, mint gyakorló tanár, Győrben, Trencsénben, Ungvárott és Lőcsén működött (519).

Miután úgy bölcseletből, mint hittudományokból megszerezte a doktori oklevelet (520), 33 éves korában, elöljárói előbb Nagyszombatba, egy évre reá Sopronba küldték, ahol a magyar ajkú híveknek szónoka volt (521). 1704 őszén azonban elhagyja a templomi szószé-

(516) Koll. Ltár, Memorie, 32.

(517) Jezs. Ltár, Rom. 96 ff. 106, 152, 198 v. Rom. 97 ff. 14 v. 64 v. 111 v. 160 v.

(518) Jezs. Ltár, Rom. 185 f. 21 v., Hist. Soc. 51 p. 104.

(519) Jezs. Ltár, Austria, 53 p. 90, n. 53; Austria 126, ff. 314 v. 355, 396, 440, v. 512 v. 564 v. 582, 636 v. 682 v.; Austria, 127, ff. 45 v. 77 v.

(520) Austr. 191, 17.

(521) Jezs. Ltár, Austria, 127 ff. 123 v. 150.

ket, visszatér Nagyszombatba, ahol az egyetemen a bölcseletet, majd meg a theologiai karon az erkölcstant adja elő. Itt teszi le az ünnepélyes szerzetesi fogadalmakat is, 1705 február 2-án (522).

Nagy odaadással foglalkozott a bölcselettel és különösen tanulmányozta és tanulmányoztatta növendékeivel Petrarca elmélkedő munkáit. A munkák, melyeket részben maga írt, részben a doktori avatásokra hallgatóival dolgoztatott ki, mutatják, hogy egyaránt jól ismerte úgy az ókori, mint a szkolasztikus és a későbbi filozófusok munkáit (523). E munkakörből szólítja őt az elöljárók rendelkezése a Szent Péter-templom magyar gyóntatószékébe, ahol 1709 június 29-én kezdi meg működését (524).

A magyarországi állapotok ez időtájt ismét nem kedveztek, hogy nagyobb számmal jöjjenek zarándokok Rómába. A hosszan húzódó kuruc-labanc háború, a pusztító pestisjárvány, a szatmári béke után beállott teljes elerőtlenedés, nem indított az Örök Város felé áhítatos seregeket. Raicsáni ráért a tudományokkal foglalkozni. A sok nyelvű környezetben a latin nyelvek iránt nőtt az érdeklődése, és római tartózkodása alatt sikerült is elsajátítania az olaszon kívül a francia és spanyol nyelvek tudását is.

Raicsáni 1713 ősz végéig maradt Rómában, honnan visszatérve, egy évig a sárospataki rendház főnöke volt (525), de 1714 őszén Nagyszombatba megy, ahol most már a hittudományi karon kezdi meg működését. Mint előbb a bölcsészetben, úgy most a hittudományok terén is elmélyül a tárgyban, és nemcsak élőszóval ad elő tanitványainak, hanem könyvekben is közzéteszi tanulmányainak eredményét (526). Amellett, hogy a theologiai karon tanított 1717-18-ban, a jogi kar dékánja is volt, 1719-ben pedig a hittudományi kar dékánja lett, 1725-ben érte el a legmagasabb, kitüntető állást: az egyetem kancelláriusává nevezték ki (527).

---

(522) Jezs. Ltár, Austria, 127 ff. 201 v. 249, 294 v. 376 v. 412; Germ. 31 ff. 453, 454.

(523) Harmonia philosophica... sive principia quaedam verae ac genuinae philosophie... ex libris duobus Francisci Petrarchae: De remediis utriusque fortunae desumpta. Tyrnaviae, 1706. Somnium Philosophi repraesentans tabulam Cebetis Philosophi Platonici et enchiridion Epicteti philosophi Stoici. Tyrnaviae, 1707. - Sommervogel, VI, 1400; Szabó, II. 2298; Szinneyi, XI. 434; Hurter, IV. 1051 azt írja róla: Insignis erat philosophus, qui et philosophiae per Hungariam multum promovit studium et plura reliquit opera philosophica ».

(524) Jezs. Ltár. Rom. 97, 258 v. 98 ff. 13, 60, 111.

(525) Jezs. Ltár, Austria, 127, 684 v.

(526) Ratio status animae immortalis... Per P. Georgium Raicsani... Tyrnaviae, 1716. - Bellum contra hostes capitales animae. Két részben. Tyrnaviae, 1717 és 1720. - Instructio confessarii et poenitentis, auctore R. P. Paulo Segneri... Per R. P. Geogium Raicsani e S. J. I.-II., Tyrnaviae, 1719. - Szinnyei, XI. 434; Sommervogel, VI, 317, 1400, 1401, 1402.

(527) Jezs. Ltár, Austria, 128 ff. 10, 31, 45 v. 59 v. 73, 87 v. 101 v. 115 v. 128 v., 171, 185, 199.

Nemcsak mint tanár és író tette meg mindenkor kötelességét, a tudományok művelése mellett a munkás papi életből is kivette részét. A bozoki telepeseket ő térítette vissza a katolikus hitre. Vállalta egy ideig az ifjúsági Mária-kongregáció vezetését is, és három éven át ő tartotta minden vasárnap a szentbeszédeket.

Tizenöt hosszú éven át tartó nagyszombati tartózkodás után, 1729-ben Kassára ment, ahol ugyancsak a főiskola kancellárja lett, egyben a jogi kar vizsgáztatója, az intézet könyvtárosa, hivatalos könyvcensor és a nyomda igazgatója (528). E bokros elfoglaltságtól 1732 novemberében válik meg, amikor Kolozsvárra küldik, ahol házfőnök és igazgató lett. (529).

1734 tavaszán megbízták, hogy a tartományfőnök helyett vizsgálja felül az erdélyi jezsuita házakat. Az úton tödőgyulladást kapott, és már súlyos betegen ért Marosvásárhelyre. Itt kérte, hogy lássák el a betegek szentségeivel, és 1734 július 3-án befejezte munkás életét. Gyászjelentésében ezt irták róla:

— Vir magnus, magnarum spes rerum elata. Nagy férfi, nagy dolgoknak kihunyt reménye (530).

* * *

Raicsáni utóda a római magyar gyóntatószékben *Beniczki Mihály* lett.

Beniczki Munkácson született 1677 január 25-én. Kassán járt iskolába, ahol korán, már 16 éves korában felvétette magát a Jézus-társaságba. Trencsénben kitöltve a kétéves próbaidőt, Kassán hallgatta a bölcseletet, aztán Trencsénben, Eperjesen és Nagyszombatban volt helyettes tanár. Ez időből maradt fenn egy munkája is, amely a nagyszombati nyomdában látott napvilágot (531). 1703 őszén Bécsbe küldték, hogy az egyetemen a theologiát hallgassa, de az időközben kitört kuruc háború miatt Bécset elhagyva Grácban folytatta tanulmányait, ahol a tudori fokozatot is megszerezte, és pappá szentelték. Aztán mindjárt Judenburgba küldték, ahol a harmadik próbaévet töltötte (532).

Tanulmányainak befejeztével elöljárói Erdélybe küldték a fiatal szerzetest. 1708-at írtak akkor. A már évek óta húzódó kuruc háborúság bizonytalanná teszi az utat Magyarországon keresztül, de Beniczki

(528) Jezs. Ltár, Austr. 128 ff. 208 v., 222 v., 236.

(529) Jezs. Ltár, Austr. 128 ff. 251 v., 266.

(530) Jezs. Ltár, Austr. 191, 16 v. - 17 v., Litt. ann. 1734.

(531) Jezs. Ltár, Austria, 56 p., 88 n., 77, Austria, 126 ff. 571 v., 621, 664, Austria, 17, ff. 40 v., 86 v., 347 v., 124. Munkájának címe: Laureae magistratuales doctoris gentium orientalium, divi Francisci Xaverii. Tyrnaviae, 1703. - Szabó, II. 2171; Sommervogel, I. 1304; Szinnyei, I. 846.

(532) Jezs. Ltár, Austria; 177 p., 145; Austria, 127 ff. 145, 189 v., 238, 286, 370, 386 v.

nem ijed meg tőle, nekivág nagy kerülővel; a török hódoltság határában, a Maros mentén haladva jut el Kolozsvárig, ahol a főiskolán a logika, majd a fizika előadásával bízzák meg. Kolozsvárról megy át 1711 elején Gyulafehérvárra, ahol február 2-án leteszi az ünnepélyes fogadalmakat, és végleg beavatott tagja lesz a Társaságnak (533).

Erdélyből az 1712-13 tanévre Nagyszombatba hívják, ahol a hittudományi karon a gyakorlati erkölcstant adta elő. Ez jó előkészület volt arra, hogy a Szent Péter-templom gyóntatószékét méltóan betölthesse.

1713 őszén indul útnak az Örök Város felé, de ez az útja is nehézségekbe ütközött. Az uralkodó pestisjárvány miatt kénytelen volt a határon 40 napig zár alatt maradni és az akkori egészségügyi szabályok miatt különböző füstölési eljárásoknak alávetni magát, amíg aztán Rómába érkezett, és 1713 december 4-én elfoglalhatta a Szent Péter-ben a magyar gyóntatószéket (534).

Római tartózkodásának idején, annak harmadik évében, egy kicsiny, de annál érdekesebb zarándokcsoport kereste fel otthonról a magyar gyóntatót. A Domitilla katakombában, Szent Ampliatus oltára mellett. a falba karcolva olvassuk a következő neveket: Harthousnan János, Bánffi Rajmund, Boiely Ferenc, Kalocsay Rudolf, Simoncsi János. Hogy kerülnek ezek a nevük szerint különböző nemzetiségű, tehát az ország különböző vidékeiről való férfiak egyező akarattal a városon kívül fekvő, minden emberi lakástól távol eső katakombába? Bizonnyal a magyar gyóntató kalauzolta őket, hogy az ősök hitétől, a vértanúk vérétől megszentelt helyen mondjanak hálát az Úrnak a nagy jóért, amelynek híre vagy akkor érkezett, vagy ők maguk hozták meg az Örök Városba. Savoiai Jenő herceg, 1716 augusztus 5-én vívta meg a pétervárad csatát, és a nevezett öt magyar, mint a falba karcolt felírás mondja, szeptember 7-én mondat itt hálaadó szentmisét. Úgy látszik, valami alapítványfélét is létesítettek, mert a hálaadó misét szeptember 10-én és 21-én, meg a következő év június 20-án is elmondták a katakombát őrző szerzetesk (535).

Beniczki 1717 őszéig maradt Rómában, amikor az otthoniak visszakérték őt. Szükség volt reá Nagyszombatban, ahol előbb a szentírás-magyarázatot bízták reá, aztán a dogmatikát adta elő, a nyomdának igazgatója és a jogi karnak a dékánja is volt. Munkás életét a váratlanul jött halál szakította félbe, amely négy napi kínos szenvedés után 1720 március 31-én elragadta őt (536).

---

(533) Jezs. Ltár, Austria, 177 p. 146; Austria, 127 ff. 416 v., 453 491 v., 545 v.; Germ. 34 ff. 358, 359.

(534) Jezs. Ltár, Austria, 127 f. 620; Rom. 98 ff. 165, 215.

(535) Bánfi: Ricordi, 155-56.

(536) Jezs. Ltár, Rom. 99 ff. 13, 62; Austria, 128 ff. 59 v., 73 v., 87 v., Austria, 177 pp. 145-47.

* * *

Beniczki örökét a Szent Péter-templomban *Dirner Tóbiás* vette át. Dirner 1676 december 6-án született Iglón, német származású szülőktől. A gyermek magyar szóra Gyöngyösre került iskolába, ahol úgy megszerette tanárait, a jezsuitákat, hogy maga is közéjük kívánt lépni, és 1694 október 15-én Bécsben, a Szent Amanról nevezett noviciusházban megkezdette a próbaidőt. A bölcseletet Kassán hallgatta oly eredménnyel, hogy 1700-ban a doktori címet is megszerezte belőle (537).

A fiatal bölcselettudor előbb Lőcsén, majd Szepesváralján, aztán Eperjesen tanított az alsóbb gimnáziumi osztályokban, mígnem 1704 őszén Nagyszombatba hívták, hogy megkezdje theologiai tanulmányait. Három évet hallgat a nagyszombati egyetemen, a negyediket már Bécsben tölti, hova a Rákóczy hadai elől menekülő nagyszombati egyetem hallgatói átköltöztek. Bécsben szentelték pappá 1708-ban, amikor aztán Linzbe küldték, a harmadik próbaesztendő elvégzésére (538).

Szerzetespapi munkásságát 1709 őszén kezdi meg Kolozsvárott, hova magyar és német szónoknak nevezik ki. A németet mint anyanyelvét könnyen beszélte, annál nehezebben a magyart, amelyet gyermekkorában Gyöngyösön igyekezett ugyan elsajátítani, de aztán sokat feleitett belőle, mert csaknem állandóan olyan rendházakban élt, amelyek nemzetiségi vidéken voltak. Nagy igyekezettel látott tehát hozzá, hogy teljesen elsajátítsa a magyar nyelvet. Szótárakból tanult, könyveket olvasott, a néppel társalgásba elegyedett, sikerült is neki elérnie, hogy tökéletesen megtanuljon magyarul (539).

Mennyire ura lett a nyelvnek, mi sem igazolja jobban, mint az eset, amelyről gyászjelentése is megemlékezik. Midőn egy országszerte nagynevű főúr betegágyától minden papot elutasított, Dirner oly meggyőző erővel tudott vele tárgyalni, hogy az nemcsak az egész életéről szóló tőredelmes gyónást végzett, hanem hosszas lelkibeszélgetésbe is merült a jó jezsuita atyával (540).

Kolozsvárott tette le, 1712 február 2-án a négyes fogadalmat is (541).

Három évi templomi szolgálat után a tanári széket foglalja el és a filozófiát adja elő, egyben az ifjúsági Mária-kongregáció elnöke, majd az elemi iskolák igazgatója is lesz. Ez időben jelenik meg egy

---

(537) Jezs. Ltár, Austria, 65 p. 43 n., 2; Austria, 126 ff., 621, 664 v., Austria, 127 f., 28 v.

(538) Jezs. Ltár, Austria, 127 ff. 82, 132 v., 158 v., 202 v., 295, 380 v., 408 v., 419.

(539) Jezs. Ltár, Austria, 127 ff. 450, 492, 546 v.; Austria, 187 f., 139; Velics, III. 14.

(540) Jezs. Ltár. Austria, 127 ff. 543, 492, 546 v.; Austria, 187 f. 139; Velics, III. 14.

(541) Jezs. Ltár, Germ. 35 ff. 175, 176.

tanulmánya a tudás értékéről, példákban bemutatva (542). 1715-ben átmegy Székelyudvarhelyre házfőnöknek és plébánosnak, de egy esztendő mulva már ismét visszatér Kolozsvárra, hol a rendház gazdasági vezetését és a templom gondnoki tisztjét veszi át. Innen szólítja őt aztán az elöljárók akarata a római gyóntatói állásba (543).

A Szent Péter-templomban 1717 október 20-án kezdette meg működését, és négy éven át, 1721 október 5-ig látta azt el nagy készséggel (544).

Rómából visszatérve Budán, Kassán, Kolozsvárott, majd ismét Budán működött, részint mint az erkölcstan tanára, részint mint a rendházakkal kapcsolatos ifjúsági nevelőintézetek vezetője (545).

Budáról 1727 őszén Gyöngyösre küldték házfőnöknek és egyben az ottani iskolák igazgatójának. Két év után hasonló megbízással Egerbe megy át. Itt érte őt, legszebb férfikorában, váratlanul a halál. 1730 december 19-én délben agyvérzés támadta meg, mely három napi nehéz haláltusa után, december 22-én végzett vele. Mintha csak érezte volna közeledő végét, mert már hónapokkal előbb kiválasztotta jövendő sírhelyét, a templom Xav. Szent Ferenc oltára közelében. Rendtársai teljesítették kívánságát, és kihült hamvait oda helyezték örök nyugalomra (546).

* * *

A Szent Péter-templomban Dirner örökét *Bossáni András* vette át.

Az új gyóntató 1673 november 13-án született Nagybossányban, előkelő, nemes családból. Nagyszombatban tanult, ahol 16 éves korában felvétette magát a jezsuita-rendbe. A próbaéveket Trencsénben töltötte, aztán a gráci egyetemen hallgatott bölcsészeti előadásokat, és ugyanott, már 22 éves korában elnyerte a bölcselettudori címet is (547).

A rendben szokásos tanári próbaéveket a trencséni, pozsonyi, nagyszombati és gyöngyösi gimnáziumoknál töltötte (548). Nagyszombatban, ahol a poézis osztályát vezette, adta ki, növendékeivel, első munkáját, melyben a trónörökösnek, a leendő I. József királynak hódol (549).

---

(542) Jezs. Ltár, Austria, 127 ff. 583 v., 669; Austria, 128 ff. 3 v., Könyvének címe: Secundior Sapientia illustribus tum sacrarum tum politicarum virtutum exemplis illustrata. Claudiopoli, 1714. Sommervogel, III. 98; Szinnyei, II. 894.

(543) Jezs. Ltár, Austria, 128 ff. 34 v., 41.

(544) Jezs. Ltár, Rom. 99 ff. 114 v., 167 v., 216 v.; Rom. 100 f. 15; Koll. Lt. Mem. Istor, 40.

(545) Jezs. Ltár, Austria, 128 ff. 110, 124 v., 138, 153, 166.

(546) Jezs. Ltár. Austria, 128 ff. 188, 202, 215 v; Austria, 187 ff. 138, 141; Litt. Ann. Agrien.

(547) Jezs. Ltár, Austria, 68 p. 15 n. 1; Austria, 126 ff. 386, 425, 476 v., 506.

(548) Jezs. Ltár. Austria, 126 ff. 558, 585, 636, 686 v.

(549) Vaticinium felicitatis Iosephi I. Tyrnaviae, 1698; Sommervogel, I. 1852; Szinnyei, I. 1276; Szabó, I. 1931.

Négy évi magiszteri működés után, 1699 őszén visszatért Nagyszombatba, hogy ott az egyetemen megkezdje hittani tanulmányait. Oly kitűnő eredménnyel folytatta azokat, hogy az utolsó esztendőben már megbízást kapott a héber nyelv előadására. Tanulmányainak befejeztével megszerezte a hittudományokból is a doktori címet, és még ugyanazon évben (1703) pappá is szentelték. Mindjárt utána Győrbe ment a harmadik próbaesztendő kitöltésére (550).

A próbaidő csendjét csakhamar megzavarta a közeledő háború zaja. Rákóczi kuracai a Dunántúlra is behatoltak és Győr is érezte a közeledő változások szelét. Az ifjú jezsuita lelkében ekkor nagy gondolat fogamzott meg. Tudta, hogy a háborús megpróbáltatások mily pusztító hatással lehetnek a lelkekre, különösen, ha a szabadságharc, mint félni lehetett, egyben vallásháborúvá is fajul. Ezért elhatározza, hogy a veszélynek kitett lelkek megmentésére siet. Engedélyt kért tehát, hogy vele egy gondolaton lévő két társával a háború fenyegette vidéken missziókat tarthasson. Az elöljárók áldásával a három lelkes jezsuita atya nekivág a nehéz útnak. De már az első lépésnél úgy látszott, dugába dől a szép terv. Mindjárt Győr határában kuruc csapattal találkoztak, akik valamennyien Luther vagy Kálvin követői lévén, a három jezsuitát ugyancsak barátságtalanul fogadták. Bossáni és két társa már a vértanúság égi koszorúját látta közeledni, mikor a csapat katolikus parancsnoka megtudva, mi járatban vannak, nemcsak szabadon bocsátotta őket, de mindenben segítségükre is volt, hogy szent tervüket valóra válthassák. Be is járták az egészen a Balatonig terjedő nagy területet, és mindenütt nagy sikerrel prédikáltak, kereszteltek és gyóntattak (551).

A harmadik próbaév elteltével Bécsbe megy, ahonnan egy esztendő után, 1705 őszén visszarendelik Nagyszombatba, ahol az egyetemen a a bölcseletet adja elő, majd kari dékán lesz. Ez időben jelennek meg újabb könyvei (552). Ugyanitt tette le a négyes szerzetesi fogadalmakat is, 1707 február 2-án (553).

A bölcseleti karról öt évi működés után a theologiai karhoz helyezik át, ahol a gyakorlati erkölcstan előadásaival bízzák meg. Közben vezeti a nagyobb Mária-kongregációt, az 1711-12 tanévtől pedig a papnevelő intézet igazgatói tisztjét is átveszi (554).

---

(550) Jezs. Ltár, Austria, 127 ff. 42, 88 v, 124, 145 v.

(551) Az esetet Bossányi hivatalos Necrologja mondja el. Jezs. Ltár, Austria, 187 f. 127.

(552) Gaudia inter luctus seu incrementa et vicissitudines Societatis Jesu in Hungaria. Tyrnaviae, 1708. Responsa matris Philosophiae filiae philosophia recens manumissae data. Tyrnaviae, 1710; Sommervogel, I. 1852; Szinney, I. 1276; Szabó, I. 2401.

(553) Jezs. Ltár, Austria, 127, ff. 205, 294 v. 376 v. 412, 446 v.; Germ. 32 pp. 165-166.

(554) Jezs. Ltár. Austria, 127 ff. 485, 533, 619 v. 678 v.; Austria, 128 f. 10.

Az 1715 év márciusában megválik nagyszombati állásától és Lőcsére megy, ahová házfőnökké nevezték ki. Két év mulva, 1717 június végén pedig a kassai ház vezetésével bízzák meg. Mindkét helyen megmutatta, hogy nemcsak a tudományokhoz ért, hanem hosszú tanári elfoglaltsága dacára az élet gazdasági szükségletei iránt is van érzéke. Mindkét ház anyagi ügyeit rendbehozta. Emellett oly tekintélyre tett szert, kiváltképp a Szepességben, hogy a lőcsei vármegyeházán semmi fontosabb ügyben nem döntöttek, ha Bossányi nem volt jelen (555).

Három évi kassai működés után, 1720 végén Budára megy templomgondnoknak, és egyben a ház anyagi ügyeinek vezetője, minisztere lesz. Innen szólítja őt a következő év végén az elöljárók akarata Rómába (556).

A Szent Péter-templom magyar gyóntatószékébe 1721 december 14-én ült be, de csak rövid ideig maradhatott benne. Két és fél év után, 1724 tavaszán már kénytelen elhagyni Rómát, mert kipróbált tehetségét rendje más téren kívánta igénybe venni (557). Bécsbe küldik, ahol a Pázmány-intézet igazgatását veszi át.

Az a három év, melyet Bossáni a Pázmány-kollégium élén töltött, nagy javára volt az intézetnek.

Első dolga volt, hogy a kollégiumnak a szomszédos telkek tulajdonosaival, sőt magával Bécs városával folytatott pörét befejezze, ami szerencsésen sikerült is neki. Aztán hozzálátott, hogy az intézeti életet szabályozza. Rendszeresítette a talulmányok menetét és helyreállította a házifegyelmet. A fegyelmetlenségre hajló növendékeket, ha lehetett, szép szóval, ha kellett, erős kézzel rendre szoktatta. Mikor 1727-ben Szent Alajos és Kosztka Szent Szaniszló szenttéavatását a bécsi jezsuiták nyolc napos ünnepséggel ülik meg, azt akarja, hogy a Pazmaneum növendékei is vegyék ki részüket az ifjú szentek ünneplésében. A záró körmeneten, amelyen III. Károly császár és király is részt vett, nyolc pazmaneumi növendék dalmatikába öltözve vitte vállán a két szent ereklyéit rejtő szekrényt. Ettől kezdve évről-évre megtartották az intézetben a két ifjú szent ünnepét. Az ő tanácsára megy a Pazmaneumból a római német-magyar kollégiumba báró Majtényj László, Klobusiczky Ferenc báró és más négy nővendék (558).

Pazmaneumi rektor korában tanúskodott Zorger György egri kanonok, ildai apátnak tinnini püspökké való kinevezése elökészítési eljárásánál. A kinevezendő püspök ugyanis osztálytársa volt a nagyszombati egyetemen a hittudományi karon (559).

---

(555) Jezs. Ltár. Austria, 128 ff. 29, 43, 54, 68, 82; Austria, 187 ff. 126, 126 v.

(556) Jezs. Ltár. Austria, 128 f. 96.

(557) Jezs. Ltár. Roma, 100 ff. 66 v. 125, 157 v.; Koll. Ltár. Memor. Istor, 40.

(558) Jezs. Ltár, Austria, 128 ff. 158 v., 172 v., Rimely, 131 és 326.

(559) Vatikáni Ltár, Processi vescov. 114 ff. 681-82.

Bécsből 1727 őszén újra Nagyszombatba hívják, ahol ismét a papnevelő intézet igazgatását veszi át, majd meg a rendház consultora lesz. Közben már betegeskedni kezdett, és hosszas szenvedés után itt éri őt utol a halál, 1730 november 19-én (560).

* * *

Bossáni utódául a római magyar gyóntatói állásra *Raab Istvánt* nevezték ki.

Raab 1686 október 11-én született Magyaróvárott (561). Tanulmányait Győrben kezdette, ahol megszerette tanárait, és felvétette magát a jezsuiták közé. Az újoncéveket (1703-1705) Bécsben töltötte, aztán a szokásos ismétlőév után a bölcseletet hallgatta előbb a bécsi majd a nagyszombati egyetemen, ahol a doktori fokozatot is megszerezte (562).

Az ifjú doktor a tanítói gyakorlóéveket a győri, pozsonyi és nagyszombati gimnáziumnál tölti. Ez időből való latin nyelven írott magyar tárgyú költői munkája is (563). Négy évet tölt a középiskolai tanítás terén, mígnem 1714 őszén a bécsi egyetemre megy, hogy a hittudományokat hallgassa. Közben a Pázmány-intézet növendékeinek tanulmányi felügyeletével is megbízzák. Mikor bevégezte a theologia négy esztendejét, 1718-ban pappá szentelték. Még ugyanez év őszén a judenburgi kollégiumba rendelték a harmadik próbaév kitöltésére (564).

Mint már kész jezsuita előbb Nagyszombaton tanított, ahol a mennyiségtant adta elő. Innen Budára ment, ahol bölcseletet magyarázott. Itt tette le a négyes fogadalmat is 1721 február 2-án. Aztán Egerbe rendelték, ahol a dogmatikát adta elő, és a középiskolák igazgatója lett (565).

Inen szólítja őt az elöljárók rendelkezese a római állásba. 1724 május 2-án kezdi meg a Szent Péter-templimban működését (566). Ekkor már folytak az előkészületek a következő, 1725-i szentévre. XIII. Benedek pápa június 26-án kiadta a jubileumot bejelentő bullát,

---

(560) Jezs. Ltár, Austria, 128 ff. 185, 199, 213; Austria, 187 ff. 125-27 v.; Litter. Annual. 1730, Tyrnaviae.

(561) Jezs. Ltár, Austria, 71 p. 442 n. 5; A Necrologo győri születésűnek mondja, Austria, 214 f. 63 v.; talán nevéből kiindulva, mely Győr német neve, vagy, mert Magyaróvár a győri egyházmegyében fekszik. Jezs. Ltár. u. ott. és Austria, 127 ff. 242 v., 298 v., 377, 412 v.

(562) U. ott.

(563) Hungariades Epistolae et Eligiae. Tyrnaviae, 1714; Sommervogel, VI. 1358; Szinnyei, XI. 291.

(564) Jezs. Ltár, Austria, 127 ff. 437 v., 477 v., 533 v., 610, 678 v., Austria, 128 ff. 12 v., 32, 46 v., 60 v., 70 v., 77 v.

(565) Jezs. Ltár, Austria, 128 ff. 87 v. 96, 110, 132, 146; Germ. 39 ff. 391, 392.

(566) Koll. Ltár, Memorie Istor. 41; Jezs. Ltár, Roma, 100 f. 205 v.

amelyet 29-én nagy ünnepélyességgel hirdettek ki a Szent Péterben (567).

A szentévre sok zarándok érkezett az Örök Városba. Március hó folyamán 55 ezer ember számára kellett szállásról és élelemről gondoskodni. A szentéletű XIII. Benedek pápa is nagy örömmel végezte a szentév ünnepi szertartásait, ő maga is, akár a legegyszerűbb zarándok, végiglátogatta a négy bazilikát, hogy a jubileumi búcsút elnyerhesse (568).

Raab a jubileumi év leteltével tovább is penitenciárius marad, sőt a következő években a penitenciáriusok kollégiumának tanácsosa, consultora lett (569).

Négy és félévi működés után búcsút mond a Szent Péteri gyóntatószéknek, hogy átköltözzék a Gesú melletti rendházba, ahol a generális curiában, a német körzet titkárának helyettese lett (570). Két év mulva visszatérve hazájába, itt is bizalmi állásba került, mert a tartományfőnök tanácsosának nevezték ki (571).

Mikor ez állásától megvált, 1735 január 3-án a pozsonyi kollégium rektora lett. Innen egy évre átment Bécsbe, ahol az 1737-38 tanévben a Pázmány-kollégium igazgatója volt, de Ferenc lotharingiai herceg, királyi helytartó óhajára, ki nagy tisztelője volt, ismét visszatért Pozsonyba, ahol előbb mint a kollégium rektora, majd mint a Szent Márton melletti társasház főnöke működött (572). 1744 őszén Budára megy, ahol előbb a szeminárium vezetője, majd annak lelki igazgatója volt. Itt is halt meg 1757 október 24-én (573).

* * *

Raab már átköltözött volt a Gesú rendházba, amikor utóda, *Dobner István* 1728 november 20-án elfolglalta a megüresedett gyóntatói tisztséget (574).

Dobner hoszú évszázadok után a második erdélyi származású a római magyar gyóntatók között. Déván született 1694 december 24-én. Kolozsvárott tanult, és már 15 éves korában belépett a Jézustársaság tagjai sorába. Az első két próbaévet Bécsben töltötte, honnan a gráci kollégiumba küldték. A bölcseleti tanfolyam bevégzése után a ma-

(567) Redemptor et Dominus, Bull. Rom. XXII. 53.

(568) Pastor, XV, 534.

(569) Jezs. Ltár, Roma, 101 ff. 13, 60 v. 110.

(570) Jezs. Ltár, Roma, 78-III. ff. 86, 91; Austria, 128, 231 v.

(571) Jezs. Ltár, 128 ff. 236, 251, 265, 279.

(572) Jezs. Ltár, Austria, 128 ff. 297, 312, 328, 341, 355; Austria, 129 ff. 6 v., 20 v., 34 v., 48 v.; Rimely, 327.

(573) Jezs. Ltár, Austria, 129 ff. 72, 86, 101, 117 v., 133 v., 149 v., 173 v., 194 v., 210 v., 226 v., 242 v., 260, 289; Necrol. Austria, 214 ff. 63-64; Litter. Annual, 1757.

(574) Koll. Ltár, Mem. Istor 42; Jezs. Ltár, Rom. 101, 160.

giszteri éveket Kőszegen, Sopronban, Eperjesen és Lőcsén töltötte. A theologiát Bécsben hallgatta és ott is szentelték pappá 1722-ben. A harmadik próbaévet, mindjárt theologiai tanulmányainak befejezése után, Besztercebányán töltötte (575).

Mint kész szerzetespap 1724 őszén Kolozsvárra megy, ahol a rhetorikai osztályt vezeti és a filozófiát tanuló növendékeknek a felügyelője. Ez időben megjelent kiadványa arról tanúskodik, hogy szűkebb hazájának történetét hosszú távolléte alatt sem feledte el, sőt ennek multja is, jelene is, erősen érdekelte (576).

Két évi kolozsvári tartózkodás után Kassára megy, hogy a filozófiát adja elő. Itt teszi le a négyes fogadalmat 1728 február 2-án, megszerzi a filozófiából a doktori fokozatot, sőt arra is talál időt, hogy államjogi tanulmányokkal foglalkozzék és ezeknek eredményét könyvekben is kiadja (577). E munkakörből szólítja el őt, amint láttuk, 1728 őszén az előljárók szava a Szent Péter-templom magyar gyóntatószékébe.

Nem egészen négy évet (1728 november - 1732 június) töltött Dobner az Örök Városban, de hogy ez aránylag rövid idő alatt is lelkiismeretes munkájával, komoly tudásával mily tekintélyt szerzett a magyar névnek, mi sem igazolja jobban, mint a tény, hogy ifjú kora dacára, hisz még 40 éves sem volt, és a négyes fogadalmat is csak most tette le, mégis az utolsó két évben, a kollégium tanácsosává — consultor — választották (578).

Rómából visszatérve, egy évig Bécsben az erkölcstant adta elő, aztán Nagyszombatba ment, ahol a hittudományi karon a szentírást magyarázta, egyben a bölcsészeti kar dékánja és a jogi kar vizsgáztatója volt. Egy évig maradt itt is, amikor ismét visszahívták Bécsbe, ahol a Pázmány-kollégium igazgatását bízták reá (579)

A Pázmáneum élén eltöltött két esztendő után, 1736 augusztus 19-én a kolozsvári ház vezetését veszi át. Nehéz időket élt át itt. A rettenetes pestisjárvány megbénította az egész város és a környék életét. Csakhamar jelentkezett a járvány következménye, a drágaság és az éhínség is. Dobner oly szakértelemmel irányította a rendház ügyeit, hogy nemcsak a rendtagok nem szenvedtek a nehéz idők sú-

(575) Jezs. Ltár, Austria, 74 p. 25 n. 17.; Austria, 127 ff. 518 v., 593, 672; Austria, 128 ff. 5, 27, 44 v., 62, 71, 89, 102 v., 116 v; 130 v., 133 v., 141 v.; Gyárfás: Faludi, 136.

(576) Jezs. Ltár, 128 f. 153; Könyve: Grati animi officium Stephano Bathorio Poloniae regi et Carolo VI. Romanorum imperatori, Transilvaniae principibus. Caudiopoli, 1725; Sommervogel, III. 107; Szinnyei, II. 913.

(577) Jezs. Ltár, Germ. 41 ff. 33, 634; Austria, 74, p. 25; Austria, 128 ff. 166 v., 180 v., Könyve: Synopsis Iuris civilis, definitionibus, distinctionibus et quaestionibus plurimis enucleans omnes titulos Institutionum imperialum. Cassoviae, 1727; Sommervogel, III. 107; Szinnyei szerint kéziratban maradt.

(578) Jezs. Ltár, Roma, 101 ff. 160, 210; Roma, 102 ff. 13 v., 61 v.

(579) Jezs. Ltár, Austria, 128 ff. 257 v., 270 v., 285 V; 299 v.

lya alatt, hanem még a hozzájuk fordulókkal is sok jót tettek. Erdemeit méltatták, mikor a törvényszabta három év elteltével a még fontosabb pozsonyi rendház élére hívja meg az elöljárók bizalma (580).

Pozsonyi állásából ismét Bécsbe megy, ahol másodízben is rábízzák a Pazmaneum igazgatását. A három évi elöljárói tisztség elteltével Kassára küldik, ahol 1745 tavaszán az ottani rendház főnökének tisztjét veszi át. A hosszú, fáradságos út, Bécstől a Felvidéken át, a kora tavaszi változó időben, megviselte gyönge egészségét. Kassára már erős lázzal érkezett. Nem is nyerte vissza többé testi erejét. Egy évet sem töltött új állásában, a következő 1746 március 15-én, alattvalói nagy bánatára megvált a földi gondoktól, hogy az örökkévalóságban elvegye munkás életének méltó jutalmát (581).

* * *

Dobner helyét a Szent Péter-templomban, 1732 nyarán, *Tolvay Imre* egri tanár foglalta el.

Tolvay 1694 november 8-án született Holicson, Nyitra vármegyében (582). Iskoláit Bécsújhelyen végezte, ahol felvétette magát a Jézus-társaság tagjai közé és 1709 november 13-án a bécsi újoncházban meg is kezdte a próbaéveket, amelyek után Grácba küldték, hol az egyetemen a bölcseletet hallgatta és a doktori fokozatot is kiérdemelte (583).

A tanári gyakorlóéveket a pozsonyi, nagyszombati és győri gimnáziumoknál töltötte. Nemcsak előadta a retorikát, poétikát, de ő maga is, elmerülve a magyar multban, Pethő Gergely Krónikája nyomán, ékes latin hexaméterekben dicsőíti a XVII. század magyar vitézeinek hősi tetteit (584).

A hittudományi előadásokat a bécsi egyetemen hallgatta (1719-23), itt szentelték pappá is, már a harmadik évfolyam végén, 1722-ben. Tanulmányainak befejeztével azonnal Besztercebányára ment, hogy a harmadik próbaévet ott eltöltve, megkezdhesse aztán szerzetespapi működését (585).

---

(580) Jezs. Ltár, Austria, 128 ff. 309, 323, 338, 355; Austria, 129 ff. 6, 20; Rimely, 327; Velics, III. 14 és 68.

(581) Jezs. Ltár, Austria, 129 ff. 37, 50 v., 64 v., 72 v., 97 v., Necrol. Austr. 203 ff. 125, 125 v.; Litt. annual, 1746 Cassov. Itt és a Necrologiumban a neve, hibás német kiejtés után Tobnernak van írva.

(582) A rendi összes feljegyzések holicsinek mondiák, de ő maga nagyszombatinak vallotta magát a Cienfuegos bíboros előtt tett vallomásában. Vat. Lt. Processi Vescov. Vol. 121, 1735.

(583) Jezs. Ltár, Austria, 77 p. 69 n. 6; Austria 127 ff. 518, 593, 672; Austria, 128 f. 5.

(584) Jezs. Ltár, Austria, 128 ff. 30, 45 v., 59 v., 70 v., Munkája: Laureatum in Heroibus Hungariae saeculum post Christum natum decimum septimum. Tyrnaviae, 1718; Pintér, IV. 826; Szinnyei, XIV. 262.

(585) Jezs. Ltár, Austria, 128 ff. 88 v., 102 v., 116 v., 130 v., 133 v., 141 v.

A harmadik próbaév után Nagyszombatba küldték elöljárói. Előbb a rhetorikai osztályban tanitott és az ifjúsági Mária-kongregációt vezette, aztán az egyetem bölcsészeti karán adott elő. Közben, 1728 február 2-án letette a fogadalmakat is (586). Ötéves nagyszombati tanárkodási ideje alatt széleskörű tudományos, irodalmi tevékenységet fejtett ki. Első érdeklődése működésének színtere felé fordul, és két kötetben megírja az akkor már közel százesztendős nagyszombati egyetem első történetét (587). Aztán értékes kötetben állít emléket a magyarok ősi áhítatának a Nagyasszony iránt (588).

A történelmen kívül nagy érdeklődéssel fordul a természettudományok felé is. Mint a bölcsészeti kar dékánja, a nagynevű jezsuita tudós, Kircher Athanáz nyomán foglalkozik elsőnek Magyarországon az égitestek fizikájának és erőviszonyainak tanulmányozásával és a vulkanizmussal (589).

Nagyszombatból 1729 őszén Kolozsvárra küldik elöjárói, ahol a hittudományokat adja elő és a papnevelő intézet igazgatója lesz. Vasárnap, ünnepnap lelkesen prédikál, és a nagyszámú protestáns megtérítése céljából hitvitákat is rendez (590).

Két év mulva Egerbe megy, ahol az iskolák igazgatója és a templom gondnoka lett (591). Innen szólította őt elöljáróinak rendelkezése a római magyar gyóntatószékbe, amelyet 1732 június 17-én foglalt el (592).

Szokatlanul hosszú ideig, nyolc és fél évig mardt Tolvay a penitenciáriusi tisztségben. Nemcsak feladatának igyekezett nagy pontossággal megfelelni, de az elhagyott otthonnal is meg tudta őrizni összeköttetéseit. Elöljárói, rendtársai nagyra becsülték munkásságát, úgy hogy római tartózkodásának utolsó öt évében a kollégium tanácsosa, consultor volt (593). A magyarországi egyházi ügyekben pedig a legmagasabb helyen is meghallgatták véleményét.

---

(586) Jezs, Ltár, Austria, 128 ff. 157 v., 171 v., 185 v., 199; Germ. 41 ff. 470-71.

(587) Ortus et progressus almae Aeppalis S. J. Universitatis Tyrnaviensis a primis illius initiis ad annum usque 1660. Tyrnaviae, 1725. - Progressus almae Aeppalis S. J. Universitatis Tyrnaviensis ab. a. 1661 usque ad a. 1720. Tyrnaviae, 1728. Szinnyei, XIV. 262; Sommervogel, VIII. 1728.

(588) Vetus Hungarorum in Magnam Dominam pietas. Tyrnaviae, 1728. Egy példánya a kollégium könyvtárában.

(589) Itinerarium exstaticum quo mundi opificium idest coelestis expansi siderumque tam errantium quam fixorum natura, vires, proprietates... nova hypothesi exponitur. Tyrnaviae, 1729. - Athanasii Kircherii Iter exstaticum secundum in mundum subterraneum. Tyrnaviae, 1729; Szinnyei, XIV. 263.

(590) Jezs. Ltár, Austria, 128 ff. 209, 223; Rimely, 328.

(591) Jezs. Ltár, Austria, 128 f. 243 v.

(592) Koll. Lt. Mem. Istor, 43.

(593) Jezs. Ltár, Rom. 102 ff. 108, 157; Rom. 103 ff. 12 v., 64, 114, 163 v., 212.

Mikor 1735-ben a megüresedett váci püspöki székre Althann Mihály Károly barii érseket jelölik, Tolvay az egyik tanú, akit a Szentszék meghallgat az áthelyezés ügyében. Ez alkalommal mondja el, hogy többször járt Vácott, és ismeri annak környékét is. Megtekintette a városban a Szent Mihályról elnevezett templomot, mely akkor székesegyház volt, és megfordult a templom mellett emelkedő püspöki palotában is (a mai állami siketnéma intézet). Látta, hogy az elhunyt Althann bíboros már megkezdte az új püspöki palota építését, amelynek alapjai már kilátszottak a földből. Gyakran érintkezett az elhunyt bíborossal, aki pécsi püspök is volt, és nála látta a király levelét, mely szerint a váci püspök 18 ezer forint évi jövedelméből hatezer forintot levontak az országos plébániai alapra és más egyházi célokra (594).

Csáky Miklós gróf, nagyváradi püspökkel is összeköttetésben volt. 1738 tavaszán a püspök őt bízza meg, hogy mint teljes jogú meghatalmazottja felmentést kérjen az Apostoli széktől, amiért a nagyváradi püspökök oly hosszú idő óta nem látogattak el Rómába, hogy ott a törvényszabta jelentést megtegyék, és egyben kimentést kérjen, amiért most sem tud kötelességének megfelelni, mivelhogy csak nemrégiben vette át egyházmegyéjét, nem volt ideje azt végiglátogatni, így tehát nem tud az állapotokról részletes jelentést adni (595).

Tolvay rátermettsége, mellyel a Szentszék előtt a magyarországi ügyeket képviselte, birja rá Retz Ferenc generálist, hogy 1740 december 23-án kérje a bíboros főpenitenciáriust, mentse fel Tolvayt a gyóntatói tisztség alól, és fogadja el a helyébe hívott Faludy Ferencet (596). Tolvayt a rend generálisa a Gesúhoz helyezi át és megbízza a német aszisztencia ügyeinek ideiglenes vezetésével. Tolvay 1741 január 2-án foglalja el új hivatalát. Magyaros gondolkozása itt is megnyilvánul, amivel ugyancsak gondolkozásra indítja más nemzetiségű rendtársait. Mielőtt megkezdené új munkáját, megvendégeli a német asszisztenciához tartozó római rendtagokat, köztük utódát a penitenciáriusi tisztségben, Faludit is (597).

A Gesúban a nyár végéig marad Tolvay, onnan visszatér hazájába, ahol szemptember 11-én átveszi a budai rendház vezetését és egyben a Nagyboldogasszony-templom lelkésze lesz (598). Budáról 1745-ben Bécsbe megy, ahol a Pázmány-papnevelőintézet igazgatását bízták reá (599). Bécsben mint szónok is szerepel, és Szent László királyról mondott két beszéde kelt nagy feltűnést (600).

---

(594) Vat. Ltár, Processi vescov. vol. 121, a. 1735, VII. 12.

(595) Mon. Hung. Ital. II. 286.

(596) Vat. Ltár, Penit. Min. Lettere P. Gen.le C. di G.

(597) Koll. Ltár, Memor, Ist. 47.

(598) Jezs. Ltár, Austria, 129 ff. 16, 30, 44, 58.

(599) Jezs. Ltár, 129 f. 78 v.

(600) Orationes due panegyricae Divo Ladislao dictae Viennam. - Szinnyei, XIV. 263; Sommervogel, VIII. 93.

Bécsből Kolozsvárra megy, ahol három éven át (1746-49) mint házfőnök működik. Innen Győrbe rendelik, ahol a nevelőintézetet vezeti. 1756-ban Nagyszombatba hívja az elöljárók bizalma, ahol az egyetemi nyomda igazgatását bízzák reá. Itt marad egészen 1773-ig, a jezsuita rend eltörléséig. Rendjének eltörlése után az esztergomi főegyházmegye kötelékébe lépett át, és Kékkőn, a Balassa grófok kastélyában lelkészkedett. Itt érte őt a halál, 1775 július 11-én (601).

Tolvay utóda a Szent Péter-templom magyar gyóntatószékében, mint már tudjuk, *Faludi Ferenc* lett.

5. - *Faludi Ferenc, az író,* 1741-45 *római gyóntató.*

Faludi, 1704 március 24-én született Németújvárott, ahova édesanyja körmendi házukból a közeledő kuruc hadak elől elmenekült (602). Atyja, a Batthyány grófok tiszttartója, földesuraival együtt buzgó királypárti volt, anyja rokonai, a Radosticsok, Rákóczi seregében szolgáltak. De a királypárti és kuruc egyformán magyarnak vallotta magát, innen tehát Faludi erős magyar érzése, mely őt egész életén át kísérte. Másik mély érzése erős hite, buzgó vallásossága, mely nemcsak szerzetesi és papi működésében nyilatkozik meg mindvégig, de irodalmi munkásságán is állandóan kiütközik. Ezt az érzését kiváltképpen buzgó édesanyjától örökölte (603).

Elemi ismereteit a körmendi plébániai iskolában szerezte, ahol oly kitűnő oktatásban részesült, hogy amikor 11 éves korában a kőszegi jezsuita gimnáziumba került, már a haladók csoportjába — maior parvista — vették fel. Az alsó osztályok elvégzése után Kőszegről Sopronba küldték szülei, ahol ugyancsak a jezsuiták gimnáziumában, a felsőbb osztályt, a retorikát hallgatja (604). Itt érlelődik meg lelkében a végleges elhatározás, hogy követi tanárai példáját és ő is jezsuita lesz. Szülei hozzájárulásával Sopronból Bécsbe megy, ahol 1720 október 14-én a Szent Annáról elnevezett újoncházban felveszi a Jézustársaság egyszerű köntösét és megkezdi a próbaévet (605). A rend törvényei szerint két éven át elmélyed a lelki élet tanulmányozásában, még inkább annak átélésében, és tanulmányozza a rendi szabályokat, a rend szervezetét, célkitűzéseit, történetét. Mikor aztán két év mulva leteszi az első fogadalmat, elöljárói a gráci egyetemre küldik

(601) Jezs. Ltár, Austria, 129 ff. 87, 102, 118, 135 v., 152, 175 v., 198 v., 213, 228, 245, 265 v., 282 v., 299 v.; Austria, 230 pp. 14, 48, 82; Austria, 231 pp. 116, 150, 184; Austria, 232 pp. 218, 252, 285, 320; Austria, 233 pp. 354, 388, 422, 456; Pintér, IV. 47; Szinnyei, XIV. 262.

(602) Gyárfás: Faludi, 132, 134; Pintér, IV. 304; Jezs. Ltár, Austria, 118 f. 315 n. no. 6 szerint, születésnapja március 25.

(603) Gyárfás: Faludi, 2, 314.

(604) Gyárfás: Faludi, 135, 141; Pintér, IV. 304.

(605) Jezs. Ltár, Austria, 118 p. 315 n. 6.

a bölcseleti tanulmányok elvégzése céljából. Szorgalmát siker koronázza, mert három év mulva, 21 éves korában a bölcselet doktorává avatják (606).

A bölcseleti tanulmányok elvégzése után a rendi szokások előírják, hogy legalább ugyanannyi évig magister címmel tanítson az ifjú jezsuita, hogy a gyakorlatban is bemutassa, mennyit sajátított el a végzett tanulmányokból. Faludi 2 évig a pozsonyi, 2 évig a pécsi gimnáziumban tanított, amott az alsóbb, emitt a felsőbb osztályokat vezette, sőt Pécsett a második év végén már az ifjusági Maria kongregáció vezetését is rábízták (607).

Négy évi magisteri működés után újra Bécsbe rendelik elöliárói, ahol egy évig a felsőbb matematikai előadásokat, aztán pedig a theologiát hallgatja négy éven át. Közben, a harmadik év végén, 1733-ban, pappá szentelik (608).

A theologiai tanulmányok befejezése után, most már mint felszentelt pap, előbb a lelkipásztorkodás terén nyer alkalmazást. 1734 őszén a budai vizivárosi Szent Anna — templom ünnepi szónoka és egyben hitoktató lesz. E templom hívei számára irja országszerte ma is áhítattal énekelt nagyböjti hangulatos templomi énekét: — Szüzek, ifjak sírjatok, mélyen szomorkodjatok, keseregjen minden szív, aki Jézusához hív (609).

Egy évi lelkipásztori gyakorlat után Besztercebányára megy, hogy ott kitöltse a harmadik próbaévet. Pamer Gottfried és Görgei Kristóf vezetése alatt éli át e fontos időszakot, mely a jezsuita életre való teljes előkészülést jelenti (610). E harmadik próbaév sikeres kiállása után most már megkezdheti a Társaságban rendszeres működését. Első állomáshelye Bécs, ahol az egyetemen a bölcseleti erkölcstan előadását bízzák rá, egyben a Pázmáneum növendékeinek lelki igazgatója lesz (611). Látszik, hogy elöljárói úgy a lelki életben való jártasságát, mint bölcseleti tudását nagyra értékelték, mikor ily fontos, sőt kettős munkakört biztak rá már most, pályafutásának kezdetén. Hogy a beléje helyezett bizalomnak mindenben megfelelt ifjú kora dacára is, legjobban igazolja, hogy a következő évben a gráci egyetemen már mint rendes tanárt alkalmazzák, ahol egy évig a bölcseleti karom a II. éveseket, a fizikusokat vezeti, majd egy év mulva a III. éveseket, a metafizikusokat tanítja és egyben a nemes ifjak nevelőintézetének

---

(606) Jezs. Ltár, Austria, 128 ff. 126, 140, 154; Pintér, IV. 305, Gyárfás, Faludi; 399; Iskolatársai között voltak: Kéri Ferenc Kollár József, Turóczi József és br. Amadé László.

(607) Jezs. Ltár, Austria, 128 ff. 170, 188 v. 202; Gyárfás: u. ott; Pintér, i. h.

(608) Jezs. Ltár, Austria, 128 ff. 214 v., 228 v., 242 v., 257 v., 271 v., Gyárfás: Faludi, 400; Pintér: i.h.

(609) Jezs. Ltár, Austria, 128 f. 279; Gyárfás: Faludi, 401; Pintér: i.h.; Hóman-Szekfű, VI. 173.

(610) Jezs. Ltár, Austria, 128 f, 296 v.

(611) Jezs. Ltár, Austria, 128 f, 314 v. Rimely, 138, 336; Gyárfás, 401.

lelki igazgatója. Itt bocsátják az utolsó fogadalmakra is, és lesz a Jézustársaságnak teljes jogú tagja 1738 február 2-án (612).

Gráci tanárkodása alatt kezdi meg irodalmi működését. II. éves tanítványai az 1738 évi bölcsészetkari promóciókra latinra forditják és kiadják Pardies Ignác Gaston francia jezsuita szersetes mértani kézikönyvét, ábrákkal is magyarázva (613). Ugyancsak a hallgatók a következő évben Maletius, Vauban, Blondelius, De Pagan, Fourniers, Dögen és mások nyomán egy hadmérnökkari munkát jelentetnek meg a doktori avatások alkalmából (614). Mennyi része volt e munkák megjelentetésében Faludinak és mennyi tanítványainak, nem állapítható meg pontosan. Annyi biztosra vehető, hogy ő hívta fel mindkét esetben hallgatóinak figyelmét a tárgyakra. Hogy szívesen foglalkozott a tanulmányokkal, legjobban igazolja, hogy még halála után maradt kevésszámú könyve között is ott volt e munka 1-1 példánya (615).

Ugyancsak az 1739-i doktorrá avatások alkalmával a gráci jezsuita iskola retorika — osztálya is adott ki egy művet, szintén Faludi nevével a címlapon. A munka szépen gördülő latin hexaméter sorokban a külföldi utazásokról szól. Első felében hasznos tudnivalókat mond el a külföldre utazni szándékozó ifjaknak, a második részben pedig figyelmezteti őket, mit kell külföldön látniuk, tanulniuk. Ki adta a hasznos, ügyes kis munkához az eszmét, mennyi része volt benne a tanulóknak, mennyi a retorikai osztály vezető tanárának, de legkivált magának Faludinak, nem tűnik ki a sorokból. Annyi azonban bizonyos, hogy szeretettel foglalkozott a külföldi utazások gondolatával, amint azt későbbi munkáiból is tudjuk (616).

Az 1739-40 tanévben Linzben találjuk Faludit. A mennyiségtant adja elő, de közben ráér arra is, hogy a templomban hitoktatásokat tartson, és ő vezeti a rendház naplóját is (617). Innen hívja őt az elöljárók akarata 1740 végén Rómába, ahol a sikerrel kiállott szokásos vizsga után 1741 január 10-én foglalta el a Szent Péter — templomban a magyar gyóntatószéket (618).

Mikor Faludi Rómába jött, már kitörőben volt az osztrák örökösödési háború. A porosz, bajor, spanyol és nápolyi udvarok nem ismerték el a pragmatica sanctioban kimondott trónöröklés új rendjét, és

---

(612) Gyárfás: Faludi, 401-402.

(613) Elementa geometriae Ignatii Gaston Paradies... Graecii 1738; Szinnyei, III. 107; Sommervogel, III. 537.

nyei, III. 108; Sommervogel, i.h.

(614) Collectiones mathematicae ex architectura militari... Graeci, 1739; Szinnyei, III. 108; Sommervogel, i.h.

(615) Gyárfás: Faludi, 422.

(616) De itinere in provincias exteras, libri duo. Graecii, 1739; Szinnyei, III. 107; Sommervogel, i.h.; Gyárfás: Faludi, 402.

(617) Jezs. Ltár, Austria, 128 f. 354 v.

(618) Koll. Lt. Mem. Istor, 45; Jezs. Ltár, Rom. 104 f. 63 v. és a következő schematismusok 1741 szeptember 24-től számitják a penitenciáriusi működését.

haddal fenyegeték a trónralépő ifjú Mária Terézia uralmát. Előrelátható volt, hogy a magyarok nem fogják kivonni magukat a háborús veszedelmekből, és bátran kiállanak a királynő mellett. Az egész Középeurópára kiterjedő bonyodalom valószínűvé tette, hogy külföldről, de különösen Magyarországról aligha fognak zarándokok jönni az Örök Városba. Az új magyar gyóntató tehát bőven ráért, hogy belemerüljön tanulmányaiba. Látja a renaissance örök értékű alkotásait, megcsodálja a klasszikus világnak romokban is megragadó emlékeit, amelyek életrekeltik benne a szunnyadó költői tehetséget, és késztetik, hogy ékes latin versekben énekelje meg a császári Róma sok érdekes emlékét (619).

A mult idők emlékeinek csodálásával nem telik be, de jut rá ideje, hogy korának szellemi mozgalmát is figyelemmel kísérje. Magába vonuló, befelé élő egyénisége nem viszi őt reá, hogy a forrongó olasz szellemi életbe belevesse magát, nem vesz részt a készülő olasz irodalmi újjászületési mozgalmakban, de olvassa és feljegyzi magának nemcsak Tasso, de Goldoni és Chiari mondatait is. Az olasz írók mellett olvassa a franciákat és a németeket is. Természetesen elősorban a jezsuita írók érdeklik. Soknyelvű környezetében társai is felhívják figyelmét egy-egy idegen nyelvű jelesebb munkára. A külföld szellemi életének ennyi kincse, értéke láttán, szemlélődő lelke megérzi a magyar elmaradottságot, felébred benne a vágy, hogy tehetsége szerint segítsen nemzetén. Mint pap, megérzi a felvilágosodás hangzatos neve alatt mindinkább hódító új eszmékben a romboló hatást, és azért elsősorban erkölcsi irányban kíván cselekedni. A lelke mélyén élő eszménykép, a minél tökéletesebb, lelkileg is kiegyensúlyozott igazi ember kialakítási vágya valamennyire konzervativvá teszi, és a felvilágosodás korának elején a latűnő barokk gondolatvilágához téríti vissza. Igy terelődik figyelme a spanyol Grácián és az angol Darrell erkölcsi tartamú műveire is. Faludi kétségtelenül nem Rómában lett magyar íróvá, hiszen Grácián fordításával már előbb is foglalkozott, de Róma ihlette, Róma adott neki mintákat, Róma mutatott számára irányt (620).

A római éveknek első terméke Darrell Vilmos angol jezsuita erkölcsnevelő munkájának, « The gentleman instructed » - nek fordítása, mely különböző nyelvekre lefordítva számos kiadást ért meg (621). Faludi az olasz fordítás nyomán dolgozott, amelyet Morelli firenzei pap készített volt.

A munka a század szabadgondolkozói ellen készült, a szerző az igaz keresztény férfi, a keresztény nő és a keresztény ifjú nemes alakját kívánja követendő példának az olvasó elé állítani. Faludi egyelőre a két első részt fordítja le; és mindjárt az első rész, a « Nemes Ember » előszavában meg is mondja:

(619) Gyárfás: Faludi, 403.

(620) Szauder, 6-9; Gyárfás, i.h.; Pintér: i.h.; Szinnyei, III. 106.

(621) Sommervogel, II. 1828-29, nyolc angol kiadáson kivül olasz, francia és spanyol forditásokat ismer.

— Amit írtam, azért írtam, hogy messzi bujdosásimban ki ne kopnék élő nyelvünkből, példát adnék sok heverő pennának, olvasásra valót nyújtanék a hivalkodóknak, jóra emlékeztetném a világ gondjaiba elmerült elméket (622).

Ugyancsak római tartózkodása alatt folytatja a már előbb elkezdett munkát, a nagynevű spanyol jezsuita, Grácián Boldizsár, tarragonai rektor könyvének « Oraculo manual y arte de prudencia » fordítását, « Bölts és figyelmes Udvari Ember » címmel (623). A munka, mely 1647-ben jelent meg eredetiben, nemcsak spanyol nyelven, hanem angol, francia, német, olasz, lengyel, holland, sőt latin nyelven is, egész Európában el volt terjedve, és számos kiadásban forgott közkézen (624). A magyar fordítás nem az eredeti spanyolból, hanem a német átültetés után készült, és egyelőre az eredeti 300 gondolatból az első százat adja. Faludit a lelke mélyén élő eszménykép, az igazi ember kialakítása sarkallja itt is arra, hogy Grácián gondolatait magyarra átültesse, s amint ő maga mondja a könyvhöz írott « Elöljáró beszédben », melyet a « Magyar nemességhez » címez:

— Fegyvert, oltalomeszközt kívántam a hamis világ ellen adni, nem rossz politikát hinteni nemzetem elejbe.

A század közepén, Faludi korában, a külföld egyes köreiben már sokhelyütt inog a pozitiv vallásban gyökerező hit. A francia szabadgondolkozók szelleme tör elő, mely azt hirdeti, hogy az erkölcsös élet jól megfér a hitetlenséggel. Azok a magyar szemlélők, akik féltették a nemzetet a nyugati erkölcsi szabadosság és a nyomában járó hitetlenség társadalomfelforgató eszméitől, az erkölcs védelmével, a vallásos gondolat erősítésével óhajtanak gátat emelni a romboló áramlat elé.

Az angol és spanyol szerzők által tárgyalt erkölcsi visszásságok, társadalmi kinövések Magyarországon akkor még kevésbbé voltak érezhetők, nehéz volt tehát azokat a hazai viszonyokhoz alkalmazni. Faludi szerény, szelíd lelkületének nem is felelt meg, hogy erkölcsbíróként álljon nemzete elé, inkább figyelmeztetni akart mint elítélni, megelőzni a bajokat inkább, mint orvosolni a meglevőket. Amint ő maga írta, emlékeztetni a jóra, felvértezni a hamisság támadásai ellen. A Nemes Emberben siet kijelenteni, hogy magyaroknak ír, de nem ma-

---

(622) Istenes jóságra és szerentsés boldog életre oktatott Nemes Ember. Irta Anglus nyelven Darrell Josef Soc. Jes. Forditotta olaszbul Faludi Ferenc S.J. Nagyszombatban, 1748. II. kiadás Buda, 1749, III. kiadás, Nagyszombat, 1771; IV. kiadás, Pozsony és Kassa, 1787; - Istenes jóságra és szerentsés boldog életre oktattot Nemes Asszony. Hadi és udvari embereket néző közbeszédek. Irta Anglus nyelven Darrel Josef Soc. Jesu. Forditotta Olaszbul Faludi Ferentz S.J. Nagyszombat, 1748; Következő kiedásai az első résszel együtt. Váradi, II. 204; Szinnyei, III. 108; Sommervogel, III. 538; Gyárfás, 404.

(623) Bölts és Figyelmetes Udvari Ember. Irta Spányol nyelven Gracian II. kiadás, Pozsony, 1771; III. kiadás, Győr, 1790; IV. kiadás, Pozsony, 1837; Faragó, 170; Sommervogel; III. 538; Szinnyei, i.h.

(624) Faragó, 167-171; Sommervogel, III. 1647-50.

gyarokról, a Nemes Asszony-ban pedig, bár tükröt tart az olvasók elé, kimondja, hogy « nem ide szól, hanem a tengernek túlsó partjaival tartja közit ». Az érdeklődést mégis felkeltette a magyar közönség lelkében. A két Darrel — fordítás négy kiadást ért meg, ami eléggé igazolja, hogy mindenütt szívesen olvasták (625).

A könyvek hatását, erkölcsi tartalmuk mellett, fokozta nyelvi szépségük is. A nyelvújítás előtt nehéz volt bármely nyelvből szépen, könnyedén magyarra fordítani. Aki hozzálátott, annak számot kellett vetnie a magyar nyelv fejletlenségével, a sok idegenszerűséggel, durvasággal, amellyel megtelt. Tisztítani, simábbá tenni a nyelvet, megértetni az olvasóval az idegen kifejezéseket, vonzóvá tenni az előadott, sokszor nehéz, sokszor kemény igazságokat, nem egyszer megoldhatatlan feladatnak látszott. És Faludi mindjárt első könyveiben úgy lép az olvasó elé, mint igazi szépíró, aki akar is szépen írni magyarul, és van is hozzá érzéke. Hol szóról szóra fordít, hol szabadon alakítja át az előtte fekvő idegen szöveget, aszerint, amint a magyar nyelv szelleme készteti. A laposabb idegen kifejezéseket kibővíti, a terjengőseket rövidre fogja, kerüli a körmondatokat, feloldja a közbevetett mondatokat, rövidségre, világosságra törekszik. Az Udvari Ember Elöljáró Beszédében nagy szerénységgel mentegetőzik ugyan:

— A mi a stilust illeti, ha olly tzifrán nem is trágyáztam a mint hazámnak kényessei szeretnék, vagyon kis mentségem: ifjanton kezdettem, távul bujdosva irdogáltam jobb részét és csak pihenő órákkor.

Ám a valóságban magasztalták magyaros stilusát, bámulták választékosságát. Mint stiliszta, Kazinczy-ig egyedül áll a magyar irodalomban, a régiek közül is csak Pázmány fogható hozzá. Nyelve idegen vándorlásai között is megmaradt tősgyökeresen magyarnak, amely azonban telve van mégis új kifejezésekkel. A hanyatlásnak indult nemzeti nyelvet képessé teszi erkölcsi, emelkedett tartalmú mondanivalóinak kifejezésére. A stilus újítása mellett elfeledett szólásmódokba új életet lehel, és ahol szüksége van reá, alkot új szavakat is, amelyeken nem érzik az erőltetettség, sőt ma is szívesen használjuk azokat (626).

Római tartózkodásának gyümölcse az a két színdarab is, mellyel Faludi az akkor közkedvelt jezsuita iskoladrámákat szaporította. Az egyiket, melynek címe « Caesar Aegyptus földén Alexandriában », Cordara Gyula olasz jezsuita műveiből ültette át magyar nyelvre. Az eredeti darabot 1745 farsangján adták elő elsőízben a római jezsuita kollégium növendékei. Faludi minden valószínűség szerint jelen volt az előadáson, s ott tetszett meg neki a darab. A költött tartalom Caesar egyptomi hadjáratából van véve. Az igazlelkűség küzd benne a kétszínűséggel, míg végre is Cleopatra csábításával szemben győz a római erős jellem.

A jezsuiták iskolai színműveiket általában latin nyelven írták és latinul adták elő a tanulók is. Faludinak e fordítása az első iskoladráma, amelyet magyarul adtak elő a nagyszombati tanulók,

(625) Négyesi, 559; Pintér, IV. 325; Gyárfás: Faludi, 406.

(626) Gyárfás, i.h.; Négyesi, 562, 565; Pintér, IV. 170, 326, 327;

A fordítás híven követi az eredeti szöveget, de nagy gondot fordít a kifejezések megválogatására, amellett nyelvének kifogástalan magyarságára. Néhány jelenet és felvonás végén, Faludi magaköltötte magán- vagy páros dalocskában fejezi ki a szereplő főszemélyek lirai érzéseit, rövid énekekben hívja fel hallgatóinak figyelmét a jelenet erkölcsi tanulságára. Korának kedvelt költői műfaját, a zenedrámát utánozza, amint azt az akkor annyira ünnepelt írótól, Metastasiótól eltanulta (627).

A másik színdarab címe « Constantinus Porphyrogenitos », szintén olasz szerző műve, melyet a kor egyik legkiválóbb iskoladrámájának mondanak. Van benne komoly összeütközés, szenvedélyek harca, úgy, hogy Faludi fordítása nyomán, irodalmunkban az első színdarab, amelyről komolyan lehet mint drámáról beszélni. Tartalma egybevág Faludi prózai fordításainak, gondolatvilágával. A bizánci császári udvar két főembere küzd egymás ellen. Az egyik a maga fia számára kívánja a trónt megszerezni, de terve végül is elbukik, és a törvényes örökö, Bíborbanszületett Konstantin lesz a császár. A darabban felismerhetők Darrel őszinte, békésen megelégedő, jámbor alakjai, de néhany szerepben életrekél Grácián spanyol barokk « udvari embere » is. A darabot itthon is szívesen fogadták, és iskolai színpadokon több, helyütt előadták (628).

Római tartózkodásának, illetve az olasz lira tanulmányozásának hatása meglátszik Faludi költészetén is. Már Cordara színdarabjának fordításáról szólva láttuk a nagy olasz költőnek, Metastasiónak hatását, mikor néhány jelenet végén az erkölcsi tanulságot élénk ütemű könnyű dalba foglalja össze. Ugyancsak Metastasio dalainak változatos ütemei visszhangzanak Faludi lirájának több darabjában is. A Dunántúlról magával hozott lirai készséget az olasz ég, az olasz minta csalta ki valóban alvó csíráiból.

Talán önmaga sem tudta, mily nehéz feladat megoldására vállalkozott. Dallamosan, könnyed lebegéssel kellett megszólalnia akkor, mikor az olasz lira fejlett verselésének megfelelő magyar költői hagyományok nem segítették munkájában. Sikerült azonban mégis legyözni a nehézségeket. A nyelvvel könnyedén, minden honfitársánál fordulatosabban tudott bánni. Verselőkészsége, zenei érzéke is nagyobb volt, mint bárkinek költői elödei között, úgy, hogy szinte öntudatlanul vitte bele az időmértéket rímes verseibe. Megújítja a hagyományos Zrinyi strófát is, kiküszöböli belőle a négyes rímet, a tizenkettős verssorokat pedig páros rímekkel látja el. A keresztrímeket is rendszeresen kezdi használni verseiben. Néhány jambus, trochaeus és daktilusi lejtésű

(627) Gyárfás: Faludi, 407, 408; Kastner: Faludi versformái, 21-22; Keller, 748-54; Pintés, IV. 249; Szander, 12; Váradi, II. 121.

(628) Megjelent « Faludi Ferentz költeményes maradványai » gyüjteményben, Győr, 1786. Előadták Nagyszombatban, 1750, szeptember, 13, Egerben, 1754 julius 31; Lőcsén a magyar nemes ifjúság, 1789 június 22; Bayer, I. 60-61; Pintér, IV. 332; Sommervogel, III. 538; Szander, 12; Szinnyei, III. 108, 110; Váradi, II. 190.

költeményével utat tör a nyugateuropai verselés magyar meghonosítói előtt. Ha van, aki megtagadja tőle a költői eredetiséget, kénytelen elismerni nála a művészi tökéletességig fejlesztett költői formát (629).

Hatással vannak reá részben a latin, a német, a francia minták is, de kétségtelenül az olasz lirikusoktól tanul legtöbbet. Tőlük hallja a tiszta, lehetőleg kétszótagú, összecsengő rímeket, az ütemek, a verssorok és versszakok különféleségeit. Náluk látja a szonett formáját is, melyet megkísérel magyarra átültetni. Ha kísérlete nem is nyerte meg mindenben a szigorúan bíráló Kazinczi tetszését, mégis Faludi érdeme marad az első komoly ilynemű kezdeményezés a magyar költészetben (630).

Faludi általában nem nyilvánosság számára írta verseit, hanem inkább saját el nem nyomható hajlamát, saját el nem altatható költői lelkületét követve, szóval géniuszára hallgatva, örökíti meg érzéseit. Vallásos énekeiben tagadhatatlanul az egyház latin himnuszai lebegtek szemei előtt. Idilljeiben sokban követi Vergilius nyomait. Olasz, francia, német olvasmányai is befolyásolták. Ám mindezek dacára mindig vonzóhangú költő, lírája kedves, nyájas, derűs poézis. Vallásos énekei igaz buzgalomból fakadó mély érzelmek közvetlen megnyilatkozásai, melyek közül némelyeket, ahogy azt már fentebb említettük, mint az « Úr Jézushoz », vagy a « Feszülethez », ma is áhitattal énekel templomainkban a hívősereg. Alkalmi költeményei nem a személyi hiúságnak hódoló szószaporítások, de a nemzet nagyjait hálával és megérdemlett tisztelettel magasztaló ódák. Elmélkedő verseiből a keresztény bölcselő békét, megnyugvást árasztó szelleme árad felénk. Leíró költeményeiben látjuk a természet szépségeit, élvezzük annak festőiességét. Néhány tréfás éneke, humoros helyzetdala is tele van melegséggel, nem durva, nem bántó, es amellett hogy mosolyra késztet, tanít is, gondolatot ad.

Igaz, költői tehetség, aki tartalomban is, formában is, sok tekintetben irányt mutathatott volna kortársainak, sőt utódainak is. Nem lehet tehát eléggé sajnálni, hogy versei jó későn, csak halála után láttak napvilágot (631).

---

(629) Császár, 15-32 és 113-127; Kastner, 26, 27; Pintér, IV. 319.

(630) Négyesi, 565; Trostler, 201-206; Váradi, I. 261, 262, 277.

(631) Beljak, 163-66; Gyárfás: Faludi, 404; Pintér IV. 318; A költeményeket először Révai adta ki, « Faludi Ferentz költeményes maradványai cimen » 2 kötetben, Győrött, 1786, 1787, Uj kiadás, Pozsony, 1787. Utána Batsányi János, Pesten, 1824; Toldi Ferencz a Nemzeti Könyvtárban 1853-ban kiadja Faludi « Minden Munkái »-t és 1854-ben még külön kiadásban a költeményeket. Budapesten, 1875-ben Tewrewk Árpád kiadja Faludi pásztorköltéményeit. 1900-ban az Olcsó Könyvtárban Négyesy László kritikai kiadást készit az összes költeményekről. 1901-ben a Magyar Könyvtárban, és « A Régi Magyar Költészet » II. kötetében 1804-ben Ferenczi Zoltán kiadásában jelentek meg Faludi versei. Gyárfás: i.m.; Pintér, IV. 322; Sommervogel, III. 539; Szinnyei, III. 109.

A római éghajlat, meg talán az állandó szellemi munka is, megtámadta Faludi egészségi állapotát. A jezsuitarend generálisa, Retz Ferenc, 1745 október 30-án jelenti a bíboros főpenitenciáriusnak, hogy a magyar gyóntatót az idegen éghajlat okozta betegeskedése miatt kénytelen visszaküldeni hazájába, és helyére Koller Józsefet ajánlja kinevezésre (632).

* * *

Rómából visszatérve, Faludi Nagyszombatba megy, ahol az egyetem hittani karán a szentírás-magyarázat tanára lett és ugyanakkor a bölcseleti kar dékánja (633). Egy év után azonban megválik az egyetemtől, elöljárói Bécsbe rendelik, ahol a Mária Terézia által alapított Theresianum hallgatóinak a római és német jogtörténetet adta elő. Ugyanakkor a rendház anyagi dolgainak az intézését is reábízták. Munkásságának elismeréseül consultorrá, tanácsossá is kinevezték (634). Állandó maradása azonban itt sem volt, mert egy év után elhagyja Bécset, visszatér Nagyszombatba, ahol átveszi az egyetem mellett felállított nyomda vezetését. Itt is több éven át viselte a rendház tanácsosa címet (635).

A nyomda igazgatása jó alkalom volt számára, hogy Rómából magával hozott munkáit közzétegye. Igazgatóságának mindjárt első esztendejében, 1748-ban megjelenteti a két Darrel — fordítást, a Nemes Embert és a Nemes Asszonyt, aztán hozzálát, hogy befejezze a megkezdett Grácián — fordítást, és 1750-ben kiadja Udvari Ember címen az első száz gondolatnak a fordítását. Ugyancsak 1750-ben, az ő felügyelete alatt jelenik meg a nagyszombati nyomdában Wagner Phraseologiája, melyhez ő maga is gyűjtött anyagott, értékesebbé, tartalmassabbá téve ezáltal a különben is kiváló munkát (636).

Könyveinek kiadása után Faludi megválik a negyszombati nyomdától, és 1750 szeptemberében Kőszegre megy, ahol közel négy évtizeddel előbb, mint serdülő fiú, középiskolai tanulmányait megkezte. Mint rektor tért most oda vissza, hogy a szerzet törvényei szerint három éven át vezesse a rendházat (637). Megbízásának lejárta után, 1753 októberében, csendesebb elfoglaltságra Pozsonyba rendelik, hogy a rendház könyvtárosa legyen. Három év után, 1757 őszén megszakad pozsonyi csendes, befelé élő munkássága, Pécsre küldik, az ottani ház anyagi vezetője, minisztere és a templom gondnoka (638). Kév év

(632) Vatikáni Lt. Penit. Min. Lettere P. Gen. C. di G.a 1745.

(633) Jezs. Ltár, Austria, 129 f, 77 v.; Gyárfás: Faludi, 405.

(634) Pintér, IV. 305, 306.

(635) Jezs. Ltár, Austria, 129 f, 94; 129 ff. 107, 123, 139; Gyárfás: i.h.; Pintér, IV. 305-306.

(636) Gyárfás: Faludi, 406, 407; Kármán, 56.

(637) Jezs. Ltár, Austria, 129 ff. 151, 174 v., 195 v.

(638) Jezs. Ltár, Austria, 129 ff. 215, 231, 247, 264.

után újra viszzarendelik Pozsonyba, ahol átveszi a gimnázium igazgatói tisztjét, és egyben ismét a rendház könyvtárának felügyeletét (639). Öt év után megszakad csöndes munkássága, 1764-ben megbízzák a hivatalos könnyvvizsgálattal, állami censor lesz, de 1766-ban újra visszatér a szelídebb könyvtárosi foglalkozáshoz, melyet meg is tart egészen a Jézustársaság feloszlatásáig. Mint könyvtáros, gyóntató a rendházban és az Orsolya-apácák intézetében, 1771-ben ismét átveszi a gimnázium igazgatását is (640).

A pozsonyi nyugalmasabb esztendők új alkalmat nyújtottak arra, hogy visszatérjen az irodalom műveléséhez. Folytatja Grácián gondolatainak fordítását. 1770-ben kiadja a második és 1771-ben a harmadik «Század»-ot (641). Míg az első rész fordítása az eredetinek német átültetése nyomán készült, a most kiadott kétszáz gondolatot francia fordításból ültette át magyarra. Munkáját «A Magyar Nemességhez» intézett előszóban a következőkkel okolja meg:

— Minthogy valami bötsületet vallott a főrendnél Udvari Emberem, és már készpénzzel keresve sem lehet találni benne, a mint panaszok hozzák; az előbbi 100 maxima után más százat botsátok. Késtem ezekkel megvallom, rész szerént mert másutt járt a gondom, rész szerént mert bizakodtam némely fris pennákban, hogy a mikhez én kóstolva nyúltam, ők keletit látván, előbb utóbb végig nyujtják. Vastag reménységemből már kifogytam, látván, hogy akaróim átallják magokat az idegen munkákba ártani; magam vontattam azért a mult télen.

A harmadik kötet előbeszédében pedig így ír:

— A mit írtam, a végre írtam, hogy nyelvünk is terjedjen, hírét is adjam: miben miként fárasztják eszeket a külső nemzetségek.

Pozsonyban fejezi be a Darrel fordítások harmadik részét is, a Nemes Urfi-t, mely ugyancsak 1771-ben látott nyomtatásban napvilágot (642). A fordítás most is, mint az előző két kötetnél, az olasz átültetés nyomán készült, de még több szabadsággal, mint az előző köteteknél. Sokat elhagy, még többet hozzátold az olasz szöveghez,

---

(639) Jezs. Ltár, Austria, 129 f, 281; Austria, 230 p. 11.

(640) Jzs. Ltár, Austria, 230 pp. 45, 79; Austria, 231 pp. 113, 147, 182; Austria, 132 pp. 215, 249, 282, 317; Austria, 233 pp. 351, 385, 419, 453; Gyárfás, 408, 409; Pintér, IV. 306.

(641) Bölts és Figyelmetes Udvari Ember. Irta Spányol nyelven Gracian Boldisar. Forditotta Faludi Ferentz S.J. Második Század. Pozsony, 1770; Bölts és Figyelmetes Udvari Ember. Irta Spányol nyelven Gracian Boldisar. Forditotta Faludi Ferentz, S. J. Harmadik Század, Pozsony, 1771; Gyárfás, 410; Sommervogel, III. 538; Szinnyei, III. 108.

(642) Istenes jóságra és szerentsés boldog életre oktatott Nemes Urfi. Irta Anglus nyelven Darrell József. Forditotta, Olaszbul Faludi Ferentz, S.J. Nagy-Szombatban, 1771; II. kiadás: Pozsony-Kassa, 1787. Ujabban kiadta Bellaagh Aladár, Budapest, 1892; Váradi, II. 204; Szinnyei, III. 108; Sommervogel, III. 538; Gyárfás: i.h.

sőt egy fejezetet, amelyben a külföldi utazásról van szó, Grácián « Criticon » című művéből fordítva, hozzá is tesz Darrell beszélgetéseihez. És erre a könyv bevezetőjében külön is felhívja a magyar ifjúság figyelmét. Látszik, mennyire lelkén viselte az új nemzedék művelődésének gondolatát, melyet a külföldi tapasztalatoktól várt sok esetben.

A könyv különben nem kíméli a jóra való intést, « mutat, faggat, csíp », hadd legyen foganatja a beszédnek. Mikor a hivalkodás, a játékszenvedély, tékozlás, tobzódás, szitkok a tisztességes élet ellen támadnak, szembe kell velük helyezkedniök a feddést, derekasan meg kell rázzuk a mondott förtelmességeket, meg kell kínálnunk a nemesrenden lévő úrfiakat a becsületes foglalatossággal. A baj, amit az angol szerző ostoroz, itthon még nincs annyira elterjedve, de azért nálunk is, folytatja előbeszédében:

— Ha nem szinte csoportosan, de mégis talán hintve találkoznak azokból, kiket a gyarlóság hol egyben, hol másban megejtett. Ezek ne vegyék nehezteléssel a jóra való emlékeztetést. Önként tudhatják az urfiak, hogy a velencei tükröt nem szoktuk azért ízekre törni, hogy a rútat, rútnak mutatja (643).

Minthogy előző fordításai a könyvpiacon már nem voltak kaphatók, ezekből is új kiadásokat készít. 1771-ben újra kiadja, már harmadszor a Nemes Embert és a Nemes Asszonyt, meg az Udvari Ember első kötetét harmadszor. A következő évben pedig az Uvari Ember mindhárom kötetét, ami könyveinek még mindig általános, nagy keresettségéről tanúskodik.

Ugyancsak pozsonyi tartózkodása alatt készül el Faludi eredeti munkájával, a Szent Emberrel (644). Gráciántól veszi a mintát, amidön három « század »-ra osztja mondanivalóját, de tartalomban messze jár a spanyol udvari embertől. A világ bölcsessége helyett Isten bölcsességét keseri, hirdeti. Szent Ágoston, Loyolai Szent Ignác, Kempis Tamás műveinek hatása érzik az elmélyedésre, áhítatra indító gondolatok mindegyikén. A szentírásból és a szentek történetéből vett példák, hasonlatok, utalások nyomán vezet a lelki béke megszerzésére. A keresztény olvasóhoz intézett elöljáró beszédében elmondja, hogy e könyv beszél az isteni szeretetről, a forgandó világ haszantalanságairól, a mulandó életről, kimúlásunknak bizonytalan órájáról, az Istenbe vetett bizalmas reménységről és más egyéb üdvösséges dolgokról.

— A mit írtam — mondja, — jó szándékból irtam; aki jó szándékkal nyúl hozzá, és amikor forgatja, mind az Istent, mind lelke állapotját és annak jövendőjét jól megtekinti, úgy reméllen, kívánt hasznára válik.

Mondanivalóját ezúttal is rövid, velős mondatokban, cifrázás nélküli ügyes fogalmazásban tárja olvasói elé, talpraesett kifejezésekben,

---

(643) Belják, 160-161; Pintér, IV. 329; Szauder, 14, 15.

(644) Szent Ember, vagyis szent életre vezérlő Istenes Oktatások. Irta Faludi Ferentz, J.T.P. Pozsony, 1773; II. kiadás, Pozsony, 1787; Sommervogel, III. 538; Szinnyei, III. 109.

simán, kerekdeden, és ami legnagyobb érdeme, mint előbbi, fordított műveiben is, nyelvének eredeti tisztaságában, romlatlan frisseségében (645).

Költői vénája is felbuzog újra meg újra. Kőszegi tartózkodása alatt írt két alkalmi ódát Batthyány Lajos nádorhoz, Pozsonyban azonban az égiekhez fordul lírája, a komáromi földrengés alkalmából Szent Emidhez könyörög; mikor pedig Mária Terézia visszaviteti a Szent Jobbot Budára, Szent István királyhoz, Szent Imre herceghez és Mária Terézia királyné asszonyunkhoz címezi költeményeit.

Még egy maradandó emléke van pozsonyi tartózkodásának. Rendtársa, Pray György, a nagynevű történetíró ez időben fedezi fel legrégibb nyelvemlékünket, a Halotti beszédet. Másik rendtársa, a csillagász és nyelvész Sajnovics János, a magyar-ugor nyelvrokonságról írott könyvében, a híres Demonstratio-ban, 1770-ben nyomatta ki azt egész terjedelemben, mégpedig Faludi olvasása szerint (646).

A pozsonyi szorgalmas munkásságot hirtelen megakasztja a váratlan csapás, a jezsuitarend 1773-ban bekövetkezett feloszlatása. Faludi, aki akkor már 70-ik életévében járt, nem gondolhatott arra, hogy valamelyik egyházmegyében lelkipásztori vagy iskolai szolgálatot vállaljon. Visszavonult tehát szülőföldjére, ahol vagy saját kérésére, vagy talán a családja iránt mindig jóindulatú Batthyány grófok közbenjárása folytán csakhamar a rohonci öregek menházának papja és igazgatója lett. Volt rendes lakása, háztartása, kis kertje és 180 Ft. fizetése. Minthogy rendjének feloszlatása után a királynő által megállapított nyugdíjat is élvezte, az akkori viszonyokhoz mérten nyugodtan élhetett öreg napjaiban. Szerette a természetet, bizonyosan sokat sétált a város környékén, kiváltképpen a Rohoncról Lékára vezető kies völgyben, amelyet róla neveztek el később Faludi-völgynek. Felkereste néha a szomszédos helyeket is, igy, egyes versei keltezéséből tudjuk, hogy 1775 augusztusában Tarcsafürdőn volt, 1777 nyarán pedig Apáthiban (647).

Csendes elvonultságában vigasza az irodalom volt. « Kesergő Pásztorok » című pásztorversében elsírja a jezsuitarend feloszlatása felett érzett bánatát. A « Búcsúzó Énekek » a fentebb említett tarcsafürdői és apáthi kiránduláson szerzett alkalmi költeményei, ez éveknek termékei. Ugyancsak ez időben kezdte egybegyűjteni az évek során különböző helyken és alkalmakkor írott verseit, összeírva azokat egy füzetbe. Talán felébredt benne a gondolat, hogy egybegyűjtve kiadja ezeket is. A közbejött váratlan halál megakadályozta abban is, hogy valamennyi költeményét egybegyűjtse (548).

---

(645) Gyárfás: Faludi, 411; Beljak, 162; Szauder, 65, 66; Négyesi, 564; Pintér, IV. 330.

(646) Gyárfás, i.m. 408, 409, 411, 412; Pintér, I. 258.

(647) Gyárfás: Faludi, 412, 413, 414; PiPntér, IV. 306, 307.

(648) Gyárfás: i.m. 414, 415.

Verseinek gyüjtésén kívül folytatta írói tevékenységét is. Németből dolgozza át « Bölcs ember » című munkáját (649).

— Ezt a kis könyvecskét — írja elöljáró tudósításában — felső-Németországban nyomtatták ki. Authora neve nélkül, magok nyelvén... Háromszor új s meg új rámába vonták, adogattak hozzá szépítettek rajta, úgy hogy amint nem tudjuk, ki írta, úgy nem tudjuk, miképpen írta légyen első szerzője. — Faludi sokat változtatott rajta, ki is hagyott belőle, tett is hozzá, egymásutánját is megváltoztatta, sőt a könyv címét is ő adta, úgy, hogy nagyjában úgy tekinthető, mintha a saját munkája lenne (650).

Utolsó nagy munkája, a « Téli Éjtszakák » (651). A könyv címe is, de tárgya is teljesen világinak tűnik, mintha távol esne Faludi eddigi vallásos tárgykörétől, mely a Nemes Ember-rel kezdődve, a Szent Emberben és a Bölcs Emberben teljesedett ki. Hollósi, a gazdag földesúr, nyolc hosszú téli estén mulattatja négy vendégét olvasmányainak elbeszéléseivel, megvitatásával. A beszélgetések során sok tárgy kerül szóba, társadalmi kérdésekről való bölcselkedés, természettudományi ismertetés, földrajzi leírás sőt három kalandos lovagi történet is. Mindezekben mégis, Faludi nem lett hütlen eddigi műveiben vallott elveihez, vallásos, erkölcsnevelő, komoly felfogásához. Az egyes éjszakák tárgyaiból levonható tanulságok már az erkölcsös életre, különösen a Faludi utolsó műveiben annyiszor visszatérő gondolatra, a földi szerencse változandóságára vonatkoznak.

Az első öt éjszaka elbeszéléseit a spanyol Antonio de Eslava, « Noches des Invierno » német átdolgozásából ültette át magyarra. A hatodik és hetedik elbeszélést franciából vette, amint francia szerző, Charles Cottolendi műveiből fordította a nyolcadik éjszaka pompás lerását a korabeli Párizsról. A beszélgetések és a lovaghistoriák semmi érdekeset nem mondanak a mai ember számára, csak az utolsó éjszaka tárgya, a XVIII. századi Párizs leírása köt le. Itt hűségesen simul a francia eredetihez, de az öt első éjszakában nem követi szorosan az előtte fekvő német szöveget. Rövidített, bővített, változtatott rajta. Stilusa messze felülmúlja idegen forrását. Míg a német fordítónak, Drummer Máténak mondatai nehézkesen döcögnek, Faludi szabad átdolgozása, könnyed folyása helyenként költői lendületű. A munka kéziratban maradt, és csak Faludi halála után adta ki Révai Miklós (652).

---

(649) Bölts Ember, vagyis erköltses böltsességre vezérlő Rövid Oktatások. Irta Faludi Ferentz, J.T.P. Pozsony, 1778; II. kiadás: Pozsony, 1787; Sommervogel, III. 538; Szinnyei, III. 109.

(650) Gyárfás: Faludi, 415.

(651) Téli Éjtszakák, vagyis a téli esti időnek unalmait enyhitő beszédek. Pozsony, 1787; Uj kiadás Rupp Kornéltól, Budapest 1900 és Három elbeszélés a téli éjszakákból, Radó Antaltól a Magyar Könyvtárban, 1901; Gyárfás: im. 415, 425; Sommervogel, III. 539; Szinnyei, III. 109.

(652) Négyesi, 564; Binder, 97-106; Pintér, IV. 331; Szauder, 26-28.

Az állandó munkában eltöltött évek mind közelebb vitték Faludit a sírhoz. 76-ik évét töltötte, mikor reátört a halál. 1779 december 17-én vérhányás lepte meg, másnap példás áhítattal meggyónt, megáldozott és felvette az utolsó kenet szentségét, és miután még kifejezte azon végső akaratát, hogy hagyatékából 50 forintot fordítsanak a lelkiüdvéért mondandó szentmise alapítvány létesítésére, december 19-én délután 5 óra tájban csendesen elhunyt. A templom alatti kriptába temették. A rohonci házat, ahol élete utolsó éveit töltötte, Vas vármegye közönsége emléktáblával jelölte meg.

— Hanyatló korának dicsőséggel koszorúzott irója, a magyar nyelv halhatatlan művésze és mestere — mondja róla az emléktábla. Rendtársa, Sajnovics a Demonstratioban a szójárásokról írva mondja, hogy Vas vármegye Faludiban igazi Cicero-t adott Magyarországnak. Ezt a megtisztelő jelzőt adja neki Révai is, műveinek 1787-es kiadásában, így írva róla:

— Ékesenszólló tolla miatt őtet egyező akarattal köznéven magyar Tzitzerónak hiják vala (653).

Faludi Ferenc utóda a római magyar gyóntatószékben *Koller József*, budai tanár lett.

6. - *Az 1750. szentév és a további évek gyóntatói a Jézustársaság feloszlatásáig.*

Koller József, előkelő nemes családból, Magyaróvárott, 1703 december 14-én született. Középiskoláit elvégezve, 16 éves korában, 1719 október 9-én a jezsuitarendbe lépett, és a bécsi újoncházban töltötte ezt követőleg a két próbaévet. Bölcseleti tanulmányait a gráci egyetemen végezte (654).

A tanári próbaéveket Budán, Győrben és Nagyszombatban töltötte. Ez utóbbi helyen, mint a rhetorikai osztály vezetője, előszeretettel mélyed el a magyar mult tanulmányozásába. Különösen érdeklik a nagy magyar családok kimagasló alakjai. E kutatások eredménye a Pálffy és az Erdődy családok, amelyekkel a nagyszombati jezsuiták szoros összeköttetésben álltak, nagy férfiairól kiadott tanulmánya (655).

A hittudományokat a bécsi egyetemen hallgatta (1729-33). Mint theologus, a Pázmány-intézet tanulmányi felügyelője is volt (656).

---

(653) Gyárfás: Faludi, 418, 426, 412 és 406; Pintér, IV. 307; Velics, III. 92; Szinnyei, III. 107.

(654) Jezs. Lt. Austria, 90 p. 15 n. 12; Austria, 128 ff. 126, 140, 154; születésnapját életirói, a Necrolog elirása folytán, szeptember 14-re teszik. A Schematismusok azonban, a sirfelirata is, dec. 14-et jelölik.

(655) Jezs. Lt. Austria, 128 ff. 168 v., 182 v., 199; Munkája: Imago prosapiis Pállő ab Erdöd et Erdődi de Monyorókerék sago et toga inclyti ad aetatem hanc floruere. Tyrnaviae, 1729; Sommervogel, IV, 1183; Szinnyei, IV. 766.

(656) Jezs. Ltár, Austria, 128 ff. 214 v., 228 v., 242 v., 257 v.

Bécsből, már mint felszentelt pap, visszament Nagyszombatba, ahol ismét a rhetorikai osztály vezetésével bízták meg. Ez időben adta ki értékes könyvét a magyarországi pecsétekről, mely a pecséttani kutatásoknak a magyar földön egyik legelső és úttörő munkája. A benne közölt rézmetszetek pedig páratlanul értékessé teszik a kutatók számára (657).

Pecséttani munkája megjelenése után elhagyja Nagyszombatot, visszavonul a besztercebányai rendházba, hogy ott a harmadik próbaévet eltöltse. A próbaév leteltével ismét Bécsbe hívták, ahol két éven át a gimnázium felső osztályaiban tanít, és az ifjúsági Mária — kongregációt is vezeti. Közben megszerezte előbb a bölcseletből, aztán a hittudományokból a doktori oklevelet, és 1737 február 2-án a négyes fogadalmat is letette. Mindjárt utána az erkölcsbölcselet előadója, és a Pázmány-intézet lelki igazgatója lett. Mint szónok is feltűnik. Mikor XII. Kelemen pápa Regis János Ferencet, az egykori fáradhatatlan népmissziós jezsuitát a szentek sorába iktatta, a bécsi egyetemi templomban 1738-ban megtartott alkalmi ünnepségen az új szent érdemeit méltató dicsőítő beszédet Koller mondotta (658).

Bécsből 1738 őszén Nagyszombatba ment, ahol a bölcseleti karon adott elő. Közben azonban jogi tanulmányokkal is foglalkozott. Egyházjogi kézikönyvet állít össze, melyben az elméleti megállapítások mellett a gyakorlati esetek megoldását is nyujtja (659).

A tanári székből bizalmi állásba hívja az előljárói rendelkezés. 1741 őszén Trencsénbe megy, hogy az ottani újoncházban, a próbaéves növendékek mesterének segítőtársa legyen. Két év után újabb bizalmi állásba került, a nagyszombati papnevelő intézet igazgatója lett. Aztán Budára ment, ahol az iskolaigazgatói tisztet vette át, és az erkölcstant adta elő a theologusoknak. Itt érte őt az elöljárók rendelkezése, mely Rómába szólította (600).

Római állását 1745 november 4-én foglalta el. Négy éven át működött itt, mint gyóntató, mikor az 1750-i jubileumi év közeledtével, a rendi elöljáróság Kéri Bálintot, gráci theologiai tanárt, ajánlotta be rendes gyóntatónak. Kollert azonban nem mentik még fel állásától,

---

(657) Jezs. Lt. Austria, 128 f. 270 v. Munkája: Cerographia Hungariae seu notitia de insignibus et sigillis regni Mariano-Apostolici. Tyrnaviae, 1734; Sommervogel, IV. 1183; Szinnyei, VI. 766; Velics, III. 89.

(658) Jezs. Lt. Austria, 128 ff. 282 v., 299 v., 314 v., 328 v.; Germ. 44 ff/ 151, 152; Austria, 221 f. 78 v. Rimely 337; Dicsőitő beszéde megjelent ily cimmel: Ioannis Francisci Regis dum... divorum coelitum fastis adscriptus, et in templo academico ab Universitate solemnitas haec celebrata est. Viennae, 1738; Sommervogel, IV. 1184; Szinnyei, VI. 766.

(659) Jezs. Lt. Austria, 128 ff. 342 v., 356 v.; Austria, 129 f. 7 v., Jogi könyvének cime: Regulae Juris Canonici, tum per solidas questiones, tum per eruditos casus explicatae. Tyrnaviae, 1741; Sommervogel, IV. 1184; Hurter, V. 206.

(660) Jezs. Lt. Austria, 129 ff. 21, 43 v., 49 v., 58.

megmarad a Szent Péterben, hogy a szentévre Rómába zarándokoló magyarok lelki ellátásában együtt dolgozzék társával (661).

A szentévi munka befejeztével Kollert Bécsbe rendelték, ahol az erkölcstan tanítását bízták reá, de már egy év múlva új megbízást kap. Rendtartományi tanácsos és a tartományfőnök társa lett. A törvényszabta három éven át (1752-1755) volt e bizalmi állásban, aztán győri, majd pozsonyi házfőnök lett, 3-3 évet töltve mindenütt. Talált reá alkalmat ez időben is, hogy elöljárói rátermettsége és tapintata mellett szónoki tehetségét is ismét ragyogtassa. Ekkor mondja el és teszi közzé a nagy jezsuita szentről, Xavéri Szent Ferencről szóló dicsőítő beszédét (662).

Pozsonyi megbízása még nem járt le, midőn 1761 május 6-án az a váratlan, nagy kitüntetés érte, hogy őt nevezték ki az egész osztrák rendtartomány főnökévé (663). Joghatósága alá tartoztak az ausztriai rendházakon kívül a stájerországi, horvátországi, magyarországi és erdélyi összes rendházak.

Három éven át vezette, mint a törvények azt előírják, a rendtartomány ügyeit, s mikor továbbadta hivatalát utódának, 1764 július 1-én, nem kevésbbé felelősségteljes megbízást kapott, az osztrák hadsereg tábori lelkészetének főnökévé nevezték ki (664).

1766 szeptember elején, Marxer Ferenc bécsi segédpüspök a főváros melletti kegyhelyre, Guttenbrunnba hívta, ahol a közeledő Mária-ünnepre, Kisasszony napjára készültek elő. A hónap 3-án, egy jezsuita újonnan szentelt pap, első miséjét mondotta a kegykép előtti oltárnál. Koller vezette az oltárhoz az új papot. A vezető azonban, mise közben, egyszerre csak meginog, és « Én Istenem, én mindenem » felkiáltással összeesik. A körüllállók segítségére sietnek, karjukra emelik és kiviszik a templomból. Az orvos eret vág, de már minden hasztalan. Koller József nemes munkában eltöltött élete egy negyed óra alatt befejeződött anékül, hogy magához tért volna. Ott temették el aztán a kegytemplom sírboltjában, melyet Maarxer püspök a maga számára készíttetett volt. Sírfeliratot is a püspök tétetett neki (665).

---

(661) Jezs. Lt. Rom. 105 ff. 13 v., 62, 112 v., 164 v., 216; Koll. Lt. Mem. Istor, 49.

(662) Jezs. Lt. Austria, 129 ff. 156 v., 173, 194, 210, 228 v., 245, 261 v., 278 v., 288; Austria, 230 pp. 11, 45; Beszéde: Panegyrcus Divo Francisco Xaverio dictus; Tyrnaviae, 1759, Szinnyei, VI. 766.

(663) Jezs. Lt. Austria, 230 p. 69; Austr. 231 pp. 103, 137.

(664) Jezs. Lt. Austria, 231 pp. 186, 219.

(665) Jezs. Lt. Austria, 232 p. 265; Necrol. Austria, 221 ff. 78 v., 79, Litt. Annual. 1766, Vienna; Rimely, 337; Velics, III. 89; Sirfelirata igy hangzik:

D.O.M.
Memoriae
R.P. Iosephi Koller
Qui Ovarini in Hungaria
Clara nobilique Stirpe natus

* * *

Kéri Bálint, akit a közelgő jubileumi esztendőre 1749-ben Rómába hívtak, férfikora legszebb idején, nagy teherbírású, több nyelvet beszélő ember volt. 1712 március 18-án született Lócz, pozsonymegyei községben (666). Egészen fiatalon, 1726 október 15-én lép a Jézustársaság kötelékébe, és a bécsi Szent Anna — rendházban töltötte el az előírt két próbaévet. A bölcsészetet a gráci egyetemen hallgatta. A magisteri gyakorlóéveket a komáromi, pozsonyi és nagyszombati iskolákban töltötte (667).A nagyszombati poézis hallgatóival alkalmi darabot adat ki az évzáró ünnepélyek alkalmából (668). Közben pedig ő maga történelmi tanulmányokkal foglalkozott (669).

Deo in Societate JESU Annis XLVII militavit
Budam, Viennam, Tyrnaviam
Humanas, Divinasque Scientias docendo illustravit
Romanum Poenitentiae Tribunal
Quienquennio strenue administravit
Collegia Iaurinense et Posaniense
Domum Professorum Viennensem
Universam Austriacam Provinciam
Sapienter, pie, suaviter gubernavit
Illustrissimi ac Reverendissimi
D. D.
Francisci Antonii Marxer
Episcopi Chrysopolitani S. C. M. Cons. Sufraganei Vic. Gen.
Officialis et Vienn. Univ. Cancellarii
Duratura in aevum munificentia
Magnifico elatus funere
Et tumulum nactus in hoc templo Deiparae, cui penitus addictus vixerat
In quo
Dum adjuvat Neo — Mysten Sacrificantem
Ipse Deo hostia cecidit
Oppressus repentina quidem, sed non improvisa morte
Ut servus vigilans ad Domini adventum semper paratus
Obiit III Non. Sept. MDCCLXVI
Vixit Ann. LXII. Mens. VIII. Dies XX.

(666) Jezs. Lt. Austria, 96 p. 138 n. 29 eredeti anyakönyvi feljegyzése igy mondja, de a Necrologia nagyszombati születésünek irja és születésnapjául március 12-öt tünteti fel.

(667) Jezs. Lt. Austria, 128 ff. 201, 215 v., 224, 238, 253, 269, 283, 298 v., 313 v.

(668) Lusus poetici allegorici honoribus neo-baccaleorum oblati a poesi Tyrnaviensi. Tyrnaviae, 1736; Sommervogel, IV. 1012; Szinnyei, VI. 101.

(669) Serie Banorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae chronologica, ad annum saeculi huius trigesimum tertium producta. Tyrnaviae, 1737. Sommervogel, i.h. Szinnyei, i.h.

A hittudományi előadásokat a bécsi egyetemen hallgatta (1737-1741). Az utolsó évfolyamon, már mint felszentelt pap, a Pázmány-kollégium theologusainak volt tanulmányi felügyelője (670).

A theologiai tanulmányok befejeztével azonnal Besztercebányára ment, hogy ott eltöltse a harmadik próbaévet, amely után azonnal megkezdette rendes papi és tanári munkásságát (671).

Első állomáshelyéül elöljárói Bécset jelölték ki számára, ahol előbb a filozófiai karon, aztán a Theresianumban tartott előadásokat. A természettan törvényeit magyarázza hallgatóinak, és mozgástani előadásait két kötetben nyomtatásban is közrebocsátja (672). Ujra felébredtek emellett költői hajlamai is. A doktorrá avatásokra akkoriban szokásos ünnepségekre drámai darabokat tett közzé (673).

Az első tanévben (1742-43) a Pázmáneum lelki igazgatását is reábízták, de ez alól később felmentést kapott, hogy egész tehetségét a tanításnak szentelhesse. Közben, 1745 Nagyboldogaszony napján, Bécsben letette a négyes fogadalmat is (674).

Bécsből, 1748 őszén Grácba megy, ahol a hittudományi karon a dogmatikát magyarázza hallgatóinak. Alig kezdte meg azonban második évi előadásait, megérkezett az elöljárók rendelkezése, mely a tanári asztal mellől, a jubileumi év közeledtével, a római magyar gyóntatószékbe szólította (675).

Télbe hajlott már az idő, mikor Kéri az Örök Városba érkezett, ahol ekkor már mindenkit elfogott a közelgő szentévre való előkészület láza.

XIV. Benedek pápa, 1749 május 5-én ünnepélyesen kihirdette a közeledő félszázadforduló alkalmából a jubileumi esztendőt (676). Mint Róma püspöke, elsősorban az itteni híveket akarta előkészíteni a kegyelem napjaira, hogy jó példával szolgáljanak az idegenből ideözönlő zarándokoknak. A nagyhírű ferencs szónok, a száz év után szenttéavatott portomaurizioi Leonárd, három ízben tartott a Navona-téren, két-kéthetes misszziós beszédsorozatot a római népnek. Maga a pápa is többízben megjelent a már ekkor szent hírében álló szónok beszédein. A Navona-téri beszédeken kívül, a város 15 erre kijelölt templomában, válogatott szónokok készítették elő az odatóduló hallgato-

---

(670) Jezs. Lt. Austria, 128 ff. 328 v., 343 v., 357 v., Austria, 129 f. 8 v.

(671) Jezs. Lt. Austria, 129 f. 19 v.

(672) Introductio facilis in doctrinam de motu. Viennae, 1743; Négy rajz melléklettel. — Introductionis facilis in doctrinam de motu continuatio, Viennae, 1746, Négy rajz melléklettel. Szinnyei, VI. 101; Sommervogel, IV. 1012.

(673) Exercitations dramaticae honoribus neo-doctorum cum in Universitate Viennaensi... suprema AA.LL. et Philosophiae Laurea insignirentur. Viennae, 1746. Szinnyei, i.h.; Sommervogel, i.h.

(674) Jezs. Lt. Germ. 47 ff. 468, 469; Austria, 129 ff. 36 v., 50 v., 64 v., 64 v., 78 v., 78 v., 94, 108; Rimely, 337.

(675) Jezs. Lt. Austria, 129 ff. 119, 144.

(676) Peregrinantes, Bull. Rom. Cont.

ságot a nagy évfordulóra. De Román kívül is folyt a lelkek előkészítése. Erre mutat, hogy karácsonyra, a szent kapu megnyitására, 30 ezer zarándok sietett az Örök Városba (677).

Kéri közvetlenül a szentév megnyitása előtt, 1749 december 16-án foglalta el a Szent Péterben gyóntatószékét, és kezdettől fogva bőven kivette részét a szentévi gyóntatásokból, annál is inkább, mert a magyaron kívül értette a német, olasz, lengyel, tót, cseh és latin nyelveket is (678). Hogy mily nagy számmal jöttek az idegen országok zarándokai, mutatja, hogy — amint tudjuk — a volt gyóntatót, Kollert, nem bocsátják vissza egyelőre hazájába, hanem Rómában tartják, mint rendkivüli gyóntatót. Május végéig 145 ezer zarándokot számoltak meg, jóval többet mint 25 év előtt (679).

Magyar földről is szép számmal jöttek: köztük Esterházy herceg és felesége, nagy kísérettel. Talán a herceg kíséretéhez tartozott az a Szőcs János nevű, Aranyos vármegyéből való 43 éves unitárius férfi, aki az ünnepi benyomások hatása alatt katolikussá kívánt lenni. Kellő előkészítés után, a kollegium kápolnájában, 1750 április 30-án, Kéri feltételesen megkeresztelte. A keresztapai tisztet, külön egyházi engedéllyel, Koller József vállalta (680).

Kéri nemcsak mint gyóntató látta el nagy buzgalommal a tisztét, de volt érzéke az anyagi ügyek intézéséhez is. Két éven át őrá volt bízva a kollégiumban az úgynevezett miniszteri munkakör, mely az összes anyagi dolgok kezelését, irányítását jelentette (681). Templomi elfoglaltsága mellett e tisztséget is ellátta, és pedig akkora ügyességgel, annyi hozzáértéssel, hogy sikerült a kollégium minden tagjának a legmagasabb elismerését kiérdemelnie (682).

E közben talált időt arra is, hogy az egyházi irodalmat növelje. Valószínüleg ez idő alatt fordítja le a nagyhírű olasz egyházi hitszónok Bordoni egyik Úrnap-nyolcadi beszédét, melyet aztán Kaprinay tett közzé beszédgyűjteményében (683).

Közel négy évet töltött már Kéri Rómában, mikor az elöljárók intézkedése hazaszólította. 1753 szeptember 26-án hagyta el az Örök Várost. Hazafelé utaztában vele ment egy fiatal Bánffy grót is, aki Rómában végezte tanulmányait (684).

---

(677) Pastor, XVI/1, 241 és köv.

(678) Jezs. Lt. Austria, 96 p. 138 n. 29.

(679) Bandini, 127.

(680) Koll. Lt. Memor. Istor, 49.

(681) Jezs. Lt. Rom. 106 ff. 14, 68, 125; Koll. Lt. Cose straord. 34.

(682) Stava ministro con piena soddisfazione di tutti, mondja róla az egykorú feljegyzés. Koll. Lt. Cose straord. 37.

(683) Sommervogel, IV. 1012.

(684) Koll. Lt. Cose straord. 37.

Az Örök Városból visszatérve pár évig ismét az előadói asztal mellett találjuk Kérit. Előbb Grácban a bibliai tudományokat magyarázza, majd Kassán a dogmatikát adja elő (685).

Kassáról 1758-ban Bécsbe hívják, ahol három éven át a tartományfőnök tanácsadója és munkatársa volt. A törvényszabta évek letelte után Győrbe ment házfőnöknek, de itt egy évet is alig töltött, volt gyóntatótársa, most tartományfőnöke, Koller József óhajára Nagyszombatba megy, ahol átveszi a rendház vezetését, s egyben (1762 augusztus 20-án) az egyetem rektora is lesz (686).

Az 1764-i országgyűlésre, Pozsonyba, mint a magyar jezsuiták képviselője, Kéri is meghívást kapott. Június 17-én indul el Nagyszombatról, hogy soha többé ne térjen oda vissza. Pozsonyban régi betegsége, az asztma, tüdővizenyővé fajult, mely július 23-án kioltotta életét (687).

Házfőnöki működése idejéből feljegyezték róla, hogy az öreg vagy beteg rendtagokat úgy tekintette, mint a felfeszített Jézus megszemélyesítőit. Ha megtudta, hogy valahol van olyan rendtársa, aki mint mondá, Krisztussal keresztre van szegezve, azonnal kérte, hogy a magukkal tehetetleneket, mint Isten áldását magukkal hozó szenteket, küldjék az ő vezetése alatt álló kollégiumba. Mikor aztán megjöttek, nemcsak szeretettel fogadta és atyai gondoskodással látta el őket, hanem szórakoztatásukról is gondoskodott, önbizalmat, életkedvet öntve beléjük. Öreg, beteg rendtársai a Zsoltáros szavait alkalmazták reá:

— Ipse est, qui laetificat senectutem nostram. Ő az, aki felvidítja öregségünket (688).

* * *

Kéri elutazása után egy hétre érkezik meg Rómába utóda, *Muesser Kristóf.*

Az új penitenciáriusnak érdekes pályafutása volt. Protestáns családból született 1712 március 19-én Pozsonyban. Atyja később Kőszegen volt lutheránus lelkész, fiát is a maga hitében szerette volna felnevelni; de az megismervén a katolikus hit igazságait, kiszakadt a családból és katolikussá lett. Miután bevégezte a bölcseleti tanfolyamot, sőt a doktori címet is megszerezte, Kolozsvárott felvétette magát a Jézustársaság tagjai közé.

A próbaidőt Trencsénben töltötte ki, utána pedig a szokott gyakorlati évekre előbb Székesfehérvárra, aztán Győrbe küldték elöljárói,

(685) Jezs. Lt. Austria, 129 ff. 212 v. 226 v. 242 v., 259 v. 276.

(686) Jezs. Lt. Austria, 129 f. 293; Austria, 230 ff. 1, 35; Austria, 231 pp. 116, 150.

(687) Jezs. Lt. Austria, 231 p. 198; Necrol. Austria, 219 ff. 56-57 v., Litt. Annual, 1764, Tyrnaviae. Epistola de morte P. Valentini Kéri, Collegii Academici et Universitatis Tyrnaviensis Rectoris, ddo Tyrnaviae 24 Julii 1764; Tolvay Imre jelentése, Szinnyei, XIV. 262 és VI. 101.

(688) Jezs. Lt. Necrol. Austria, 219 f. 57; Velics, III. 53.

ahol a gimnáziumi alsóbb osztályokat, az úgynevezett syntaxist tanította. Innen egy év után Kassára megy, hol a felsőbb osztályokban az ékesszólást és a költészettant adta első, és egyben az intézeti énekkar vezetője (689). Közben irodalomtörténeti tanulmányokkal is foglalkozik és megírja a szépirodalompártoló magyar főpapok életrajzait (690).

Öt évi gyakorlat után, 1738 őszén Kassáról Nagyszombatba ment, ahol a hittudományokat hallgatja négy éven át, és miután 1743-ban Besztercebányán a harmadik próbaévet is kitöltötte, elöljárói kolozsvárra küldték, ahol a bölcselethallgatók felügyelője lett (691). Erkölcstani utasításokat dolgoz ki számukra, amelyekben nem is annyira a szentírásra és a szentatyákra hivatkozik, mint inkább a nagy szónokok beszédeit veszi forrásul. Növendékeit ott akarja megfogni, ahol a fiatalos hév leginkább képes lelkesedni, a nagy szónokok mondásaival (692).

Kolozsvárról Nagyszombatba megy vissza, ahol a zsidó nyelv tanára, s ott teszi le az ünnepélyes fogadalmakat is 1745 augusztus 15-én (693). Majd Budán, Egerben, Győrben működik, de mindenütt csak két-három évet tölt, mígnem 1752 őszén újra visszatér Nagyszombatba, most már az egyházjogot tanítani (694). Innen hívja őt az engedelmesség szava Rómába, ahova 1753 október 2-án érkezik meg.

A bíboros főpenitenciárius engedélyével már október 4-én megkezdi munkáját a Szent Péter — templomban, noha vizsgát csak egy hónap mulva tehet, mert érkezése épp a római szünetek idejére esett, amikor a vizsgáztató bizottság nem szokott összeülni (695).

Rómában hamarosan otthon érezte magát az új gyóntató, rendtársai között is nagy közkedveltségnek örvendett, amit az is bizonyít, hogy alig fél évvel megérkezése után már őt bízták meg a kollégium anyagi ügyeinek vezetésével. A megbízást Rómában léte alatt mindvégig meg is tartotta, sőt később a kollégium tanácsába is meghívást kapott (696).

---

(689) Jezs. Lt. Austria, 96 p. 4 n. 4; Austria, 128 ff. 260, 274 v. 281 v., 295 v., 308 v., 322 v.

(690) Speculum Praesulum Hungariae de re litteraria benemeritorum, Cassoviae, 1737. — Imago trium praeclarissimorum ecclesiae luminum: Emerici Csáki, Michaelis Althan et Adami Erdődi. Cassoviae, 1738. — Sommervogel, V. 1387; Szinnyei, IX. 372.

(691) Jezs. Lt. Austria, 128 ff., 342 v., 356 v.; Austria, 129 ff. 7 v., 21 v., 33 v., 45.

(692) Placita moralia ex oratorum principe selecta. Caludiopoli, 1744. — Szinnyei, i.h.; Sommervogel, i.h.

(693) Jezs. Lt. Austria, 129 f., 63 v. Germ. 47 ff. 280, 281.

(694) Jezs. Lt. Austria, 129 ff. 72, 86, 101, 117, 133, 152, 176, 200.

(695) Koll. Ltár, Cose straord. 37; Memor. Istor, 50; Jezs. Ltár, Roma, 106 f. 185.

(696) Koll. Lt. Cose straord. 37; Memor. Istor. 53; Jezs. Ltár, Roma, 107 ff. 11, 53, 93, 133; Austria, 129 f. 288.

1758 tavaszán nagygyűlésre jöttek össze a világ minden tájáról a jezsuiták. Május 21-én, Szentháromság vasárnapján az elhunyt helyett új generálist választottak, Ricci Lőrinc személyében (697). A gyűlés befejezte után a magyarországi szavazók hazafelé készülődvén, Muessert is magukkal kívánták vinni. Az új generális. Ricci június 19-én jelenti a bíboros főpenitenciáriusnak és kéri, tekintettel arra, hogy Muesser már 5 év óta van Rómában, hadd indulhasson a most visszatérőkkel hazájába. A generális Puchperger Mártont ajánlja új magyar gyóntatónak, de amíg ez lejöhet Rómába, kéri a bíbornokot, hogy fogadja el helyettesül Macciocchi Xev. Ferenc olasz jezsuitát aki mostanáig másokat is helyettesített, hogy így a magyar gyóntatószék ne maradjon hosszabb ideig zárva (698).

Muesser június 21-én délután hagyta el az Örök Várost a magyar gyűlési kiküldöttek társaságában. Eddigi gyóntatársai a nagy útra szeretettel bocsátották el (699).

Rómából visszatérve, egy éven át a Pazmaneum igazgatója volt Bécsben (700), ahonnan 1759 augusztus 15-én Sopronba megy házfőnöknek és igazgatónak. A törvényszerű három év letelte után leteszi a főnöki tisztet, és Nagyszombatba megy papnevelői igazgatónak. Innen, 1764 januárjában Kolozsvárra nevezik ki házfőnöknek, három év után meg gyulafehérvári főnök és igazgató lett. Fehérvárról már egy év után Budára megy, mint az ottani ház anyagi ügyeinek intézője, minisztere és egyben a jezsuita templom gondnoka (701).

A halál Sopronban érte utól, 1770 december 15-én (702).

Muessernek Rómából való távozása után a helyetteséül beajánlott Macciocchi a közbejött akadályok miatt nem foglalhatta el az üresen hagyott magyar gyóntatószéket. Helyette a champagnei származású Hunelle György András, volt francia gyóntató, aki a német nyelvet is beszélte, foglalta el ideiglenesen Muesser örökét (703). Munkája azonban nem tartott hosszabb ideig, mert másfél hónap után már megérkezett az új magyar gyóntató.

* * *

Puchperger Márton, aki Muesser örökébe jött, 1715 augusztus 15-én született Egerben, Mint 18 éves ifjú, 1733 október 15-én Trencsénben lépett a Jézustársaság tagjai sorába. Bölcseleti tanulmányait

(697) Koll. Lt. Cose straord. 58.

(698) Vat. Ltár, Penitenzieri minori, Lett. P. Gen. C. G.

(699) Fece con tutta l'attenzione il suo impiego: esercitó anche l'uffizio di Ministro con soddisfazione — írja róla az egykorú feljegyzés. Koll. Ltár. Cose straord. 59; Memor. Istor. 54.

(700) Jezs. Ltár, Austria, 230 p. 16; Rimely, 329.

(701) Jezs. Ltár, Austria, 129 f. 298 v., Austria, 230 pp. 45, 79; Austria, 231 pp. 116, 139, 174; Austria, 232 pp. 207, 241, 291, 307.

(702) Jezs. Lt. Austria, 233 p. 402.

(703) Koll. Lt. Memor. Istor. 55.

a nagyoszombati egyetemen végezte, ahol 1740-ben a doktori címet is elnyerte (704). A gyakorlóéveket a gyöngyösi és egri gimnáziumoknál töltötte, honnan 1743-ban Bécsbe rendelték. Itt kezdette meg a theologiai tanfolyamot, amelyet aztán Nagyszombatban fejezett be (705). Mint felszentelt papnak első működési helye Nagyvárad volt, ahol mint hitszónok, hitoktató, börtönlelkész és a németajkú hívek lelkigondozója fejtett ki lelkes munkát. Egy év mulva már átvitték Besztercebányára, ahol a harmadik próbaévet töltötte. Egy évig a bécsi Theresianumban volt felügyelő, aztán Székesfehérvárott működött, ahol 1751 február 2-án letette a szerzetesi fogadalmakat (706). Még azon év őszén Kolozsvárra megy, ahol az erkölcsbölcseletet adja elő és egyben a német híveknek hitszónoka. A következő évben már Budán a magyar híveknek hitszónoka és a magyar katonák papja. De itt is csak egy évig marad, és 1653-ban már Kassán találjuk, ahol a filozófiai tanfolyamon a természettant adta elő (707). Úgy látszik, ez volt kedvenc tárgya, mert ez időben három munkát adott ki gyors egymásutánban a testekről, a testek mozgásáról és a mozgás okairól (708). Kassáról Győrbe, majd Budára rendelik, ahol mindkét helyen a dogmatikát adta elő. Ekkor szólítja őt az elöljárók szava a római gyóntatói állásba (709).

Meleg, nyári utazás után 1758 augusztus 2-án érkezik Rómába, ahol a Gesú rendházban piheni ki a hosszú út fáradalmait. Mikor pedig augusztus 16-án sikerrel kiállotta a bíboros előtt a kívánt gyóntatói vizsgát, elfoglalja helyét a penitenciáriusok sorában (710).

Római tartózkodása idején is élénk összeköttetésben maradt hazájával, ahol nagyon nagyra becsülik. Ezt mutatja az a tény, hogy Esterházy Károly gróf akkor váci püspök, 1760-ban Puchperget bízza meg, hogy helyette eleget tegyen a püspökökre kötelező hivatalos látogatásnak Szent Péter és Szent Pál sírjánál, és hogy az egyházmegye állapotáról szóló jelentést a Szentszékhez benyújtsa (711). Rendtársai is nagyra becsülik, két éven át volt a kollégium tanácsosa (712).

---

(704) Jezs. Lt. Austria, 103 p., 23 n. 18; Austria, 128 ff. 327, 342, 356 v.

(705) Jezs. Ltár, Austria, 129 ff. 10, 16, 30, 50, 64, 78, 92.

(706) Jezs. Ltár, Austria, 129, ff. 111, 121, 142, 160; Germ. 50 ff. 475, 476.

(707) Jezs. Lt. Austria, 129 ff. 174, 194 v., 210 v., 226 v.; Timár, 267.

(708) Dissertatio physica de corpore generatim, deque opposito eidem vacuo. Cassoviae, 1752. — Dissertatio physica de motu corporum. Cassoviae, 1753. — Dissertatio physica de causis motuum in corporibus. Cassoviae, 1574. — Szinnyei, XI. 202, Sommervogel, VI. 1270.

(709) Jezs. Ltár, Austria, 129 ff. 245, 262, 276 v.

(710) Koll. Lt. Cose straord. 62; Memor. Istor, 55.

(711) Mon. Hung. Ital. II. 259.

(712) Jezs. Ltár, Rom. 107 ff. 174, 221 v., 261; Rom. 108 f. 11.

Négy évet töltött Puchperger Rómában, mikor új beosztást kap ismét, és 1762 szeptember 19-én két rendtársával útrakél, hogy Bécsen keresztül hazájába térjen (713).

Hazatérése után Puchperger Nagyszombatba ment, ahol három évig a szentírási tudományok tanára volt az egyetem hittudományi karán, egyben a rendház tanácsosa és a növendékpapok lelkigyakorlatának vezetője. Innen Besztercebányára helyezték át, ahol a harmadik próbaévet töltő rendi növendékek vezetője lett.

1767 októberében Budára megy, ahová házfőnökké nevezték ki és egyben megbízást kapott a Magyarországon állomásozó császári-királyi hadsereg lelki vezetésére. Mikor letelt a törvényszabta három év, elhagyja főnöki tisztjét és Pozsonyba megy könyvvizsgálónak. Csak egy évet tölt e megbízatásban, 1771 őszén Nagybányára nevezik ki házfőnöknek és az ottani gimnázium igazgatójának. Itt éri őt 1773 november 4-én a jezsuitarendet feloszlató végzés. Néhány napra reá, társaival együtt elhagyja a várost. Hosszú öregkort ért. Győrben halt meg, 1796 október 24-én.

* * *

A római magyar gyóntatószékben Puchperger utóda *Piestyánszky János* lett.

Piestyánszky Sátoraljaújhelyen született 1722 március 6-án. Középiskoláit Esztergomban végezte, és itt vétette fel magát a jezsuitarendbe. Kitöltvén azután a trencséni rendházban a kétéves próbaidőt, a nagyszombati egyetemen hallgatta a filozófiát, melyből 1748-ban a doktori címet is elnyerte (741). A gyakorlati éveket Gyöngyösön, Trencsénben és Budán töltötte, az utóbbi helyen már a felnőtt osztályokban tanítva. 1751 őszén Bécsbe ment, hogy az egyetemen négy éven át a hittani tudományokat hallgassa, közben azonban a Pázmány — intézetben a tanulmányi felügyelői tisztséget is rábízzák (715).

Mint felszentelt pap, Bécsből Besztercebányára megy, ahol kitölti a harmadik próbaévet. Egy éven át Liptószentmiklóson volt hitoktató és az ifjúsági Mária-kongregáció vezetője, ahonnan aztán Kassára ment, ahol előbb az erkölcsbölcseletet, majd a metafizikát, aztán a hitszónoklattant, végül pedig a dogmatikát adja elő. Ugyanakkor tanít nyelveket is, különösen a görögöt, és több éven át betölti a templomban a magyar hitszónoki állást. Itt teszi le az ünnepélyes szerzetesi fogadalmakat is 1759 február 2-án (716). Bokros teendői közepette éri a hívó szó, mely Puchperger örökébe, a Szent Péter — templom magyar gyóntatószékébe szólítja.

---

(713) Koll. Lt. Cose straord. 67.

(714) Jezs. Lt. Austria, 106 p. 44 n. 13; Austr. 129 ff. 78, 92. 107.

(715) Jezs. Lt. Austria, 129 ff. 12, 138 v.6 149 v. 181, 201 v. 233 v.

(716) Jezs. Lt. Austria, 129 ff. 270, 276 v., 293; Austria, 231 pp. 2, 36, 70; Germ. 54 ff. 314, 315.

Rómába 1762 szeptember 25-én érkezett, és már október 3-án megkezdte a Szent Péterben szolgálatát, bár a vizsgát a bíboros nagypenitenciárius előtt, a római egyházi hivatalok szokásos szünete miatt, csak november 3-án tette le (717). A megszokottnál hosszabb időre terjedő római tartózkodása alatt jutott ideje egyházi irodalmi tanulmányokra is. Latinra fordította a neves olasz szónoknak, Bordoni Józsefnek beszédeit a jó halálról való előkészületről (718).

Nyolc évig maradt Piestyánszky a gyóntatói állásban, és ez idő alatt a kollégiumban is megtisztelő megbízásokat kapott. Hat éven át volt a ház tanácsosa, consultor, és emellett három éven át az anyagi ügyeknek vezetője, miniszter (719).

1770 augusztus 9-én hagyta el Rómát (720), és Nagyszombatba ment, ahol a hittudományi karon az erkölcstant tanította. 1772 őszén Pozsonyba helyezték át könyvvizsgálónak. Itt érte őt a rend feloszlatásának szomorú híre. Pozsonyban maradt mint világi pap, és itt is halt meg, 1775-ben (721).

* * *

Piestyánszki távozása után másfél hónapra érkezik meg Rómába az új magyar gyóntató, *Hersching Dániel* (722).

Az új magyar gyóntató 1732 szeptember 14-én Pécsett született. 17 éves korában, 1748 október 17-én lépett be a jezsuitarendbe. A próbaidőt Bécsben töltötte, és miután Szakolcán bevégezte középiskolai tanulmányait, a bécsi egyetemen hallgatta a filozófiát. A szokásos gyakorlati éveket Pozsonyban és Nagyszombatban töltötte, ahol tovább képezte magát tanulmányaiban, úgy, hogy a nagyszombati egyetemen megszerezte a bölselettudori címet is (723). 1757-től két éven át Bécsben felsőbb mathematikai tanulmányokat végzett, aztán a gráci egyetemen hallgatta a theologiát, ahol megszerezte a baccalaureusi címet és pappá is szentelték (724). Mint újmisés papot egy évre a bécsi Theresianumba küldik tanulmányi felügyelőnek, honnan Judenburgba vonul a harmadik próbaesztendőre. Ennek végeztével, 1765 őszén újra visszatér a Theresianumba, ahol most már a magyar nyelvet

(717) Koll. Lt. Cose Straord. 67; Jezs. Lt. Rom. 108 f. 59.

(718) Discorsi per l'esercizio della buona morte. Váradi I. 243, II. 199.

(719) Jezs. Lt. Rom. 108 ff. 113, 161, 208, 256; Rom. 109 ff. 10 v., 57, 98 V.

(720) Koll. Lt. Mem. Istor. 81.

(721) Szinnyei, X. 1131; Sommervogel, VI. 737.

(722) Koll. Lt. Mem. Istor. 81.

(723) Jezs. Lt. Austria, 118 p. 392 n. 12; Austria, 129 ff. 154 v., 181, 202, 215, 231, 247, 265 v.

(724) Jezs. Lt. Austria, 129 f. 284, 295 v.; Austria, 230 pp. 17, 40, 74; Austria, 231 p. 108.

adja elő. Ez idő alatt teszi le, 1766 február 2-án, a végleges szerzetesi fogadalmakat. Következő évben a nagyszombati egyetemhez nevezik ki a filozófia tanárának (725).

Itt éri őt a Rómába hívó parancsszó, és azonnal útra is kel az Örök Város felé. Mire azonban ideért, itt már megkezdődtek a hivatalokban a rendes évi szünetek, úgy, hogy bár Boschi bíboros főpenitenciárius engedélyével 1770 szeptember 25 óta bejárt a Szent Péter templomba, az előírt vizsgát csak novembre elején tehette le, hogy teljes joggal átvegye tisztségét (726).

Mikor Hersching elfoglalta a magyar gyóntotószéket, nehéz idők terhe, bizonytalan jövő izgató súlya nehezedett a jezsuitarend minden egyes tagjára, köztük a penitenciáriusokra is.

A harc, melyet a század közepén Pombal márki, Portugália nagyhatalmú minisztere indított a Társaság ellen, most már csaknem az egész keresztény világra átterjedt (727). A párizsi parlament hosszas vitatkozások után száműzte a jezsuitákat Franciaország területéről (728). Hiába veszi őket oltalmába XIII. Kelemen pápa, alaptalanoknak mondva az ellenük felhozott vádakat és igaztalanoknak a támadásokat (729), a harc nem csitul, sőt egyre szenvedélysebbé válik. 1767 március 27-én III. Károly spanyol király is kimondja a jezsuitarend oltörlését, és száműzi a rend tagjait úgy az anyaország, mint a gyarmatok területéről (730). Követi példáját Nápoly és Szicilia királya (731), Malta, sőt a pápai hűbéres pármai herceg is (732). Mária Terézia, akit a Bourbon uralkodók pártjuknak meg akarnak nyerni, nem szövetkezik ugyan velük, de kijelenti, hogy a maga részéről nem gördítene akadályokat a jezsuitarend eltörlése elé, ha ezt a pápa elhatározná, és minden ellenkezés nélkül tudomásul venné (733). A katolikus uralkodók tehát csaknem mindnyájan támadták, vagy legalábbis nem védték a Társaságot. A protestáns porosz király, akit maguk a jezsuiták kértek fel rendjük megvédésére, bár az eltörlés után pártjukat fogta, most ellenük nyilatkozott. Katalin orosz cárnő sem kívánt a más országbeli szerzetesek ügyével foglalkozni (734).

Hogy a pápának még nehezebbé tegyék a helyzetét, a nápolyi csapatok elfoglalták Beneventot és Pontecorvot, a franciák pedig Avi-

---

(725) Jezs. Lt. Austria, 231 pp. 154, 178; Austria, 232 pp. 223, 256, 285, 320; Austria, 233 p. 354; Germ. 57 ff. 562, 563.

(726) Koll. Lt. Mem. Istor. 81; Jezs. Lt. Rom. 109 f. 140 v.

(727) Bangha: Képek, 222, 227.

(728) Bangha: u. ott. 230.

(729) Apostolicum pascendi munus, 1765 jan. 7; Bull. Rom. Cont. III. 38; Hergenröther, VII. 209; Theiner, I. 66.

(730) Theiner, I. 82; Bangha: Képek, 232.

(731) Theiner, I. 126; Bangha: u. ott. 233.

(732) Theiner, I. 148; Bangha: Képek, 233.

(733) Theiner, I. 160 és II. 239; Bangha: u. ott, 241-42.

(734) Pastor, XVI., 2, 190; Bangha: u. ott, 241.

gnont (735). 1769 januárjában pedig a három Bourbon — udvar, Párizs, Madrid és Nápoly, követei útján jegyzéket nyújtott át XIII. Kelemen pápának, amelyben most már haladéktalanul követelte a jezsuitarend teljes eltörlését (736). A pápa már nem felelhetett a három uralkodónak, február 2-ára virradó éjjel váratlanul elhunyt, egy nappal előbb, hogy a 3-ára összehívott bíboros konzisztórium a súlyos kérdésben végleges döntést hozhatott volna. Ha tovább él, talán tudja még késleltetni a Társaság végleges megsemmisítését, de megkadályozni már alig. Az udvarok oly acélos összefogással, annyi erőszakkal dolgoztak, hogy nincs az az erőskezű pápa, aki a rendet a kíméletlen támadások viharában meg tudta volna menteni (737).

XIII. Kelemen utóda, XIV. Kelemen, aki kora ifjúságában 3 éven át a jezsuiták tanítványa volt Riminiben, őszinte barátsággal, igaz tisztelettel viseltetett irántuk (738), és később is igyekezett pártatlanságát megőrizni a Társaság ellen támadt viharban. Mint pápa, elismeréssel volt a jezsuiták működése iránt, és mindjárt uralkodásának elején dicsérettel emlékezett meg a jezsuita hithirdetők érdemeiről (739). E lépése azonban újra felidézte a vihart, amely XIII. Kelemen halála és utóda megválasztása idejére látszólag elült. Versailles, Madrid és Nápoly követei ismét megjelentek a pápai udvarban, hogy makacs kitartással követeljék a rend megszüntetését. Sőt a követelőkhöz most már Portugália is csatlakozott, aki egy ideig nem hallatta hangját, mert megszakította volt az összeköttetést a pápai udvaral. A pápa ismételten kérte leveleiben a spanyol és portugál királyokat és Tanuccit, Nápoly mindeható miniszterét, hogy kegyelmezzenek a Társaságnak, a válasz azonban mindig ugyanaz volt: nem akarnak jezsuitát látni Európa földjén! Fenyegetőznek, hogy országaikból kiűzik a többi szerzeteseket is, megszakítják Rómával az összeköttetést, sőt haddal támadják meg az egyházi államot is (740).

Mikor tehát nyilvánvaló lett, hogy az egyház megzavart békéjét éppen a katolikus hatalmakkal lehetetlen másképp biztosítania, más oldalról pedig a Társaság a francia, spanyol, portugál és csaknem valamennyi olasz államból, de egész Délamerikából és a katolikus hatalmak valamennyi gyarmatából is ki van tiltva, így tehát rendeltetését, amelyre alapításánál fogva hivatva volt, már nem tudta többé betölteni, a pápa, hogy az egyház és a lelkek békéjét visszaadja, a Jézustársaságot megszűntnek nyilvánítja (741).

---

(735) Theiner, I. 159.

(736) Theiner, I. 168; Hergenröther, VII. 211.

(737) Hergenröther, VII. 214; Bangha: Képek, 234.

(738) Theiner, I. 320; Bangha: Képek, 236.

(739) Coelestium munerum, 1769 július 12. Bull. Rom. Cont. V. 30; Theiner, II. 9; Hergenröther, VII. 212.

(740) Pastor, XVI., 2, 119, 127; Theiner, III. 64, 68; Hergenröther, VIII. 213.

(741) A « Dominus ac Redemptor » brévében közölt okadatolás szavai. Bull. Rom. Cont. V. 625; Clementis, XIV. Ep. 444; Pastor, XVI., 2, 221 és köv.

A feloszlató brévét, mely július 21-ről van keltezve, augusztus 16-án hirdették ki a rend tagjai előtt. Este 9 óra tájban, a rend valamennyi házának, összesen tíznek, a kapuját, rendőrség és katonaság szállta meg. A megbízott prelátusok aztán mindegyik házban az összegyűlt rendtagok előtt felolvasták a feloszlató pápai iratot (742).

A gyóntatók kollégiumában Zuccari apát, a püspökök és szerzetesek kongregációjának másodtitkára jelent meg egy közjegyzővel, és a rendtagokat Stoppini Jácint rektorral az élükön a közös ebédlőterembe gyűjtötte össze. A megjelent szerzetesek előtt aztán mint pápai kiküldött felolvasta a Társaságot feloszlató brévét. Majd közölte a lesujtott tagokkal, hogy a rendelet értelmében vagy más szerzetbe kell átlépniök, vagy valamelyik egyházmegyébe kell felvétetniök magukat, ahol mint világi papok működhetnek tovább. Addig azonban meg van tiltva nekik úgy a gyóntatás, mint a prédikálás. Egyelőre a kollégiumot sem hagyhatják el, további rendelkezésig. Ez a további rendelkezés abban állott, hogy az apostoli kamara költségén valamennyien világi papi reverendákat kaptak. Igy aztán világi papi öltözetben, mindnyájan visszatérhettek hazájukba (743).

A személyi vonatkozású közlések után a pápai megbízott tudatta a már felmentett gyóntatókkal, hogy helyüket a Szent Péter — templomban a holnapi nappal a minoritarend tagjai fogják elfoglalni, és ezek is fognak bevonulni a kollégiumba, ha majd a volt gyóntatók távozhatnak. Addig is, hogy minden utólagos nehézségnek eleje vétessék, a jelenlevő pápai közjegyző lezárta és lepecsételte a házi számadásokat, a pénztárt, a leltárakat, a levéltárt és a sekrestye értékeit, Zuccari apát pedig az átmeneti időre kezelésbe vette a kollégium épületét és összes javait (744).

7. - *A Jézustársasági gyóntatók 200 éves munkásságának méltatása.*

A jezsuitarend eltörlésével lezárult korszak a penitenciária történetének egyik legszebb korszaka volt. Három szent közös gondolata adta nyitányát. V. Szent Pius pápa, borromei Szent Károly és Borgia Szent Ferenc rendfőnök együttes munkája veti meg a jezsuita gyóntatók működésének alapjait.

Első rektoruk, Toledo (Toletus) Ferenc, korának egyik legnagyobb tudású papja, aki már 23 éves korában a salamancai egyetemen a bölcseletet tanította, majd a jezsuitarendbe lépve, Borgia Szent Ferenc

---

(742) Theiner, III. 186; Pastor, XVI., 2, 219; Hergenröther, VII. 214; Bangha: Képek, 247.

(743) Koll. Lt. Mem. Istor., 86; Theiner, III. 186, 187; Pastor, XVI., 2, 240, 242.

(744) Koll. Lt. u. ott; Theiner, u. ott; Pastor, XVI., 2, 221; Bangha: Képek, 248.

Rómába hívta, ahol a theologiát adta elő. Borromei Szent Károly a penitenciária hittani tanácsadójává tette, V. Szent Pius pápa pedig a pápai udvar hitszónokává nevezte ki. Mint szónok, mint tudós, mint író, egyaránt korának egyik legcsodáltabb férfia volt. Az egymás után következő pápák, XIII. Gergely, V. Sixtus, XIV. Gergely, VIII. Kelemen a legnehezebb hittani és egyházpolitikai kérdésekben egyaránt állandóan igénybe veszik értékes szolgálatait. XIII. Gergely már 1576-ban nem habozik azt írni felőle Albert bajor hercegnek:

— Őszintén állítjuk, hogy ez az ember kétségtelenül a legtudósabb mindazok között, akik ma élnek (745).

Nagyarányú eredményes munkásságát kívánta méltányolni VIII. Kelemen pápa, mikor 1593-ban S. Maria in Transpontina címmel bíborossá nevezte ki. Ő lett rendjének első bíbornoka. Nehéz volna eldönteni a kérdést, vajjon őt emelte magasabbra a bíbor, vagy ő volt-e inkább a bíborosi testület díszére (746).

Nem sok idő mulva egy másik nagyhírű jezsuita lett a penitenciáriusok házának lakója, majd pedig elöljárója. Toledo 1596-ban bekövetkezett halála után, VIII. Kelemen méltó utód kezére kívánja adni az elhunyt bíboros félbemaradt munkásságát, épp ezért Nápolyból, ahol ekkor a tartományfőnöki tisztséget töltötte be, Rómába szólítja Bellarmin Róbertet, aki már előbb mint szónok, mint tanár, mint író nagy nevet érdemelt ki nemcsak az olasz földön, de messze az Alpokon is túl. Bellarmin, mint a S. Officium tanácsosa, a pápa theologusa, a püspökjelöltek vizsgáztatója, egyszerre három hivatalra kap megbízást, és a penitenciáriusok kollégiumában jelöltek ki lakást számára. Sokoldalú elfoglaltságához rendje újabbat ad, mikor 1599 januárjában a kollégium rektori tisztjét is rábízzák. E tisztséget azonban csak két hónapig viselte, mert a pápa a március 3-i konsisztóriumban bíborossá nevezte ki, ezzel a sokatmondó megokolással:

— Őreá esett választásunk, mert nincs ma Isten egyházában senki, aki tudásban hozzámérhető volna (747).

Nemcsak mint tudós és író (748), nemcsak mint bíboros és Capua érseke tűnt ki kortársai között, de jámbor életével példát adott környezetének, sőt az egész egyháznak. 1621 szeptember 17-én bekövetkezett halála után mint szentet emlegetik, és csakhamar megindul a hivatalos eljárás életszentségének igazolására. A közbejött események soká hát-

---

(745) Pastor, IX. 227; Hurter, III. 250.

(746) Koll. Lt. Mem. Istor, 8; Sacchini, 271; Sommervogel, VIII. 64-82; és IX. 875-76; Hurter, III. 247-56; Petra, 369; Hergenröther, VI. 305; Pastor VIII-IX. köt. számtalanszor említi kiváló szereplését.

(747) Koll. Lt. Mem. Istor, 8; Raitz, 108, 121, 122; Hurter, III. 681.

(748) Műveiről lásd Sommervogel, I. 1151-54; Hurter III. 688-695; Raitz, 235-37; Pázmány Péterre tett hatásáról is Fraknói: Pázmány Péter, 20-22, Horváth Cirill és Váradi, I. 184.

ráltatták az Egyház ünnepélyes nyilatkozatát, míg végre XI. Pius pápa a boldogok, majd a szentek sorába iktatta és az egyház doktorának nyilvánította (749).

A nagy elődökhöz hasonló méretű egyéniségek a következő századokban nem jelentkeztek ugyan, de nem hiányoznak azért tudósok, írók a gyóntatók sorából a későbbi idők folyamán sem. Bellarmin Szent Róbert kortársa, Alagona Péter, 1596-ban a kollégium rektora, dogmatikai, erkölcstani és jogi könyveket írt, melyek több kiadásban megjelentek (750). Egy másik rektornak, Baldelli Miklósnak, aki két évtizeden át volt a bölcselet, majd a theologia tanára, erkölcstani tanításai Lyonban (1637-44) két kötetben láttak napvilágot (751).

Még ismertebb nevet szerzett magának erkölcstani munkáival Lefévre, vagy latinos nevén Fabri Honoratus, francia gyóntató. Előbb Lyonban tanított, ahol neveléstani és theologiai munkái több kiadást értek. Különösen a jezsuita erkölcstani írók által vitatott probabilizmus védelmében írott könyveivel tette ismertté nevét. "Apologeticus doctrinae moralis Soc. Jesu" című védőirata, melyet már mint római gyóntató írt, rövidesen két kiadásban forgott közkézen, mikor egy váratlan esemény megállította a lelkes gyóntató kezében a tollat. A S. Officium 1672 január 20-án eltiltotta a könyvet. Január 22-re virradó éjszaka Lucidi Sándor ügyész a S. Officium küldötteivel bezörgetett a kollégiumba, felköltötték álmából a mitsem sejtő Fabrit, átkutatták szobáját, és minden kéziratát összeszedve magukkal vitték. Fabrit pedig a Santo Spiritoba, egyelőre tisztes szobafogságba kísérték. Nem vihetett magával egyebet a szükséges ruhaneműeken kivül, mint Breviáriumát és a Szentírást.

A penitenciáriusok között érthető megdöbbentést keltett az éji házkutatás és társuk fogságra vetése. Reggel azonnal jelentették a rendkívüli esetet a rendfőnöknek, és kérték úgy az ő, mint a többi jóakaróiknak közbenjárását. Legfőbb segítséget mégis az égből reméltek, és ezért január 26-án kilencnapos ájtatosságot kezdtek a boldogságos Szent Szűz tiszteletére, napi egy-egy órás szentségimádással, szorongatott társuk megsegítésére. Hitük nem volt hiábavaló. Két nap múlva, részben Albizzi és Medici bíborosok közbenjárására, Fabri visszatérhetett a kollégiumba. Teljes felmentése azonban csak márciusban, a generális sürgetésére következett be. Hogy az minden oldalról teljes volt, bizonyítja a tény, hogy megmaradhatott gyóntatónak, sőt öt esztendő után a kollégium rektora lett (752).

---

(749) Conspicuum, 1923 május 13; Luilla, 1930 június 28; Providentissimus Deus, 1931 szept. 17; Acta Ap. S. 1923 évf. 269; 1938 évf. 693; 1931 évf. 433; Schütz, II. 15-170.

(750) Koll. Lt. Mem. Istor, 9; Sommervogel, I. 108-112; Hurter, III. 878.

(751) Koll. Lt. Mem. Istor, 11; Sommervogel, I. 827; Hurter, III. 1190.

(752) Koll. Lt. Mem. Istor, 17, 18, 21; Sommervogel, III. 511-521; Hurter, IV. 613, 614.

Ugyancsak a probabilizmus védelmére szállt síkra, de Fabrinál több szerencsével, Francolini Boldizsár olasz gyóntató, előbb a Gergely — egyetem hittudományi karának tanárja. Az ősegyház bűnbánati fegyelméről az elégtételi cselekedetek kiszabásában, majd a mai egyház fegyelméről kiadott munkái után megírja kétkötetes művét « Clericus Romanus contra nimium rigorem munitus » címen, melyben erkölcstani kérdésekben a megértő, emberies elbírálás helyességét hirdeti. Művét, mely 1705-ben Rómában jelent meg, már 2 év után, Münchenben újra kellett nyomtatni, annyira megnyerte a hívek tetszését, nemcsak olasz földön, hanem az Alpokon túl is. De viszont kivívta az ellentábor támadásait is. Elsőnek Opstract János, a janzenista felfogású belga professzor támadta, aztán Ledrou, majd Bordon Antal marseillesi dömés. Az olaszok közül Majoli ügyvéd és Visconti nápolyi tanár, aki annyira túlozta az erkölcsi szigorúság védelmét, hogy könyveit az Index-congregatio kénytelen volt eltiltani. De Francolini is kész volt a válasszal. Egy éven belül kiadja új könyvét « Clerici Romani institutor ab accusationibus vindicatus » címen, és ugyanakkor írja meg uj művét a gyónás érvényességéhez szükséges bűnbánatról, melyben a tökéletes és tökéletlen bánatról értekezik két könyvben, és eredményesen vitatja, hogy a bűnök alóli feloldozáshoz elég az a bánat is, mely a bűnök által kiérdemelt túlvilági büntetésektől való félelemből fakad. 1708-ban, egy évvel halála előtt, 59 éves korában kiadott művében még egyszer összefoglalja mindazt, amit a bűnbánati fegyelemről az ősegyház és a mai kor gyakorolt és tanít. Művei túlélték szerzőjüket; eléggé bizonyítja, hogy 1737-ben Velencében valamennyit összegyűjtve újra kinyomtatták (753).

A penitenciáriusi tisztséghez szervesen hozzátartozó erkölcstani munkálatokon kívül egyéb tudományágakban is otthon voltak a kollégium tagjai. Alticozzi Lőrinc rektor (1739) az ókori egyháztörténelem, kiválképp az ókori egyházi irodalom kutatója. Két hatalmas munkája jelent meg a Manichaeusok történetéről, illetve dogmatikájáról, és hat kötetben állította össze Szent Ágoston theologiáját. Megírta továbbá az első századok kereszténylildözéseinek történetét is, melyet halála után száz évvel adtak ki (754).

Lesley Sándor, nagy régiségbúvár és nyelvtudós, a század közepe táján több ízben jött át hosszabb-rövidebb időre a Gergely — egyetemről, hogy a spanyol, görög, vagy délszláv gyóntatókat helyettesítse. A Szent Izidor — féle mozarab misekönyv jegyzetes kiadását készítette el. A munka 1755-ben, Rómában 2 kötetben jelent meg. Minge is felvette gyűjteményébe (755).

---

(753) Koll. Lt. Mem. Istor, 32; Hurter, IV. 958-960; Sommervogel, III. 939-945.

(754) Koll. Lt. Mem. Istor, 45; Sommervogel, I. 215-216; Hurter, V. 115.

(755) Koll. Lt. Mem. Istor, 50; Hurter, V. 1657; Sommevogel, IV. 1719-1720.

Jurain József a jezsuita kor utolsó német gyóntatója, a prágai egyetemen a jogbölcselet és a politikai tudományok tanára, a rend eltörlése után a brünni székesegyház kanonokja, a nemzetközi jog és a jogbölcselet köréből jelentetett meg nagyértékű munkákat (756).

A magyar gyóntatók, elsősorban Szántó István, Czeles Márton, Faludi Ferenc és mások irodalmi érdemeiről már fentebb megemlékeztünk.

* * *

Az irodalmi elfoglaltság mellett, sőt inkább affelett, a gyóntatói hivatás minél tökéletesebb betöltése szükségessé tette, hogy megfelelő könyvek álljanak a kollégium tagjainak rendelkezésére. Valószínüleg a letelepedés első idejében már megkezdték egy közös könyvtár gyűjtését; ezt oly gondos szorgalommal folytatták, hogy a Társaság megszűntével, 8.000 kötetes, lelkiismerettel összeválogatott, jól rendezett és pontos jegyzékkel ellátott könyvtárt hagytak utódaiknak.

A fősúly a beszerzésnél természetesen az erkölcstani és jogi szakmunkákra esett. De kiterjedt a beszerzők figyelme a hittudományok minden szakában megjelent időszerű munkákra, aztán pedig a történelem, földrajz, természettudományok, matematika és természetesen a bölcselettudományok minden kiválóbb termékére.

Magyar könyv egyetlen egy volt a könyvtárban, Illei János jezsuita atya két magaszerezte iskolai drámája és egy fordítása Metastasio munkáiból: Salamon, Ptolemaeus és Titus három szomorújáték című könyve, mely 1767-ben Kassán jelent meg.

Van azonban több magyarvonatkozású munka, köztük: Bonfini, Historia Pannonica, Colonia, 1581; — Werbőczy: Corpus Juris Hungarici, Tyrnaviae, 1696; — Hungariae regni respublica et status, Elzevirek kiadása, 1634; — Hevenesi: Diarium adolescentis studiosi, sive methodus actiones quotidianas bene et fructuose obeundi, Tyrnavia, 1717;— Hevenesi: Ars bonae mortis sive quotidiana erga SS. Dei Matrem Mariam Pietas, Brunsbergae, 1721; — Tolvay Emer: Vetus Hungarorum in magnam Dominam pietas, Tyrnaviae, 1728; — Raicsani Ivanus: Opusculum de vera et falsa fidei regula, Tyrnaviae, 1732; — Péterfy Carolus: Concilia Ecclesiae rom. catholicae in regno Hungariae celebrata, Posonii, 1741; — Stilting Ioannes: Vita S. Stephani regis Hungariae, Jaurini, 1747; — Timon: Imago antiquae Hungariae, Viennae, Pragae, Typis Trattner, 1762.

Megvan Bonfinius Historiájának egy Kölnben 1690-ben megjelent kiadása, pompás bőrkötésben, díszes veretekkel, melyet Hevenesi Gábor bécsi rektor sajátkezű bejegyzése szerint a mindenkori magyar gyóntató használatára ajándékozott a könyvtárnak.

(756) Koll. Lt. Mem. Istor, 81; Hurter, V. 210; Sommervogel, IV. 888.

* * *

A gyóntatók testülete kezdetben a már IV. Jenő pápa által megállapított különböző nemzetekből való rendtagokból alakult ki. Amint láttuk, olasz, spanyol, portugál, francia, flamand, angol, német, lengyel, délszláv és magyar nyelvű gyóntatók voltak a hívek lelki vigaszára. Alig félszázaddal a Jézustársasági atyák megbízása után VIII. Orbán pápa, talán a Konstantinápolyból érkező biztató hírek nyomán, 1627 augusztus 17-én — görögnyelvű gyóntató alkalmazását is elrendelte a Szent Péter-templomban (757). E 11 nemzetbeli gyóntató aztán meg is maradt mindvégig, természetesen a nagyobb elterjedésű nyelvekből 2-3 gyóntató is volt egyidőben.

A gyóntatók vasárnapokon és parancsolt ünnepeken kötelesek voltak valamennyien megjelenni a Szent Péterben, és gyóntatószékeikben a hívek rendelkezésére lenni egész idő alatt, míg a kanonokok a közös karimát és a napi szentmisét mondták, illetőleg énekelték. Hétköznapokon, felváltva, a testületnek egyharmada ült a szokott időben a gyóntatószékben. Gyertyaszentelő ünnepén, Hamvazószerdán és más olyan napokon, amikor a pápa a Sixtina kápolnában, vagy esetleg a Quirinali kápolnában végezte a szertartásokat, a gyóntatók fele a Szent Péterben maradt, míg a másik fele a pápai szertartáson vett részt. Amikor azonban a pápa ünnepélyes szertartás végzésére a Szent Péterbe jött, valamennyien a pápai menetben vettek részt a szertartáson, miseingben és miseruhában, birétummal a fejükön, közvetlenül a püspökök és a süveges apátok előtt haladva a menetben. A rendszeres napi szolgálat alól egyedül a rektor volt felmentve, ha a testület, vagy a ház érdekében volt ugyanazon időben elfoglalva (758).

Sok vitára adott alkalmat a kérdés, hogy amikor a pápa nem a Szent Péterben végzi az ünnepi szertartásokat, mely gyóntatótestület vegyen részt ezeken. Végü is, 1758 december 25-én, amikor XIII. Kelemen a S. Maria Maggiore-ban pontifikált, a főszertartásmester úgy döntött, hogy mindegyik gyóntatótestület a saját templomában vesz részt a szertartásokon, de a Szent Péter gyóntatóinak továbbra is fennmarad a joguk, hogy a pápai paloták bármelyikében, vagy Hamvazószerdán a S. Sabina-ban végzett pápai miséken részt vegyenek (759).

Az apostoli gyóntatói tisztség jelvényét, a pálcát, e korszakban már nem vitték, mint a multban, az egyes gyóntatók előtt, de valahányszor testületileg jelentek meg pápai szertartásokon, mindig előttük haladt két karinges klerikus, magasra emelve virágcsokorba foglalt hatalmi jelvényüket. A gyóntatás ideje alatt a pálca mindig ott állott a gyóntatószékre tűzve. XIV. Benedek pápa 1743 augusztus 31-én húsz-

(757) Coll. Lt. Mem. Istor, 10; az eredeti breve u. ott és Fasc. Dipl.

(758) Coll. Lt. Mem. Istor, 13.

(759) U. ott, 56.

napi búcsút engedélyzett mindazoknak, akik bűnbánó lélekkel, megalázkodva fogadták a gyóntató kezéből való botütést (760).

A gyóntatók, amint tudjuk, VIII. Kelemen és később VII. Sándor pápák rendelkezései szerint, működésük megkezdése előtt az Apostoli Penitenciária testülete előtt szigorú vizsgának voltak alávetve, és csak akkor ülhettek be a gyóntatószékbe, ha e vizsgát sikerrel kiállották. Egyetlen esetről tudunk a két évszázadra terjedő korszak alatt, amikor 1668-ban az idehelyezett lengyel gyóntató nem volt hajlandó a vizsgán megjelenni, azzal az okadatolással, hogy ő előzőleg már Loretóban szolgált, és mint a Szent Ház mellé rendelt gyóntató, egyszer már vizsgázott a penitenciária előtt. A bíboros főpenitenciárius a pápa eléterjesztette az ügyet, aki a vonakodó lengyel gyóntatónak adott igazat (761).

A gyóntatók rendszerint rövid ideig maradtak a kollégiumban. Ha találkozunk is néhánnyal, aki évtizedeket töltött a gyóntatói állásban, legnagyobb részük azonban 4-5 évi szolgálat után visszament hazájába. A Jézustársaság rendfőnöke, aki az apostoli penitenciáriának a gyóntatókat ajánlotta, vagy felmentésüket kérte, rendszerint azzal indokolta meg felmentésük iránti kérését, hogy az illetőre a római éghajlat káros hatással van, és egészségük helyreállítása miatt szükségük van, hogy hazájukba visszatérjenek (762).

Valószínűleg a gyóntotók egészségi állapota vezeti a Poenintentiaria Apostolicát, amikor 1676-ban hozzájárul, hogy a meleg nyári hónapok alatt négyesével felváltva 8-8 napra Frascatiba mehessenek üdülni. Később oda módosították a rendeletet, hogy a távollevők helyét ugyanazon nemzetbeli helyettessel kell a Szent Péterben betölteni (763). Ez természetesen megnehezítette az idegenszármazású, kevésbbé elterjedt nyelveken beszélő gyóntatók szünidőre való távozását.

A gyóntatókkal együtt hosszú időkön át több — kevesebb ifjú jezsuita pap élt bent a kollégiumban. Ezeket a Társaság általános főnöke küldötte ide 1-2 esztendőre, hogy a lelkiismereti kérdések megítélésében minél nagyobb gyakorlatra tegyenek szert. A gyóntatók ugyanis rendszerint hetente kétszer ültek össze az erkölcstani és jogi kérdések megvitatására és a nehezebb kérdések tudományos megtárgyalására. Az ifjú papok így alkalmat nyertek, hogy theologiai tudásukat gyakorlati esetek megismerésével elmélyíthessék.

A korszak utolsó évtizedeiben hirtelen felszökött a kollégium tagjainak száma. A portugál király 1759 szeptember 3-i rendelete, mely száműzi az anyaország és a gyarmatok, köztük Brazilia területéről a Jézustársaságot, már október 24-én 133 jezsuita atyát telepített át ennek következtében Portugáliából az Egyházi Államba, majd csak-

(760) U. ott, 47.

(761) U. ott. 13.

(762) A Poenit. Apost. levéltára; Fasc. Poenit. Min. számos ilyen levelet őrzött meg.

(763) Koll. Lt. Mem. Istor. 20.

hamar újabb áttelepítések következtek. Lisszabonból rövidesen 7 hajó hozott át ezernél több jezsuitát. A társaság általános főnöke, Ricci Lőrinc, a római, tivoli és castelgandolfoi rendházakban helyezi el ideiglenesen a mindenükből kifosztott, egy szál ruhában és kiéhezetten érkező számkivetetteket (764).

A gyóntatók kollégiumába 1760 februárjában érkeznek az első száműzött portugál atyák. A Társaság rendfőnöke 5 fiatal papot küld ide, akiket mind megtámadott a tüdővész. Ápolásukra egy segítőtestvért helyezett ide Castelgandolfoból, aki tanult betegápoló volt. A betegek közül 2 a kiállott szenvedések következtében még a tavasz folyamán elhunyt, a másik hármat a nyár folyamán tisztább levegőjű vidéki házakba helyezték át.

Augusztusban 20 braziliai száműzött rendtagot helyezett a kollégiumba a generális. Ennyi ember számára, ha találtak is szobákat, a kollégium kápolnája nem bizonyult elégnek. Úgy segítettek tehát a bajon, hogy a 20 jövevény a szomszédos Szent Jakab — templomba járt át misét mondani és ájtatoskodni. A generális belátta a helyzet tarthatatlanságát, és október folyamán intézkedett, hogy a braziliai atyák különböző római és vidéki házakban találjanak menedéket. A kollégium rektora hálás a Szent Jakab — templom főpapjának és a jószívűvendéglátásért 12 üveg bort, 4 kövér tyúkot és 6 font viaszgyertyát küldött viszonzásképpen (765).

Ricci generális, hogy a nagyszámú száműzött ellátását biztosítsa, rendeletet ad ki, hogy a római rendházak, köztük a gyóntatók kollégiuma i csak a legszükségesebb kiadásokra szorítkozzék, az étkezést is fogják minél szűkebbre, és a házakban található értékesebb festményeket, ajándéktárgyakat, a nélkülözhető templomi díszeket mind adják el, hogy a kapott pénzen a száműzött testvéreket segíthessék (766).

A kollégium tagjai testvéri érzéssel csatlakozva a szorongatott rendtársakhoz, az anyagi áldozatokon felül égi sgítséget is akarnak nyerni valamennyiük számára. Már mikor az üldözés közeledtét érezve a Társaság általános főnöke 1758 őszén elrendeli, hogy a Szeplőtelen Fogantatás ünnepére előkészületül tartsanak a rendházakban rendkívüli ájtatosságokat a « Szerzet javáért », a kollégium tagjai 9 napon át félórás közös ájtatosságra gyűlnek össze a kápolnában, és a kitett Oltáriszentség előtt a loretoi litániát, belefűzve a mindenszentek litániájába, mondják el nagy áhítattal.

Mikor az üldözés kitört, 1760-ban a Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepe előtt újra 9 napi ájtatosságot tartanak, hogy a Boldoságos Szűz közbenjárására az Úr irgalmát esdjék le a Társaságra. 1762-ben az

---

(764) Pastor, XVI., 1, 602-605.

(765) Koll. Lt. Mem. Istor, 68, 62, 63.

(766) Pastor, XV., 1-607.

egész év minden napján tartanak e szándékra ájtatosságot, és minden Mária — ünnep előtt még ezenkívül háromnapi könyörgést (767).

E néhány adat igazolja, hogy a kollégium tagjai állandóan bekapcsoládtak a Rend életébe, együtt éreztek, együtt éreztek, együtt dolgoztak a Társasággal. Kezdetben közvetlenül a generális alá tartoztak, s így őtőle kapták az utasításokat. De amikor VII. Sándor pápa a kollégiumot megerősítő bullát kiadja, hozzájárul ahhoz, hogy a kollégium és ennek tagjai csak közvetve függjenek a rend generálisától, közvetlenül pedig a rend római tartományfőnökének legyenek alárendelve (768). A tartományfőnök, úgy látszik, nagyon megbízott a kollégium vezetőiben, mert az 1700-as években több mint 50 évig nem jött felülvizsgálni a kollégium életét. Hosszú évtizedek után csak 1767 november 4-én van hivatalos látogatás a ház lelki és anyagi életének felülvizsgálata céljából (769).

Ezzel szemben érdekes, hogy a biboros főpenitenciáriusok akarták több ízben a kollégiumot felülvizsgálni. Alig pár évvel a jezsuiták letelepedése után, 1758-ban, a bíboros jelenti, hogy hivalatos látogatásra a kollégiumba érkezik. A gyóntatók tanácsra gyűltek össze, és onnan küldik válaszukat, amelyben kijelentik, hogy a bíboros jóakaratú látogatását mindenkor kész örömmel fogadják, sőt megtiszteltetésnek tartják, de hivalatos látogatásra csak a pápát fogadhatják el, mert ők nem a főpenitenciáriusnak, hanem a pápának vannak mint gyóntatok alárendelve, mint szerzetesek pedig saját rendfőnöküknek. A bíboros nem jött el hivatalos látogatásra, de a következő évben rendeletet küldött nekik, amelyben lelki életüket szabályozza. Az atyák hivatkozva ismételten arra, hogy ők mint szerzetesek saját főnökeiknek vannak alárendelve, a szabályzatot nem fogadták el. A változó főpenitenciáriusok időről-időre, nevezetesen 1652, 1656 és 1702-ben, újra bejelentik szándékukat, hogy a kollégiumot felülvizsgálják, de tervüket sohasem válthatták valóra, mert az atyák ugyanazon érveléssel minden alkalommal tiltakoznak az illetéktelen felülvizsgálat ellen (770).

A gyóntatóknak a bíboros főpenitenciáriussal való viszonya a gyóntatói kötelezettségek teljesítésen kívül ünnepélyes kifejezést nyert akkor, amikor 1767 áprilisában Boschi János Károly bíboros lett a főpenitenciárius. Ünnepélyesen akarta átvenni hivatalát, azért megállapította a beiktatás szertartását. Eszerint a bíbornok káplánja hivatalosan tudatja a kollégium rektorával, hogy a bíboros mely napon és mely órában kívánja hivatalát átvenni. A gyóntatók erre a rektorral élükön, karingben, stólával, a Szent Péter bejáratánál fogadják a bíborost, aki a penitenciária összes hivatalnokaitól kísérve érkezik a templomba. A gyóntatók körmenetben bevezetik a bíbornokot a templomba, és az Oltáriszentseg kápolnájánál állapodnak meg, hogy a főpap ott elvégez-

(767) Koll. Lt. Mem. Istor, 55, 59, 71.

(768) N. ott, 12.

(769) u. ott. 77.

(770) u. ott, 6, 12.

hesse ájtatosságát. Onnan aztán megindul a menet a templom déli kereszthajójához, a Szent Veronika — oszlop mellett elhelyezett trónhoz, ahol a bíbornok helyt foglal. A penitenciária törvényszékének titkára felolvassa a kínevező pápai iratot, mire a rektor a búcsúpálcát átnyújtja az apostoli penitenciária kormányzójának, aki ezt a bíborosnak nyújtja át. A bíbornok most megérinti az előtte mélyen meghajló kormányzó fejét a búcsúpálcával, majd sorra a penitenciária törvényszékének összes tagjait, azután a rektort és sorba a gyóntatókat. Odajárulnak még térdhajlással a papság és a nép, akik a szertartáson részt vettek. A szertartás után a bíbornok visszaadja a pálcát a régensnek, aki azt a rektornak nyújtja. Most megindul a menet, és amint jöttek, sorban, végigkísérik a már beiktatott főpenitenciáriust a templom kereszthajóján egészen a bejáratig, ahol a gyóntatók kézcsókkal búcsúznak új elöljárójuktól (771).

Még egy felemelő fogadásról kell megemlékeznünk. Az egykori feljegyzések szerint nemcsak néhány szentév alkalmából, de közönséges években is lejött egyik-másik pápa a Szent Péterbe a híveket gyóntatni. Igy történt, hogy 1606 Nagyszombatján, amikor V. Pál pápa, 1668 Nagyszombatján, amikor IX. Kelemen és 1701 Nagyszombatján, amikor XI. Kelemen jöttek a gyóntatóknak munkájukban segíteni. A gyóntatók mindenkor testületileg vonultak a templom főbejárata elé, hogy már ott fogadhassák az érkező pápát és aztán körmenetben vezették a számára előkészített gyóntatószékhez. Majd mikor a pápa kifáradva a munkában elvonult, a gyóntatók ismét testületileg kísérték a templom előcsarnokáig, hogy megköszönjék atyai segítését (772).

Ime, a Jézustársasági atyák 204 évre terjedő lelkiismeretes apostoli gyóntatói munkásságának rövid vonásokban vázolt, felemelő, érdekes története.

(771) u. ott, 76.

(772) u. ott, 9, 14, 32.

IV.

A MINORITARENDI MAGYAR GYÓNTATÓK. (1773-)

1. - *XIV. Kelemen pápa a Szent Péter — templom gyóntatói tisztét a minoritákra bízza.*

A Jézustársaság, amely két évszázadon keresztül adta a gyóntatókat Szent Péter templomának, megszűnt. A feloszlást kimondó breve kihirdetésével a jezsuita gyóntatók megbízatása véget ért. Ám a gyónók továbbra is sereglettek a gyóntatószékek köré, az Egyház vezetőinek tehát gondoskodniok kellett, hogy ne hiányozzanak a lelkiatyák. Az eltörlést követő napon a jezsuiták római templomaiban világi papok, részben a kapucinus rend tagjai vették át a szolgálatot (773). A Szent Péter — templom gyóntatószékeiről azonban a pápa másként kívánt gondoskodni.

A gyóntatók kollégiumát az Ágoston-rendi szerzetesek szerették volna megkapni. A rend generálisa, a spanyol származású Vasquez Xav. Ferenc nemcsak magáévá tette a spanyol udvar által szított jezsuitaellenes hangulatot, de egész lelkével támogatta az eltörlésükre irányuló mozgalmat (774). Működése nem volt érdek nélkül, mert minden igyekezetével rajta volt, hogy a Szent Péter — templom gyóntatószékébe rendtársait ültesse be. Terve azonban hajótörést szenvedett a pápa egyenes akaratán. XIV. Kelemen, aki mint egyszerű minorita szerzetes kezdte pályafutását, és a rend kötelékében fejtette ki munkásságát, mígnem XIII. Kelemen pápa, akinek aztán Szent Péter trónján utóda is lett, a bíborral fel nem díszitette, az apostoli szék magaslatán sem feledte el egykori szerzetestársait. Rendje iránt érzett háláját akarta kifejezésre juttatni, mikor úgy határozott, hogy a Szent Péter — templom elárvult gyóntatószékeit a minoritarend papjai vegyék át (775).

(773) Theiner, III. 187.

(774) Pastor, XVI., 2, 177, 180, 238.

(775) Optantes... aliquam simul grati animi, ac sincerae dilectionis significationem amantissimo Minorum Conventualium ordini, cui, Deo donante nomen dedimus, et cui plurimum Nos debere testamur, palam exhibere, mondja az alapító bulla. Bull. Rom. Cont. V. 776.

A jezsuitarend feloszlatását követő nap, 1773 augusztus 17-én, a reggeli órákban, mielőtt a Szent Péterben a káptalan közös zsolozsmája kezdetét vette volna, a penitenciárius kollégium társalgójában gyülekeztek a minoritarend francia, lengyel és német asszisztensei és több olasz meg más nemzetbeli rendtag, akiket a Tizenkét Apostolról nevezett konvent tagjai közül Marzoni rendgenerális kijelölt. Az ideiglenes gyóntatók aztán, mikor a Szent Péter harangjai a káptalani misére megkondultak, Riccardini nicopolisi püspök vezetése alatt körmenetileg megindultak a kollégiumból a templom felé, ahol elfoglalták az üresen álló gyóntatószékeket, és megkezdték a gyóntatást (776).

Az ideiglenes gyóntatókat mihamarabb fel kellett váltaniok a tisztség rendes folytatóinak. A rend elöljárósága tehát kiválasztotta a különböző rendtartományokból a megfelelő rendtagokat, és Rómába rendelte őket. A kollégium első rektorává Bonilli volt marchiai tartományfőnök, olasz gyóntatót nevezték ki, aki szeptember 14-én foglalta el állását (777).

Az új penitenciárius kollégium csakhamar elnyerte jogi megerősítését is. 1774 augusztus 10-én megjelent XIV. Kelemen pápa bullája, *Miserator Dominus*, mely a Szent Péter — templom gyóntatói tisztségét végleg a minoritarend tagjaira bízza, és egyben szabályozza a penitenciáriusok külső és belső életét (778).

A pápai irat, miután kimondja, hogy a volt penitenciáriusi kollégium tényleg és jogilag megszünt, helyébe felállítja az új kollégiumot, amelyet örök időre a minoritarend tagjainak ad át, az apostoli szék közvetlen védelme alá helyezve azt. Az új kollégiumnak 13 rendes tagja lesz, két olasz, két francia, egy spanyol, portugál, német, holland, magyar, lengyel, angol, görög és délszláv, akik valamennyien a minoritarend fogadalmas papjai. Ezek mindannyian ugyanazon népek fiai legyenek, akik az illető országban születtek és nevelkedtek, hogy a nyelvet és a szokásokat jól ismerjék. Ha a rendnek az illető országból nem volnának megfelelő emberei, lehet más ország fiait is javaslatba hozni, ha a nyelvet, amelyre kijelöltetnek, jól beszélik. A tagok kijelölése a rend generálisának jogkörébe tartozik, aki csak olyanokat fog kiválasztani e tisztségre, akiknek kellő tudásuk és lelkipásztori tapasztalatuk van, hogy súlyos lelkiismereti felelősséggel járó hivatásuknak pontosan meg tudjanak majd felelni.

A kiválasztott rendtagot a rend generálisa bemutatja a bíboros főpenitenciáriusnak, aki aztán a jelöltet a penitenciária gyülése előtt teendő vizsgára állítja. A vizsga sikeres letétele után az illető megkapja kinevezését. Az egyszer kinevezett gyóntató állását önhatalmúlag el nem hagyhatja, de abból elmozdítani, vagy újabb vizsgára hívni sem lehet az uralkodó pápa külön rendelete nélkül. Áthelyezését

(776) Koll. Lt. Memorie Istor. 86.

(777) u.a. 87.

(778) Bull. Rom. Cont. V. 775-780. Az eredeti bulla a Kollégium levéltárában.

akar saját kérésére, akár a rend vagy a szolgálat érdekében, csakis a rend generálisa és a bíboros főpenitenciárius együttes elhatározásával lehet eszközölni.

A kollégium élén a rektor áll, akit a generális nevez ki, a rendházak elöljárói kinevezését szabályozó rendi törvények betartásával. A rektort a gazdasági ügyek ellátásában egy ehhez értő szerzetespap segíti, akin kívül még négy segítőtestvér, esetleg világi alkalmazott lehet a kollégiumban.

A penitenciáriusok kollégiumának bevételeit képezik évi ezer arany a házassági felmentésekért befolyó illetékekből, 80 a Dataria, 60 a penitenciária és 60 a Szent Péter-templom jövedelmeiből, ezen kivül a Porta Cavalleggeri mellett lévő szőllő és a kollégium épületének bérbeadott helyiségeiből befolyó pénzek. Ezekhez járulnak még a pápaválasztáskor és egyéb alkalmakkor szokásos ajándékok, továbbá a só és viasz illetmények, és minden más jövedelem, ami még a multban a kollégiumnak kijárt.

A penitenciáriusok kötelességei, hogy gyóntatószékeikben a gyónók rendelkezésére legyenek, délelőtt a karima és a káptalani mise idején, délután pedig a vecsernyére szóló harangszótól egészen a templom bezárásáig. Elsősorban ki-ki a saját nemzetbeli gyónókat köteles fogadni, aztán pedig a többieket, akiknek nyelvét beszéli. Vasárnapokon és ünnepeken, nagyböjti péntekeken, szentségimádás és stációs napokon, husvéti gyónás idején kötelesek mindannyian elfoglalni gyóntatószékeiket, a többi napokon pedig elég, ha 4-4 gyóntató teljesít szolgálatot.

A gyóntatók, míg hivatalukban vannak, gyakorolják mindazon esetekben a feloldozási hatalmat, melyekben ezt az apostoli szentszék a penitenciáriusoknak külön felhatalmazással engedélyezni szokta. Élvezik mindazokat a jogokat, címeket és kiváltságokat, amelyeket a szentszék a gyóntatóknak a multban engedélyzett. Kápolnájukban elnyerhetik mindazon búcsúkat, melyeket a pápa a minoritarend templomainak látogatásához kötött. A kápolna oltára mindenkorra kiváltságolt oltár.

Hogy az egyes gyóntatók egyénileg se maradjanak lelki elismerés nélkül, ha tisztségükben lelkiismeretesen kitartottak, azok, akik minden hivatali rang nélkül lesznek a kollégium tagjai és itt tíz éven át becsülettel teljesítik gyóntatói tisztjüket, a Magister S. Theologiae címet nyerik el. Akik mint magisterek töltenek itt 10 évet, saját rendtartományuk tanácsának örökös tagjai lesznek. A kormánytanácsosok pedig 10 évi szolgálat után a kiérdemült tartományfőnökök jogait fogják élvezni.

Szabályozza a pápai irat a felügyelet kérdését is. A penitenciáriusok mindabban, ami gyóntatói tisztségüket illeti, a mindenkori bíboros főpenitenciáriusnak vannak alávetve, a szerzetesi fegyelem, a házi élet és a rendtartás tekintetében pedig a minoritarend generálisától függenek.

A generálisok éltek is a bullaadta jogokkal, és Marzoni Alajos generális, Rossi József rendi titkárral még ugyanazon év szeptember 19-én megtartja a kollégiumban az első hivatalos látogatást (779). Megfigyeléseinek eredményeit és utasításait jegyzőkönyvbe foglalva adja a penitenciáriusok tudomására. Lelkükre köti ebben mindnyájuknak, hogy nagy pontossággal lássák el mindenkor szolgálataikat a Szent Péter — templomban. A gyónókkal bánjanak atyai jóindulattal. Hogy munkájuk eredményes legyen, képezzék magukat, kiváltképp egyházjogi és erkölcstani téren, épp ezért hetenként háromszor tartsnak megbeszélést e tárgykörbe vágó esetekről. Gyóntatói, pontos időhöz kötött elfolglaltságuk miatt mentesek a papi zsolozsma karban való közös végzésétől, de azért mindennap legyen közös szentségimádás és elmélkédés a kollégiumban, és el ne mulasszák az évi, tíz napos lelkigyakorlatok megtartását. Az étkezéseknél szerzetes szokás szerint olvassák hangosan a Szentírást, vagy más jámbor könyvet. A rendtagok vigyázzanak a ferences szegénység lelkiismeretes betartására. Ne tartsanak maguknál pénzt, hanem adjanak be minden összeget a közös pénztárba, melyet minorita szokás szerint három zárral zárjanak le, és a kulcsokat a rektor, a házi jegyző és egy erre választott rendtárs őrizze. E közös pénztárból lássák el a rendtársak szükségleteit, és terjesszenek erről havonta egy összefoglaló számadást a házi gyűlés elé (780).

A következő generális látogatások még pontosabban körülírják a kollégiumban követendő életmódot. Hangsúlyozzák a szolgálat pontos betartását, szorgalmazzák a jogi és erkölcstani kérdések heti háromszori megbeszélését, az étkezés egyszerűségét és az étkezéseknél a lelki olvasmányt, mely latin vagy olasz nyelven történjék (781). A kollégium bevételi és kiadási naplójának vezetését ne bízzák világiakra, hanem végezze a ház anyagi kezelésével megbízott rendtárs (782). Mindegyik gyóntató mondja el miséjét még a gyóntatási idő elérkezte előtt, és senki se hagyja el a szolgálatot, hogy miséjét ez idő alatt végezze, tartsák be pontosan úgy a déletőtti, mint a délutáni szolgálati időt. A különböző nyelvek gyóntatói, ha nincsenek saját híveikkel elfoglalva, fogadják az olasz gyónókat, hallgassák készséggel ezeket is (783).

Ezeken az alapokon indult meg a minoritarendi penitenciáriusok működése.

---

(779) Koll. Lt. Memorie Istor. 88.

(780) Gen. Lt. C. 110, az 1774 szeptember 10-i jegyzőkönyv.

(781) Gen. Lt. C. 110, az 1776 január 16-i jegyzőkönyv.

(782) Gen. Lt. C. 110, az. 1778 január 28-i jegyzőkönyv.

(783) Gen. Lt. C. 110, az 1782 január 21 és az 1797 február 13-i jegyzőkönyvek.

2. - *Az első minorita gyóntatók Róma francia megszállásáig.*

Az új korszak első magyar gyóntatója, *Hayduk Mózes*, 1774 május 19-én érkezett Rómába (784).

Hayduk 1718 december 20-án született Aradon (785). Mint 18 éves ifjú, hivatását követve belépett a minoritarendbe, ahol keresztnevét, Mátyást, a Mózes névvel cserélte fel. A próbaév eltelte után, 1737-ben letette a szerzetesi fogadalmakat, aztán bölcseletet, majd theologiát tanult és 24 éves korában pappá szentelték. Később megszerezte a hittudori címet, és a Propaganda Fide Rómából Erdély területére apostoli misszionáriussá nevezte ki. A fiatal pap mint hitszónok és mint udvari pap működött többhelyütt, aztán Assisibe küldték, ahol a magyar és német zarándokok gyóntatója volt Szent Ferenc sírja mellett. Assisiből visszatérve, az akkor felállított jász-ezred tábori papja lett (786).

Az 1768-i miskolci nagykáptalan aradi házfőnökké választotta (787). Két éven át vezette szülővárosában a rendház és a plébánia ügyeit, midőn az 1770-i káptalani gyűlés Nagybányára küldötte házfőnöknek (788). Innen szólította őt négy év mulva az előljárók intézkedése az újonnan alakuló penitenciáriusi kollégiumban a magyar gyóntatói tisztség betöltésére.

Mikor az új gyóntató az Örök Városba jött, már folytak az előkészületek a közeledő jubileumi esztendőre. XIV. Kelemen pápa, az évszázados szokás szerint, 1774 áldozócsütörtökjén kihirdette a következő esztendőre a szentévet (789). A lelkek előkészítése céljából aztán július 31-től augusztus 15-ig terjedő időben kéthetes missziót tartat a római népnek a szabadban, a Navona, Barberini, S. Maria in Trastevere, és a penitenciáriusok kollégiuma előtt lévő Scossacavalli tereken. A missziós beszédek nagy közönséget vonzottak. Nemcsak a jámbor, egyszerű nép hallgatta, de épp a kollégium ablakaiból számos főpap vett részt a misszión. A kuria prelátusain kívül ott voltak állandóan Boschi bíborosok, sőt névnapján, sz. Lőrinc vértanú ünnepén, maga a pápa is eljött a kollégiumba, és a kápolna ablakánál ülve hallgatta a missziós beszédeket (790).

---

(784) Koll. Lt. Memorie Istor. 87.

(785) Az aradi levéltár plébániai anyakönyvében, I. kötet 24 oldalon a következő bejegyzés olvasható: Die 20 Xbris baptisatus Matthias Heyduck, filius legitimus Joannis Caroli Heiduck et uxoris suae Mariae Evae Heiduckin. Patrini Matthias Keindl Caesareg. Pontium fect. ed Dna Maria Antonia de Parma.

(786) Aradi Ltár. Liber mortuorum, ad a. 1793 die 17 Aprilis.

(787) Knász, 366.

(788) Knáisz, 357.

(789) Salutis nostrae auctor, 1774 április 30. Bull. Rom. Cont. V. 716 és köv.; Pastor, VI., 3, 257.

(790) Koll. Ltár. Memor. Istor. 87.

A szentév megnyitását azonban már nem érte meg a pápa. September 22-én reggel 3 udvari fogat állott meg a gyóntatók kollégiuma előtt és a quirináli palotába vitte a gyóntatókat, ahol alapítójuk, egykori rendtársuk, XIV. Kelemen halva feküdt. Szeptember 8-án, a Piazza del Popolo Mária — templomában tartott ünnepi misén meghült és két heti betegség után visszaadta nemes lelkét Teremtőjének. Csütörtök reggeltől szombat estig virrasztottak, halottas ágya mellett imádkozva, négyesével felváltva a gyóntatók. Szombat este ünnepélyes gyászmenetben átvitték a holttestet a Vatikánba, ahol a Sixtinában helyezték ravatalra. A temetési menetben, mint eddig is szokás volt, a gyóntatók, égő gyertyával a kezükben, a nyitott koporsó két oldalán mentek. A Sixtinában aztán az esti órákban ugyancsak a gyóntatók öltöztették fel a holttestet teljes főpapi díszbe, úgy amint ünnepi miséhez szokott a pápa öltözni. Másnap, vasárnap délelőtt aztán ismét a koporsó két oldalán haladva lekísérték a Szent Péter — templomba, ahol kezdetét vette a bíboros kollégium által végzett hatnapos gyászszertartás. Ez volt a minorita gyóntatóknak első pápatemetési szereplése, amely annál szomorúbb volt, mert egykori rendtársukat kísérték utolsó útjára (791).

Az új pápa megválasztása sokáig várotott magára. Eljött a karácsony és a szentkapu megnyitása elmaradt, mert még mindig nem volt látható feje az anyaszentegyháznak. Végül, 137 napi tanácskozás után, 1775 február 15-én a konkláve megnyílt és VI. Pius, az új pápa, megkoronáztatása után, február 26-án megnyitotta a szentkaput (792). Hayduknak módja volt rövid pár hónap alatt tevékeny részt venni mindazon szertartásokon — pápa - virrasztás, temetés, koronázás, szentkapu — megnyitás — amelyek mindegyike felejthetetlen benyomással van a külső szemlélőre is, mennyivel inkább tehát arra, aki ténylegesen is kiveszi részét a munkából.

Bár a szentkapu nem nyílt meg a kellő időben, nehogy mégis a Rómába érkező zarándokok lelki ellátása hiányt szenvedjen, Boschi bíboros főpenitenciárius a jubileumi esztendőben szokásos felhatalmazásokkal már előbb ellátta a Szent Péter és a többi pápai bazilika gyóntatóit. A Szent Péter gyóntatóinak számát húszra emeli, és a generális által előterjesztett hét számfeletti gyóntatót még a konklávéból kiküldött rendeletével kinevezi a szentév folymára a rendes gyóntatók segítőivé (793). Az új pápa a szent kapu megnyitása után megerősíti a felhatalmazásokat. Szükség is volt reá, mert a zarándokok szép számmal jöttek. A SS. Trinità zarándokház 130.390 zarándokot látott vendégül az év folyamán (794). A zarándokok között volt II. József

---

(791) Koll. Ltár. Memor. Istor. 88, 89; Pastor, XVI. 12, 406.

(792) Bandini, 128; Pastor, XVI., 3, 257.

(793) Min. Gen. Ltár. A. 76, 63.

(794) Pastor, XVI., 3. 257.

császár öccse, Miksa főherceg is, aki május végén Burgan gróf álnév alatt jött Rómába. Az új pápa nagy tisztelettel fogadja, a bíborosok és a római főnemesség két hónapnál tovább terjedő itt tartozkodása alatt több ünnepséget is rendeztek tiszteletére, sőt július 10-én a Szent Péter kupoláját is kivilágitották, hogy gyönyörködhessék a felséges látványban (795).

A szentkapu bezárása után Hayduk továbbra is Rómában maradt és nagy lelkiismeretességgel látta el továbbra is tisztségét. Otthoni rendtársai azonban nem feledik, sőt bizalmuk kitüntető jeleivel halmozzák el. 1777 májusában a Rómában tartott rendi generálisválasztó nagygyűlésen ő vesz részt a magyar rendtartomány nevében az elhunyt Jakabfalvy Román tartományfőnök helyett. Az ugyanez év júniusban Egerben tartott tartományi gyűlés pedig a rendtartomány főnökévé őt választotta meg (796). Rendtársai megnyilvánuló nagy bizalma elől nem térhet ki, vissza kell mennie hazájába, hogy átvegye a rendtartomány vezetését, de három évi működéséről Boschi bíboros főpenitenciáriustól elismerő iratot visz magával, melyben a bíboros nagy dicsérettel emlékezik meg a magyar gyóntató rövid, de kiváltképp a szentév alatt kifejtett fáradhatatlan munkásságáról (797).

Rómából hazatérve, Hayduk a törvényszabta három éven át vezette, mint rendfőnök, a magyar rendtartomány ügyeit. Hivatalbeli idejének letelte után az 1780-i tartományi gyűlés Nagybányára választotta meg házfőnöknek (798). A tűnő évek és az állandó munka felemésztették életerőit és két év mulva, 1782-ben kénytelen volt visszavonulni és a súlyosabb elfoglaltságok alól felmentését kérni.

Továbbra is Nagybányán maradt, ahol misézésen és a hívek gyóntatásán kívül csak lelkének élt. Érezte a vég közeledését és gyakran ismételgette Szent Pál apostol szavait:

— Cupio dissolvi et esse cum Christo, óhajtom a véget, hogy Krisztussal lehessek.

Vágya teljesült. 1739 tavaszán, amikor azzal a tervvel foglalkozott, hogy szülővárosába, Aradra utazik, hogy aranymiséjét ott elmondhassa, ahol fél századdal előbb első miséjét mutatta be az Úrnak, betegség lepte meg, mely rövid 3 hét alatt végzett vele. Április 17-én, rövid haláltusa után, átköltözött az örökkévalóságba. Reiter Jácint tartományfőnök a Szentírás szavaival adta hírül rendtársainak általános szeretetben álló szerzetestestvérük elhunytát:

— Mortuus est Moyses servus Domini, jubente Domino, meghalt Mózes, az Úr szolgája, az Úr rendeletéből (Deut. 34, 5).

---

(795) Bandini, 130; Pastor,6 XVI., 3, 75.

(796) Knáisz 400; Vipera generális július 9-én hagyja jóvá a gyűlés határozatait és erősíti meg Hayduk megválasztását. Hazatértéig Rajter Jácintot bízza meg a rendtartomány vezetésével. Gen. Ltár. A. 77, 8.

(797) Vatikáni Ltár. Penitenzieri minori a. 1777 az irat fogalmazványa.

(798) Knáisz, 357.

Az elhunyt buzgóságának jellemzésére feljegyezték róla, hogy pontosan 150 protestánst, szakadárt és zsidót térített a katolikus hitre (799).

* * *

Hayduknak Rómából történt távozása után hosszabb ideig várt új birtokosra a Szent Péterben a magyar gyóntatószék. Csak 1780-ban érkezett meg az új gyóntató, *Boskovics Péter.*

Boskovics 1734-ben Kassán született. Ugyanott végezte iskoláit is a jezsuiták kollégiumában. Mint 18 éves ifjú felvétette magát a minoritarendbe és Szepescsütörtökhelyütt kitölve a szerzetesi próbaévet, letette az örökös fogadalmakat. A bölcseleti tanfolyamot Aradon, a hittudományit Egerben és Kolozsvárott végezte oly kituűnő eredménnyel, hogy már mint növendék nyilvános vitatkozásokra is vállalkozott. Később a theologiai doktori címet is elnyerte (800).

Hét évi előkészület után 1759-ben pappá szentlték, és elöljárói a tanítás terén kívánták szép tehetségeit érvényesíteni. Előbb Kézdivásárhelyütt (801) az elemi iskolában tanított, majd Miskolcon lett a gimnáziumban a latin nyelv tanára (802), később pedig Aradon a gimnázium felsőbb osztályát (rhetorica) vezette (803).

A középiskolai tanári székből most már felsőbb oktatásra hívta az elöljárók bizalma. Előbb Lőcsén az erkölcstant és az egyházjogot adta elő, aztán az eperjesi generále studiumhoz helyezték át, ahol a dogmatikát tanította. Közben a rendtársak bizalma rendtartományi titkárrá, majd a rendtartomány örökös kormánytanácsosává is megválasztotta. 1771-ben a Radról akkor Imregre helyezett rendház első házfőnöke lett, és mint ilyen a bodrogközi missziók vezetője (804). Hogy ő maga is milyen eredménnyel működött a missziós tevékenységben, mutatja a tény, hogy öt kálvinistát vezetett vissza ez idő alatt az egyház kebelébe. Természete azonban inkább a belső élet és a tudományos elmélyülés felé vonzotta, és így jött arra a gondolatra, hogy ő maga kérje Rómába való küldetését. Óhaja teljesült és 1780-ban elfoglalhatta a Szent Péter — templomban a magyar gyóntatószéket (805).

Az új gyóntató működése egybeesik II. József császár magyarországi uralkodásával. Az új uralkodó rendeletei között volt az is, amelyik megtiltja a híveknek a búcsújárásokat, a zarándokmeneteket, a püspököknek a Rómával való érintkezést, beszünteti a papnövendékeknek Rómába való küldését. Mindezek megbénították a római magyar

(799) Aradi Ltár. Liber mortuorum, id. helyen.

(800) Aradi Ltár. Liber mortuorum, 21 aprilis 1786.

(801) Hassák, 67.

(802) Bajay, 189.

(803) Himpfner, 81.

(804) Knáisz, 322.

(805) Aradi Ltár. Liber mortuorum, 21 aprilis 1786.

gyóntató működését, mert kilátás sem volt reá, hogy Magyarországról lelki igényekkel bárki is Rómába jöhessen (806).

A zarándokok elmaradtak, de eljött Rómába a császár. 1783 december 23-án a svéd királyt várták a Vatikánba, mikor, VI. Pius nagy meglepetésére, Herzan bíboros és Kinski fróf társaságában megérkezett az inkognitóban utazó II. József. Az első találkozás után az ősi vatikáni szokás szerint az uralkodó lement a Szent Péter — templomba, az apostolfejedelem sírjához ájtatoskodni. Késő este, megkésve érkezett meg a svéd király, aki aztán II. Józseffel együtt résztvett a Sistinában tartott éjféli misén. Karácsony napján a Szent Péterben tartott ünnepi misén is ott volt a császár, a királlyal együtt, a pápai oltár mellett számukra fenntartott helyen. Fel van jegyezve róla, hogy a papság és a hívek egyaránt épültek a császár áhitatán. Az ünnepek után Nápolyba ment II. József, hogy húgát, Karolina főhercegnőt meglátogassa. Onnan január 18-án tért vissza Rómába, ahol ismét töltött 3 napot, ami alatt több ízben volt a pápánál (807).

Római tartózkodása alatt került összeköttetésbe Boskovics a neves spanyol tudóssal, Lorenzo Hervás y Panduro-val (1749-1809), aki ezidőtájt rendezte sajtó alá 21 kötetes nagy munkáját « Idea dell'Universo » cimen. (Kiadta Cesenaban 1778-87). A nagy spanyol tudós kérésére a magyar szerzetes munkatársul szegődött a nagy munkához, és a mű utolsó 5 kötetében, mely a nyelvek eredetéről, rokonságáról, fejlődéséről, a különböző nyelvek szókincséről, nyelvtanáról stb. tárgyal, Boskovics írta meg a magyar nyelvre és szókincsére vonatkozó részleteket. A Vatikáni Irattár egyi ránk maradt adata szerint Hervás y Panduro nagyra becsülte magyar munkatársának együttműködését (808).

Már hatodik éve volt Boskovics Rómában, midőn az 1786 év tavaszán tüdőgyulladást és utána tüdővizenyőt kapott, melynek következtében az év április 21-én elhunyt. Feljegyezték róla, hogy a 121. zsoltár verse volt utolsó szava:

— Örvendtem, mikor mondották nekem: az Úr házába megyünk.

A rendnek a XII. Apostolról nevezett főtemplomában volt a temetése (809).

* * *

Boskovics halála után a rendi elöjáróság csakhamar betöltötte a magyar gyóntatói tisztet, áthelyezte Assisiből az ottani magyar gyóntatót, *Stadler Gáspárt.*

Stadler, keresztnevén Nep. János, 1753 május 13-án született Budán. Tanulmányainak elvégzése után felvétette magát a minoritarendbe,

(806) Hóman - Szekfű, VI. 359; Horváth, VII. 485; Karácsonyi: Magyar egyháztört. 265, 316.

(807) Pastor, XVI., 3. 81, 82, 366.

(808) Vaticano Latino, no. 9801, fol. 412 v.

(809) Aradi Ltár. Liber mortuorum, 21 aprilis 1786.

és 1772 szeptember 5-én a nagybányai rendházban felöltötte a Rend ruháját s megkezdette próbaévét. 1773 szeptember 5-én letette a szerzetesi fogadalmakat és Kézdivásárhelyre ment, hogy ott befejezze bölcseleti tanulmányait. A hittudományokat Miskolcon tanulta és 1777 április 2-án szentelték pappá. Felszentelése után Assisibe ment gyóntatónak, ahol 1782-ben elnyerte a hittudori címet. Innen szólítja most az elöljárók szava a római gyóntatói székbe (810).

Az első évek csendes munkában teltek, de a francia forradalom lassan-lassan Rómában is kezdte éreztetni hatását. Mikor a köztársasági seregek átlépték az Alpokat és közeledtek Róma felé, a városban is kezdtek mozgolódni a forradalmi elemek. A francia követ tüzeli őket. 1797 december 28-án a Corsini — palota előtt, ahol a francia megbízott lakott, nagy csoportosulás támadt. A rendőrség megpróbálta szétoszlatni a forradalmi jelszavakat hangoztató tömeget. A dulakodásban meghal Duphot tábornok, aki a népet a rendőrség ellen izgatta. Ez jó alkalom volt a párizsi kormánynak, hogy Róma ellen indulhasson. Az olaszországi francia hadak parancsnoka, Bonaparte Napoleon utasítja is Berthier tábornokot, hogy szállja meg Rómát. Berthier 1798 február 9-én elfoglalja a Monte Mariot és a Milvius — hidat (Ponte Molle). Február 15-én, a pápa megválasztásának évfordulóján, bevonul az Örök Városba, kikiáltja a köztársaságot és a pápát a Vatikánban őrizet alá veti, és öt nap mulva, a párizsi direktórium rendeletére, fogságba hurcolták. Utána megkezdték a Szent Péter — templom, a Vatikán, majd a többi templomok és múzeumok kifosztását. Összeírták az idegen származású alattvalókat, és különösen a papoknak és szerzeteseknek sok kellemetlenséget okoztak (811).

A penitenciáriusok kollégiumát sem kímélték. A szerzetesi közös életet betiltották, az értékes, gazdag könyvtárat feldúlták (812). A gyóntatók nagyobb része kénytelen volt elhagyni Rómát. A magyar gyóntató megérezvén a veszedelmet, előbb elhagyta rómát, 1797-ben már Pancsován volt, ahová a tartományi naggyülés házfőnöknek és plébánosnak választotta (813). Az 1800-i káptalan Egerbe küldötte házfőnöknek (814), honnan 1802-ben tért vissza Rómába, amikor már VII. Pius pápa, aki Velencéből magyar huszárok díszkíséretében vonult be Rómába, valamennyire helyreállította itt a rendet (815).

Stadler még hat évet töltött a Szent Péter magyar gyóntatószékében. Közben újra kitört az ellentét a Szentszék és a franciák, illetve Napoleon császár között. A pápa nem vállalata a hadüzenetet a császár ellenségei ellen, amiért Napoleon megbízta Miollis tábornokot, hogy

(810) Catalogus Prov. 1787, 27; Schematismus, 1807, 39.
(811) Pastor, XVI., 3, 629-638; Hergenröther, VII. 356-57.
(812) Gen. Ltár. C. 110, 1805 augusztus 8-i jegyzőkönyv.
(813) Knáisz, 373.
(814) Knáisz, 361.
(815) Füssy: VII. Pius, I. 38.

foglalja el Rómát, ami 1808 február 2-án be is következett (816). Csakhamar megkezdődött a papság, kiváltképp a nem római származásúak zaklatása, sőt kiutasitása (817). A magyar gyóntatóra is ez a sors várt, annál is inkább, mert ekkor Napoleon már hadiállapotban volt Ferenc császár és magyar királlyal is. Stadler ekkor már betöltötte a 30 esztendőt a gyóntatói állásban, amely XIV. Kelemen pápa bullája szerint mindazon jogokat és kiváltságokat biztosítja az apostoli gyóntatóknak, amelyek a rendi örökös kormánytanácsosokat és a tisztükről lelépő tartományfőnököket megilletik. Antonelli Lénárd bíboros dékán, főpenitenciárius, 1808 április 21-én elismerő okiratot állít ki számára, dicsérettel emlékezve meg három évtizedes állandó munkájáról, és igazolva XIV. Kelemen pápa bullája alapján szerzett jogait, kérésére visszabocsátja őt a rendtartományba (818).

Visszatérte után Stadler Pancsovára ment házfőnöknek, majd 1810-ben egri házfőnökké választották. Innen hívja meg őt a csanádi püspök 1812-ben a temesvári papnevelő intézet lelki igazgatójának (819). Három évet töltött e megtisztelő állásban, és ott is hunyt el, 1815 november 3-án (820).

A Rómát elfoglaló francia sereg mindig jobban és jobban éreztette hatalmát úgy a pápai kormánnyal, mint a néppel szemben. Napoleon rendelkezésére Radet tábornok 1809 július 5-én elfogja VII. Pius pápát, és Pacca bíboros államtitkárral zárt kocsiban, fegyveres őrizet alatt előbb Grenoblebe, majd pedig Savona-ba viteti (821). A római egyházi intézményekre gyakorolt eddig is csaknem tűrhetetlen nyomás ezzel még inkább erősbödött. A penitenciáriusok kollégiumát Di Pietro Jakab császári közjegyző 1810 júniusában lefoglalja s a még ott élő gyóntatókat kiűzi otthonukból (822).

Napoleon csillaga azonban a szerencsétlen orosz hadjárat, és még inkább a lipcsei csata, az u.n. népek csatája (1813 október 16) után leáldozóban volt. Mielőtt. trónjáról végleg lemondott volna, VII. Pius pápát szabadon bocsájtotta. A pápa 1814 május 24-én tért vissza Rómába, ismét magyar huszárok díszkíséretével (823). Az ellenséges uralom alatt alapjában felforgatott élet csak lassan indult meg a felszabadult Rómában, úgyhogy a penitenciáriusok kollégiuma, egyelőre 7 taggal csak 1815 február 19-én kezdi meg működését. 1816-ban jönnek a külföldi gyóntatók, köztük a magyar is, úgyhogy a kollégium teljes létszáma 13 taggal 1817 elejére alakult ki (824).

---

(816) u. ott, I. 328; Hergenröther, VII. 384-85.

(817) Füssy: id. m. I. 334-és köv.; Hergenröther, VII. 384-85.

(818) Az eredeti irat az aradi rendfőnöki levéltárban.

(819) Schematismus, 1813, 27; Kovács, 339.

(820) Névtár, 1882, 208; Kovács, id.h.

(821) Füssy, I. 414.

(822) Koll Ltár. Számadási napló, I. 1810, V. 31.

(823) Füssy, II. 309.

(824) Koll. Ltár, Számadási napló, I. kötet a jelzett napon.

3. - *Magyar gyóntatók a római forradalmak és az egyházi állam elfoglalása idején.*

Az új magyar gyóntató, aki egyben a német gyóntatószéket is ellátta, *Paulik Ferenc* volt. Mindszenten, Szepes vármegyében született 1789 szeptember 28-án. Középiskolai tanulmányainak befejezése után belépett a Rendbe és 1807 augusztus 14-én beöltözött. 1810 október 16-án letette a szerzetesi fogadalmakat, és hittani tanulmányainak befejezése után pappá szentelték. Előbb hitszónok volt, azután elöljárói Rómába rendelték (825).

Nem sokkal azután, hogy Paulik elfoglalta a Szent Péter — templom gyóntatószékét, érdekes magyar látogató jött az Örök Városba. Fiatal huszártisz, aki őseitől örökölt nagy nevén kívül most még nem hozott magával egyebet, mint tudásszomját, a klasszikus mult és a renaissance művészet iránt érzett nagy érdeklődését. Széchenyi István gróf a látogató, aki 1818 augusztus 5-én érkezik ide szolgájával. Vele van egy festő, ki számára tájképeket készít és egy tudós archeológus, akitől görögöt tanul. Csodálattal szemléli a régi Róma romjait. A művészi alkotások közül a belvederei Apollo és Raffael festményei ragadják meg, az újak közül Lawrence képei és Canova szobrai töltik el bámulattal. Mindkettőnek műtermeit ismételten meglátogatja és Canova alkotásairól azt írja naplójában: « szívesen költeném el minden pénzemet ilyen szobrokra » (826).

A következő év tavaszán még előkelőbb látogatók érkeztek a hazai tájakról az Örök Városba. Ferenc császár és magyar király jött feleségével és leányával, Karolina főhercegnővel a Szentatya látogatására. Április 2-án vonultak be Rómába nagy kísérettel és itt töltötték a nagyhetet, a husvéti ünnepeket, és rövid nápolyi látogatást leszámítva, több mint két hónapot töltöttek Rómában. Pauliknak többször volt rá alkalma, hogy uralkodóját láthassa (827).

A sok nehéz időt átélt VII. Pius 1823 augusztus 20-án fejezte be életét. Ravatalánál társaival együtt ott imádkozott Paulik atya is, amint aztán együtt részt vettek az új pápa, XII. Leó szeptember 28-án bekövetkezett trónralépésének ill. megkoronáztatásának ünnepélyes szertartásán (828).

Az új pápa első gondjai közé tartozott a közelgő negyedszázados évfordulóra előkészülni, hogy a katolikus világ újra részese lehessen a negyedszázadonként visszatérő szentévek lelki megújulásának. A XIV. Kelemen által meghirdetett 1775-i szentév óta félszázadon át nem jöttek a hívők seregei az apostolfejedelem sírjához, hogy a jubileumi búcsúban részesüljenek. A közbeeső 1800-as századfordulón harci lángban égett Európa, a pápa is távol volt Rómától, gondolni sem

(825) Schematismus, 1825, 30.

(826) Zichy Antal: 118, Magyar Történelmi Életrajzok, XII. évf.

(827) Füssy, II. 378-383; Hergenröther VII, 507.

(828) Hergenröther, VII. 433; Füssy, II. 397 és köv.

lehetett a szentév megtartására. Most csendesebb volt a világ; XII. Leó visszaemlékezik az ötven év előtti ünnepségekre, hisz a szent kapu megnyitásánál mint akolitus vett részt. Méginkább emlékezik a nagy lelki fellendülésre, azért hát azzal a reménnyel, hogy az évtizedes megpróbáltatások után hálát adhasson a világ a béke és a rend visszatértéért, de hogy meg újjászülethessen ismét Krisztusban, 1824 áldozócsütörtökjén (május 27-én) a közelgő negyedszázadfordulóra meghirdeti a jubileumi búcsút (829).

A megnyitandó szentévre be kellett tölteni a Szent Péter - templom valamennyi gyóntatószékét. A minoritarend előljárósága úgy intézkedett, hogy Paulik atya véglegesen vegye át a német gyóntatószéket, s a magyar gyóntatószékbe Kampus Sándor atyát jelölte a bíboros főpenitenciáriusnak kinevezésre. Paulik meg is maradt az egész szentév alatt a német gyóntatószékben, és hogy minő lelkesedéssel látta el nehéz munkáját, mutatja, hogy a Rómába özönlő német búcsújárók számára az ő nyelvükön értékes kézikönyvet szerkesztett, amelyben a négy római bazilikában végzendő ájtatosságok szövegét és egyéb alkalmi imák sorozatát adja az ájtatoskodók kezébe (830).

Paulik az 1825-i szentév bezárása után Assisibe ment, ahova Szent Ferenc halálának és szenttéavatásának hatszázados jubileuma alkalmából sok német és magyar zarándokot vártak. 1830-ban már Loretóban találjuk, ahol a Szent Ház bazilikájában szintén minorita gyóntatók látták el az odasereglő hívek ezreit. Visszatérve később a rendtartományba, előbb Lőcsén volt kerületi őr, majd ugyanott a rendház lelki igazgatója. Rómában és a többi külföldi kegyhelyken kifejtett lelkiismeretes munkája a legfelsőbb helyen is elismerésre talált. A papi arany érdemkeresztet kapta jutalmul. A halál Lőcsén érte utol, 1855 szeptember 17-én (831).

* * *

Az 1825-i szentév alkalmából Rómába hívott új magyar gyóntató, *Kampus Sándor*, Pankotán (Arad vármegye) született, 1786 március 31-én. Középiskoláit Aradon végezte, ahol megismerve és megszeretve a minoritákat, felvétette magát közéjük és 1805 szeptember 5-én felöltötte a szerzet ruháját. 1707 április 2-án fogadalomhoz bocsátották és hittani tanulmányainak végeztével 1809 december 26-án pappá szentelték (832).

A fiatal papot elöljárói előbb a tanítás terén alkalmazták. A miskolci, majd a nagybányai gimnáziumban tanárkodott. Innen a rendtartomány újoncainak nevelésére hívták, megválasztva őt magiszterré.

---

(829) Quod hoc ineunte saeculo. 1824 május 24; Bull. Rom. Cont. VIII. 64; Egykorú nyomtatott példány. Koll. Ltár.

(830) Andaechtige Weise die vier Römischen Hauptkirchen zu besuchen, Rom, 1825, 16-r. 162 old; Monay, 85.

(831) Schematismus, 1830, 19; Névtár 1845, 27; 1882, 147 és 223.

(832) Schematismus, 1807, 13.

Később másik bizalmi állásba is megválasztották: a rendtartomány titkára lett. Itt éri őt az a megbízatás, hogy Rómába menjen gyóntatónak. 1824 augusztus 30-án indul útnak a miskolci rendházból, és Budán, Bécsen keresztül, október 2-án ér Assisibe, ahol Studer Rudolf tartományfőnök képviseletében részt vett az oda összehívott általános rendi nagygyűlésen, és jelen volt a Szent Ferenc sírja körül akkor nyitott legalsó templom felavatásán. Egyike volt azoknak, akik Szent Ferenc ereklyéit vállukon vihették. Az assisi káptalan után aztán, október végén Paulik Ferencel, aki Assisibe eléje jött, bevonult Rómába (833).

Mikor Kampus Rómába érkezett, már javában folytak az előkészületek a nagy jubileumra. Pár nappal előbb, október 21-én jelent meg a pápai bulla, mely a gyóntatóknak rendkívüli felhatalmazásokat adott a szentév folyamára, a nagyobb bűnök alól feloldozásra, fogadalmak alól való felmentésekre, egyes házassági akadályok megszüntetésére (834). A Szent Péter — templom gyóntatóinak különösen szükségük volt ezen felhatalmazásokra, hiszen a zarándokok legnagyobb tömegben ott végzik gyónásaikat az apostolfejedelem sírja mellett. A magyar gyóntató is számíthatott hazájabeli gyónókra. A II. József által elrendelt megszorítások már elvesztették érvényüket, Ferenc császár és király pedig azt írta a pápának, hogy bár őt a kormányzás gondjai visszatartják attól, hogy személyesen elzarándokoljon Rómába, alattvalóinak azonban teljes szabadságot ad, hogy amennyiben a fennálló törvények és az állam érdekei nem akadályozzák, egyenként vagy csoportosan elmehessenek (835).

Karácsony előnapján a pápa ősi szokás szerint személyesen jött le a Szent Péterbe, hogy a szent kaput megnyissa. Kampus már ott volt a menetben, és a szertartás előírásai szerint társaival együtt vett részt a megnyitásban, lemosva szentelt vízzel a megnyitott kapu félfáit.

A zarándoklatok mindjárt az év elején megkezdődtek. Elsősorban természetesen Olaszország különböző tartományaiból jöttek nagyobb számmal, ahonnan az uralkodó családok tagjai is megjelentek, hosszabbrövidebb időt töltve az Örök Városban. Így már a szent kapu megnyitásán ott volt I. Viktor Emánuel szárd király özvegye, estei Mária Terézia, két leányával, a luccai herceg családjával és Károly Lajos spanyol trónörökös. A husvéti szertartáson a savojai hercegnők, a württembergi fejedelem és a mecklenburgi nagyherceg vettek részt. Husvét után pedig Ferenc nápolyi király a királynéval és a trónörökössel jöttek Rómába (836).

A magyar gyóntatószéket azonban július és augusztus hónapok folyamán ostromolták meg — magyar katonák. Az 1821-i forradalmi mozgalmak elnyomására a nápolyi királyságba leküldött osztrák és magyar csapatok, több mint tízezer ember. Parancsnokuk, Frimont

---

(833) Utazásait és további élményeit ő maga írja meg 1824 aug. 30-tól 1852-ig vezetett naplójában, melyet az aradi rendi levéltár őriz. Schematismus, 18, 5, 30.

(834) Annum auspicatissimum. Bull. Rom. Cont. VIII. 252.

(835) Ceccarius, 140 és 144.

(836) Ceccarius, 136.

báró kérésére a pápa megengedte, hogy a katonák és tisztjeik, ha meggyónnak és megáldoznak és együttesen elvégzik ájtatosságaikat a Szent Péterben, elnyerhessék a jubileumi búcsút anélkül, hogy a többi templomba is elmenjenek ájtataskodni (837). Július 9-én érkeztek meg az első csoportok és aztán folytatólagosan a többiek, augusztus végéig. A mindig élénk, mindig mozgékony olaszok ugyancsak megcsodálták kiváltképp a magyar csapatok fegyelmét, amelyet a templomban tanúsítottak és a nagy áhítatot, amellyel az « Im arcunkra borulunk » meg a többi miseéneket énekelték (838). Maga XII. Leó pápa is dicsérettel emlékezik meg a csapatok példás viselkedéséről és nagy áhitatáról Ferenc császárhoz írott levelében, amelyben tudatja, hogy a jubileumi búcsú kegyelmeit szándékában áll az egész keresztény világra kiterjeszteni, hogy azok is részesüljenek lelki javaiban, akik nem jöhettek el Rómába (839).

A magyar és osztrák csapatokon kívül, melyeknek lelki gondozása legfőképpen Kampus és magyar társa, Paulik német gyóntatóra nehezedett, másfelől is jöttek nagy számmal zarándokok. Ezek győntatásából is kivette részét a magyar gyóntató. A pontos kimutatások szerint 169.652 férfi és 92.940 nő, összesen 285.392 zarándok járt a szentév folyamán az Örök Városban, ami napi 5-600 templomlátogatónak, és csaknem ugyanannyi gyónónak felel meg (840).

A szentév bezárása után Paulik Assisibe ment át német gyóntatónak, Kampus tehát egyedül maradt a Rómába jövő magyarok lelki ellátására (841). Évek hosszú során át csak kevés számmal jöttek az otthoniak, így hát minden nagyobb megerőltetés nélkül végezhette munkáját. Legnevesebb Rómát járó ez évtizedekben Lonovics József csanádi püspük volt, aki a vegyes házasságok vitás kérdésében jött le a magyar püspökök megbízásából, hogy az országgyűléseken régóta vitatott kérdésben döntést eszközöljön ki. Az illetékes tényezőkkel való hosszú tárgyalás után elérte, hogy a Szentszék jóváhagyta a püspöki karnak az utóbbi években követett eljárását, hogy a vegyes házasságokat, ha a felek nem biztosítják mindkét nembeli gyermekek katolikus nevelését, csak hallgatólagos jelenlétével (assistentia passiva) veszi tudomásul, de áldásban nem részesíti. Sikerült azt is elérnie, hogy a pápa a Magyarországon kötött vegyes házasságokat mentesítette a trienti forma kötelezettsége alól (842).

Kampus hosszas római tartózkodása alatt úgy a kollégiumban, mint a rendi elöljárók előtt jó nevet szerez magának. Nemcsak a hittudományi magisteri címet nyeri el, amit XIV. Kelemen pápa bullája

---

(837) Aeterna animarum salus, 1825 július I. Bull. Rom. Cont. VIII. 313.

(838) Kampus naplója; Ceccarius, 147.

(839) Magnum sane, 1825 augusztus 26. Bull. Rom. Cont. VIII. 325.

(840) Ceccarius, 151; Hergenröther, VII. 434.

(841) Schematismus, 1827, 33.

(842) Quas vestro breve és az ezt követő Lambruschini-féle utasítás. Karácsonyi: Egyháztörténet, 277.

biztosít a tíz éven át szakadatlanul szolgáló penitenciáriusnak, hanem az 1833-i rendi nagygyűlésen tagja lesz a rendi legfőbb tanácsnak, megválasztják generális asszisztensnek, hogy az Alpokon túli európai rendtartományokat képviselje a kuriában (843). A kollégiumba először házgondnokká — ministerré —, mikor pedig e tisztéről lemond, vagyonkezelővé — exactorrá — választják meg társai (844). 1848 júniusban pedig a kollégium rektora lesz (845).

A rektori állás, amennyire megtisztelő megízás volt a magyar gyóntató részére, hisz ez ideig állandóan csak olaszokat neveztek ki erre az állásra, sok előre nem látott nehézséget okozott neki.

A forradalmi eszmék, amelyek 1848 februárban Párizsban, márciusban Bécsben kaptak lángra, Olaszországban már évtizedek óta izzottak a titkos társaságok munkája nyomán. A kitűzött célok, az idegenek — osztrákok, Bourbonok — kiszorítása Itália földjéről, az Egyházi Állam megszüntetése, az egységes olasz köztársaság megteremtése, sok hívet szereztek, kiváltképp az ifjúság soraiban, akik a hangos jelszavaktól félrevezetve nem látták a további célt, a pápaság és vele a keresztény műveltség megsemmisítését (846). XVI. Gergely miniszterei erős kézzel fékezték meg az itt-ott feltörő mozgalmakat, IX. Pius azonban, ki 1846 június 16-án foglalta el Szent Péter örökét, megértéssel, szeretettel akarta megnyerni alattvalóinak a szívét. Mindjárt uralkodásának kezdetén közkegyelmet engedélyezett az összes politikai elítélteknek (847), visszaállította a régóta szünetelő államtanácsot és felelős minisztériumot revezett ki (848). A forradalmi párt, a száműzetésből visszatértekkel egyetértve, a pápa engedékenységét arra használta, hogy újabb követelésekkel izgassa a kedélyeket. 1848 nyarán már elérkezettnek látta az időt, hogy levessék az álarcot és igazi mivoltukban mutatkozzanak be. A templomok ajtajára felírásokat függesztenek: « Le Krisztussal, éljen Barabbás ». November 15-én, a képviselőház megnyitására sietö miniszterelnököt, Rossi Pellegrinot a gyülésterem előtti lépcsőkön leszúrták (849), és ostrom alá vették a Quirinált, ahol a pápa tartózkodott (850), úgy, hogy a pápa, a bajor és francia követek segítségével november 24-én este elmenekült Rómából (851). ahol a pápa tiltakozása ellenére összeült alkotmányozó nemzetgyűlés 1849 február 9-én kikiáltotta a köztársaságot (852).

---

(843) Schematismus, 1835, 21.

(844) Koll. Ltár, 1840 nov. 23 és 1845 május 30-i jkv.

(845) Koll. Ltár, 1848 június 26-i jkv.

(846) A Vendita-k titkos utasításai 1819-ből. Füssy: IX. Pius, I. 617 és köv.

(847) Füssy: IX. Pius. I. 106 és köv.

(848) Füssy: i.m. 197 és köv; 206 és köv.

(849) Füssy: i.m. 582; Hergenröther, VII. 590.

(850) Füssy: i.m. 598.

(851) Füssy. i.m. 616; Hergenröther, VII. 591.

(852) Füssy: IX. Pius, II. 106.

A penitenciáriusok mindjárt az elején összeütközésbe kerültek a köztársasággal.

A köztársasági végrehajtó bizottság február 11-ére a Szent Péter templomban tartandó ünnepélyes Te Deumot rendelt el. A káptalan természetesen nem tarthatott hálaadó ünnepet a pápa trónfosztása alkalmából és bár a karhatalom a templom összes kijáratait elállotta, a kanonokok a sekrestyén át eltávoztak és üresen hagyták a bazilikát. Példájukat követték a gyóntatók is. A köztársaságiak által előhívott tábori lelkész minden papi segédlet nélkül volt kénytelen a Te Deumot megtartani. Ugyanez az eset ismétlődött meg húsvét napján, április 8-án is. A köztársaság kedvezni akart a római népnek, amely husvét napján részt akart venni a Szent Péterben a pápa miséjén. A káptalan kora reggel egész csendben megtartotta az ünnepi istentiszteletet, aztán eltávozott a templomból. Ugyanezt tették most is a penitenciáriusok. A misét a pápai oltáron Spola piemonti tábori pap mondotta Gavazzi és Ventura köztársasági érzelmű papok segédletével, míg a pápai trónon Mazzini és két társa állott, vállon átvetett széles háromszínű szalaggal pompázva (853).

A köztársaság e vallási, külső magnyilatkozásokkal csak a római nép kegyét kereste, valójában azonban egyházellenes volt. Szóban és írásban kezdettől fogva oly sértő módon viselkedett az egyháziakkal szemben, hogy a rendőrfőnök maga kénytelen volt a túlzókat mérsékletre inteni «a polgárok egy tiszteletben álló osztályával», a papsággal szemben. A köztársaság kikiáltásának már első hetében, február 14-én parancsot adtak ki, hogy a szerzetesrendek és összes más vallási intézmények leltározzák minden ingó vagyonukat, írják össze kint levő követeléseiket, és az irotokat esküvel megerősítve záros határidő alatt adják be a hatóságoknak. Egy hétre reá, február 21-én már törvénybe mondották ki: «A római állam összes egyházi javai a köztársaság tulajdonának nyilváníttatnak» (854).

Kampus azonnal felismerte a veszélyt, amelyet e rendelkezések a vezetése alatt álló kollégiumra is jelentettek: igyekezett tehát azt, ami menthető volt, a rabló kezek elől biztosítani. A követelt leltárt nem szolgáltatta be, viszont az erőszakos köztársasági leltározást már nem tudta megakadályozni. A készpénzvagyont, több mint ezer scudit nem engedhette, hogy elharácsolják. Alighogy a rendeleteket közzétették, február 24-én már tanácsba gyűjti a kollégium tagjait és közös egyetértéssel szétosztja közöttük a ház egész készpénzvagyonát, azzal a kötelezettséggel, hogy ha a veszély elmúlik fejük felől, hiánytalanul visszaszolgáltatják azt a közös pénztárba (855).

Kampus merész kezdeményezése más oldalról is hasznosnak bizonyult. Nemcsak a rabló kezektől mentette meg a kollégium pénzét, hanem a penitenciáriusok szabad mozgását és megélhetését is lehe-

(853) Füssy: i.m. 112, 156; Hergenröther, VII. 592.

(854) Füssy: i.m. 172, 175.

(855) Koll. Ltár, 1849 február 24-i gyülési jkv.

tővé tette. A köztársaság április 27-i rendelete eltörli a szerzetesi fogadalmakat és feloszlatja a szerzetesházakat. A penitenciáriusok nagyobb része kénytelen elhagyni Rómát és vidéken megvonni magát. Kampus négy társával azonban itt marad és a Szent Péter — templom kanonoki épületében, az ötödik emeleten szerez magának és társainak közös lakást. Bár az utcán gyakran van gúnynak, sőt támadásoknak kitéve, egy alkalommal utána is lőnek, a lengyel penitenciárius társaságában állandóan kopogtat a hatalmon levők ajtaján, hogy visszaszerezhesse a kollégium lefoglalt épületét. Magyar mivoltára hivatkozott, hogy az ő népe a lengyellel együtt a szabadságért harcol, nem lehetnek tehát üldöztetésnek kitéve a római köztársaság részéről, amely éppen a szabadságot írta zászlajára (856). Ügyes fogás volt ez a magyar gyóntató részéről, hisz Mazzini, a köztársaság első triumvire május 8-án adta ki felhívását a magyarokhoz, akiket életben, halálban az olasz nép testvéreinek nevez és további harcra tüzeli őket a veszélyeztetett szabadságért (857). A köztársaság napjai azonban meg vannak számlálva. A franciák, akik a század elején kétszer is bevonultak Rómába, hogy azt a pápától elvegyék, 1849 július 3-án ismét bevonultak, hogy a pápának, törvényes uralkodójának visszaadják. A köztársaság megszűnt, és a városban visszatért a szokott élet és a régi rend (858).

A rend helyreálltával a penitenciáriusok is visszatérhettek otthonukba. Kampus, mint rektor hozzálátott a szenvedett károk helyrehozásához. A kollégiumban a betolakodók nyomait kellett eltüntetni és a falakon kívül fekvő szőlő épületeiben az ágyútűztől szenvedett károkat kijavíttatni (959). Feladatát sikerrel oldotta meg, s utána, a következő év tavaszán megvált a rektori tisztségtől, és mint egyszerű gyóntató maradt továbbra is a kollégium tagja (860). A rendi életben azonban továbbra is előkelő szerepet vitt. Az 1851-i általános rendi nagygyűlésre, melyet Rómában tartottak, Szabó Román tartományfőnök őt bízza meg a magyar provinciális képviseletével (861). A nagygyűlés újra megválasztja őt generális asszisztenssé, hogy, mint előbb is, az Alpokon túli rendtartományokat képviselje a kuriában, és egyben a definitor generalis címet is elnyeri (862).

A római köztársaság bukása után megindultak a tárgyalások a pápai udvar és a francia kormány között a pápa Rómába való visszatérésének ügyében. Végül is 1850 április 12-én IX. Pius Róma népének általános örömujjongása között bevonulhatott újra székhelyére, mely másfél éven át nélkülözte atyját és uralkodóját. A penitenciáriusok élén

(856) Aradi Levéltár, Kampus naplója.
(857) Füssy: IX. Pius, II. 293.
(858) Füssy: i.m. 330.
(859) Koll. Ltár, 1849 nov. 8-i jkv.
(860) Koll. Ltár, 1850 május 27-i jkv.
(861) Generális Levéltár, XXX. 4, E.
(862) Schematismus, 1852, 25.

a magyar gyóntató is ott volt a Szent Péter bejáratánál, hol a Szentatyát a bíboros kollégium, a főpapság és a káptalan fogadták (863).

Mikor IX. Pius bevonult Rómába, második negyedébe lépett már az 1850-ik esztendő, és így szó sem lehetett többé arról, hogy a félszázad jubileumát megünnepelhessék. Az 1825 végén bezárult szentkapu nem nyílt fel, a szentév ünnepségei elmaradtak. Az idő különben sem volt alkalmas reá, hogy nagyobb zarándokmenetek induljanak az Örök Város felé. Az előző évek forrongásai Európa több országát megviselték, most mindenütt a megpróbáltatások utáni csendes mozdulatlanság lett úrrá a lelkeken.

Magyarországról nyár végén indul egy kis csoport, Hoványi Ferenc nagyváradi kanonok és öt társa, kik szeptember elején érkeztek Rómába. A mayar gyóntató szívesen áll rendelkezésükre, útbaigazítja, vezeti őket, és eljuttatja a Szentatya elé is aki szptember 10-én fogadta a kis csoportot (864).

Még kisebb, de annál előkelőbb magyar társaságnak állott rendelkezésére Kampus 1854 utolsó hónapjaiban. IX. Pius a Szeplőtelen Fogantatás dogmájának kihirdetésére készült és erre meghívta az összes bíbornokokat és a püspöki kar képviselőit. November második felében 53 bíboros, 42 érsek és 101 püspök gyűlt össze az Örök Városban. Magyarországról Scitovszky János bíbornok, esztergomi érsek jelent meg, Schirgl András és Simor János kanonokok kíséretében. A hercegprimás a december 1-én tartott konzisztóriumban a pápa és az egész bíborosi kollégium jelenlétében fényes beszédben fejtette ki a magyar katolikusok ősi tiszteletét a Bolodogságos Szűz iránt és állandó hitét a szeplőtelen fogantatásban. December 8-án, a hitcikkely kihirdetésekor a Szent Péter szentélyében ott voltak a bíboros hercegprimás és kíséről, és ott volt a penitenciáriusok sorában a magyar gyóntató (865).

Kampus ekkor már három évtizede volt a Rómába érkező magyarok lelki vezetője. Nem is vált meg többé az Örök Várostól. Ott halt meg 36 évi római tartózkodás után, mikor már aranymiséjét is elmondotta, életének 75-ik évében, 1860 május 12-én (866).

Rómába való indulásának első napjától, 1824 augusztus 30-tól pontos naplót vezetett, amely nemcsak az akkori utazási viszonyok leírását, hanem a római élet érdekes történetét adja, több mint egy negyed századon át. A napló 1852-ben záródik és a rendtartomány irattárában volt a legutóbbi időkig. Valószínűleg életének további nyolc esztendejéről is voltak feljegyzései, de ezek halála után ismeretlen helyre kerültek (867).

---

(863) Füssy: IX. Pius, II. 398; Hergenröther, VII. 593.

(864) Hoványi: I. 232, II. 29.

(865) Füssy: IX. Pius, II. 509 és köv.; Hergenröther, VII. 600; Bánfi: Ricordi, 50.

(866) Névtár, 1882, 225.

(867) Monay, 48.

* * *

Kampus elhunyta után a rendi előjáróság *Liegerhoffer Nep. Jánost* ajánlotta a bíboros főpenitenciáriusnak a magyar gyóntatószékbe való kinevezésre.

Liegerhoffer 1820 október 22-én született Radványban, Zólyom vármegyében. Középiskolai tanulmányainak végeztével bölcseletet hallgatott és azután felvételét kérte a minoritarendbe, amelynek ruháját 1841 november 28-án öltötte fel. Az újoncév kitöltése után befejezte theologiai tanulmányait, 1844 február 25-én letette a szerzetesi fogadalmakat és ugyanazon év április 16-án pappá szentelték (868).

A fiatal papot a tannítás terén alkalmazták elöljárói. Tunulmányainak befejezése után 1845-ben Kézdivásárhelyre küldik gimnáziumi tanárnak. Itt nevelői rátermettségének és amellett papi buzgóságának oly szép jelét adja, hogy háron évre rá a még alig 28 éves ifjú papot az újoncnövendékek mesterévé nevezték ki. Hat éven át viselte e felelősségteljes feladatot, midőn az 1854-i rendi gyűlés az egri újoncház főnökévé választja, ahol a következő évben a theologiai tárgyak előadásával is megbízzák. 1859-ben a egri érsek megbízásából Kaálba megy, hogy az ottani plébánost kisegítse, innen szólítja őt a rendi előljárók rendelkezése Rómába, hova 1862 január 11-én érkezett meg (869).

A már másfél év óta árván hagyott magyar gyóntatószék betöltése ekkor már sürgőssé vált. Az 1594-ben Nangasakiban a katolikus hitért vértanúságot szenvedett 23 ferences és 3 jezsuita szerzetes szenttéavatása következett, amelyet IX. Pius nagy ünnepélyességgel kívánt megtartani, azért meghívta reá az egész világ főpapságát. 43 bíboros, 5 pátriárka, 52 érsek és 186 püspök jött össze ez év májusában a világ minden tájáról. Magyarországról Scitovszky János bíbornok, hercegprimás, esztergomi érsek, Ranolder János veszprémi, Haynald Lajos erdélyi, Simor János győri, Bonnaz Sándor csanádi, Viber József c. püspök, pozsonyi nagyprépost vettek részt a június 8-án, pünkösd vasárnapján megtartott ünnepélyes szenttéavatáson (870). Az új magyar gyóntatónak nagyszerű élmény volt, hogy az egyház szentségének és katolicitásának ily páratlan megnyilatkozását nemcsak közelről szemlélhette, de abban, penitenciárius társaival egyetemben, részt is vehetett.

A következő években két nagynevű honfitársával köthetett közeli ismeretséget a magyar gyóntató. 1863-ban, Liszt Ferenc «hirhedett zenésze a világnak» költözött Rómába, ahol a pápa meghívására előbb a Vatikánban, majd a Monte Marion a Madonna del Rosario kolostor-

---

(868) Névtár, 1882, 46.

(869) Névtár, 1845, 46; Schematismus, 1852, 7; 1857, 11; 1861, 30; 1882, 46; Koll. Ltár. Memor. Istor. 106.

(870) Füssy: IX. Pius, III. 143 és köv.; Hergenröther, VII. 601.

ban (871), végül a Villa d'Este kastélyban lakott. 1864 végén Haynald Lajos, aki az osztrák uralom nyomására lemondott az erdélyi püspökségről, mint címzetes carthagoi érsek jött Rómába, hol a rendkívüli egyházi ügyek kongregációjában kapott állást, 1867-ben bekövetkezett kalocsai érsekké történt kinevezéséig.

Az 1867 év júniusa újabb nagyobb magyar csoportot vonzott az Örök Városba. Szent Péter és Pál apostolok vértanúhalálának 1800 éves évfordulóját ünnepelte Róma, de az ünnepségekből ki akarta venni részét az egész katolikus világ. Több mint 500 főpap és 15-20.000 zarándok sietett az apostolfejedelmek sírjához. Magyarországról nagy kísérettel mentek Simor János, az új primás. esztergomi érsek, Haynald Lajos, akkor már kinevezett kalocsai érsek, Ranolder János veszprémi, Bonnaz Sándor csanádi, Zalka János győri, Strossmayer György diakovári, Papp-Szilágyi nagyváradi gör.szert. püspökök és Kruesz Krizosztom pannonhalmi főapát (872). Az ünnepélyes pápai misén, mely egybe volt kötve a gorkumi vértanúk és több boldognak szenttéavatásával, a pápai udvar menetében ott volt ez alkalommal is a magyar gyóntató, a többi penitenciáriussal együtt.

E nagy katolikus megmozdulás felkeltette az « egységes Olaszország » híveinek figyelmét. A piemonti kormány ekkor már Firenzében székelt és sóvárogva tekintett végső célja, Róma felé. Európa politikai helyzete, különösen Franciaország pártfogása, mely haddal is kész volt az Egyházi Állam, kiváltképpen pedig Róma határait biztosítani, meggondolást parancsoltak a firenzei kormánynak, de nem a felkelőknek, akiket titokban támogattak. A garibaldista csapatok szeptember végétől állandóan nyugtalanították a határokat, és amikor a pápai seregek mindenünnen visszaűzték őket, merész tervvel, összeszövetkezve a római elégedetlenekkel, magát a fővárost akarták árulás útján a kezükbe keríteni. Október 22-én, az adott jelre, a napok óta apránként belópózott és elrejtőzött csapatok előtörtek, hogy kezükbe kerítsék Róma katonailag fontos pontjait. Ezek között volt a San Michele templom a Janiculus legészakibb hegyfokán és az Angyalvár, amelyet Róma kulcsának neveztek. Mindkét pont alig párszáz lépésre van, egyik keleti, másik nyugati irányban a penitenciáriusok kollégiumától. A pápai őrség azonban résen volt, és a támadókat hamarosan le is fegyverezték. A veszély azonban nem múlt el, legalább is a penitenciáriusokra nézve nem. A merénylők alá aknáztak volt a Serristori — laktanyát, amelyben a zuávok voltak elszállásolva és három hordó lőport helyeztek el az aknákban. A lőporos hordók közül azonban csak egy fogott tüzet, és így az épületnek csak egyik része szenvedett kárt. A zuávok nagy része szerencsére nem tartózkodott otthon, de így is 34 áldozata lett a merényletnek, kik többé — kevésbbé súlyos sérüléseket szenvedtek, többen meg

(871) Liszt sziletésének 100-ik évfordulóján, 1911 október 22-én emléktáblával jelölték meg a kolostor külső falán, megemlítive, hogy IX. Pius pápa is meglátogatta a művészt, aki itt szerezte a Krisztus-oratoriumot. Bánfi: Ricordi, 157.

(872) Füssy: IX. Pius, III. 185; Hergenröther, VII. 601.

is haltak. A laktanyát csak egy utca — a Via dei Penitenzieri — választja el a kollégiumtól, úgy, hogy a robbanás erejét a gyóntatók is megérezték. Szerencsére közülük nem kívánt áldozotot (873).

A forradalmi megmozdulások azonban nem tudták megakadályozni ezután sem a katolikusok hüségének, a pápához való ragaszkodó szeretetnek megnyilvánulását. IX. Pius pappászentelésének félszázados évfordulója alkalmából 1869 április 11-ére az egész világból érkeztek a Vatikánba ajándékok, üdvözlő feliratok. Zarándokok sem hiányoztak. A magyar katolikusokat Sennyey Pál báró vezetésével Apponyi Lajos, Sztáray Antal és Waldstein János grófok, Kovács József prelátus, Csáktornyay Antal és Kurimszky Antal plébánosok, Dulánszky Antal ügyvéd és Szoldatics Ferenc festőművész képviselték, akik a magyar gyóntatóval együtt jelentek meg a pápa előtt (874).

Még nagyobb, történelmi jelentőségű katolikus megnyilatkozás volt az 1869 december 8-ra összehívott vatikáni zsinat, amelyen a világ minden részéről 763 bíbornok, érsek, püspök és a zsinaton szavazati joggal bíró főpap jelent meg. A magyar gyóntató ott köszönthette a magyar főpapi kart, csaknem teljes számban. Simor János primás, esztergomi érsek, Haynald Lajos kalocsai érsek, Vancsa János gör. kat. balázsfalvi érsek, Ranolder János veszprémi, Strossmayer György diakovári, Fogarassy Mihály erdélyi, Jekelfalussy Vince székesfehérvári, Bíró László szatmári, Zalka János győri, Perger János kassai, Kovács Zsigmond pécsi, Peitler Antal váci, Bonnaz Sándor csanádi, Lipovniczky István nagyváradi, Szabó Imre szombathelyi, Máriássy Gábor paleopolisi felsz. püspök, egri nagyprépost, Smiciklas György kőrösi gör. kat, Papp-Szilágyi József nagyváradi gör. kat., Pankovics István munkácsi gör-kat. püspökök és Kruesz Krizosztom pannonhalmi főapát vettek részt a magyar főpapság részéről a zsinat ülésein (875). A zsinat megnyitó ünnepségén, az uralkodók számára fenntartott karzaton mindvégig jelen volt Erzsébet magyar királyné is, aki Hohenems grófné név alatt kíséretével az előző nap hajnalán ért Rómába és február 15-ig maradt itt, végezve ájtatosságait és megtekintve az Örök Város nevezetességeit (876). A magyar gyóntatónak volt tehát munkája bőven, minden tekintetben. Liegerhoffer azonban már elvágyott Rómából. A moldvai missziókba kívánkozott, hogy elszakadt véreinknek vigaszt és lelkierőt vigyen. Vágya most teljesült, és amikor a rendi elöljáróság Gmitter Alfonz miskolci tanárt állította helyébe, 1870 május 9-én elhagyta Rómát, Moldvába ment, ahol a gorzafalvi (Grosesti) magyarok lelkipásztora lett (877). Innen Pustinára, majd Bodányfalvára ment át,

---

(873) Füssy: IX. Pius, III. 198, 199.

(874) Füssy: i.m. III. 222; Hergenröther, VII. 601.

(875) Füssy: i.m. III. 230; Hergenröther, VII. 608.

(876) Füssy: i.m. 247, 236 és 237.

(877) Schematismus, 1872, 39; Koll. Ltár, Libro degli esiti, 1866-75, a jelzett napon.

honnan ismét Gorzafalvára tért vissza (878). Csaknem húsz évet töltött már moldvai véreink között, midőn testi erejében megtörve, 1888-ban visszatért a rendtartományba és a nagybányai rendházban lett a ház lelkiatyja. Még római tartózkodása idején, 1866 június 23-án nyerte el a theologiai doktori és magisteri oklevelet (879), később a rendtartomány tanácsának örökös tagja lett. 1894-ben nagy ünnepélyességgel tartotta meg aranymiséjét, amely alkalomból XIII. Leó pápa felhatalmazta, hogy pápai áldásban részesítse a jelenlevő híveket. Nagybányán halt meg 78 éves korában, 1898 augusztus 20-án (880).

* * *

Gmitter Alfonz, aki Liegerhoffert felváltotta a római magyar gyóntatói tisztségben, Bártfaújfaluban, Sáros vármegyében született, 1831 október 13-án. A gimnáziumot és a bölcseleti tanfolyamot Egerben végezte, ahol 1852 október 7-én belépett a minoritarendbe. 1854 március 15-én letéve a szerzetesi fogadalmakat, hittani tanulmányainak végeztével, 1855 április 2-án pappá szentelték (881).

Első működési helye Szepescsütörtökhely volt, ahova segédlelkésznek küldötték elöljárói. Két év mulva azonban, 1857-ben már a tanítás terén alkalmazták. Előbb a nagybányai gimnáziumban aztán a nagyenyedi elemi iskolában, 1861-től kezdve pedig a miskolci gimnáziumban tanított. Innen szólította őt az elöljárók bizalma, 1870 április 25-én, a Szent Péter — templom magyar gyóntatószékébe (882).

Rómába május 3-án érkezett meg, és elődjének távozta után, kiállván sikkerel az előírt vizsgát, ugyanazon hó 23-án megkezdette működését a Szent Péter — templomban (883).

Ez időben már javában folytak a vatikáni zsinat tárgyalásai. Az április 24-én, fehérvasárnapon tartott harmadik nyilvános gyűlésen hirdette ki a pápa a zsinati atyák egyhangú határozatával elfogadott «Constitutio dogmatica de Fide Catholica» rendelkezéseit (884). Utána tovább folyt a már január végén előterjesztett másik javaslatnak « De Ecclesia Christi » bizottsági tárgyalása, amely körül nagy viták folytak már kezdettől fogva. A vitákban nagy része volt a magyar püspöki kar több tagjának. Gmitternek bőven nyílt rá alkalma, hogy a püspökökkel és kísérőikkel megismerkedve a vélemények tisztázásában segítségükre szolgáljon. A tárgyalások július közepéig folytak a zsinati atyák és theologusok között, mígnem a július 18-án tartott negyedik nyilvános

(878) Névtár, 1880, 41; 1883, 32; Schematismus, 1874, 41; 1884, 7; 1888, 22.
(879) Koll. Ltár. Memor. Istor. 114.
(880) Névtár, 1904, 72.
(881) Schematismus, 1857, 26.
(882) Névtár, 1882, 48; Schematismus, 1857, 14; 1859, 25; 1867, 17.
(883) Koll. Ltár. Libro degli esiti, vol. 1866-75, a jelzett napon.
(884) Füssy: IX. Pius, III. 262 és 546.

gyűlésen a pápa ünnepélysen kihirdette a megállapodások eredményét a « De Ecclesia Christi » című constitutiot (885).

A zsinati ülés után a püspökök a nyári forróságra való tekintettel elhagyhatták Rómát, azzal, hogy november 11-ére térjenek vissza a tárgyalások további folytatására. Erre azonban nem kerülhetett sor. Franciaország, amely eddig az Egyházi Állam védője volt, szeptember 2-án Sedan-nál elbukott, és így a piemonti seregek bátran megindulhattak Róma ellen, amelyet szeptember 20-án el is foglaltak (886).

A piemonti uralom új helyzetet teremtett Rómában. A kormány, mely kezdettől fogva egyházellenes volt, mint a többi elfoglalt olasz tartományokban, úgy itt is folytatta megkezdett politikáját. Bár az 1871 május 13-án szentesített u.n. garanciatörvény kimondja a pápa személyi sérthetetlenségét és az egyház kormányzatában mindenkori teljes szabadságát, ám a tények mást mutattak (887). A pápa nem fogadhatta el a törvényt, amelyet róla, nélküle hoztak, a kormány meg nem nagy igyekezetet mutatott a törvény betartására. A hatalmában bizakodó olasz kormány és a Vatikánba zárkózott pápa között az ellentét mindinkább kiéleződött (888). Ily helyzetben érkezett el 1871 június 16, IX. Pius pápaságának negyedszázados jubileuma. Évforduló, aminőt szent Péter óta nem ért meg egyetlenegy pápa sem. Az idő nem mutatkozott alkalmasnak arra, hogy nagyobb zarándokseregek siessenek a Vatikánba, de kisebb küldöttségek a világ minden tájáról jöttek, hogy kifejezzék ragaszkodásukat a Szentatya iránt. Magyarországról a Szent László társaság megbízásából Apponyi Albert gróf és Mislin Jakab nagyváradi kanonok jöttek, akikhez Rómában még Szoldatics Ferenc festőművész csatlakozott. Velük volt természetesen állandóan a magyar gyóntató is (889).

Az egyesült Olaszország kormányát azonban semmiféle ünnepség nem térítette el megkezdett útjáról. Hozzáláttak az egyházi javak lefoglalásához, melyet nyomon követett a papság, elsősorban a szerzetesek üldözése. A penitenciáriusok is nehéz napok előtt álltak. Az 1871 március 4-i királyi rendelet kisajátítja a minoritarend generálisának otthonát, ahol a rend 300 év óta fennálló egyeteme, a Szent Bonaventura kollégium is állott, a Tizenkét Apostolról elnevezett anyaházat. A szerzeteseknek 15 nap alatt ki kellett költözniük ősi otthonukból (890). E lefoglalást csakhamar újak követték, úgy hogy az ősz elején már csaknem valamennyi szerzetesrend generálisa hajléktalan volt Rómában. Mindezek betetőzésére Lanza miniszter 1872 március 21-én

---

(885) Füssy: IX. Pius, III. 276, 573.

(886) Füssy: i.m. III. 343, Hergenröther, VII. 597.

(887) Füssy: i.m. III. 362 és köv. Monay: Lateráni béke, 28.

(888) Monay: i.m. 31 és köv.

(889) Füssy: IX. Pius, III. 372.

(890) Füssy: i.m. III. 440; Ugyanez a rendelet sajátítja ki a domonkosok, ágostonrendiek, barnabiták, lazaristák, néri Sz. Fülöp papjai, klarisszák stb. központi házait és iskoláit is.

bejelentette a képviselőházban, hogy javaslatot készült benyújtani a szerzetesrendek eltőrléséről (891). Ily kilátások között, minthogy hazulról zarándoklatok egyáltalán nem jöttek, hiábavalónak, sőt veszedelmesnek is látszott, hogy a magyar gyóntató továbbra is Rómában maradjon. Gmitter tehát a rendi és az illetékes vatikáni hatóságok hozzájárulásával becsukta a Szent Péter — templom magyar gyóntatószékét és viszszatért hazájába (892).

Hazatérése után Pongrátz Gellért tartományfőnök Nagybányára küldi másodházfőnöknek, honnan egy év mulva Csütörtökhelyre, és ismét egy év mulva Miskolcra megy, ahol házfőnök lesz. 1876 április 16-án visszatér Csütörtökhelyre, ahol a házfőnöki és plébánosi kettős hivatalt veszi át (893).

Közben közeledett IX. Piusnak újabb jubileuma. Az isteni gondviselés megengedte, hogy a nehéz időket átélt pápa megülhesse papságának félszázados és pápaságának negyedszázados évfordulóját, és most megérje püspökkészentelésének félszázadát is. A nyomás, amely Róma elfoglalásával a katolikus lelkeket világszerte megülte, már kezdett súlyából engedni, és mindenütt készültek az évforduló megünneplésére. Magyarországon is, a püspöki kar, a papság és a női világ részéről egymást érték a felhívások, amelyek zarándoklatra és adományok gyűjtésére hívták fel a híveket. Szen Péter magyar gyóntatószéke sem maradhatott tehát zárva az ünnepségek idején. Gmitter elhagyta Csütörtökhelyet és 1877 május 7-én elfoglalja római tisztjét (894).

Szükség is volt a magyar gyóntató jelenlétére. Május folyamán több püspök és mintegy 40 pap érkezett a Vatikánba magyar földről. Június 11-én Lonkay Antal, a « Magyar Állam » című katolikus napilap szerkesztője vezetett egy 10 tagból álló kis magyar csoportot a pápa elé. Pár nap után, június 16-án, Császka György szepesi és Schopper György rozsnyói püspökök vezettek nagyobb magyar zarándokcsoportot a jubiláló pápa elé. Gmitter, miként a multban is, nemcsak gyóntatója, de vezetője, kalauza is volt Rómát járó magyar honfitársainak (895).

A magyarok hazatérése után a gyóntató is ismét visszatért Magyarországra, és két hónapi távollét után, július 6-án újra elfoglalta csütörtökhelyi állását (896). Mikor 1880 májusában Lonkay új, második római útjára indult, hogy a « Magyar Állam » hódolatát az új pápának, XIII. Leónak bemutassa, Gmitter nem hagyta el Csütörtökhelyet, de csatlakozásának jeléül felajánlotta Péter-fillérnek azt a magyar aranyat, amit ő is alamizsnaképp kapott egykor Rómában, az egyik magyar fő-

(891) Füssy: i.m. III. 341.
(892) Névtár, 1882, 48.
(893) Névtár, i.h.
(894) Névtár, i.h.; Füssy: IX. Pius, III. 488 és köv.
(895) Lonkay: Első utam, 467, 442, 470, 510; Füssy: IX. Pius, III. 490.
(896) Névtár, 1882, 48.

paptól (897). Mikor azonban 1887 folyamán az egész katolikus világ készült, hogy XIII. Leó pápa pappászentelésének ötvenedik évfordulóját megünnepelje, a hercegprimás és a püspöki kar felszólítására, a papság, a Szent István és Szent László társulatok, a főurak és a nép egyaránt nagy lelkesedéssel kívánta a jubileumot megünnepelni, nemcsak itthon, de a hercegprimás vezetésével nagy zarándokmenet indult az aranymisés pápa üdvözlésére is (898). Gmitter is sietett újra Rómába, hogy honfitársainak ott javára legyen. Minthogy pedig a közhangulat is kezdett Rómában egyre nyugodtabb lenni és a zarándoklatok is egyre gyakoribbak, népesebbek lettek, a penitenciáriusokra nagyobb szükség volt. A magyar gyóntatószék sem maradhatott éveken keresztül bezárva, ezért tehát a magyar gyóntató most már Rómában maradt (899). 1891 nyarán, Szent Alajos háromszáz éves ünnepségei alkalmából nagyobb ifjúsági zarándoklat fordult meg Rómában. 1893 május közepén, XIII. Leó ötven éves püspöki jubileuma alkalmából, Vaszary Kolos hercegprimás vezetésével több főpap és nagyobb számú világi zarándokolt az Örök Városba. E zarándoklatnak, részben, politikai jelentősége is volt; a hercegprimás ismertetni kívánta a pápa előtt az akkor már erősen kiélesedett egyházpolitikai állapotokat és hozzájárulását kérni elgondolásához, melyet röviden így fogalmazott meg: Tartsa meg az állam, ami az övé, de adja meg az egyháznak azt, ami az egyházé. Sajnos, az események sodrában már nem érvényesülhetett többé a primás békés terve (900).

Gmitter 1894 augusztus közepéig maradt még római állomáshelyén, amikor végleg hazajött, hogy most már minden igyekezetét régi tervének megvalósítására, a csütörtökhelyi Zápolya-kápolna helyreállítására fordítsa (901).

A csütörtökhelyi híres gótikus kettős kápolnát még 1473-ban Zápolyai István nádor alapította. Elegáns arányaival, korának egyik leggyönyörűb alkotása. A földszinti, nyomottabb rész, mely kriptának készült, az assisi templomot juttatja eszünkbe. Magasba szökellő emeletén a gazdagon tagolt, szoborfülkés támpillérek közeit végig gazdag köcsipkés csúcsíves festett ablakok törik át. Lebegő csúcsíves karzata és az egykorú hármas oltárkép, mely a Boldogságos Szűz halálát jeleníti meg, emelik a középkori magyar építészet e gyöngyének értékét. A kápolnát 1668 február 1-i alapítványával Csáky Ferenc gróf, Felső-Magyarország főkapitánya, a szepesi vár ura ajándékozta földesúri jogánál fogva a minoritáknak, hogy a csaknem egészen lutheránus községben legyen a kevés számú katolikusnak is temploma, de meg hogy megmentse a pusztulástól (902). A múló idő azonban lassan

(897) Lonkay: Második utam, 486-488.

(898) Füssy: XIII. Leó, 212 és köv.

(899) Schematismus, 1892, 7.

(900) Salacz, 254.

(901) Koll. Ltár, Liber expensarum, vol. 1889 aug. 13.

(902) Karácsonyi: Ferencrend tört. II. 428.

kikezdte a finom kőrózsákat, porlasztotta a karcsú oszlopokat. Mikor aztán 1869 március 2-án tűzvész hamvasztotta el a rendházat és a templomot, a hozzáépített kápolna stílusos teteje és pompás festett ablakai is elpulsztultak, sőt kőívei is több helyütt kigyengültek. A templomot Tomecsek Teofil házfőnök plébános helyreállíttatta, de a kápolna teljes helyreállítására már nem telt (903). Gmitternek többszöri csütörtökhelyi főnöksége alatt állandó gondját képezte, hogyan tudná a pompás műremeket megmenteni a további pusztulástól, sőt visszaállítani eredeti szépségébe. Felhasználja római ismeretségeit, a főpapi körökkel való összeköttetéseit, a rend generálisától (904), a magyarországi püspököktől kér, éppúgy mint a főuraktól és egyszerű zarándokoktól, hogy minél előbb helyrehozhassa kedvenc kápolnáját. Rómába való utazásait vagy onnan való visszatérteit úgy irányította, hogy a püspöki székhelyeken vagy főúri kastélyokban megszakítva útját, gyarapíthassa a kápolna megújítására gyűlő összeget. Úgy ismerték már mindenütt, mint a « kápolna koldusát ». Sikerült is neki 16.000 arany forintot, a restaurációs költségeknek mintegy felét összehozni. És ami több, sikerült országos érdeklődést kelteni a Felvidék ezen egyik legszebb műemléke iránt, úgy hogy a m. kir. kormány hozzájárulásával a Műemlékek Országos Bizottsága 1898-ban megkezdhette az újjáépítési munkálatokat. Gmitternek az volt minden vágya, hogy az újjáépített kápolában ő mondhassa az első misét. Ezt azonban nem érhette meg, mert 4 hónappal a munkálatok befejezése előtt, 1900 április 13-án, nagypénteken elhunyt (905).

Értékes munkáját elöljárói és rendtársai is nagyra becsülték. Még 1877-i római tartózkodása alatt, IX. Pius engedélyével, a Rend generálisától megkapta a hittudományok magistere címet (906). XIII. Leó pápa a « Pro Ecclesia et Pontifice » arany érdemkereszttel tüntette ki. A rend generálisa 1886-ban őt küldötte maga helyett a Miskolcon tartott magyarországi rendi tartományi nagygyűlésre elnökül. Viszont magyar rendtársai 1889-ben a rendtartomány örökös tanácsosának választották, az 1898-i. Rómában tartott rendi általános nagygyűlésre pedig őt küldötték Csák Cirjék tartományfőnökkel együtt a rendtartomány képviseleteben (907).

4. - *Az utóbbi félszáz esztendő magyar gyóntatói.*

Gmitter Alfonznak Rómából történt távozása után a rendi elöljáróság *Csabai Paulint* jelölte a Szent Péter magyar gyóntatószékébe.

Csabai Károly 1865 január 15-én született Andocson, Somogy vármegyében. Középiskoláit elvégezvén, a pécsi jogakadémián két éven

(903) Névtár, 1882, 18.

(904) Minorita Ltár, XXX. 12 B.

(905) Aradi Ltár, Liber Mortuorum, 13 aprilis 1900.

(906) Névtár, 1882, 48.

(907) Minorita Ltár, XXX. 12 C.; XXX. 14 F.

át a jogot hallgatta, majd hivatását követve, 1888 január 15-én, 23-ik születésnapján, Egerben felöltötte a minoritarend öltönyét, és Paulin szerzetesnevet kapott. 1890 február 2-án letette a szerzetesi fogadalmakat, és 1891 január 4-én pappá szentelték, ugyancsak Egerben. Egerből Budapestre ment, ahol az egyetemen megszerezte a kánonjogi doktori címet (908).

Tanulmányainak befejeztével Aradon volt segédlelkész, honnan 1894 szeptember első napjaiban Rómába ment. Gyönge szervezete azonban nem bírta el a római éghajlatot, és a nyirkos római tél kellemetlenségei elől menekülve, november 19-én már elhagyta az Örök Várost, visszatérve volt aradi munkakörébe (909). 1895 októberében Egerbe, az újoncnövendékek mesterévé nevezték ki, a Rómába távozott Czaich Gilbert helyére. Két évig maradt e kitüntető állásban, aztán visszatért Aradra, ahol a plébániai iroda vezetését vette át. 1903 őszén Szilágysomlyóra rendelték elöljárói, ahol letéve a nagyváradi vizsgálóbizottság előtt a hittanári vizsgát, a gimnázium hittanára lett. Mikor az intézetet a románok elfoglalták, Nyírbátorban, majd Szegeden volt nyugalomban. Itt is halt meg, 1926 április 27-én (910).

* * *

Csabai távozása után Csák Cirjék tartományfőnök, amint láttuk, a növendékpapok magisterét, *Czaich Gilbertet* jelölte a gyóntatói tisztségre, mint olyat, aki növendékéveit Rómában töltötte, így hát könnyebben el tudja viselni az éghajlat változásait.

Czaich Gilbert, világi nevén Árpád, 1866 október 19-én Rozsnyón született. Szülővárosában és Kassán végezte iskoláit és papi hivatását követve, az érettségi vizsga letétele után a kassai theologiai főiskolára iratkozott be, ahol mint bejáró világi hallgató vett részt az előadásokon. De a következő évben már a minoritarendbe kéri felvételét, és 1886 szeptember 6-án Egerben felölti a szerzetesi ruhát és megkezdi a próbaévet. Az egyszerű fogadalmak letétele után tanulmányainak folytatására az elöljárók Rómába küldik, ahol a Propaganda Fide egyetemén a hittudori oklevelet is megszerzi. Rómában teszi le az ünnepélyes fogadalmakat és ott szentelik pappá 1890 Mindenszentek ünnepén (911).

Visszatérve hazájába, a rendi elöljáróság Egerbe küldi, ahol a rendtartomány növendékeinek nevelését veszi át. Mikor azonban a Szent Péter gyóntatószéke Dr. Csabai Paulin távozásával megüresedett, Csák Cirjék rendfőnök ajánlására, Caratelli Lőrinc rendgenerális Czaich Gilbertet hívja Rómába. Bár életkora jóval alul volt az álláshoz meg-

(908) Schematismus, 1892, 52.

(909) Koll. Ltár. Liber Expensarum, vol. 1886-96, ad 1884, szept 7 - november 19.

(910) Com. Ord. 1927, 253; Névtár, 1904, 33; 1918, 29.

(911) Schematismus, 1892, 21 és 52.

kívánt éveken, a Szentszék a rendi elöljárók meleg beajánlására 1895 őszén mint ideiglenes gyóntatót elfogadja a fiatai papot. 1897 elején aztán a bíboros főpenitenciárius vizsgára hívja, melynek sikeres letétele után véglegesíti a magyar gyóntatói tisztségben (912).

Mikor Czaich Rómába jött, új munkatársai között ott találta a német gyóntatószékben Dr. Eubel Konrádot, a neves német történetírót, aki itt épp ezidőben a Bullarium Franciscanum V. kötetén dolgozott. A komoly német tudós és levéltárkutató nagy hatással volt az ifjú magyar gyóntatóra. Növelte a hatást, hogy ezidőben magyar történetírók és levéltárkutatók is gyakran megfordultak Rómában, Fraknói Vilmos c. püspök csaknem állandóan itt élt, a Magyar Tudományos Akadémia, a Szent István Társulat, a veszprémi püspökség és a pannonhalmi főapátság számos kiküldöttje töltött itt hosszabb-rövidebb időt, hogy a készülő Vatikáni Magyar Okirattár, a Veszprémi Püspökség Római Oklevéltára, a Pannonhalmi Szent Benedek Rend története javára a levéltárakban kutassanak. Czaich Gilbert csatlakozik a kutató tudósokhoz, és csakhamar megbízást kap, előbb a Vatikáni Magyar Okirattár szerkesztőbizottságától (913), majd a veszprémi Püspökségtől (914), hogy kutatásokat végezzen a készülő oklevélgyűjtemények számára. Később önmaga is folytatja a megkezdett kutatásokat, és a budapesti történelmi folyóiratokban teszi közzé munkásságának értékes eredményeit (915).

A régmult korok kutatása mellett nem kerülte el figyelmét a jelen történése sem, és nemcsak érdekes, de értékes munkát állít össze X. Pius pápa életéről (916).

Munkásságát nemcsak irodalmi siker, de az egyháznagyok elismerése is koronázta. Br. Hornig Károly és Dessewffy Sándor püspökök, a veszprémi, illetőleg csanádi egyházmegyei szentszékeik tanácsosává nevezték ki az egyszerí szerzetest.

A történetírói tevékenység azonban csak fölös idejét töltötte ki Czaich Gilbertnek. Első és legfontosabb munkatere a Szent Péter — templom gyóntatószékének ellátása volt. Különösen az lett a századforduló közeledtével. Háromnegyed század óta immár, amint láttuk, amikor XII. Leó pápa 1825 végén befalazta a szent kaput, az nem nyílt fel többé, nem volt szentév Rómában. 1850-ben IX. Pius Gaetaban

(912) Koll. Ltár, Liber Expensarum, vol. 1886-96, ad 1895 márc. 2.

(913) Fraknói: Magyarország és a Szentszék, I. 355.

(914) Veszprémi Okltár, IV C. VIII. A veszprémi püspökség oklevéltára számára a lateráni regesta-sorozatokat kutatta át, II. Gyula pápa bullájáig.

(915) Regesták a római Dataria levéltárának Magyarországra vonatkozó bulláiból II. Pál és IV. Sixtus pápa idejéből (1467-1482). Magyar Történelmi Tár, 1899 évf I. 335. — Regesták VII. Ince pápa korából (1484-1492). Magyr Tört. Tár, 1902 év, 511 — Regesták VI. Sándor pápa korából (1482-1497). Magyar Tört. Tár, 1904 évf. 161; Monay: 18.

(916) X. Pius pápa életének és uralkodásának története napjainkig. Irták: Dr. Czaich Árpád Gilbert és Fráter Aladár, Budapest, 1907; Monay: 10.

volt, 1875-ben pedig már ötödik éve a Vatikán foglya. Az idők nem voltak alkalmasak arra, hogy zarándoklatokat hívjanak az apostolfejedelem sírjához. A Vatikán politikai helyzete ugyan a további évtizedekben sem változott, de a vallásos érzés a századfordulón nem tudott, nem akart úgy áthaladni, hogy a mult századok szent szokása szerint ki ne vegye részét a jubileumi búcsú nagy kegyelméből. XIII. Leó pápa, aki mint ifjú résztvett az 1825-i szentév ünnepségein és látta azok nagy hatását a lelkekre, dacára a felmerülhető politikai és más hasonló nehézségeknek, 1899 áldozócsütörtökén meghirdeti az 1900-as esztendőre a szentévet (917).

A jubileumi esztendő munkálatainak előkészítésére, minthogy most már nem lehetett, amint a multban, a városi hatóságokra és a jámbor társulatokra bízni, nemzetközi bizottságot szerveztek Rómában. E bizottságban a magyar érdekeket Czaich Gilbert képviseli. Különösen a zarándokok ellátása okozott nagy gondot, mert nem lehetett többé igénybe venni a Trinitá dei Pellegrini helyiségeit, amely sok évszázadon át ezt a nemes célt szolgálta, de Róma elfoglalása után most már az olasz állam kezén volt. A Santa Marta intézetet, a Szent Péterhez épített Braccio di Carlo Magno helyiségeit, a S. Ufficio és a penitenciáriusok kollégiumával szemben fekvő Torlonia — palotát rendezték be a zarándokok fogadására és elszállásolására (918).

A szentkapu megnyitását, amely a jubileumi esztendő kezdetét jelentette, XIII. Leó pápa 1899 karácsony előnapján személyesen végezte. A pápa környezetében ott volt penitenciárius társaival együtt Czaich Gilbert is.

A téli hideg idő miatt a zarándoklatok csak lassan indultak meg, úgyhogy a pápaellenes olasz lapok már a szentév bukásáról kezdtek írni. Korai volt az örömük. Az irodalom, a művészet, a tudomány már a szentév gondolatvilágának befolyása alá került. Az olvasóközönség százezres példányszámban olvasta a Quo Vadis? akkor megjelent olasz fordítását. Perosi Oratoriumaira, melyeket akkor mutattak be először Rómában, valóságos életveszélyes tolongással igyekszik bejutni a műértő közönség. A Cancelleria Apostolica nagytermében pedig, egy hideg januári napon meleg lélekkel tapsol Róma válogatott értelmisége, bíborosok, püspökök, tanárok, gondolkodók mind, Brunetiére Ferdinánd előadásának: Ritorno a Bossuet, melyben a francia tudományos élet nagy alakja, a modern criticismus egyik első élharcosa, a katolikus gondolat életrevalóságáról tesz vallomást (919).

A tavasz jöttén aztán megindultak a zarándoklatok. Magyarországról elsőnek a görög katolikus magyarok zarándoklata jött. Március 6-án érkezett meg a 461 tagú csoport Firczák Gyula munkácsi és Vályi János eperjesi püspökök vezetésével. Velük volt Szabó Jenő főrendiházi tag, Medvigy Mihály kir. táblai tanácselnök, Andor Gyula képvi-

(917) Prosperante ad exitum, 1899 május 11; Martire 155 és köv.

(918) Martire, 164.

(919) Martire, 167.

selőházi elnöki tanácsos, Reskovics Ignác festőművész és a görög katolikus magyarság több más vezérembere (920).

Április utolsó napjaiban megjött a nagyobb magyar zarándoksereg is, élén Császka György kalocsai érsek, Steiner Fülöp székesfehérvári, Majláth Gusztáv Károly gróf, erdélyi püspökök, Fehér Ipoly pannonhalmi főapát és a magyar katolikus ujjáébredés világi vezére, Zichy Nándor gróf. A magyarok a jubileumi ájtatosságokon kivül, a királyság alapitásának és a kereszténység felvételének 900 éves jubileumát is ünnepelték az Örök Városban (921). Szeptemberben, mikor Dessewffy Sándor csanádi püspök Szent Gellért ereklyéihez Velencébe nagy magyar zarándoklatot vezetett, újabb magyar csoport jött le ismét Rómába. Külön-külön is számosan jöttek, úgyhogy bőven akadt dolga a magyar gyóntatónak. De volt dolga olasz, tót és német zarándoklatokkal is, mert ezek nyelvét is beszélte. A gyóntatók munkáját eléggé megértjük, ha tudiuk, hogy 208 bejelentett zarándoklat jött a szentév alatt 270.448 taggal. Ha ezekhez hozzászámitjuk a központi rendezőbizottságon kivül alakult meneteket, és egyéb magán vagy egyéni vállalkozásokat, kijön a S. Marta zarándokház által kimutatott 397.820 Róma látogató a szentév 12 hónapja alatt (922). Középszámmal tehát, naponta közel 1100 zarándok, és ugyanannyi gyónó. A terhes munkának elismerése volt az ezüst érdemkereszt, mellyel a szentévi bizottság a pápa nevében Czaich Gilbertet is feldiszitette.

A századforduló nagy búcsúmenetei után, csakhamar újabb népes zarándoklat indul a magyar földről az Örök Város felé. 1902 nagyböjtjén az Országos Pázmány Egyesület szervez zarándokmenetet Rómába, ahol március 14-én a Szent Péter templomban végzett közös szentáldozás után, XIII. Leó pápa is fogadta őket (923).

1904 októberében a ferences harmadrend rendezte, Trefán Leonárd, marosvásárhelvi ferences házfőnök és Dobozy János dávodi plébános vezetésével első országos zarándoklatát Loreto és Assisi érintésével Rómába, ahol Czaich Gilbert fogadta, gondozta és kalauzolta őket hat napon át.

Az 1905 év eleje hozott újabb nagy magyar zarándokcsapatot Rómába. Január 15-én folyt le a három kassai vértanúnak, a katolikus hitért életüket áldozó Kőrösi Márk, Pongrác István és Grodec Menyhért boldoggáavatása. Kohl Medárd esztergomi segédpüspök végezte az ünnepi misét a Szent Péter templomban s ott volt a sokszáz magyar zarándok, élükön a Pongrácz grófi család, akik a gyóntatószékben tisztáramosott lélekkel örültek, lelkesedtek a magyar hitvallók dicsőségén (924).

Még egy magyar ünnep folyt le a Vatikánban ugyanezen év végén.

---

(920) Emlékkönyv, 19-és köv.

(921) Fehér: Egyházi Beszéd.

(922) Martire, 179.

(923) Kiss: Magyar Katholikusok.

(924) Czaich-Fráter: X. Pius pápa, 229 s köv.; Monay: 18.

December 21-én, a Sixtusi kápolnában szentelte püspökké X. Pius pápa, Városy Gyula kalocsai érsek és Majláth Gusztáv Károly gróf, Prohászka Ottokár székesfehérvári és Zichy Gyula gróf pécsi püspököket. Megjelentek az érdekelt egyházmegyék kiküldöttei, a szentelendők hozzátartozói és velük sok magyar, akik azért jöttek, hogy az új püspökökért imádkozzanak (925).

A következő évben is szép számmal jöttek a magyar földről zarándokok Szent Péter sírjához, úgyhogy a gyóntatószékben bőven volt alkalma Czaichnak a lelkek számára vigaszt nyújtani. A vatikáni hatóság a Benemerenti pápai érdemkereszttel tüntette ki, a rendi elöljáróság pedig azzal jutalmazta munkáját, hogy a magyar minorita rendtartomány kormánytanácsának örökös tagjává nevezte ki.

Az 1911-i rendtartományi nagygyűlés a nagybányai rendház főnökévé választotta meg Dr. Czaich Gilbertet. Elhagyta tehát Rómát, ahol 16 éven át töltötte be a gyóntatói tisztet, és itthon folytatta munkásságát. Nagybányáról két év mulva Kolozsvárra ment át, ahol a házfőnökséggel együtt az egyetemre bejáró tanárjelölt ifjú papoknak igazgatója is volt. Mikor aztán a háborús viszonyok hatása alatt a rendtartományi papnevelő Csütörtökhelyre költözött át, a rendi elöljáróság ide küldte Czaichot, hogy a theologiai szakon értékesítse széleskörű ismereteit. Az ország feldarabolása, illetve a magyar rendtartomány szétosztása után, Czaich Gilbert az erdélyi rendtartományba ment át, ahol ismét a kolozsvári, majd a marosvásárhelyi rendházak vezetését bízták reá. Mikor pedig az új provincia Nagybányán berendezte a papnevelő intézetet és felállította a hittudományi főiskolát, Czaich Gilbertet ide nevezték ki tanárnak. Munkás életét itt is fejezte be. 1932 január 26-án, gyóntatás közben szélhűdés érte, és röviddel ezután visszaadta lelkét Teremtőjének (926). A gyóntatószéket szolgálta, a gyóntatószékből ment az Úr elé, elvenni becsületes munkájának örök jutalmát.

* * *

Mikor az 1911-i tartományi nagygyűlés Czaich Gilbertet nagybányai házfőnökké megválasztva őt itthon fogta, Lakatos Ottó tartományfőnök *Máhig Berárdot* ajánlotta a római magyar gyóntatói tisztségre.

Máhig Ignác 1880 május 2-án született Bében, Veszprém vármegyében. Középiskolát Veszprémben végezte, aztán felvétette magát a minoritarendbe. 1901 szeptember 5-én öltözött be Marosvásárhelyütt, amikor is a Berárd szerzetesnevet vette fel. A próbaév leteltével letette az egyszerű fogadalmakat és aztán Rómába ment a hittudományi tanulmányok elvégzése céljából. 1905 szeptember 8-án letette az ünnepélyes fogadalmakat, és 1906 április 14-én pappá szentelték.

(925) u. ott, 237.

(926) Com. Ord. 1932, 86-87; Névtár, 1912, 27, 1918, 32; Schematismus, 1906, 37.

Hazatérve Rómából, Lugoson majd Pancsován volt segédlelkész, mígnem 1911 szeptemberében visszament Rómába, hogy ott a magyar gyóntatószéket elfoglalja (927). Szeretettel foglalkozott az Örök Városba jövő magyarokkal, ámde közbejött gyengélkedése miatt nem maradhatott ott sokáig. 1913 elején már ismét itthon találjuk, elhagyott segédlelkészi állásában. Innen kézdivásárhelyi plébánossá nevezték ki. Itt találta őt az 1916-os román betörés, amelyet nyugodtan bevárt hívei között. Október végén a kivonuló ellenség túszként magával hurcolta, és a moldvai fogolytáborokban tartották a bukaresti békéig, amikor újra visszatérhetett hívei közé. Kézdivásárhelyütt a hívek, főképp a tanulóifjúság számára imakönyvet szerkesztett (928). Kézdivásárhelyről Nagyenyedre ment házfőnöknek, onnan pedig Aradra lelki igazgatónak, 1925-ben. Mikor a pancsovai magyar és németajkú hívek nyelvüket értő papot kértek, a tartományfőnökség Máhigot küldötte oda, de nem lévén jugoszláv állampolgár, a rendőrség csakhamar kiutasította, és ő kénytelen volt visszatérni Aradra (929). 1935-ben a marosvásárhelyi papnevelőhöz a növendékek mesterévé nevezték ki, az 1937-i rendtartományi nagygyűlésen pedig megválasztották a rendtartomány tanácsának örökös tagjává (930). 1943-ban, midőn a papnövendékeket átvitték Egerbe, Máhig Marosvásárhelyütt maradt, mint az apácák gyóntatója. Később Nyírbátorba, majd Magyarürögre ment, mint az ottani plébániak hitbuzgalmi egyesületeinek vezetője. A rendtartomány államilag történt feloszlatása után rokonaihoz vonult nyugalomba (931).

* * *

Pazsitny Bonaventura 1872 október 26-án született Pozsonyszentgyörgyön. Középiskolai tanulmányai után, hivatását követve, 1891 szeptember 16-án a minoritarendbe lépett. A próbaév után, melyet az egri rendházban töltött, elöljárói Rómába küldötték, ahol a Propaganda főiskoláján végezte hittudományi tanulmányait. Rómában tette le a szerzetesi fogadalmakat 1896 január 1-én, és ugyanott szentelték pappá 1896 június 28-án. A theologiai doktori címet is itt nyerte el 1904 őszén.

Hazatérve, az ifjú pap egy évig Csütörtökhelyen volt segédlelkész, de a következő évben már a rendi papnevelőben tanított. Innen 1900-ban Aradra rendelték hitoktatónak. Az 1903 évi rendi nagygyűlés a marosvásárhelyi rendház főnökévé választotta, hol az ott elhelyezett

(927) Koll. Ltár. Liber Expensarum, vol. 1906-16 ad szept. 1911; Névtár, 1912, 35; Schematismus, 1906, 37, 60, 1908, 25.

(928) A Szent Mise ájtatossága. Ima és énekeskönyv a keresztény hívők, főkép a katolikus ifjúság számára. Kézdivásárhely, 1919; Monay 74.

(929) Schematismus Transil. 1934, 28.

(930) Schematismus Transil. 1938, 37.

(931) Catalogus; 1947, 6; Schematismus 1942, 38, 1950, 28.

rendi papnevelőben egyben a dogmatikát is tanította. Az 1907 évi rendi nagygyűlés a kormánytanácsosok közé is beválasztotta (932).

A Nagy Konstantin cszszár által 313-ban az egyháznak adott szabadság 1600 éves fordulója alkalmából X. Pius pápa 1913 március 8-án az év Fehérvasárnapjától a Szeplőtelen Fogantatás ünnepéig terjedő időre jubileumot hirdetett (933). Az előrelátható nagyobb zarándoklatok szükségessé tették, hogy a Szent Péter — templom gyóntatószékei be legyenek töltve. A rendi elöljáróság a megüresedett magyar gyóntatói állás betöltésére ekkor Pazsitnyt hozta javaslatba. Vannutelli Szerafin bíboros főpenitenciárius elfogadta Pazsitny jelölését, aki 1913 májusában már el is foglalta tisztségét a Szent Péter — templomban.

A következő év nyarán kitört a világháború Ausztria-Magyarország, Németország és Anglia, Francia- és Oroszország között, erősen megcsappant a Rómát járók száma. Mikor aztán 1915 május elején Olaszország kormánya kilépett a központi hatalmak hármas szövetségéből és világos volt, hogy készül beavatkozni a háborúba, s pedig az entente hatalmak oldalán, a Vatikán felszólítására a német, osztrák és magyar állampolgárok sietve elhagyták Rómát (934). A magyar gyóntatószék a Szent Péter — templomban, vele a német és a lengyel is, éveken át zárva maradt.

Pazsitny hazatérte után visszatért Marosvásárhelyre, ahol átvette két év előtt elhagyott helyét. Mikor aztán 1916 őszén a háború Erdélyre is átterjedt, és a marosvásárhelyi papnevelőt a rendi elöljáróság ép Pazsitny tanácsára a szepescsütörtökhelyi rendházba helyezte át, ott folytatta tovább mint házfőnök is tanár működését.

Az 1918-i rendi gyűlés tartományi titkárrá, a tartományfőnök utáni első tisztségre és egyben kolozsvári házfőnökké választotta meg, ahol akkor újra meg akarták nyitni a tanárjelölt rendtagok kollégiumát (935). A háború befejezte után Erdélyben bekövetkezett változások azonban meghiúsították e tervet, és így 1920-ban a változott viszonyok következtében Nagybányán felállított új papnevelőintézet vezetését vette át. Alig kezdette meg itt a második tanévet, a nemzetközi kapcsolatok megindulásával a Szentszék akarata újra Rómába szólította, ahol 1921 december 8-án elfoglalhatta a hat és fél éven át zárva maradt magyar gyóntatószéket (936).

Ha eleinte lassan, gyéren is, de megindult a magyarok zarándoklata ismét az Örök Város felé. Az 1922-i eucharisztikus világkongresszuson, melyet XI. Pius pápa a vatikáni Belvedere — udvarban személyesen nyitott meg, már voltak magyarok. Többszázan jöttek az 1924-i

---

(932) Névtár, 102, 28, 1904, 38; Schematismus, 1892, 53, 1908, 35.

(933) Magni faustique eventus, Acta Ap. Sedis 1913 évf. 88.

(934) Koll. Ltár, Liber Expensorum, vol. 1906-16 ad maggio 1913.

(935) Névtár, 1918, 38.

(936) Koll. Ltár. Liber Exp. 1916-26, ad 7 dicembre 1921.

tavaszi zarándoklatokkal is, de az igazi zarándoklás az 1925-i jubileumi évben indult meg.

XI. Pius pápa az ősi szokás szerint 1924 áldozócsütörtökjén meghirdette a következő negyedszázados fordulóra a jubileumi szentévet, azzal a szent szándékkal, hogy elősegítse a kiengesztelődést, a megbékülést az egyének között éppúgy, mint a népek között, amelyeket a rettenetes háború annyira eltávolított egymástól (937). Hogy pedig a Rómába zarándoklók lelki megtisztulását minél könnyebbé tegye, az apostoli gyóntatóknak különleges felhatalmazásokat engedélyezett (938).

A szentév meghirdetése után azonnal megindult az előkészítés nagy munkája. A Szentatya meghívta az Örök Városba az egész világ katolikusait, ezeknek fogadásáról és ellátásáról tehát gondoskodni kellett. Rómában megalakult a Comitato Centrale dell'Anno Santo, a központi rendezőbizottság, mely a közeli és távoli országok nemzeti bizottságaival egyetértésben készítette elő és bonyolította le aztán a rendezés nehéz munkáját. Magyarországon az Országos Katolikus Szövetség volt az országos jellegű zarándoklatok mindenkori szervezője. A Szövetséget a római központban Pazsitny Bonaventura képviselte, aki amellett, hogy a zarándoklatok lelki ügyeit állandó szeretettel gondjaiba vette, nemcsak a lelki vezetőket irányította, hanem a rendezőknek minden dologban készséggel segítségükre volt (939).

Már a szentkapu megnyitásánál, 1924 Karácsony előnapján sem hiányoztak a magyarok. Pazsitny penitenciárius társaival ott volt a pápa mellett, mikor a szentkaput az évszázados szertartások betartásával megnyitotta. Az áhatatos közönség sorában pedig ott állottak a magyar kiküldöttek, Balásy Antal követségi titkár, Serédi Jusztinián, kánonjogi egyházi tanácsadó, Túri Béla prelátus, Gerevich Tibor egyetemi tanár, Fekete Márton, az Orsz. Kat. Szövetség főtitkára, több budapesti tanárral és ujságíróval. A tömeges zarándoklatok azonban csak a téli időszak elmúltával indultak meg (940).

A szentév első nagy zarándoklata nagyböjt idején, március 23-án indult el, Mikes János gróf, szombathelyi püspök és Böhle Kornél domonkosrendi főnök vezetése alatt, ezer jámbor résztvevővel. Köztük voltak Cziráky György és József, valamint Zichy Rezső grófok, Varga Gábor dr. nemzetgyűlési képviselő, Maróthy László dr. vármegyei főjegyző, Szunyogh Xavér bencés tanár vezetésével a kőszegi és szombathelyi cserkészcsapatok, és Zimányi Mihály premontrei igazgató vezetésével az angolkisasszonyok budapesti, kecskeméti és egri intézeteinek növendékeiből alakult nagy leánycsoport. A zarándokok március 27-től április 1-ig tartózkodtak Rómában. Közös gyonásukat és

(937) Infinita Dei misericordia, 1924 május 29. Acta Ap. Sedis. 1924 évf. 209; Cronistoria, 819.

(938) Si unquam alias, 1924 július 15. Acta Ap. Sedis 1924 évf. 309; Cronistoria 829.

(938) Cronistoria 1927, 350-52.

(940) Almanach, 1927, 355; Cronistoria 166.

szentáldozásukat március 30-án végezték el a Szent Péter - templomban (941).

Mindjárt fehérvasárnap után indult útnak a második, több mint kétezer főnyi zarándokcsoport, Csernoch János dr. bíbornok, hercegprimás vezetése alatt. Velük mentek Rott Nándor veszprémi püspök, Hanauer István váci, Kohl Medárd esztergomi és Horváth Győző kalocsai segédpüspökök, Esterházy László, Esterházy Pál, Zichy Meskó Jakab grófok, Jalsovszky Jenő miniszteri tanácsos, Majzik Viktor közigazgatási bíró és Antony Béla esztergomi polgármester. Római tartózkodásuk harmadik napján végezték el a Szent Péterben gyónásukat és járultak a szentáldozáshoz, melyet az ünnepi misét végző bíboros hercegprimás kezéből vettek (942).

Egy időben a nagy zarándoklattal, de más úton érkezett az Örök Városba a magyarországi Mária-kongregációk 360 tagú zarándoklata, melyet Fiedler Lipót, a budapesti jezsuita rendház főnöke és Forster Gyula miniszteri tanácsos, az Urak Mária-kongregációjának prefektusa vezettek (943).

Ugyanez időben volt Rómában a Romániához csatolt Arad és Temesvár 220 főnyi magyar zarándokcsoportja Pacha Ágoston temesvári apostoli kormányzó és Wild Endre minorita főnök vezetése alatt, akik szintén a Szent Péter-templomban végezték gyónásukat és közös szentáldozásukat (944).

Május hó folyamán három különböző magyar csoport zarándokolt az Örök Városba. Elsőnek az amerikai magyarok 250 főnyi zarándokcsoportja érkezett meg, május 14-én, Zadravetz István tábori püspök és Haller istván vallás- és közöktatásügyi miniszter vezetésével, akik az óhazából Nápolyig utaztak az amerikai testvérek elé (945). Mindjárt utánuk jött a brassói hivek csoportja Péter Antal apátplébános vezetésével, meg a Budapestről Lourdesba induló zarándokcsoport, amelynek az Örök Városban Serédi Jusztinián követségi kánonjogi tanácsos volt a vezetője (946). Áldozócsütörtökre, május 24-re boldog Barat Zsófia szenttéavatásának ünnpségére a Szent Sziv — zárdák növendékeinek és hozzátartozóiknak zarándoklata érkezett meg, melyben mintegy 150-en vettek részt, leginkább a főúri családok nőtagjai. Ott voltak a Windischgraetz hercegi, az Apponyi, Blankenstein, Forgách, Pejacsevics, Sztáray, Stubenberg grófi, Bornemissza, Fiáth, Inkey, Zeyk bárói családok több tagja, Falenbühl Ferenc pápai kamarás, a Sophianum igazgatójának vezetésével (947). Még májusban érkezett a jugoszláv nemzeti zarándoklattal 360 bácskai, bánsági, baranyai és muraközi

(941) Almanach. 1927, 359-366.

(942) Almanach, 11927, 367-375; Cronistoria, 528, 703, 706.

(943) Cronistoria u. ott; Almanach, 410.

(944) Cronistoria, 705.

(945) Almanach, 1927, 377.

(946) Cronistoria, 710; Almanach, 377-78.

(947) Cronistoria 528, 709; Almanach, 376.

magyar zarándok és a hó végén a Magyar Államvasutak és a Duna Gőzhajózási Társaság 300 tagú csoportja. Mindezeknek lelki megújulása is a magyar gyóntató gondját képezte (948).

A tanév végén, június 22-én indult újabb zarándokcsoport, mintegy 800 résztvevővel ismét Róma felé. Az ifjúság zarándoklata volt ez, melyben a magyarországi középiskolák legtöbbje képviselve volt. Részt vettek ebben a bencés diákok, Szommer Timót bencés tanár vezetésével, a kegyesrendiek, Lukács József igazgatóval az élükön, a premontrei gimnáziumok tanulói Kún Kázmér tanárral, a jézustársaságiak kalocsai és pécsi intézeteinek növendékei Buzna Viktor és Kehrling János igazgatókkal. De jöttek a többi középiskolák tanulói is, és velük számos kispap és a budapesti egyetemi Szent Imre-kör tagjai. A zarándoklat vezetője Zichy Gyula gróf, pécsi püspök volt. Június 27-én értek Rómába, és június 29-én és 30-án végezték a Szent Péter — templomban közös gyónásukat és szentáldozásukat (949).

Szeptember elején újabb zarándokcsoport indul az Örök Város felé. Glattfeldere Gyula csanádi püspök vezetésével közel ezren voltak az egyesületek zarándoklatán. Mert bátran így nevezhetjük ezt a csoportot, melyben részt vett a Pax Romana főiskolai diákszövetség 70 tagú csoportja, a Szociális Missziótársulatoknak mintegy száz tagja, a Magyarországi Tanítók Orsz. Szövetségének tagjai, a Szent Gellért Egyesület küldöttsége. Szeptember 10-től 15-ig tartózkodtak Rómában és végezték Szent Péter sírjánál közös lelki megújulásuk áhítatát (950).

Szeptember végén újabb csoportok mennek Rómába. Aradról Wild Endre minorita vezetésével a második zarándoklat száz főnyi csoportja, majd meg a kalocsai főegyházmegye 400 zarándokát vezeti az új kalocsai érsek, Zichy Gyula gróf. Szept 23-tól 27-ig végezték az Örök Városban a jubileumi búcsú elnyerésére előírt ájtatosságokat (951).

Október hava újra ezernél több zarándokot vitt le az Örök Városba; Szmrecsányi Lajos egri érsek vezette a két különvonattal induló sereget, melyben ott voltak Albrecht főherceg, Izabella főhercegasszony és Gabriella főhercegnő, Zadravetz István tábori püspök, Kriston Endre egri segédpüspök, Mészáros János budapesti érseki helytartó, Almássy Alajos, Szapáry György, Sztáray Antal, Zichy Pál grófok, Skerlecz Gyula báró, bárcziházi Bárczy István államtitkár, Preszly Elemér főispán, Csányi Károly múzeumigazgató, a Magyarországi Kat. Nőegyesületek Országos Szövetségének vezetői, az Egyetemi énekkarok 70 tagú csoportja. A nagy magyar zarándoksereg áhítattal végezte a Szent Péter — templomban közös gyónását és szentáldozását (952).

Ugyanez időben tartózkodott az Örök Városban a volt Felső-

(948) Cronistoria, 528, 712, 713.

(949) Cronistoria 715; Almanach 379-385.

(950) Cronistoria 528, 722; Almanach, 386-390.

(951) Cronistoria 726, 727; Almanach, 390-394.

(952) Cronistoria 528, 732, Almanach, 394-401.

magyarország (Slovensko, Rusinsko) területeiről való zarándoklat, amellyel szintén majdnem ezer magyar jött le Szent Péter sírjához imádkozni és ájtatosságát elvégezni (953).

A szentév befejezésénél, a szentkapu bezárásánál sem hiányozhattak a magyarok az Örök Városból. Rott Nándor veszprémi püspök vezetésével indult a 220 tagú zarándoklat, melyben résztvettek: József Ferenc főherceg, Anna főhercegasszony, Karácsonyi Jenő gróf, a máltai lovagrend magyarországi követe, Festetics és Keglevich grófok, Gerevich Tibor egyetemi tanár, Zsembery István ny. főispán és Elek Menyhért miniszteri tanácsos. Az áhítatos zarándoksereg december 23-án végezte a Szent Péter — templomban közös gyónását és 24-én részt vett a szentkapu ünnepélyes bezárásán, hol a pápa és Frühwirth bíboros főpenitenciárius után a Szent Péter gyóntatói, köztük Pazsitny, a magyar gyóntató rakták be a külön jellel megjelölt téglákat a szentkaput elzáró falba (954).

A hét országos zarándoklaton kívül még sok kisebb csoport kereste fel a szentév folyamán az Örök Várost. Magánosok vagy családok is állandóan jöttek, úgy az országból, mint az elcsatolt részekből. Középszámmal 13-15 ezer magyar hívő járt ez év alatt Rómában, akiknek a magyar gyóntató igazi lelkivezérük, atyjuk volt (955). Fáradhatatlan, kiváló munkásságának elismeréséül a Comitato Centrale az I. oszt. ezüst érdemkereszttel tüntette ki (956).

A szentév folyamán sok megható jelenetnek volt tanúja a magyar gyóntató. Hogy csak érintsük ezeket, feltűnt neki az egyik zarándoklat alkalmából, hogy egy magyar asszony templomnyitástól zárásig állandóan a Szent Péter — templomban imádkozik, ahelyett, hogy zarándoktársaival a többi templomot, vagy az Örök Város nevezetességeit csodálná.

— Miért nem megy társaival együtt más templomba is? kérdi napok múltán az asszonyt a gyóntató.

— Ennél szebbet úgy sem láthatok, miért fárasszan magam, feleli egész természtességgel az asszony (957).

Az év folyamán 9 magyar jött gyalogszerrel Rómába, akik közül négy ugyancsak gyalog tért vissza hazájába. Ezek között volt a jeruzsálemi magyar zarándokház kapusa, 86 éves öreg, aki az 1900 évben is eljött a jubileumi búcsú elnyerése céljából. Most Loretótól jött gyalogszerrel, és Brindisiig úgy is ment vissza. A hit e példái acélozták Pazsitny lelkét, hogy annyi szeretettel láthassa el nap-nap után mindig terhesebb feladatát, ezrek és tízezrek lelki irányítását (958).

---

(953) Cronistoria 511, 732.

(954) Cronistoria, 528, 738; Almanach, 402-407.

(955) Almanach, 352 és 408. A hivatalosan nyilvántartott zarándokok száma az 1071 bejelentett csoportban 434.882 volt. Cronistoria 739.

(956) Comm. Ord. 1939 évf. 182.

(957) Cronistoria 611.

(958) Cronistoria 529.

A következő 1926 év Assisi Szent Ferenc hétszázados jubileuma alkalmából hozott ismét zarándoklatokat az Örök Városba. Akik Szent Ferenc sírjához siettek a jubileum alkalmából, nem kerülhették el az apostolfejedelem sírját sem, ahová hétszáz év előtt Szent Ferenc annyi áhítattal járult. Október elején Arad Temesvár és Kolozsár egyesült zarándoklata hozott Erdély katolikusai sorából nagyobb magyar csoportot. A hó második felében pedig Virág Ferenc pécsi megyéspüspök vezetésével 200 magyar zarándok érkezett Assisin keresztül Rómába (959). Ez volt azonban Pazsitnynek utolsó nagyobb munkája, mert a következő év már elszólította őt az Örök Városból.

A trianoni szerződéssel szétosztott Magyarországgal az ősi terület egyházi intézményei is szétszakadtak. A magyarországi minorita rendtartomány 17 rendháza 4 ország területére oszlott szét. Románia területére jutott a nagyobbik rész, összesen nyolc rendház. A szentszék ezeket 1926-ban külön erdélyi rendtartománnyá szervezte (960). Az erdélyi rendtagok a római gyóntatót, Pazsitny Bonaventurát kérték a rend központi kormányától elöljárónak. A rend generálisa, Orlich Alfonz engedett a rendtagok kérésének, és 1927 április 27-én Pazsitnyt, delegatus generalis címmel, Aradra küldte, hogy az erdélyi rendházak kormányzását átvegye (961). Az új munkakörben is jól megállta helyét. Tapintatos fellépése, okos kormányzása úgy megnyerte rendtársainak bizalmát, hogy az 1931, 1934 és 1937 évi választógyűléseken újra meg újra őt állították a rendtartomány élére (962).

A rend központi kormánya is kitüntette őt bizalmával. 1934-ben megbízást kap, hogy a magyarországi rendházakat a generális nevében vizsgálja felül, és hogy a magyar rendtartomány választógyűlésén a generális helyett elnököljön (963).

Az aradi, sőt országos intézmények is bizalommal voltak hozzá. Az erdélyi katolikus népszövetség igazgatótanácsába hívta meg. Az aradi egyházközség, a Kolping Katolikus Legényegylet, a női Mária-kongregációk védnöküknek, a marosvásárhelyi leányok Mária-kongregációja dísztagjának, az Aradi Katolikus Kör egyházi elnökének, az aradi Kölcsey Egyesület pedig alelnökének választotta meg. Nem kisebb bizalommal volt hozzá a hívek tömege, akik szívesen keresték fel gyóntatószékét. Az aradi Notre Dame iskolanővérek gyóntatását pedig egy évtizeden át vállalta készséggel (964).

Tevékenységének csak a halál vetett végett, amely 1939 május 4-én ragadta el, rendtársai és hívei nagy bánatára.

---

(959) Almanach, 1927 évf. 578.

(960) 1826 febr. 9; Comm. Ord. 1926 évf. 111.

(961) Comm. Ord. 1927, 142.

(962) Comm. Ord. 1931, 267, 1934, 303, 1837, 275.

(963) Comm. Ord. 1934, 250.

(964) Comm. Ord. 1938, 183.

* * *

Pazsitnynek az Örök Városból való távoztával egyidejűleg, Orlich Alfonz generális 1927 május 22-én *Monay Ferenc* volt tartományfőnököt hivta Aradról Rómába, hogy a magyar gyóntatószéket ellássa.

Az ujonnan kinevezett gyóntató Nagybányán 1878 december 22-én született. 1895 augusztus 31-én lépett a Minorita rendbe és 1901 julius 25-én szentelték pappá Rómában. Ugyanitt nyerte el a hittudori cimet és a gyulafehérvári vizsgáztató bizottság előtt szerezte meg a hittanári oklevelet. Előbb gimnáziumi hittanár volt, majd hat éven át a rendi növendékek mestere, aztán aradi plébános és házfőnök. Két izben a magyar rendtartomány főnöke, közben 1922-24 Rómában a Rend generális assistense.

Monay kinevezése az 1927. évi őszi új munkaidőtől szólt, de közben, különösen XI. Pius pápa 70-ik születésnapja alkalmából, állandóan érkeztek Rómába magyar zarándokok, ezért a rendi elöljáróság a bíboros főpenitenciárius utasítására Kovács Bernardin assisi magyar gyóntatót rendelte a nyári hónapokra Rómába (965).

Monay kinevezése azonban még más nehézséget is okozott. Minthogy a Romániához kapcsolt területen, Nagybányán született, és állandóan az e területen lévő rendházakban, Szilágysomlyón, Marosvásárhelyütt és Aradon működött, a trianoni szerződés értelmében román állampolgárrá lett. A magyar kormány azonban, mely féltékenyen védte minden megmaradt jogát, nehogy az utódállamok bármelyike is jogot formálhasson a római magyar gyóntatószékre, tiltakozást jelentett be a Vatikánnál egy román alattvalónak a Szent Péter magyar gyóntatószékébe való kinevezése ellen. A megbeszélések nyomán végül is megegyezés jött létre Orlich rendgenerális és Balásy Antal magyar követségi ügyvivő között, amely szerint Monay most elfoglalja a magyar gyóntatószéket a Szent Péter — templomban, de távozása után a rend kizárólag magyar állampolgár rendtagot fog mindenkor a gyóntatói tisztségre javaslatba hozni (966).

Monay 1927 augusztus 14-én kezdte meg szolgálatát a Szent Péter templomban, és az előírt vizsga letétele után, 1928 január 11-én Lauri Lőrinc bíboros főpenitenciárius végleg megerősítette a magyar gyóntatói tisztségben (967).

Már az 1927. év vége, még inkább az 1928. év első napjai nagy magyar zarándokcsoportot vontak Rómába, Serédi Jusztinián bencéstanár, követségi tanácsos, esztergomi érsekké és bíborossá történt kinevezése, illetve XI. Pius pápa által személyesen történt felszentelése alkalmából (968). A következő években a pápa aranymiséje. a Szent Imre jubileumi ünnepségek (969), a « Rerum Novarum » meg-

(965) Com. Ord. 1930, 288 és 32. Monay: Adatok, 78 és 59.

(966) Min. Ltár. Reg. Orlini, juni 1927.

(967) Comm. Ord. 1928, 58.

(968) Almanach, 1928, 519 és köv.

(969) Almanach, 1930-31, 404 és köv.

jelenésének 40-ik évfordulója, az 1933-34, rendkívüli szentév, a budapesti eucharisztikus kongresszus és Szent István — év befejezése és egyéb alkalmak, mind többször és többször hoztak nagy zarándokmeneteket magyar földről Rómába. Ezek méltatása majd a jövendő történet-író munkája lesz. Ő fog majd megemlékzni az 1939-1945-ös háborús évek és ezeket követő idők nehézségeiről is, az 1950-i nagy jubileumról, az 1954-es Mária — esztendőről és a további eseményekről.

5. - *A minorita gyóntatók 180 esztendős munkájának méltatása.*

Az a több mint másfél század, mely letelt azóta, hogy a minoritarend tagjai látják el a Szent Péterben a gyóntatói tisztséget, tagadhatatlanul a világtörténelem egyik legmozgalmasabb korszaka. Az események hatását az egyházzal együtt érezte, szenvedte a gyóntatók kollégiuma is. Két ízben is kénytelenek voltak a rendtagok elhagyni otthonukat, ahova idegenek telepedtek be, s különösen az első távollét alatt a francia csapatok nemcsak a szerzetesek szobáiban, hanem a könyvtárban és kápolnában is mindent feldúltak. A Rend, melyet a francia forradalom, a napoleoni háborúk, maid az olasz forradalmi mozgalmak és az újkori szerzetesüldöző törvények ugyancsak megviseltek, a nehéz idők dacára is arra törekedett, hogy minél alkalmasabb rendtagokat állítson a nagy hivatás szolgálatába.

A kollégium első rektora, Bonelli Ferenc, olasz gyóntató, amint tudjuk, öt éven át (1765-1770) volt a loretoi rendtartomány főnöke, előbb meg Rómában a Szent Antalról elnevezett rendi missziókollégium igazgatója (970).

A másik olasz gyóntató, Galanti Angelus, aki Bonellivel egyidőben foglalta el a Szent Péterben tisztségét, a loretoi rendtartomány 1771-ben kinevezett tényleges főnöke volt, mikor Rómába szólította őt az engedelmesség szava. Tíz évi gyóntatói működés után a generális társa és segéde lett (971).

Az első magyar gyóntatót, Hayduk Mózest, mint tudjuk, alig három évi szolgálat után, magyar- és erdélyországi tartományfőnöknek választották.

Az első görög gyóntató, Tobia József, előbb definitor generális és a rendi missziók központi ügyvivője volt, majd (1778 november 8) Kelet tartományfőnöke és a konstantinápolyi misszió prefektusa lett. 1792-ben visszakerült ismét a gyóntatók kollégiumába, hol a rektori hivatalt töltötte be. Innen emelte őt VI. Pius 1796-ban a timei püspöki székbe (972).

---

(970) Galanti: Series, 32.

(971) Galanti. u. ott; Sparacio: Frammenti, 90.

(972) Comm. Ord. 1921 évf. 59; Abate: I procuratori, 120; Series, 1932, 18 oldal.

Két évtized után a kollégium egy másik rektora is püspöki kinevezést kapott. Tomaggian Tamás Vazul konstantinápolyi örmény származású minoritát, ugyancsak görög gyóntatót emeli 1816-ban VII. Pius pápa a durazzoi érseki székbe (973).

A görög gyóntatói székben különben két éven át egy megyéspüspök is szolgált.

Riccardini Jakab, anconai születésű minoritát, aki mint misszionárius Zante szigetén, majd a moldvai csángók között Sabaoaniban (Szabófalva) majd Konstantinápolyban buzgólkodott a lelkek üdvén, XIV. Kelemen pápa 1771-ben nikápolyi püspökké nevezte ki. Az új püspök felszentelése után útra is kelt, hogy elfoglalja székét, de az akkor dúló török-orosz háború miatt nem juthatott Konstantinápolyon túl. Elunva a hosszú, kilátástalan várakozást, visszatért hát Rómába, ahol VI Pius engedélyével a gyóntatók kollégiumába vonult és elfogadta a Tobia távozásával megüresedett görög gyóntatói tisztségre való megbízást. Minthogy azonban püspöki széke a Propaganda Fide kongregáció joghatósága alá tartozott, a kinevezett püspök Rómában is a Propagandának maradt alárendelve. Ez az állapot illetékességi kérdést vetett fel az Apostoli Penitenciária és a Propaganda — kongregáció között. Minthogy a Penitenciária attól tartott, hogy Riccardini távozásával a Propaganda esetleg jogot követel majd a görög gyóntató kinevezésére, kérte a Rendet, hogy tekintsen el a püspök további gyóntatói alkalmazásától. Riccardini tehát két évi gyóntatói működés után kénytelen volt elhagyni Rómát, és Nepibe, majd szülővárosába, Anconába ment, ahol 1792 július 14-én bekövetkezett haláláig mint segédpüspök működött (974).

Ezek voltak a legelsők, akik a minoritarendi gyóntatók egyszerű sorából kiemelkedtek. Jöttek utánuk csakhamar mások is. Az apostoli szék éppúgy, mint a rendi vezetők továbbra is igénybe veszik a gyóntatók tudását és rátermettségét, és ezért sokszor találkozunk velük rendi magasabb tisztségekben éppúgy, mint a Szentszék különböző munkára hivatott ügyosztályaiban és egyes hivatalaiban.

Kampus Sándor magyar gyóntató a nehéz forradalmi időkben a kollégium rektora és — mint tudjuk — két ízben is a rend generális asszisztense volt. Cui József olasz gyóntató 1852-ben a loretói tartomány főnöke lett (975). Centofanti Marianus és Fratelli Angelus római tartományfőnökök voltak (976). Pazsitny Bonaventura, magyar gyóntató megbízatásáról már hallottunk. Majcher Szerafin, lengyel gyóntató, 1902-ben nyerte a dániai címzetes tartományfőnöki tisztséget melyet 1911-ig viselt (977). Fudzinsky Jácint angol gyóntató az észak-

(973) Comm. Ord. u. ott; Abate: Series, 1932, 19.

(974) Comm. Ord. 1921, 58; Sparacio: Frammenti, 160; Abate: Series, 1931, 169.

(975) Dal Monte-Balsimelli, 43.

(976) Album Gen. 42 és 6.

(977) Notitiae, 1912 évf. 189.

amerikai Immaculata rendtartomány főnöke lett, majd megszervezte ugyancsak az Egyesült Államokban a Szent Antalról elnevezett rendtartományt, melynek hosszabb ideig volt aztán tartományfőnöke. Érdemeit a rendi központi kormány is méltányolta, midőn egy minorita szerzetes számára a legnagyobb elismeréssel illette, definitor generális címmel tüntetve őt ki (978). Ugyancsak definitor generálissá választották Eubel Konrád német gyóntatót is. Conti Gergely, portugál gyóntató, aki 1893-ban dániai címzetes tartományfőnök volt, a S. Congregatio Indulgentiarum et Reliquiarum tanácsosa (consultor) lett (979). Reuter Domonkos, aki 1904-1910 a minoritarend egyetemes főnöke (generalis) volt, 1915-ben vállalta a gyóntatói kollégium rektori hivatalát, angol gyóntató volt, és mint ilyen lett a S. Congregatio Regularium és a S. Congr. Indicis tanácsosa (980). Ugyancsak a S. Congr. Episcoporum et Regularium tanácsosa volt Santoro Alajos olasz gyóntató is (981), aki később lemondott a tisztségről és a S. Congr. S. Officii tanácsosi megbízását vállalta (982). D'Avoli Antal, olasz gyóntató a S. Congr. pro Ecclesia Orientali tanácsosa volt (93). Borun Vince lengyel gyóntató 1936-39-ben a rend generális asszistense. Kaczmarek Egyed, angol gyóntató 1948-tól a generális asszistense. Corrá Henrik olasz gyóntató a S. Officium tanácsosa lett 1944-ben. Monay Ferenc magyar gyóntató, volt tartományfőnök és asszisztens generális, 1930-36 és 1946-48 ismételten asszisztens, 1948-tól definitor generális. 1930-tól a S. Congr. Rituum tanácsosa és a római egyházmegye szentszéki bírája (984). Massari Kajetan a S. Congr. Sacramenti házasságügyi tanácsosa és a római Vikariatusban a papjelöltek zsinati vizsgáztatója.

De nemcsak a rendi és más egyházi szervek méltányolták a minorita gyóntatók működését és igényelték munkájukat, hanem elismerték azt a világi hatóságok is. Paulik Ferencet, a magyar származású német gyóntatót az osztrák császári koronás arany érdemkereszttel tüntették ki. Ugyanezt a kitüntetést és a bajor szent Mihály-rend II. osztályát nyerte el Titius Pius (896). Gmitter Alfonz, mint fentebb láttuk, a pápai « Pro Ecclesia et Pontifice » aranykeresztet kapta (987), Czaich Gilbert csanádi és veszprémi szentszéki tanácsos a bolgár polgári érdemrend lovagkeresztjét (988). Alonso y Garcia József spanyol gyóntató a spanyol királyné udvari káplánja címét kapta, majd pedig

(978) Comm. Ord. 1924 évf. 97 és 1925 évf. 114.
(979) Album Gen. 6.
(980) Comm. Ord. 1915 évf. 16, 43 és 1916 évf. 175.
(981) Notitiae, 1907 évf. 20.
(982) Notitiae, 1914 évf. 308.
(983) Comm. Ord. 1931 évf. 365.
(984) Comm. Ord. 1930 évf. 288; 1931 évf. 19, 267.
(985) Monay: Adatok, 85.
(986) Monay: Adatok, 118.
(987) Schematismus, 1892, 7.
(988) Monay: Adatok, 16.

a spanyol polgári érdemrend csillagos középkeresztjével tüntette ki a király kegy (989). Legutóbb pedig Reichert Aquilinus német gyóntató a német Szövetségi Köztársaság érdemkeresztjét kapta. Az 1900, 1925, 1929, 1933-34 és 1950 évi jubileumi bizottságok mindegyik gyóntatónak engedelyezték az alkalmi érdemkereszteket (990). Huber Rafael angol gyóntatót a washingtoni katolikus egyetem 1937-ben az egyháztörténelmi tanszékre hívta meg tanárnak. Eubel Konrád német gyóntató, würzburgi püspöki tanácsos, a würzburgi, Sparacio Domonkos olasz gyóntató pedig a párizsi egyetem tiszteletbeli doktori címét nyerték (991). Ticius Piust a bécsi, drezdai és budapesti természettudományi társaságok, a normandiai Linne-Társaság választotta tagjai közé. Monay Ferenc a római Pontificia Accademia dell'Immacolata és a Magyar Katolikus Tudományos és Müvészeti Akadémia rendes tagja, a római Pontificia Accademia Liturgica censora (992).

* * *

E korszak gyóntatói között többen tudományos és irodalmi munkásságot is fejtettek ki.

A magyar gyóntatók tevékenységét már fentebb láttuk.

A másnyelvű gyóntatók sorából mindjárt kezdetben kiválik a téren Galanti Angelus, aki alapos forrástanulmányok után rendtartományának, az ancona-loretoi provincia főnökeinek hiteles sorrendjét állapítja meg Szent Ferenc idejétől kezdve és ismerteti mindegyik működését (993).

Szűkebb hazája multjának felkutatására szenteli szabad idejét egy másik olasz gyóntató, Vicione Lajos is, aki szülővárosának, Ripának középkori történetét írta meg (994).

Tommaseo Antal, olasz származású horvát gyóntató a búcsúkról adott ki kézikönyvet a hívek számára, majd hittudományi és szónoki műveket bocsátott közre (995).

---

(989) Comm. Ord. 1926 évf. 80 és 1928 évf. 110.

(990) 1925-ben és 1934-ben a II. Oszt. arany érdemkeresztet, 1929-ben pedig az ezüst érdemkeresztet kapták. Comm. Ord. 1929, 176; 1931, 274; 1935, 222.

(991) Comm. Ord. 1923, 22; 1929, 175; 1937, 399.

(992) Monay: Adatok, 79, 118.

(993) Series chronologica, historico-critica Ministrorum Provincialium qui a primordiis Religionis ad nostra usque tempora Picenam provinciam Ord. Min. S. Francisci Conv. administrarunt. Pisauri, 1790. Újabb kiadás, Fano, 1843. — Sparacio: Frammenti, 90.

(994) Dissertazione sull'esistenza di Ripa o Ripatransone, prima dell'anno 1198, dimostrata con diplomatici Documenti. Fermo, 1827. — Sparacio: Frammenti, 200.

(995) Raccolta di varie indulgenze plenarie e parziali con alcune instruzioni ai fedeli per l'acquisto delle medesime. Camerino, 1803. — Sette discorsi sulle sette parole pronunziate da Gesú Cristo sulla croce. Sette considerazioni sopra

Lelki olvasmányok közzétételében kiváló munkásságot fejtett ki Bovet Péter, francia gyóntató. Mint világi pap, a svájci Villarepos plébánosa 1864-ben lépett a minoritarend kötelékébe. Szerzetesi életében előbb Fribourgban, majd Bruxellesben és Párizsban működött. Innen hívta őt az elöljárók akarata Rómába, a francia gyóntatószékbe. Innen 1882-ben Assisibe ment át mint gyóntató. Végül visszatér hazájába, ahol mint a fribourgi rendház tagja fejezte be életét, 1905-ben, 79 éves korában. Kiváló egyházi szónok volt, de mint író is nagy érdemeket szerzett úgy eredeti írásaival, mint német, olasz és spanyol szerzők munkáinak franciára való fordításával.

Önálló munkáiban különösen a szentek vagy boldogok élettörténetével foglalkozik. Védőszentjének, Canisius (akkor még boldog) Péternek életrajzával oly sikert ér el, hogy három kiadásban kellett közzétenni. Szent Ferencről is két műve jelent meg. Irt még Svájc apostoláról, a később szenttéavatott Flue Miklósról, továbbá a Szent koldusról, Labre József Benedekről. Lefordította Szent Vendel életét és marcianoi boldog Angela legendáskönyvét (996).

Pár évvel azután, hogy Bovet eltávozott a francia gyóntatószékből, a német gyóntatószékbe jött egy akkor már ismert nevű történetíró, Eubel Konrád.

Sinningben, Bajorországban született 1842 január 19-én. Középiskolai tanulmányait befejezve, Augsburgban hallgatott bölcseletet, ahonnan hivatását követve 1864 július 30-án Würzburgban belépett a minoritarendbe. A theologiát az ottani egyetemen hallgatta. Előbb a lelkipásztorkodás terén működött, de csakhamar történelmi tanulmányokkal kezdett foglalkozni és bőven jelentek meg értekezései a különböző német szaklapokban. Első nagyobbszabású munkája a felsőnémetországi minorita rendtartomány története, amely 1886-ban jelent meg, akkora érdeklődést váltva ki, hogy a würzburgi egyetem hittudományi kara tiszteletbeli doktori oklevéllel tüntette ki íróját.

Maria Santissima. Roma, 1827. — Della Religione considerata nei suoi fondamenti. — Sparacio: Frammenti, 194.

(996) Önálló munkák: Vie et apostolat du Bienhereux Pierre Canisius. Ingebohl, 1864, Fribourg, 1881; Fribourg, 1897. — La vie et la mort de St. Béat, Apotre de l'Helvétie. Fribourg, 1876; — S. Francois et son tombeau glorieux. Foligno, 1882. — Les Grandeurs du séraphique St. Francois. Fribourg, 1887. — La Verge de Moise à travers les siècles. Fribourg, 1890. — N. D. de Bonne Fontaine, Bulle, 1890. — Perles séraphiques pour le Temps et l'Eternité ou Petite méditations et grandes verités. Muri, 1901. — Vie de St. Benoit Joseph Labre (Par l'Oeuvre de St. Paul). — Fordítások: Can. Geiger: St. Vendelin, Ingebohl, 1865. — Vie merveilleuse du B. Nicolaus von Flue, traduite et completée d'après le procès authentique de canonisation. Bruxelles, 1871. — Les Beautés de la Bible, par M.J.E. Berriozabal marquis de Casajara, traduit de l'espagnol. I.-II. Bruxelles, 1872. — Légende de la B. Angéline des comtes de Marciano, écrite par le R.P. Nicolas de Prato, traduite en francais. Fribourg, 1900. — Sparacio: Frammenti, 33-34.

1887-ben a Szent Péter — templom német gyóntatószékébe került a tudós szerzetes, ahol bőven volt alkalma az épp az időben megnyitott vatikáni levéltárakban történelmi kutatásokat végezni. Ezeknek első eredménye a minorita rend kolostorairól Szent Bonaventura generálisi éveiben készült összeírás közzététele, melyet 1892-ben adott ki. Ez csak egy parány volt abból a nagy munkából, amelyhez — német kitartással — hozzálátott. A XVIII. században kezdett, de az V. kötet után abbahagyott Bullarium Francescanum folytatását vette tervbe. Sikerült is neki 1898-ban az V., 1902-ben a VI., és 1904-ben a VII. kötetet közzétenni, amelyek 1303-tól kezdve 1431-ig a rendre vonatkozó pápai bullákat és okiratokat adják egész terjedelmükben a szükséges magyarázatokkal. Hogy pedig a könyvtárakból a már régóta nem kapható első négy kötet se hiányozzék, 1909-ben kiadja Epitome Bullarii Franciscani címmel az első négy kötet valamennyi bullájának rövid kivonatát.

E nagy munkájával párhuzamosan megkezdi Hierarchia Catholica címen az összes pápák. bíbornokok, latin pátriárkák, érsekek és püspökök névsorának a XII. századtól évszerinti felsorolását, amint azokat a vatikáni levéltárakban sikerült felkutatnia. Az első kötet 1898-ban jelenik meg, a III. — amely a XVI. század közepéig tart — 1910-ben, amikor az első két kötet már második kiadásban volt készen.

Előrehaladott kora azonban megakadályozta a további munkában. Szemei meggyengültek, hallása elnehezedett, s így sem levéltári kutatásokat, sem gyóntatói tisztjét nem folytathatta tovább. Visszatért tehát hazájába, hol a würzburgi rendházban élte le további napjait. Ott mutatta be aranymiséjét 1918-ban, és ott is halt meg 1923 február 5-én (997).

A francia életrajzíró és a német történelmi forráskutató után csakhamar egy olasz gyóntató következett, aki szintén nagy érdemeket szerzett az irodalom terén.

Sparacio Domonkos 1877 június 5-én született Szicilia egyik vidéki városában, Prizziben. Mint 16 éves ifjú lett a minoritarend tagja, ahol tanulmányai végeztével 1899 december 23-án pappá szentelték. Papi működését Palermoban kezdette, majd mikor Rómában megszerezte a hittudori címet, az elöljárók Amerikába küldötték az Egyesült Államok olasz telepeinek lelki szolgálatára. Amerikából a konstantinápolyi misszióba ment, ahol 1909-1911-ben a Buyuk-Derei iskolában az olasz,

(997) Comm. Ord. 1923, 22 és köv. Fent említett művei: Geschichte der oberdeutschen (Strassburger) Minoriten Provinz. Würzburg, 1886. — Provinciale Ordinis Fratrum Minorum vetustissimum, Quaracchi, 1892. — Bullarium Franciscanum, Romanorum Pontificum constitutiones epistolas ac diplomata continens, tribus Ordinibus a Seraphique Patriarcha S. Francisco institutis concessa. V.-VII. Romae, 1898-1804. — Bullarii Franciscani Epione. Quaracchi, 1908. — Hierarchia Catholica Medii Aevi Sive Summorum Pontificum S.R.E. Cardinalium, Ecclesiasticorum, Antistitum. Serie I.-II. Monasteri, 1893, 1901, 1910. Részletesebb bibliografiát közöl Sparacio a Miscellanea Francescana XX. kötetében.

francia és angol nyelvet tanította. Az olasz — török háború kitörése után visszatért Itáliába, ahol 1912-től mint loretoi, 1920-tól pedig mint római olasz gyóntató működött. Közben 1924-től a rend központi római főiskoláján az egyháztörténelmi tanszéket is ellátta. Értékes munkásságának 1929 április 14-én rövid betegség után bekövetkezett halála vetett véget.

Irodalmi működését mint fiatal pap még Sziciliában kezdette. 1905-ben jelenik meg első munkája: rendtársa és földije, Blanda Sanctos máltai rendfőnökhelyettes, későbbi assistens generális felett tartott gyászbeszéd. Attól kezve állandóan ír. Előbb ünnepi, alkalmi, és gyászbeszédeket ad ki, olasz szokás szerint külön füzetekben, de csakhamar áttért kedvenc tárgyára, a történelmi irodalomra. Loretoi gyóntató korában egyre-másra jelennek meg a kegyhely történetére vonatkozó különböző tanulmányai, mikor meg Rómába kerül, még inkább elmélyed, most már a Rend történetének egyes részleteiben. Életrajzot ad ki a rend egyes kiváló személyiségeiről; így jelenik meg tollából V. Sixtus pápa, Brancati bíboros, Girard a nagy nevelő, Sarullo a neves festő, Martini a híres zenész és mások életrajzai. Nagy munkái, Szent Bonaventura, Paduai Szent Antal és Assisi Szent Ferenc története is ide tartoznak. Megírja a Rend nagynevű intézetének, a Szent Bonaventura-kollégiumnak történetét és a saját rendtartományának, a sziciliai provinciának történetét is. Nagy érdemet szerzett azzal, hogy összegyűjtötte és a Miscellanea Francescanaban közzéadta a Rend XVIII-XIX századbeli olaszországi íróinak, és külön zeneszerzőinek rövid életrajzát és munkáiknak jegyzékét (998).

Hittani és történeti íróinkon kivül a penitenciárius kollégium egyik tagja, a magyar származásu *Titius Piusz* a természetrajz müvelésében tünt ki.

Jászón született 1801 október 23-án, a bölcseleti tanfolyamot és a theologiát is részben már elvégezte, mikor 1823 október 2-án a rendbe lépett. 1828 május 19-én szentelték pappá. Elöljárói ekkor Lőcsére küldték, ahol a gimnáziumban a latin nyelvet tanitotta. Onnan Aradra majd Kézdivásárhelyre nevezték ki tanárnak. Kitünő nyelvtehetséggel áldotta meg a Teremtő és talán épen emiatt katonalelkészi szolgálatra hivták be és mint ilyen hosszabb ideig Przemysl-ben szolgált, ahonnan ezredét 1846-ban Dalmáciába helyezték át.

---

(998) Comm. Ord. 1929, 174 és köv. A fent említett nagyobb művek: Vita di San Bonaventura dottore serafico, Roma, 1921. — S. Antonio di Padova taumaturgo francescano nella vita — nel pensiero — nella gloria. I.-II. Padova, 1923. — Storia di San Francesco di Assisi, scritta in occasione del Settecentenario Francescano. Con introduzione di Mons. Faloci Pulignani, Cittá di Castello (C.E.F.A.), 1928. — Seraphici D. Bonaventurae Ord. Min. Conv. De Urbe Collegii a Sixto V. fundati Synopsis Historica, Roma, 1923. — Siciliensis Provinciae Ordinis Minorum Conventualium Conspectus Historicus. Roma, 1925. Kimerítő bibliografiát ad Suaracio: Frammenti, 223-228, ahol negyven kéziratban maradt munkája is fel van sorolva.

Eddig is érdekelte a vidék természetrajza és szivesen foglalkozott különösen a lepkék életével, de az Adria partvidéke felébresztette benne a tenger állatvilága iránti érdeklődést és a hegyvidék lepkéiről csakhamar áttér az eddig még nem kutatott tengerpart kagylóinak, csigáinak és moszatainak tanulmányozására. Négy éven át gyüjti, rendezi, osztályozza a spalatói öböl tengeralatti világának figyelmen kivül hagyott érdekességeit. Itt érik az 1848-as események is. Ezek hatása alatt, bármennyire is vonzza a tenger élete, szabadulni akar az osztrák hadsereg kötelékéből, hogy hazájába visszatérhessen.

Csak 1850 nyarán érkezik meg felmentése, amikor páratlan kagyló, csiga-és lepkegyüjteményével megindult Aradra, ahová tartományfőnöke természetrajz tanárnak nevezi ki. Aradon nem elégszik meg azzal, hogy csak az ifjuságot vezesse be a természet ismeretébe, meg akarja azt kedveltetni a felnőttekkel is. A magával hozott nagy értékű gyüjteményt a gimnázium helységeiben helyezi el, úgyhogy nemcsak a tanulók, hanem a város és a vidék érdeklődő közönsége is bármikor megtekinthesse.

Alig kezdi meg tanári müdödését, a hadsereg visszakövetteli értékes emberét és 1851 június 23-án a ticinoi helyörséghez hivja be további szolgálattételre. A katonai fegyelem nem ismer kifogásokat, ott kell hagynia az iskolát, hol a szülők és a tanulók annyi várakozással néztek a kiváló tanár nagy indulású müködése elé. Gyüjteményét a gimnáziumnak hagyja, s őmaga megy, ahová a parancs szólitja. De most már minden erejével azon van, hogy véglegesen megszabaduljon a hadsereg kötelékeitől. Ha a tanári állás nem mentesitette, megpróbálja más úton. A Rend általános főnöke, 1852 augusztus 22-én kinevezi őt a római Szent Péter templom gyóntatójának. Ezen az alapon aztán megkapja a hadseregtől a végleges elbocsátást, úgy hogy még ez év végén Rómába utazhatik.

Ez az állás azonban nem volt számára végleges, csak jogcim, hogy a hadsereg kötelékeiből kiválhasson. El is hagyja Rómát hamarosan és 1854 őszén Spalatoba megy, ahol folytatja öt évvel azelőtt félbemaradt kutatásait. Még egyszer kénytelen megválni a tengertől, amikor 1856-ban lőcsei házfőnökké választják. Onnan 2 év múlva az aradi gimnázium igazgatójának nevezik ki, de ezt az állást már nem foglalta el, mert rövid időre Csütörtökhelyre ment pihenni.

Kutatásai révén akkor már széles körökben jól ismert neve volt. A magyar, osztrák és bajor természetvizsgáló körökkel állandó összeköttetésben állott. A bécsi közoktatásügyi miniszterium megbizást ad neki, hogy tanulmányozza az Adria partvidékének tengeri állatvilágát. Hogy aztán ne kelljen neki többé elválnia az Adriától, átvéteti magát a dalmát rendtartományba és az isztriai öböl partján, a piranoi rendházban telepszik le. Új otthonában, noha közel már az öregséghez, kettőzött erővel lát kedvenc kutatásaihoz. Hogy minő eredménnyel, mutatja a számos elismerés, amelyben állandóan része volt. A budapesti, bécsi, prágai, krakkói, gráci, innsbrucki, lembergi, páviai és páduai egyetemek, a milanoi, velencei, udinei, görzi, linzi, laibachi,

troppaui, zágrábi felsőiskolák, gyüjtemények, intézetek gazdagodtak ajándékaiból. A bécsi közoktatásügyi miniszterium köszönő iratai több mint 2.400 kagyló és 4.000 csiga és más tengeri állat preparátumainak küldését igazolják. Magyarországon összesen 147 tanintézet és múzeum gyüjteményét gazdagitotta a két évtizeden keresztül küldött ritkaságokkal. A magyar közoktatásügyi kormány elismerésül, 1868 júniustól állandó évjáradékot utalt ki számára. Az uralkodói kegy kitüntetésekkel diszitette fel, tudományos társaságok tagjaik közé választották, a dalmát rendtartomány örökös tanácsosai közé hivta meg, a tudományos világ pedig Titius melléknévvel jelölt meg néhány eddig ismeretlen tengeri élőt, amelyeket Piusz Atya fedezett fel az Adria vizében. Munkásságát fáradhatatlanul folytatta haláláig, amely 1884 december 20-án következett be Piranoban.

A tenger életéhez való vonzódásánál csak a hite volt nagyobb. A tenger végtelensége mindig közelebb vitte lelkét Istenhez, a tenger állatvilágával való foglalkozás a Teremtőhöz. Nagyon tudott és szeretett imádkozni. A papi zsolozsmán kivül naponta elmondotta a Boldogságos Szüz, meg a halottak zsolozsmáját és egy egész rózsafüzért, egyébb a napnak megfelelő imákkal együtt. Nagyon tisztelte Jézus szent nevét. Szerette volna az olaszok között is meghonositani a magyar földről magával hozott szép szokást, a « Dicsértessék a Jézus Krisztus » köszöntést. Irt egy kis könyvet is, amelyben az üdvözlés e keresztény módját ajánlja (998a).

Azoknak is, akik a gyóntatók közül irodalommal foglalkoztak, de meg a többieknek is, ha hűséggel meg akartak felelni a lelkivezetéssel járó nagy feladatnak, szükségük volt állandóan könyvekre. A kollégium könyvtára, melyet 1773-ban a jezsuitáktól átvettek, egyelőre ellátta a rendtagokat a szükséges segédkönyvekkel, annál is inkább, mert időről időre újabb beszerzésekkel igyekeztek azt kiegészíteni. Ám a francia köztársasági csapatok a XIX. század elején nem kímélték a kollégium könyvtárát sem, úgy, hogy amikor VII. Pius visszatérhetett Rómába és a Rend annyira — amennyire helyreállott, az 1805 augusztus 8-i hivatalos rendi vizitáció külön rendelkezik, hogy a köztársaság alatt szétdúlt könyvtárat állítsák vissza a régi rendbe, és állítsanak fel mellé újabb beszerzésekből egy könnyen kezelhető kézikönyvtárat (999).

Hatalmas gyarapodást hozott a könyvtár számára az új olasz állam szerzetes iskolákat betiltó rendelkezése, mert amikor 1873-ban megszűnt a XII. Apostol rendház mellett fennálló 300 éves S. Bonaventura kollégium, annak könyvtárát részben a gyóntatók kollégiumába mentették át, és mintegy 3.000 kötet, jobbára történeti, patrisztikus, dogmatikus és jogi könyvet helyeztek ott el. Itt is maradtak ezek, amíg a kollégium új otthonába át nem költözött, ahová az ősi könyvtár és a mellette fennálló kézikönyvtár ment át.

(998a) Granic: i.h.; Monay: Adatok, 118.

(999) Min. Ltár, C. 110, ad 1805 augusztus 8.

* * *

A gyóntatók kollégiumának tagjai elsősorban maguk a gyóntatók voltak, akiknek számát XIV. Kelemen bullája, amint láttuk, 13-ban állapította meg. Az idők mostohasága ezt a számot többször leapasztotta. A francia köztársasági, majd a napoleoni katonai uralmak, az 1849-i római köztársaság ideje, az 1870 utáni időkben az egyházi élet bizonytalansága, majd az 1915-18 és az 1940-45 közötti háborús idők állandóan befolyással voltak a gyóntatók létszámára is, hiszen ezek különböző nemzetek fiaiból tevődtek össze, így aztán időről-időre, hol egyik, hol másik, hol több, hol kevesebb gyóntatónak kellett Rómát elhagynia. A 13-as létszámot az egyházi hatóságok időközben le is csökkentették, amennyiben a görög gyóntatószéket megszüntették és némely nyelvet időről-időre, a szükség szerint egy másikkal helyettesítettek (1.000).

A magyar gyóntatószék, amint láttuk, a két francia uralmat, az 1870 utáni zavaros időket, továbbá Olaszországnak 1915-i hadba-

---

(1.000) Az 1955 év őszén, mikor e sorokat írjuk, a gyóntatók kollégiumának tagjai a következők:

Kaczmarek Egyed, az Amerikai Egyesült Államokból a Szent Antalról nevezett rendtartomány örökös tanácsosa, hittudor, a Rend generális assistense, angol. gyóntató, a kollégium e.i. rektora.

Becerica Hygin, az olasz marchiai provincia tagja, hittudor, olasz gyóntató.

Borun Vince, a lengyelországi déli rendtartomány volt főnöke, volt generális assistens, hittudor, lengyel gyóntató.

Dal-Gal az olasz irodalom és nyelvészet tudora, a biboros főpenitenciárius rendelkezésére.

Huisman Ferenc, a belga-holland rendtartomány örökös tanácsosa, hittudor, francia és flamand gyóntató.

Marcos István, a spanyol rendtartomány örökös tanácsosa, hittudor, spanyol és portugál gyóntató.

Massari Kajetán, a római rendtartomány örökös kormánytanácsosa, bölcselettudor, a S. Congr. Sacramenti házasságügyi tanácsosa, a római vikariátuson a papp ászentelendök vizsgáztatója, olasz gyóntató.

Monay Ferenc, a magyar és erdélyi rendtartomány volt főnöke, hittudor, a Rend generalis definitora, a S. Congr. Rituum tanácsosa, magyar gyóntató.

Müller Marcell, a svájci rendtartomány tagja, a kollégium gazdasági intézője, francia gyóntató.

Reichert Aquilin, a bajor rendtartomány örökös tanácsosa, hittudor, német gyóntató.

Segítőtestvérek:

Berellini Győző, az umbriai rendtartományból.

Chelaru József, a romániai rendtartományból.

Gielarek Jenő, az észak-lengyel (Varsó) rendtartományból, a kápolna, sekrestve, ebédlő és konyha ellátására.

lépését és a rákövetkező esztendőket leszámítva állandóan el volt látva. sőt időnként más gyóntatószékbe is neveztek ki magyar rendtagokat. Ismerjük már Paulik Ferenc működését a német gyóntatószékben. 1835-36-ban Zimányi Bernát a délszláv, 1843-45-ben Lukotya Mansvét a lengyel gyóntató tisztjét látta el, legújabban pedig Rákos Raymund, a S. Congr. Sacramentorum tanácsosa kapott megbízást az egyik olasz gyóntatószék ideiglenes ellátására.

Pazsitny Bonaventurának 1927-ben a munkaév befejezte előtt történt távozása figyelmessé tette a Vatikán mellett működő magyar követséget a magyar gyóntatószék fontosságára, és ezért hívták át ideiglenes szolgálatra Assisiből Kovács Bernardint, az ottani magyar gyóntatót. Ez időben jelent meg az akkor kinevezett új főpenitenciáriusnak, Lauri bíborosnak rendelkezése is, amely megkívánja, hogy a gyóntatószék állandóan be legyen töltve; nyári szünidőre is csak úgy kapjanak engedélyt a rendes gyóntatók, ha maguk helyett megfelelő helyettest mutatnak be a főpenitenciáriusnak. Azóta Chrappa Sándor, a Rend központi szemináriumának igazgatója, Máhig Berárd aradi segédlelkész, Rákos Raymund assisi theologiai tanár, Vass Tibor, a Rend római központi hittani főiskolájának tanára és Wild Endre, az aradi minorita kúlturház igazgatója és a « Vasárnap » szerkesztője voltak ilyen szünidei helyettesítők (1.001).

A rendes magyar gyóntatókon kívül a legutóbbi két évtizedben a rendkívüli gyóntatók között is találkozunk magyarokkal. A szervitarendnek fenntartott gyóntatószékben 3 éven át működött Héder László volt magyar tartományfőnök és aztán rendjének generális assistense, a piaristarendnek fenntartott gyóntatószékben pedig immár két évtizede hallgatja a hívek gyónását Walter János, a piaristarend generális assistense, volt budapesti tanár. A Szent Pál — bazilikában 1933-ban felállított apostoli gyóntatói kollégiumnak is volt kezdetben magyar tagja, Janota Cirill bencés főiskolai tanár, aki különben az egyik olasz gyóntató tisztjét látta el néhány éven át (1.002).

A gyóntatók képesítése — amint tudjuk — már VIII. Kelemen pápa rendelete óta az apostoli penitenciária a bíboros főpenitenciárius elnöklete alatt tartott teljes ülésén sikerrel kiállott vizsgához volt kötve. Felmentést ez alól nem engedélyeztek, de viszont megengedték, hogy már a vizsgálat letétele előtt is gyóntathasson a jelölt, akit a Rend generálisa beajánlott és a bíboros főpenitenciárius elfogadott. Az 1930 július 10-én kiadott pápai rendelkezéssel megszűnt ez az állapot, és most már senki sem kezdheti meg tevékenységét mint rendes gyóntató, a vizsga sikeres kiállása előtt. A rendelet szabályozza a vizsgálat menetét is. Eddig csak szóbeli vizsga volt, és az apostoli penitenciária hittani tanácsosa (theologusa) tette fel a kérdéseket, legalább három

(1001) Koll. Ltr. Fasc. 1825-32 és 1933-46; Névtár, 1843, 18, 1845, 52; Schematismus, 1836, 17.

(1002) Acta Ap. Sedis, 1933, 229.

kérdést, amelyekre a felelet egyenként 10-15 percig tartott. Az új szabályzat elrendeli az előzetes írásbeli vizsgát, amely két tétel kidolgozását kívánja. Az egyik tételt az apostoli penitenciária hittani, a másikat jogi tanácsosa adja fel. A jelöt a penitenciária hivatali helyiségében 4 órán át dolgozhatja ki a kapott két tételt. Segédkönyvül egyedül a kánonjogi kódexet használhatja. A szóbeli vizsga éppoly ünnepélyes formában történik, mint eddig is volt, és a kérdéseket az első negyedórában a hittani, másodikban a jogi előadó teszi fel a jelöltnek. Szóbeli vizsgára csak olyan bocsátható, aki az írásbelin már megfelelt. Ha a szóbeli vizsga nem sikerülne, a jelölt nem jelentkezhetik többé vizsgára. Az idegen nyelvű gyóntatóknak, mielőtt székeiket elfoglalnák, igazolniuk kell az olasz nyelvben való jártasságukat is, mert az olasz gyónók meghallgatása mindegyik gyóntatónak egyformán kötelessége (1003).

A gyóntatók szolgálatát XIV. Kelemen pápa 1774 augusztus 10-i bullája nem változtatta meg, megmaradt a jezsuita gyóntatók számára kiadott rend, amint azt VII. Sándor pápa előírta. Az első változtatást X. Szent Pius pápa eszközölte az ősi renden, aki annyiban változtatott rajta, hogy a szolgálati időt nem korlátozta úgy mint a multban, a káptalani mise és a napi zsolozsma idejére, amíg a kanonokok a kórusban vannak, hanem úgy rendelkezett, hogy a templomnyitás idejétől a karima bevégzéséig legyenek a gyóntatók a hívek rendelkezésére. Végleges rendezést hozott aztán XI. Pius pápa, aki 1931 június 19-én elrendelte, hogy a szolgálati idő délelőtt a templom kinyitásától délig, délután pedig a vecsernye kezdetétől a templom bezárásáig tartson. Ezzel egyidejűleg törölte a nagyböjti péntekekre és az eltörölt ünnepekre előírt közös szolgálatot, amelyet vasárnapokra, kötelező ünnepekre és minden hónap első péntekjére rendelt el (1.004).

A szolgálat jutalmául a gyóntatók, kiváltképpen az utóbbi évtizedekben, sok lelki kiváltságban részesültek az apostoli szentszék részéről. XV. Benedek pápa 1917 június 29-én 100 napi búcsút engedélyezett mindegyik gyóntatónak a gyóntatószékben jól végzett napi munkáért és teljes búcsút a szokásos feltételek mellett havonta, ha abban a hónapban jól teljesítették kötelességüket.

XI. Pius pápa, 50 éves áldozópapi jubileuma alkalmából, 1928 december 7-én felhatalmazza a gyóntatókat, hogy a bazilikákban vagy a kollégiumokban kereszteket, rózsafüzéreket, érmeket, szobrokat a pápa nevében egyszerű keresztvetéssel megáldhassanak és a megáldott tárgyakat mindazon búcsúkkal ellássák. Ugyanakkor azt is megengedi, hogy a feszületekre e keresztút búcsúit vagy a haldoklóknak engedélyzett búcsúkat adhassák, a rózsafüzérekre az Olvasó-Társulat és az 500 napos búcsúkat engedélyezhessék. Jogot kapnak, hogy hetenként négyszer, bármelyik oltáron misézzenek is, a kiváltságolt oltárok

(1003) Comm. Ord. 1930, 317.

(1.004) Koll. Ltár, Fasc. 1925-32.

búcsúit nyerhessék el. Lelkigyakorlatok, népmissziók végén pápai áldást adhatnak. E jogokat és kiváltságokat XII. Pius pápa 1942 december 19-én Róma összes templomaira és szerzetesházaira kiterjesztette, ha a Szent Péter penitenciáriusai ott valami egyházi szertartást végeznek, vagy a szentségeket szolgáltatják ki (1.005).

Az apostoli gyóntatók külön jelvényével, a búcsúpálcával történő érintésnek kegyelmeit is növelték az utóbbi időben a pápák. XV. Benedek 1917 március 6-án naponta egyszer elnyerhető 100 napi búcsút engedélyezett a híveknek, akik alázattal meghajolnak, hogy a gyóntató búcsúpálcával érintse fejüket. XII. Pius pápa 1942 július 20-án 300 napi búcsút engedélyezett a jámbor híveknek ezen alázatossági cselekedetükért (1.006).

* * *

A minoritarend tagjaiból alakult új gyóntatói kollégium otthonául a Poenitentiaria Apostolica 1773 augusztus 17-én a Scossacavalli — téren lévő öreg palotát jelölte ki, amely már 100 év óta most megszüntetett jezsuita kollégium székhelye volt. A következő év augusztus 10-én kiadott pápai bulla a kollégiumot ez új otthon birtokába végleg be is iktatta.

A nem sokkal ezután bekövetkezett francia katonai foglalás nem volt tekintettel a gyóntatóknak lelkieket ellátó munkájára, sem őket, sem lakhelyüket nem kímélte. Idegenek telepedtek be a palota minden részébe, s amikor vége lett a francia uralomnak, bár az időközben a Szentszék és a francia császárság között létrejött konkordátum alapján a kollégium tagjai visszakapták lakáshelyüket és a kollégiumi élethez szükséges helyiségeket, az épület kétharmad része a foglalók kezén maradt. Igy aztán előállott az a helyzet, hogy az épületnek külső és udvari homlokzata különböző tulajdonosok kezén lévén, különböző gondozásban illetőleg nem gondozásban részesült. Hol itt, hol ott nyitottak új ablakokat, elfalaztak régieket, és a belső elválasztó falakat is alkalmi szükségletek szerint lebontották vagy újakat emeltek. Az épület nem maradt többé az egységes XV. századbeli régi szép palota. Mert az idegen tulajdonosok egy részének udvari ablakai a gyóntatóatyák udvarára és kertjére néztek, természetesen a szerzetesi élet együttese sem volt zavartalan. A pápák, legutóbb XV. Benedek és XI. Pius, akik ifjabb korukban, mielőtt a pápai trónra kerültek volna, többször megfordultak a kollégium helyiségeiben, uralkodásuk idején folglalkoztak azzal a gondolattal, hogy a penitenciáriusokat áttelepítik valamely megfelelőbb épületbe, mely a Szent Péter — bazilikához is közelebb esnék, de a terv egyelőre nem valósulhatott meg.

Mikor a lateráni megegyezés után az olasz kormány a Szent Péterhez vezető útvonalat rendezni kívánta és a Tiberis és a vatikáni épüle-

(1.005) Koll. Ltár, 1925-32, 1933-46.

(1.006) Acta Ap. Sedis, 1917, p. 191; 1942, p. 239.

tekből az Angyalvárig vezető folyosó közötti terület csaknem összes épületeit lebontotta, a kollégium öreg épületét meghagyta ugyan, de azt kívánta, hogy azt kívül-belül az ősi formában újra állítsák vissza, és a Pinturicchio-festette mennyezettel ellátott termeket a Róma — látogatóknak nyissák meg.

A kollégium az ilyen átalakítás költségeit nem vállalhatta, már csak azért sem, mert hisz akkor a három idegen tulajdonostól, akik az épület nagyobb felét birtokolták, drága pénzen meg kellett volna vásárolnia az egésznek tulajdonjogát, viszont az első emeleti műbecsű termek megnyitásával a szerzetesház jellege megszűnt volna. A közben kitört világháború elodázta pillanatnyilag a terv kivitelét.

* * *

Alig ült el a fegyverek zaja s folytatódott a Szent Péterhez vezető új utvonal kiépítésének már megkezdett munkája, a kollégium épületének restaurálása újra foglalkoztatta az építészeket is, de meg az egyházi hatóságokat is. Igy alakult ki a terv, melyet Canali Miklós bibornok főpenitenciárius terjesztett XII. Pius pápa elé, mely szerint a penitenciárius-kollégium ősi épületét, már amennyi az ő tulajdonában van, átengedi a Szentszéknek, kérve a pápát, hogy ennek kárpótlásául adjon megfelelő új helyiségeket a penitenciáriusoknak a Vatikán állam területén. A Szentatya 1947 március 19-én válaszolt Montini államtitkár-helyettes útján a bíbornok főpenitenciáriusnak, amikor a gyóntatók új kollégiumának helyiségéül a Vatikánállam törvenyszéki palotájának felső emeleti helyiségeit jelöli ki, és a régi kollégium épületét a jeruzsálemi Szentsír-rend lovagjainak engedi át, akik a palota többi részeit a másik három tulajdonostól már előbb megszerezték. Kötelezte azonban a lovagrendet, hogy a penitenciáriusokat az elvesztett tulajdonjogért illő módon kárpótolja.

A kijelölt új otthon építését a Vatikáni Állami Építészeti Hivatal végezte Rebecchini Kamill építészmérnök vezetése alatt. A gyóntatók átköltözése 1948 április 12-22. között történt meg s mikor az elhelyezkedés már befejezést nyert, június 27-én Canali Miklós bíboros főpenitenciárius, egyben a minoritarend protektora, szentelte fel az új otthon kápolnáját és végigjárva az összes helyiségeket, áldotta meg az Egyház áldásával azokat (1.007).

(1.007) Comm. Ord. 1948.

A római magyar gyóntatók időrendi névsora.

Magyar Miklós, (1299) 20
Balázs, (1342-51) 24
Ujhelyi Domonkos, (1351-71) 29
Budai Henrik, (1371-?) 30
Szekcsői István, (?-1400) 31
Balázs fia János, (1420) 31
András fia Tamás, (1419-22) 31
Körmendi János, (1423-33) 32
Gál fia András, (1423-33) 32
Cserdy Imre, (1431-34) 33
Kapusi Bálint, (1439-72) 38
András fia Péter, (1450 és 1471) 42
Jakab, (1472-73) 46
István fia Kelemen, (1473-95) 46
Dénes fia Vince, (1488-96) 50
Ferenc fia Mihály, (1495-98) 51
Bodrogi Fülöp, (1499-1509) 51
Vitéz Mihály, (1509-18) 54
Lászai János, (1519-23) 55
Szondi Pál, (1524-53) 59
Szántó István, (1574-79) 71
Klobucziczki János, (1659-93) 98
Czeles Márton, (1693-99) 101
Melleghi Ferenc, (1699-1709) 107
Raicsáni György, (1709-13) 109
Beniczki Mihály, (1713-17) 111
Dirner Tóbiás, (1717-21) 113
Bossáni András, (1721-24) 114
Raab István, (1724-28) 117
Dobner István, (1728-32) 118
Tolvay Imre, (1732-41) 120
Faludi Ferenc, (1741-45) 123
Koller József, (1745-51) 136
Kéri Bálint, (1750-53) 139
Muesser Kristóf, (1753-58) 142
Puchperger Márton, (1758-62) 144
Piestyánszky János, (1762-70) 146

Hersching Dániel, (1770-73) . . 147
Hayduk Mózes, (1774-77) . . . 164
Boskovics Péter, (1780-86) . . . 167
Stadler Gáspár, (1787-1808) . . 168
Paulik Ferenc, (1817-24) . . . 171
Kampus Sándor, (1824-60) . . . 172
Liegerhoffer János, (1862-70) . 179
Gmitter Alfonz, (1870-1893) . 182
Csabai Paulin, (1894) 186
Czaich Gilbert, (1895-1911) . . 187
Máhig Berárd, (1911-13) 191
Pazsitny Bonaventura, (1913-27) . 192
Monay Ferenc, (1927-) . . . 199

TARTALOMJEGYZÉK.

Köszöntöm Kedves Olvasóimat! . . v
Források. Felhasznált irodalom . vii

I.

Történelmi előzményetk.

1. A római gyóntatói testület alapitása és további fejlődése a XIII. század végéig 1
2. A római gyóntatók a pápai diplomácia és az egyházkormányzat szolgálatában az Avignonba való költözésig 3

II.

A római magyar gyóntatói intézmény kialakulása és fejlődése az V. Szent Pius pápa rendelte ujjászervezésig (1299-1570) .

1. A magyarok első megjelenése Rómában és a Szent István alapitotta magyar zarándokház 9
2. A római gyóntatók első szereplése a magyar történelemben . 10
3. Rómát járó magyarok a XIII. században és az 1300-as szentév után 18
4. Az apostoli gyóntatók müködése a pápák avignoni tartózkodásának idején 21
5. A római magyar gyóntatók a nyugati nagy egyházszakadás és a következő reformtörekvések korában 30
6. Pálosrendi szerzetesek a magyar gyóntatószékben . . . 38
7. Négy magyar káptalan kanonokjai a Szent Péter gyóntatószékében 52

III.

A jézustársasági római magyar gyóntatók (1570-1773)

1. V. Szent Pius Pápa a Szent Péter templom gyóntatói tisztjét a Jézustársasági Atyákra bizza 69
2. Szántó (Arator) István az első jézustársasági magyar gyóntató 71

3. Az 1600-as szentévek és a Jézustársasági gyóntatók kollégiumának alapitólevele 93
4. Az 1700, és 1725 szentévek korának gyóntatói 107
5. Faludi Ferenc, az iró, 1741-45 római gyóntató 123
6. Az 1750. szentév és a további évek gyóntatói a Jézustársaság feloszlatásáig 136
7. A Jézustársasági gyóntatók 200 éves munkásságának méltatása 150

IV.

A minoritarendi magyar gyóntatók (1773-)

1. XIV. Kelemen pápa a Szent Péter templom gyóntatói tisztjét a minoritákra bizza 160
2. Az első minorita gyóntatók Róma francia megszállásáig . . 164
3. Magyar gyóntatók a római forradalmak és az egyházi állam elfoglalása idején 171
4. Az utóbbi félszáz esztendő magyar gyóntatói 186
5. A minorita gyóntatók 180 esztendős munkájának méltatása 200
A római magyar gyóntatók időrendi névsora 215

Finito di stampare con
i tipi dell'"Ars-Graf„
Via Banchi Vecchi, 12
Roma - dicembre 1956